

RIIGI KIRJUTISVIISKUS

RIIGI KIRJUTISVIISKUS

Kaubandus- ja tööstusministeeriumi kaubandusosakond ja riigi kaubaagentuuri tegevuse kohta

1917/1923. a.

RIIGIKONTROLI TSIVIILOSAKONNA

A R U A N N E

KAUBANDUS-TÖÖSTUSMINISTERIUMI KAUBANDUSOSAKONNA
JA RIIGI KAUBAAGENTUURI ARUANDE KOHTA

129454

4

S I S U

	lhk.
Sissejuhatus	5

Esimene osa.

KAUBANDUS-TÖÖSTUSMINISTEERIUMI KAUBANDUSOSAKOND.

I. KAUBANDUSOSAKONNA ASUTAMINE.	9
II. KAUBANDUSOSAKONNA ÜLTSANDED JA KOOSSEIS	12
1. Väliskaubanduse amet.	14
2. Kontroll jaoskond	16
3. Väliskaubanduse jaoskond.	17
4. Sisekaubanduse jaoskond	17
5. Arve jaoskond	17
6. Ladude jaoskond	18
III. KAUBANDUSOSAKONNA TEGEVUS.	19
1. Kaubandusosakonna tegevus 1919.aastal	20
2. " aruanne 1919. "	23
3. " tegevus 1920. "	31
4. " ostu-müügi operat- sioonid	37
Heeringad. Traatnaelad. Kasukad. Tse- ment. Kivisööed. Bensiin. Rukkijahu. Nafta. Kaelud. Toores malm. Suhkur.	
5. Kaubandusosakonna kaubaoperatsioonide lõpetamine.	61
6. Kaubandusosakonna raamatupidamine 1920a.	66

Teine osa.

RIIKLINE LINAMONOPOL, KAUBANDUS-TÖÖSTUSMINISTE-
RIUMI VÄLISAGENTUURID, ETTEVÕTTED, LADUD, RIIGI-
VARANDUSTE OSAKOND JNE.

I. RIIKLINE LINAMONOPOL	75
A. RIIKLISE LINAMONOPOLI SISSESEADMINE JA	

LINASAADUSTE SISSEOSTMIST KORD	75
1. Linasaaduste kokkuostmine ühistegeliste asutuste kaudu.	75
2. Linasaaduste kokkuostmine lina kesktöimkonna kaudu	81
3. Riiklise linamonopoli ärakaotamine.	86
B. KOKKUOSTETUD LINASAADUSED, VASTUKAUBAD JA LINASAADUSTE REALISEERIMINE.	87
1. Kokkuostetud linasaadused	87
2. Vastukaubad	88
3. Linade realiseerimine	90
Linade müük Inglismaale. Linade müük Prantsusmaale. Linade müük Rootsi. Linade müük Soome. Linaseemnete müük Venemaal. Kokkuvõte.	
C. ARVEPIDAMINE, ARUANNE, KASUD JA KAHJUD	104
II. LONDONI KAUBAAGENTUUR	108
1. Agentuuri asutamine.	108
2. " mereosakond.	110
3. Kaubaagentuuri tegevus	113
Agentuuri vahetõde kaubandus-töös tusministeeriumiga. Kaupade ostmine. Hiite ostmine (50.000 komplekti) rahvaväe tarvis. Kaupade müümine. Maja ostmine, üürimine Londonis.	
4. Arvepidamine	143
5. Agentuuri likvideerimine	145
III. BERLIINI KAUBAAGENTUUR.	149
1. Agentuuri asutamine.	149
2. Agentuuri vahetõde kaubandus-tööstusministeeriumiga	150
3. Agentuuri tegevus kaupade ostmise ja müümise alal.	151
4. Aruanded	161
5. Likvideerimine	164
6. Lõpu kokkuvõte	167
IV. KANTSELEI TARBEASJADE KESKLADU.	169
1. Asutamine.	169

	lhk.
2. Tegevus	171
3. Arvepidamine.	175
4. Lõputulemus	180
V. RIIGIVARANDUSTE ÜLEVÕTMISE JAOSKOND.	181
VI. METSAMATERJALIDE OPERATSIOONID JA SAEVESKID.	185
1. Materjalide kohalik müük.	185
2. Väljamaale ekspordeeritud metsamaterjalid	186
3. Metsamaterjalide arvestamine.	188
4. Schvartsi saeveski ja lauahoov.	189
5. Kaplani saeveski Tartus	191
6. Kikerpilli " "	193
7. Lõpu kokkuvõte.	195
VII. LINASEEMNETE ÜMBERTÖÖTAMINE.	196
VIII. KAUBALADUD	198
IX. KAUPAD. MÜÜGID KOMISJONI ALUSEL.	202
1. Resti tarvitajate keskühisus.	202
Superfosfaat. Põllutööriistad. Kaalisool. kainiit. Petroleum. Kivisööed. Nafta. Vika- tid. Mitmesugused kaubad.	
2. "Atlanta", "Lill ja Hakkaja".	217
3. Kokkuvõte	218

Kolmas osa.

RIIGI KAUBAAGENTUUR.

I. RIIGI KAUBAAGENTUURI ASUTAMINE	220
II. RIIGI KAUBAAGENTUURI TEGEVUS	224
Operatsioonid: määrdõli, rukkid, nafta, ben- siin.	
III. KAUBANDUS-TÖÖSTUSMINISTRIUMI KAUBANDUSLISTE OPERATSIOONIDE LÕPETAMINE.	241
1. Riigi kaubaagentuuri tegevuse likvideerimi- sele määramine.	241
2. Riigi kaubaagentuuri likvideerimise komisjo- ni tegevus	243
IV. KAUBANDUSOSAKONNA JA RIIGI KAUBAAGENTUURI OPE- RATSIOONI KREDIIDID.	247

V. RIIGI KAUBAAGENTUURI RAAMATUPIDAMINE	257
VI. RIIGI KAUBAAGENTUURI ARUANNE	261
A. Bilans.	261
B. Kasud ja kahjud	281
VII. "ÜLDINE" KOKKUVÔTE	302

L i s a.

Pariisi Eesti välisdelegatsioon	307
Pariisi Eesti saatkonna juure asutatud kaubanduslised ettevõtted:	
1. "Office Franco Esthonien".	314
2. "Societe maritime Franco-Esthonienne".	321

S i s s e j u h a t u s .

Ilmasõja ja revolutsiooni kui ka Saksa oku-
patsiooni tagajärjel olid meie kodumaal tagava-
rad esimese järgu tarbeainete ja -asjade alal ära
tarvitatud ning uute juurdevedu seisma jäänud.
Selle tõttu tundus Eesti riigi alguspäivil kogu
maal kibe kaubapuudus. Üks ajutise valitsuse
esimestest ülesannetest oli riigiasutusi, kait-
seväge, linnasid ja maad tarviliste ainetege va-
rustada. Selle ülesande täitmine pandi kaubandus-
tööstusministeeriumi peale.

Kaubandus-tööstusministeerium on tähendatud
alal 1919.aasta algusest kuni 15.juunini 1921.a.
tegev olnud ja hiljem seda tegevust likvideeri-
nud. Ministeerium teostas omad kaubanduslised
operatsioonid esiti kaubandusosakonna ja pärast
selle ärakaotamist - riigi kaubaagentuuri kaudu.
Ministeeriumi kaubanduslise tegevuse kohta
on riigi kaubaagentuur kokku seadnud aruande,
mille kaubandus-tööstusministeerium saatis kirja
juures Nr.2240 - 30.juunil 1925.a.riigikontrolli-
le rovideerimiseks nimetuste all: 1) "Kaubandus-
tööstusministeerium. Riigi kaubaagentuur. - Lõpu-
bilans 20.juuni 1925.a.peale", mis tasakaalu vii-
dud Mk.428.578.118.97 ja 2) "Kaubandus-tööstusmi-
nisteerium. Riigi kaubaagentuur.- Kasud ja kahjud
1.jaanuarist 1920.a. - 20.juunini 1925.a.", mis
näitab puhaskasu Mk.424.293.168.39. Aruandele on

nimekirja järjele juure lisatud riigi kaubagentuuri arveraamatud, tööstusdokumendid ja kirjavahetus aja eest 1. oktoobrist 1920. a. kuni 20. juunini 1925. a. ja kaubandusosakonna arveraamatud ja dokumendid 1919. ja 1920. a. eest ning samuti ka 1920. a. kirjavahetus.

Esitatud aruande revideerimist teostasid tsiviilosakonna III jaoskonna juhataja J. Adams'i juhatusel van.revident Joh. Freude ja revidendi k.t. E. Voldemann ajutiste tööjõudude kaasabil. Revideerimine algas novembri kuus 1925. a. ja kestis mõnede vahepeadega kuni oktoobrini 1926. a.

Revidendid vaatasid läbi ligi 300 mitmosugust arveraamatut ja sinna juure kuuluvad mitmed sajad-tuhanded tööstavad dokumendid ja kirjavahetuse. Selle revideerimisobjekti suuruse üle võib otsustada esitatud pearaamatute arvete läbiküikude järjele, mis olid järgmised:

kaubandusosakonnal 1919.aastal	Mk.1.929.636.540.45
" " 1920. "	<u>" 5.570.491.225.68</u>
	Mk.7.500.127.766.13
riigi kaubagentuuril 1920/25a.	Mk.7.912.991.444.79
linatoimkonnal 1920/25.a.	<u>" 2.863.936.980.38</u>
Kokku	Mk.18.277.056.191.30

Viimasele summale on veel juure arvamata mitme kaubandus-tööstusministeeriumi ettevõtte, nagu kantseleitarbete kesklao ja Schvartsi saeveski ja puuhoovi arved, millede läbiküigud mitmekümnetesse miljonitesse ulatasid.

Esitatud aruande läbivaatamisel pöörasid revidendid rohkem tähelepanu operatsioonide sisulisele küljele, kuna mehaaniliste tööde jälgimine sai töö-

aja kokkuvõtmise huvis kontrollnõukogu otsuse põhjal 21.oktoobrist 1926.a.lihtsustatud.

Nagu eelpool juba tähendatud, teostas ministrium oma kaubanduslisi operatsioonid kahe orgaani, kaubandusosakonna ja kaubaagentuuri kaudu. Selle tõttu oleks ministrium pidanud õieti kaks aruannet kokku seadma, esimese kaubandusosakonna ja teise kaubaagentuuri tegevuse alal. Kuid revidorimise juures selgus, et riigi kaubaagentuur on ainult ühe tegevuse aruande esitanud, millesse ka kaubandusosakonna operatsioonid 1920.a.eest ühes aktiiv ja passivaga eelmisest 1919.aastast ja samuti viimselttähendatud aasta täiendava kasusumma sisse on põimitud, kuna kaubandusosakonna 1919.a.tegevuse kohta aruanne üldse puudub ja seda tegevust ainult arveraamatute järele jälgida saab.

Kuna kaubandus-tööstusministriumide tegevus riikliste kaubaoperatsioonide alal langeb Eesti riigi loomise ajajärku ja tähendatud operatsioonidel nende ulatuse ja tagajärgede suhtes laiem huvi ei tohiks puududa ning arvesse võttes, et kaubandus-tööstusministriumide poolt esitatud aruanne eneses sisaldab peamiselt ainult kuiva, numbrilist materjali, mille käsitlemine ilma lähemate selgitusteta teatavate raskustega seotud, on käesoleva revidorimise puhul vastavate dokumentide põhjal kokku seatud pikem üksikasjaline selletuskiri.

9

Esimene osa.

KAUBANDUS-TÖÖSTUSMINISTEERIUMI

KAUBANDUSOSAKOND.

I. KAUBANDUSOSAKONNA ASUTAMINE.

Kaubandus-tööstusministeeriumi poolt riigikontrollile revideerimiseks saadetud materjalide hulgas ei leidu kaubandusosakonna asutamise kohta mingisuguseid andmeid. Sellepärast pööras riigikontroll vastava järelepärimisega ministeeriumi poole ja sai sealt 12.oktoobril 1926.a.Nr.3947/R all järgmise vastuse:

"Vastuseks T/kirjale 4.skp.Nr.7655 teatab Toile kaubandus-tööstusministeerium, et kaubandusosakond on asutud ministeeriumi juures end. Vene riigi seaduste kogu I köite II jao § 1-307, /1892a. väljaanne/ § 618 (*уложение. ур. 1906г.*) ja eelnimetud paragrahvi märkuste (*уложение. ур. 1912г.*) alusel.

Tegutsemise alguse kohta pole võimalik kindlat tähtpäeva ette tuua, sest et vastavad andmed puuduvad, kuid, nagu näha Ajutise Valitsuse otsusest 2.XII.18.a., millega V. Puchk on nimetud kaubandusosakonna juhatajaks ja m/1918.a.kassaraamatu sissekirjutustest, millised algavad ka 2.XII.18.a. ja puutuvad kaubandusosakonna tegevusse, tuleb järeldada, et nimetud osakonna tegevus algas 2.XII.18.a."

Kaubandus-tööstusministeeriumi arhiivi läbivaatamisel leidis Ajutise Valitsuse asjadevalitseja k.t.kiri 5.III.1919.a.Nr.1646, millest näha, et Ajutise Valitsuse otsuse põhjal 4.III.1919.a.on kaubandusosakonna juhatajaks ametisse kinnitatud Harald Normak "õigusega ministri ja

asjadevalitsaja äraolekul ministri eest allakirjutama".

Nimetatud H. Normak on aprilli kuus 1919. a. (nähtavasti valitsuse liikmete informeerimiseks) kaubandusosakonna tolleaegse tegevuse kohta järgmise ülevaate esitanud:

"Praegusel ajal, kus vabakaubandus puudub ja rahvusvahelisel kaubaturul lubade ja keelude süsteem maksab, ei saanud kaubanduse osakond oma otsekohesest tegevusest - kaubandus-poliitikat juhtida - alata ja teostada. Peab tähendama, et praegu ikka kaubanduse lepinguid üles öeldakse mitte aga ei tehta uusi, mis aeg veel ees. Seda enam, et Eesti oli senini blokadi all, s. o. temaga oli igasugune lääne kaubandus keelatud. Märtsi kuu keskel lubati liiduriikide Blokadi Komitees Eestiga kaubandusline tegevus ja posti ühendus. Meie vägede võidud ja välis-esitajate tegevus suutis uskuma panna, et mil kord jalale seatud ja oleme enamlastest Venemaast eraldatud.

Siiski peavad n. n. Interallierte Komitee praegu kontrolli igas riigis, "et kaubad ei saa võetud enamlaste Venemaale, Saksamaale ehk riiki millega kauplemine keelatud".

Niisugust klauseli peab iga kaubasisseveo juures tõenduseks andma; eestkätt saadetakse Lääne Euroopast kõiki kaupasid Valitsuse nimele, nii et kaubanduse osakond pidi tegelikult kauplemise peale üle minema. Selleks asutati kaubanduse osakond Londoni, mille aluseks oli 3 laevatäit kaupa, mis enamlaste käest võeti detsembris sõjapriisina ja meie omal arvel mahamüüsi ja toiduaineid saime (lisa kiri). Siin juures tekkis ühe laeva "Kajakuga" huvitav protsess, kus Eesti Valitsuse suveräniteedi küsimus Inglise kohtus jaatavalt otsustati, millel suur põhjusemõttelik tähendus Inglise äriilmas.

Nüüd oleme ju saanud 5 laevatäit jahu ja toidumoonu, millel suur väärtus. Tähtsam ülesanne on ekspordi küsimus, mis tähtsalt mõjub meie valuuta peale; teatavasti on meie maa laastatud ja tühi, väljaveoks jääb ainult lina ja metsasaadused, mille väljaveo peale ka tuleb rõhku panna.

Linadeoperatsioon on monopoliseeritud ja Eesti Tarvitajate ühisuste Liidu kätte antud, kes iganenud lina-sisseostu operatsioonisse võrsket õhku tõi, kuna see enne oli kitsates

raamides nii, et väljavedajad olid Saksa firmad, kes suure kasu oma tasku panid. Valitsus saab siit kasu, aga teeb oma ülesandeks ka põllumeestele tarvilikku aineid tagasi anda.-- nendest on aiavilja seemneid kohale jõudnud. Kaera ja odra seemneid loodetakse saada, kas Inglismaalt ehk Daanist.

Põllurammu on Inglismaal 500 tonni valmis, on hädad lootused neid saada lähema 3 nädala jooksul.

Samuti on tulnud väiksem partii niiti ja seepi; praegu jõudis petroleum kohale, muidugi läheb suurem osa kaubast sõjaväele; samuti on sõjatarvidusi ostetud, millest ei saa siin juttu teha (masuut 500 tonni) Testi laevanduse edendamiseks on Tallinna Laevaühisusele a/l. "Kodumaa" parandamiseks antud L 10.000; laev on Inglismaal parandusel ja jääb Valitsuse tarvitada edaspidi, kus juures prahirahad katavad laenu kinni.

Mis puutub metsasaaduste operatsioonis, siis raskendab selle läbiviimist meie raudtee seisukord, mis täiesti sõjalisel otstarvel töötab. Ka Londonist tulnud teated hindade kohta ei vastanud kohalikele hindadele, mis kõrgeks on kruuvitud meie rehade madala hindamise tõttu. Et leivajahuga ja viljaga siia tulevaid laevu tagasisõidul täita on vaja kas kahjuga töötada, sest see on ainuke abinõu väljamaa valuuta muretsemiseks, mis tingimata vaja."

2.mail 1919.a. esines kaubandus-tööstusministeeriumi asjadevalitseja kaubandus-tööstusministri ees järgmise ettepanekuga:

"Kaubanduse osakonda on praegu koondatud kaubandus-poliitika juhtimine ja ka tegelik kauplemine.

Koosolekul 27.aprillil s.a. selgus, et oleks otstarbekohane tegeliku kauplemise jaoks asutada kaubanduse osakonna juurde kauba jaoskond.

Kauba jaoskonna ülesanne oleks muretseda kaupade väljasaatmiseks, nende kaupade transporteerimine, ühtlasi aga ka Testile väljamaalt kaupade muretsemine, siia transporteerimine ja tarvitajate vahel ära jaotamine.

Panen ette asutada kauba jaoskonna ühes iseseisva raamatupidamisega ja palun seda ettepanekut kinnitada.

Kinnitan ettepaneku ja määran tegelise kauba jaoskonna juhatajaks hr. Holsti.

2/V.19.(allkiri) A.Jaanson."

Sellest momendist sai alguse kaubandusosa-

konna laiem tegevus riikliste kaubaostu-müügi operatsioonide teostamiste alal ja sellest ajast on tähendatud osakonnas sisse seatud iseseisev raamatupidamine, mis käesolevas seletuskirjas allpool vaatluse alla tuleb.

II. KAUBANDUSOSAKONNA ÜLESANDED JA KOOSSEIS.

Kaubandusosakond tegutses esialgselt nähtavasti ilma kindlate juhtnöörideta ja kavata. Pärastpoole kujunesid tegevuse ülesanded tarvidust mööda iseenesest.

Nagu eelolevast näha, olid kaubandusosakonna ülesanded põhijoones kahesugused:

- 1) riigi kaubanduse üldine juhtimine ja korraldamine ning
- 2) riigi arvel kaubandusliste operatsioonide tegemine.

Neist ülesannetest räägib 1919. aasta lõpul kokkuseatud kaubandusosakonna reorganiseerimise kava järgmist:

"Kaubandusosakonna peaülesandeks oli riigi majanduses kaubanduslist elu juhtida ja korraldada, selleks kõiksuguseid andmeid koguda, seaduse kavasid nende põhjal välja töötada ja ellu viia ja nende seaduste üldise täitmise käigu üle valvata. Valuuta puudus, kaupade nälg ja kaupade vähesus ilma turul praegusel momendil, - kus era-kauplemisele tarvilised normaalsed tegurid, võistlus, pakkumine, nõudmine, puuduvad, - sunnivad kauplemist kindlatesse ettemääratud piiridesse paigutama ja sisse- ning väljaveetavate kaupade hulka ja liiki, kui ka nende kaupade tarvitust siseturul kitsendada ja normeerima. Erakauplemise kitsendamine ja normeerimine, ehk küll ülemalnimetatud põhjustel tarvilik, toob enesega kaasa ettevõtlikkuse ja algatuse vähenemist, mille tõttu osa kauplemise aladest eraettevõtjatest puudutamata jäävad ja sellepärast peab riik seda puudust oma algatuse ja tegevuse abil kõrvaldama ja tarvidust rahuldama."

Peab vahela märkima, et kaubandusosakonna tegevus riigi üldise kaubanduse korralduse alal ei kuulu otsekohse riigikontrolli sisulise revisjoni ülesannete hulka, kuid et tolleaegsed üldised korraldused ja riigi arvel kauplemine üksteisega lähedalt seotud ja üksteisest ära rippusid, siis tuleb käesolevas seletuskirjas ka esimestele niipalju ruumi lubada, kuipalju seda tarvis läheb erakorralise aja iseloomustamiseks, millest riiklised kaubanduslised operatsioonid oma alguse ja tõuke said.

Kaubandusosakonna tegevus käis kaubandus-tööstusministeeriumi juure moodustatud ministritevahelise väliskaubanduse nõukogu/^{kontrolli} alla. Selle nõukogu koosseisu kuulusid: välis-, toitlus-, kaubandus-tööstus-, kohtu- ja rahaminister, aktiivi peavalitsuse juhataja, sõjaväe varustuse valitsuse ülem ja kaubandus-tööstusministeeriumi kaubandusosakonna juhataja.

1919. aasta teisel pooltel on kaubandusosakonna sisemine struktuur kindlama kuju saanud. Tema koosseisu kuulusid:

A. Üldise kaubanduse korraldamise alal -

1. väliskaubanduse amet ja
2. kontroll jaoskond.

B. Riigi arvel kauplemise alal -

3. väliskaubanduse jaoskond,
4. sisekaubanduse jaoskond,
5. arve jaoskond,
6. ladude jaoskond (lauahoov, masuuti ladu jne.).

Eeltähendatud jaoskondade ülesanded olid järgmised:

1. Väliskaubanduse amet.

21.novembril 1918.a. ("Riigi Teataja" nr.4 - 1918.a.) kinnitas Ajutine Valitsus esimesed määrused (n.n. "Litsents komisjoni määrused") Eesti väliskaubanduse kohta:

1. Sissevedu, väljavedu ja transiit Eesti piirides ilma sellekohase loata on keelatud.
2. Sisseveo, väljavoo ja transiidi palvete läbivaatamiseks ja muude väliskaubandusse puutuvate küsimuste lahendamiseks asutatakse kaubandusministri ehk tema poolt määratud esitaja juhatusel väliskaubanduse komisjon, mille liikmeteks on 1 esitaja kaub.ministeeriumist (juhataja), 1 esitaja põllutöö- ja tootlusministeeriumist (abijuhataja), 1 esitaja rahaministeeriumist, 1 esitaja teedeministeeriumist, 1 esitaja börsekomiteest, 1 esitaja tarvitajate ühisuste liidust ja üks ametiühisuste keskbüroost.
3. Komisjon võib otsusi teha, kui kolm liiget ja juhataja kohal on.
4. Sisemise asjaajamise korra määrab komisjon ise kindlaks.
5. Komisjoni asju ajab kaub.ministeeriumi kantselei.

Peale selle on väliskaubanduse kohta Ajutise Valitsuse järgmine otsus 6.II.1919.a. "R.T." 1919.a.Nr.8 välja kuulutatud:

1.
2. Suuremate väljamaa tellimiste läbivaatamiseks asutada välississeostu komisjon kaubandusministeeriumi esitaja juhatusel, liikmed: varustusvalitsuse ülem, raha-, teede- ja tootlusministeeriumi ning riigikontrolli esitajad.
3.

1919.a.25.juunil andis valitsus uue määruse, mille järele litsentskomisjon, mis 1918.a.21.nov. oli asutatud, ära kaotati. Kõik selle komisjoni ülesanded, õigused ja kohused anti väliskaubanduse nõukogule, kes oma asju pidi väliskaubanduse ameti kaudu ajama. ("R.T." nr.43 - 1919.a.).

1919.a.15.aug.andis valitsus ajutised määrused väliskaubanduse kohta ("R.T." nr.64 - 1919.a.).

Nende järele oli eksportöör kohustatud iga kauba jaoks eraldi väljaveo loa nõutama. Kaupade väljaveoks anti luba ainult 1. järgu äridele ja 4 esimese järgu tööstuse ettevõtetele. Sisse vedada võis üksikuid kaupasid, nagu rauda, masinaid, vilja jne. ilma iseäralise loata. Uhkuse- ja ülearu asjad, nagu veinid, alkohol jne., mis nendesamade määruste juure antud lisas ("R.T." nr.64 - 1919.a.) üles loetud, olid sisseveoks täiesti keelatud. Kõigi muude kaupade sissevedu võis sündida ainult väliskaubanduse nõukogu loaga.

Transiitkaupadele veo tunnistuste nõutamine pidi ka väliskaubanduse nõukogu kaudu sündima.

Täiendavad määrused väljaveo kaubanduse kohta on kinnitatud ministritevahelise väliskaubanduse nõukogu koosolekul 19. aprillil 1920.a.:

- 1) Eestimaa kaupade väljaveo juures on eksportöör kohustatud 25% väljaveo kauba hinnast selle maa valuutas, kuhu kaup adresseeritud, riigikassale päevakursiga ära müüma 1 kuu jooksul, kauba väljasaatmisest Eesti sadamast arvates.
- 2) Ülejäänud osa valuuta tarvitamise üle on eksportöör kohustatud 2 kuu jooksul valuuta kontrollile täielise aruande ette panema ja 25% esialgselt arvesse võetud ja tegelikult kaubast saadud summade vahet riigikassale päevakursiga üle andma.
Kuni selle aruande ettepanemiseni jääb 25% riigikassale müüdud valuuta kontr-valutast välja andmata. Ei ole määratud tähtajaks aruande valuuta tarvitamise üle valuuta kontrollile mitte ette pandud - langeb väljamaksmata osa riigi kasuks ja eksportöör kaotab õiguse edaspidiseks väljamaaga kauplemiseks.
- 3) Väljaveo luba saamiseks peab eksportöör esitama väliskaubanduse nõukogule 2 eksemplaaris ühe kohaliku panga kohustuse, et p.1. ja 2. nimetatud tingimised täidetakse ja pank eksportööri arvel nõutud 25% tähtajaks riigikassale üle annab.
- 4) Erandid sellest korrast võivad sündida väliskaubanduse nõukogu loaga.

1920.a. kestis see kord edasi ja ulatas kuni 1921.aastasse. Määrusega 1921.a.23.aprillil

("R.T." nr.31 - 1921.a.) kaotas valitsus litsentside väljaandmise sisseveetavate ja transiitkaupade kohta ära. Järgmise määrusega 1921.a. 2.nov. ("h.T." nr.99 - 1921.a.) tunnistas valitsus 1919a. 15.VIII antud määruse väliskaubanduse kohta maksuvusetaks.

Kokkuvõetult olid väliskaubanduse ameti ülesanded järgmised:

- a) Sisse- ja väljaveo lubade palvekirjade vastuvõtmine, registreerimine, protokoleerimine;
- b) Väliskaubanduse nõukogu otsuse põhjal litsentside väljaandmine;
- d) Antud juhtmõtete järele kaupade vedamise lubade piiri äärsesse maaribasse väljaandmine;
- e) Välja- ja sisseveetavate reisijate kraamide peale kokkuseatud juhtmõtete järele lubade väljaandmine;
- f) Väljaantud lubade statistiliste andmete jaoks kuuviisi liikide järele kogumine ja süstematiseerimine.

2. Kontroll jaoskond.

Kontroll jaoskonna ülesanded selguvad tema aruandest 1919.a.eest (k.I^I lhk.249). Oma tegevuse - ülevaate andmine sisse- ja väljaveo üle - algas tema 25.X.1919.a.järgmise kava järele:

- 1) sisseveetud kaupade keskmiste hindade tabelite iga kuu kohta valmistamine;
- 2) teadete kogumine kaupade turu ja börse hindade kohta väljamaal ja nende teadete najal sellekohase ülevaate kokkuseadmine;
- 3) Eesti äride tutvustamine väljamaa pakumistega ja teadetega; väljamaa äridele teadete ja soovitude andmine Eesti äride kohta;
- 4) veolubade väljakirjutamine;

Märkus: Jaoskonna juhataja pidas väliskaubanduse nõukogu protokollid raamatut.

Väliskaubanduse ameti kui ka kontroll jaoskonna tegevuse kohta ei ole riigi kaubaagentuur mingisuguseid materjale riigikontrollile revideerimiseks esitanud.

3. Väliskaubanduse jaoskond.

Väliskaubanduse jaoskonna tegevusalale kuulub igasuguste riigi arvel kaupade ostu-müügi operatsioonide teostamine välismail. Jaoskond registreeris kaupade välisturu hinnad ja pakkumised ning esitas need osakonna juhatajale otsustamiseks.

4. Sisekaubanduse jaoskond.

Peaministrile 30.IV.1920.a. esitatud aruandes on selle jaoskonna kohta järgmist öeldud:

"Sisekauba jaoskonna ülesanne on kaupad, mis ministeeriumi ladudes olemas, valitsuse asutuste vahel ära jagada ja siseturul müüa.

Kaubad, mida vähesel arvul olemas, saavad asutustele, nende nõudmiste reale välja antud, sularaha ette ehk arve peale; nagu lauad, ehitusmaterjal, värnits, naelad, riie, saapad jne.

Vabal müügil olevad kaubad on kahte liiki:

- 1) kaubad, mis ainult ühisustele sula raha ette edasi müüakse, nagu tikud, heeringad, masinaõli, ajalehe paber, petroleum, söögained jne.
- 2) kaubad, mis kindlate müügihindadega ühisustele ja kaupmeestele edasi müüakse, et turu hindade reale survet avaldada, nagu tee, sigaretid ja tubak.

Kaubad saavad selle järele jaotatud ja müüdnud, kui palju neid ladus olemas on.

Jaanuari kuust peale otsustab iga üksiku müügi kui ka jagamise üle kaubandusosakonna juhataja isiklikult."

5. Arve jaoskond.

Selle jaoskonna ülesandeks oli enesestki mõista kaubandusosakonna operatsioonide arvestamine,

raamatupidamine, dokumentide korraldamine jne.

6. Ladude jaoskond.

Ladude jaoskond võttis kaupasid vastu ja andis neid vastavate ordoorite järele välja, pidas ladu raamatuid.

Peale eeltähendatud jaoskondade kuulusid kaubandusosakonna koosseisu ka väljamaal avatud kaubaagentuurid ja kaubanduslised välisesitused, kuid nende tegevus allus tegelikult alles pärastpoole kaubandusosakonnale. Esialgselt tegutsesid nad ilma mingisuguse kindla kavata ja juhtnöörideta. Selle puuduse kõrvaldamiseks pööras riigikontrolör kirjaga 20.XI.1919.a.Nr.979/7039 vabariigi valitsuse poole muuseas järgmise ettepanekuga:

... "Peale selle on riigikontroll sunnitud valitsuse tähelepanekut selle poole pöörama, et vabariigi kaubanduslikus asjaajamises, nagu käesolevast asjast näha, korralagedus valitseb. Pundub selgus, kelle alla kuulub kaubanduslik välisesitus, kes on kohustatud välisesitusega läbikäimises olema, kellele välisesitus on kohustatud teateid ja andmeid saatma, missuguseid andmeid saatma jne. Siit siis tuleb, et valitsus teeb otsuse, otsus rändab ühest ministriumist teise ja lõpuks kaob kogu kirjavahetus ühes valitsuse otsusega ära. Selle korralageduse all aga kannatab arusaadavalt riik. Korralageduse kõrvaldamiseks ses asjus tuleks riigikontrolli arvates: 1) välisesituse alluvus kaubanduslikus suhtes kindlaks määrata. 2) Läbikäimine välisesitusega kaubanduslikus suhtes teatava ministriumi kätte koondada. 3) Välisesituse ülesanded ja kohustused kaubanduslikus suhtes kodukorraga ehk ringkirjaga kindlaks määrata."

Väljamaal olid agentuurid avatud Londonis ja Berliinis. Pariisis tegutses välisdelegatsioon, Société maritime Franco-Esthonienne, l'office Franco-Esthonien.

III. KAUBANDUSOSAKONNA TEGEVUS RIIGI ARVEL KAUPEMISE ALAL.

Nii kui eelpool juba tähendatud, tegutses kaubandus-tööstusministeerium alguses ilma kindla plaanita ja juhusliselt, rekviseerides ja ostes kaupasid, mida tema riigiasutustele edasi andis ja müüs. Aprilli kuus 1919.a. eraldas kaubandus-tööstusministeerium oma üldisest arvepidamisest riigi arvel tehtud kaubandusliste operatsioonide arvestamised ja avas viimastele eraldi raamatud.

Siinjuures peab siiski ära märkima, et kaubandus-tööstusministeerium ei ole kõiki algatud kaubanduslisi operatsioone kaubandusosakonnale üle andnud, vaid on nendest ühe osa, mille hulka kuuluvad masuuti ladu-, Girardi aida-, Maieri aida-, raua platsi-, petroleumi praami-, nahatoimkonna- ja Jööpre turbatööstuse operatsioonid, ministeeriumi peeraamatupidamises eraldi arvestanud, mille tõttu need operatsioonid kuuluvad revideerimisele eraldi vastavate aruannete põhjal.

Kaubandusosakond tegutses 1919.aastast kuni oktoobri kuuni 1920.a. Kuigi tegelikult ei saa kindlat piirjoont osakonna 1919.a. ja 1920.a. tegevuse vahele tõmmata, sest et paljud esimese aasta algatused on alles järgneval aastal teostatud ja mitmete operatsioonide tulemused on mõlemate aastatega seotud, kuid arvesse võttes, et kaubandusosakond on 1919.a. tegevuse kohta raamatud lõpetanud ja puhaskasu, kuigi puudulikult, välja arvestanud, tuleb osakonna tegevust mõlema aasta kohta lahus vaadelda.

1. Kaubandusosakonna tegevus 1919.aastal.

Kaubandusosakonna 1919.a.tegevusalale kuuluvad järgmised suuremad operatsioonid, mis osalt kaubandus-tööstusministeeriumi enese poolt olid alatud:

- a) Riigi linamonopoli ülesannete teostamine, mida käesolevas seletuskirjas käsitab eraldi peatükk lhk. 75
- b) "Revalise" kaupade vastuvõtmine Tallinnas ja müügi ning teistele riigiasutustele üleandmise korraldamine, mille kohta revideerimise tulemused on eraldi esitatud.
- c) Londonis ja Berliinis asutatud kauba agentuuride operatsioonide arvestamine, mis allpool pikemalt kirjeldatud ning
- d) Schvarzi saeveski ja laushoovi kasutamine (vaata lhk. 189.).

Peale selle oli kaubandusosakonna ülesandeks:

- 1) Londoni kaubaagentuurilt saadetud kivisüte ja teiste kaupade üleandmine ja realiseerimine.
- 2) Metsamaterjalide eksport Inglismaale.
- 3) Linaseemnete ümbertöötamine värnitsaks ja ölikookideks.

Kaubandusosakonna tegevuse kohta riikliste kaubandusliste operatsioonide alal 1919.aastal on õige vähe materjali revideerimiseks esitatud, mille põhjal selle tegevusperioodi kohta lähemat ülevaadet saaks. Vähe selgust selles asjas pakuvad ainult ministritevahelise väliskaubanduse nõukogu koosoleku protokollid.

Tähendatud nõukogule allus kaubandusosakonna tegevus täielikult. Nõukogule esitas kaubandusosakond kinnitamiseks:

- a) tellimised väljamaa firmadele,
- b) kauba kalkulatsioonid ja müügihinnad Eestis,
- c) väljaveo kaupade ettepanekud,
- d) teadaanded Londoni ja Berliini kaubaagentuuri ostu-müükide üle,

e) valuuta operatsioonid jne.

Ministritevahelise väliskaubanduse nõukogu protokollide järele olid kaubandusosakonna 1919.a. tegevuses järgmised suuremad kauba ostu-müügid:

- 1) tallanaha ostmine Boyet, Juan & Tréves käest, Prantsusmaal, Fr.420.000 eest,
- 2) linade müük "L'association linière"ile 10.500 pd.
linade müük Malcolm & Co'le 2000 tonni.
" " Rootsi 2000 pd.
- 3) Port-Kunda tsemendi müük 20.000 vaati Rootsi,
- 4) k/m."Kosmos'e" käest 10.000 tükki kasukate tel-
limine.
- 5) solaröli ostmine K.A.Virkhaus'i käest 600 vaati.

Peale eeltähendatud asjade tulid ministritevahelises väliskaubanduse nõukogus ka mõned niisugused ettepanekud otsustamisele, millede teostamiseks reaalne alus puudus, näiteks, ins. F.Kangro ettepanek Prantsusmaale 18.000 elumaja valmistada ja välja viia tulevase (1920/21) talve jooksul valitsuse osavõttel ja toetusel, mille peale tähendatud nõukogu otsustas: "põhjusmõttelikult kaasiabi lubada, kalkulatsiooni teha ning eelläbirääkimisi algada".

Kaubandusosakonna arveraamatud on õige lohkalt peetud. Pearaamatu ja reskontro läbikäigu summad lähevad lahku; väljamaa reskontros on Eesti Panga arvel (1.51) krediti-saldo 31.XII.1919.a. Fr.36.292.50 eesti markades ümber arvestamata ja vastavas lahtris sisse kandmata, mille tõttu ka väljamaa reskontro arvel pearaamatu üksikud saldod mk.72.585.- võrra deebetis ja kreditis vähem näidatud; üldsaldo on aga kooskõlas. Pearaamatus korduvad lhk.120-129. Pearaamatu ja memoriali läbikäigu summad lähevad lahku, sest pearaamatus on

mitmed vale sissekanded ilma memoriali lausendite-
ta õiendatud.

Kaubandus-tööstusministeeriumi arvel, mis peä-
raamatus peetud, on lhk.69 lõpubilansi arvele kan-
tud krediid-saldo mk.221.032.024.67, mis punase
tindiga läbi kriipsutatud, siis aga punktide läbi
ära tähendatud, et esimene summa siiski püsima
jääb. Tähendatud arve on esiti tulude-kulude arve
lõpusummaga mk.181.134.835.29 suuruses krediteeri-
tud, pärastpoole aga on see summa punase tindiga
läbi kriipsutatud. Kulude-tulude arve (lhk.86) on
eeltähendatud summa mk.181.134.835.29 ülekandega
kaubandus-tööstusministeeriumi arvele tasakaalu
viidud. Memoriali lausendis 490.- on tähendatud
summa sissekandel "kaubandus-tööstusministeeriumi
arve" asemel "puhta kasu arve" kirjutatud, kuhu
see summa lõppude-lõpuks püsima jäi. Memorialis
lhk.460, 461 on maha kriipsutatud poolteist lehe-
külge ilma õienduseta, peale selle leidub veel pal-
ju parandusi.

Kaubandusosakonna 1919.a.raamatutes algusbi-
lanssi ei ole, lõpubilans on olemas. Journalis
algavad sissekanded 11.aprillil, kassas - 4.juu-
nil.

Nii kui kaubandus-tööstusministeeriumi nõu-
niku V.Brandti ettekannetest kaubandus-tööstusmi-
nistrile näha, olid kaubandusosakonna 1919.a.raa-
matud septembri kuul 1920.a.veel lõpetamata. Raa-
matud said siis pärastpoole mehaaniliselt lõpeta-
tud, sisuliselt aga jäid nende üksikud arved sel-
gitamata.

Kaupade arvel olid mitmesugused puudujäägid,
mis aga ei ole selgitatud enne raamatute lõpeta-

mist, vaid pärastpoole (v.märkuseleht 1919.a.koh-
ta). Inventuuri ega vastavat spetsifikatsiooni ei
leidu teel olevate, Inglismaal realiseerimata ja
tolliaitades olevate kaupade kohta. Kauba arve in-
ventuur 1.jaanuaril 1920.a.mk.3.360.829.93 (alla
kirjutatud N.Kittichi poolt) on tehtud nähtavasti
ladu inventuuri aktide ja kaubaraamatute põhjal,
kuid selle juures on tekkinud mõned vahed.

2. Kaubandusosakonna 1919.a.aruanne.

Riigi kaubaagentuuri poolt esitatud kirjava-
hetuse hulgas leidub kaubandusosakonna 1919.a.
aruanne ära kirjades, mille algkirja arveosakonna
juhataja saatekirja juures 7.oktoobrist 1920.a.
Nr.9947 on kaubandus-tööstusministrile esitanud,
nii kui seda tähendatud kirja ilma allkirjata tei-
sendi järel, mis kaubandus-tööstusministeeriumi
öienduse järele 30.okt.1926.a.Nr.4210/R pole sis-
setulnud kirjade raamatus üldse registreeritud,
otsustada võib.

15.detsembril 1920.a.Nr.12121 teatas riigi
kaubaagentuur kaubandus-tööstusministeeriumi pea-
raamatupidamise-osakonnale kaubandusosakonna bi-
lansi kohta 31.detsembriks 1919.a.järgmist:

"Vastuseks Teie kirja peale 13-mast
detsembr.Nr.13973 teatab Riigi Kaubaagen-
tuuri Arveosakond, et end.Kaubanduse Osa-
konna bilans 31.dets.1919.a.peale Emk.
181.134.835.29 p.puhast kasu näitab, mis
tulude ja kulude arve järele järgmiselt
välja kujunend, vastavalt riigimaksude
nomenklatuurile:

§ 14.punkt 1.

a) Mitmesuguste kau-
pade müügist Emk.111.637.385.35
vahetasu.... " 43.936.30
valuuta vahe " 119.774.065.25

Kulud seal juures:

(muu seas a/l.

"Russi hukkami-

nek 49.641.763.75) 51.827.499.13 179.627.887.77

d) linade müügist	E mk.	1.464.488.21	
kulud	"	20.549.69	1.443.938.52
e) masuti müügist	E mk.	67.085.-	
kulud	"	4.076.-	63.009.-
Puhaskasu		E mk.	181.134.835.29

Selles summas on sissevõetud ka ladude jaoskonna puhaskasu, sest et ministriumi ladu jaoskonna arvopidamine meiega ühte käib.

Riigi sissetulekute arvele ei ole sellest summast aga midagi sisse makstud, sel põhjusel, et end. kaubanduse osakonna aktiva alles realseerimata ja arveraamatute lõpulikult korradadmisele, kus suur tumodus ja segadus valitseb paljugi veel muutuda võib.

Oleks veel tähendada, et paljud riigiasutused meile summe võlgnevad ja nende tasumisega viivitavad."

Riigikontrolli palve peale 21.okt.1926.a. Nr.

7983 kaubandus-tööstusministeeriumile, - saata tsiviilosakonnale kaubandusosakonna 1919.a.lõpubilans ühes lisadega, mis ministri poolt kinnitatud - , esitas ministeerium 26.okt.1926.a.riigi kaubaagentuuri eelpooltähendatud kirja (15.XII.Nr.12121) originaalis ja teatas, et mingisugust teist aruanne ministeeriumile ette pandud ei ole.

Omal ajal nimetas riigikontrolör komisjoni, kes kohapeal pidi kaubandus-tööstusministeeriumis kaubandusosakonna tegevust järelkontrolli korras revideerima. See komisjon, ülalnimetatud asudes, leidis, nagu komisjoni aktist 11.novembrist 1921.a. (k.30 Nr.3544) näha, et

"Kaubandusosakond oma raamatud ilma algubilansita on avanud, kus juures võimata selgeks teha, mis ajast (päevast) kaubanduse osakond oma tegevust on alganud. Ladude seis kaubandusosakonna tegevuse alguseks ei ole kindlaks tehtud, niisama on senini selgitamata vahet pearaamatu pidamise osakonnas enne kaubanduse osakonna tegevuse algust peetud raamatutega. Kaubandusosakond algas sissekanneid oma raamatutes: memorialis 11.IV.1919.a. ja kassaraamat 4.VI.1919.a. Ministeeriumi pearaamatupidamises on aga arved, mis kaubandusosakonda üle läkkivad alles 31.XII.1919.a. kinni pandud Dokumendid korraldamata, koondatud ainult vihikutesse, ilma et nad kindlas järjekorras raamatute ja sisse-

kannete järele kokkuömmeldud, ning algus dokumendid juurdelisatud oleks, missugune seisukord järelkontrolli tööd ei võimalda.

Kaub. & tööstusministeeriumi kaubandusosakonna 1919.a.raamatuid ja dokumentide niisuguses seisukorras leides, nagu selles aktis tähendatud, oli järelkontrolli komisjon sunnitud revideerimisest loobuma."

Riigikontrolör kirjaga 17.XII.21.a.Nr.5012/

9266 testas ülemaltähendatud väärnõhtustest kaubandus-tööstusministrile ja palus aktis ettetoodud puudused kõrvaldada. Selle kohta tegi riigi kaubaagentuur kaubandus-tööstusministrile 10.I.1922.a. järgmise ettokande:

"Riigikontrolli järelkontrolli poolt sai kaubandus-tööstusministeeriumi end.kaubanduse osakonna 1919.a.raamatute ja dokumentide revideerimise üle sellekohane akt kokku seotud, millele minu selotus erimärkusena juurdelisatud sai.- Et aga riigikontroll Teie ees palvega esinenud korraldust lüüa 1919.a.aruannete uuesti kokku seadmiseks ja operatsioonide täpiseks selgitamiseks, siis arvan tervilikuks järgmist seletada:

Hr.Brandt'i revideerimise ajal sai end.kaubanduse osakonna raamatupidaja hra Rittich'i poolt 1919.a.aruanne kiires korras kokku seotud, et võimaldada saldode ülevõtmist 1920.a.arvepidamiseks.

Et riigi kaubaagentuuri ülesandeks on ka end.kaubanduse osakonna 1920.a.tegevuse eest resultaadid välja viia arvepidamist lõpetades, siis on ülaltähendatud 1919.a.aruanne, mis ehk küll umbkaudvalt kokku seotud, ainukene alus mille peale toetada tuleb. (Vastavad dokumendid on riigi kaubaagentuuri korraldusel, alalhoidmise mõistes, kaustikusse paigutatud ja riigi kaubaagentuur ei ole neid veel leht-lehelt sissekannetega võrrelnud).

See aruanne ühes dokumentidega sai järelkontrolli komisjonile olmas olevas kujul ette pandud kes aga revideerimisest loobus aktis tähendat põhjustel.

Pean tähendama, et tehniliselt võimata on 1919.a.raamatuid ja dokumente eraldi 1.jaanuarist 1920.a.peale õiges seisukorras välja viia ja riigikontrollile muudetud kujul ette panna.- Riigi kaubaagentuur on praegu likvideerimisel ja ühes selle likvideerimisega saab lõpetatud ka arvepidamine end.kaubanduse osakonna 1920.a.tegevuse eest ja et 1919.a.bilansi ülejäägid 1920.a.raamatutesse üle võetud, siis saab loomulikult välja kujunema õige väärtuste ja kohustuste seis üldise tegevuse aja eest. Likvideerimine saab selgitama kõik vahed kaupade kui ka kontokorrent arvetes ja võrreldes raamatute saldosisid täielikkude ülejääkidega saab vastavate sissekannete abil

lõpubilans õigelt välja viidud. Kõik eeltööd selleks on juba käimas ja peale ladude tegevuse lõpetamise saab asutud aruannete valmistamisele. Peale kaupade ja ladude raamatute võrdlust, mis praegu käsil ja debiitoride ja kreditoride arvete lahendamise saab ühte liidetud end.kaubanduse osakonna kui ka riigi kaubaagentuuri arvepidamine, kuna see praegu paralleel peetakse.

1919.a.dokumendid võiks korraldada raamatute ja sissekannete järel, mis otstarbeks ajutine tööjõud ametisse tuleks võtta.

Mis puutub teistesse riigikontrolli poolt ülesseatud nõudmistesse, siis pean tähendama, et ka neid tehniliselt võimata täita on, nii näitusoks: aktis tähendat arvete saldod, mis pearaamatupidamise osakonna raamatutest end.kaubanduse osakonna raamatutesse üle kandmata on arvatavasti tekkinud põhjusel, et kaubad, mis juhusliselt riigi varandusoks langenud, okkupatsioonil ajal või rekvireerimise ehk muul teel, vastavate aktide järel üle võetud ning hinnatud pole. - Et tollajal riiklist majapidamist mitte nõutud korras ei juhitud, siis oleks praegusel juhtumisel võimata enesele tolleagset asjade seisukorda ette kujutada, pealegi et endiste juhtide poolt midagi dokumentaalselt üle antud ei ole. - Vastavate prätsioonide puudusel juhusliselt saadud kaupade eest langeb nende müügist saadud summa riigi kasuks; tagantjärele akte kokku seada ei ole võimalik.

Niisamuti ei või praegune riigi kaubaagentuuri raamatupidaja allkirjaga tõendada, et ühte või teist dokumenti leida ei ole jne. 1919.a.arhiiv on nii keeruliselt korraldatud, et võimata on tarvilikka dokumenta leida. Et süvendada põhjalikult 1919.a.asjaajamisest, tuleks terve kirjavahetus läbi arutada ja see oleks mõttetu. Praegune ametnikkude koosseis vastab hädavaevalt nõuetele, kuna just end.kaubanduse osakonna raamatute kordaseadmine palju tööjõud tarvitab, sest et praegu vanade asjade arutamisega suurem osa tööpäevast kulub.

Loodan, et eeltoodud seletusega Teile, hr.minister, tõelikke asjaolusid 1919.a.aruannete kohta selgitanud olen ja et Teile sellest väljaminees riigikontrollile teatata, et R.K.A. praegune töö just selle peale on koondatud, et likvideerimise lõpul ka end.K.O.aruanded üldise tegevuse aja eest soovitud kujul ette pandud võiksid saada."

Riigikontrolli nõudmise kohta tegi kaubandus-tööstusminister riigi kaubaagentuuri juhatajale ülesandeks "kiires korras täita riigikontrolöri nõudmisi 1918/19.a.aruannete kokkuseadmise ja dokumentide korraldamise asjus ja need riigikontrollile hiljemalt 1.III.1922.a.ära saata".

Riigi kaubaagentuuri arveosakond leidis aga, et

see töö vähemalt 9 kuud nõuaks ja tähendas omas ettekandes 4.II.1922.a. kaubandus-tööstusministri abile sihtjooned ära, mille järele kavatsatud on 1919.a. arvepidamise lõpuleviimist:

- 1) ladude raamatud saavad võrreldud üksikult iga kauba kohta, kaupade raamatutega;
- 2) kontokorrent arved saavad selgitatud vastastikku arvete väljavõtete ettepanemise teel;
- 3) 1919.a.bilansis tähendatud "selgitamata arved" ja muud kahtlased saldod saavad selgitatud;
- 4) kaupade kreditsaldod, mis pearaamatupidamise osakonna poolt üle andmata, saavad kindlaks tehtud, ühenduses kaupade võrdlusega üleüldse;
- 5) pearaamatupidamise osakonna ja kaub.osakonna vaheline arvete seis saab selgitatud;
- 6) linajaoskonna ja nahatoimkonna arvopidamine saab kokkukõllasse viidud kaubandusosakonna raamatutega;
- 7) väljamaa kaubaagentuuride läbi toimetatud operatsioonid saavad selgitatud kaupade ja kontokorrent arvete abil;
- 8) saeveski ja lauahoovi kohta tulevad aruanded algusest peale teha, kuna need end.kaub.osakonna poolt koguni tehtud ei ole;
- 9) peale eelpooltähendatud p.p.täitmist saavad end. kaubandusosakonna kui ka riigi kaubaagentuuri raamatud ühte liidetud ja lõpuliku aruande valmistusele asutud.

Kaubandusosakonna 1919.a.tegevuse aruande kohta kirjutab riigi kaubaagentuur omas seletuskirjas 30. VI.1925.a.järgmist:

"Et riigikontroll omal ajal end.kaubandusosakonna 1919.a.tegevuse kohta uue ja täpse aruande ettepanemist nõudis, siis sai 1922.a. ministeeriumi poolt erikomisjon kokku kutsutud, kes kohapeal end.kaubanduse osakonna arvepidamisega ja riigi kaubaagentuuri töödega, selle kordaseadmise alal tutvunes ning arvamisele tuli, et tekkinud olukorra tõttu riigikontrolli nõudmine mitte teostav pole, kuna 1919.a.raamatud vormiliselt lõpetatud, kuid tähendas ühtlasi ära, et 1919.a.aruanne eraldatult järgnevate tegevuseaastate aruannetest, mitte vastuvõetav ei ole kui aruanne, mis vastaks 1919.a.töeliku tegevusele."

Riigi kaubaagentuuri raamatutest on näha, et riigi kaubaagentuur on 1919.a.operatsioonide kohta

tulude-kulude arve avanud ja selles arves kõik täiendavad sissekanded 1919.a. kohta teinud, jättes aga selle aasta kohta väljaviidud kasusummat - mk.181.134.835.29 püsima. See summa on pärastpoole kaubandus-tööstusministeeriumi veerasmatupidamise arvele krediteeritud ja ühes teiste summadega ministeeriumile tasutud. Riigi kaubaagentuur on aruande esitanud 1920-1925.a.operatsioonide kohta, millest näha, et 1919.a.kohta järgmised summad on sisse võetud:

kasudena		
Ameerikast ostetud o/ü."Revalis"e kaupade pealt	M.130.082.484.35	
millises summas on "Revalise" 1919.a.kursi vahed	M.122.523.952.70	
kahjudena . . x) "	149.563.952.91	
maha arvatud kasud	<u>37.597.494.39</u>	" 111.966.458.52

x) Märkus: Summas M.149.563.952.91 on samuti "Revalise" 1919.a.kursivahet M.122.523.952.70 suuruses, millest selgub, et see summa R.Kaub.agentuuri lõpubilansi peale mingit mõju ei avalda, vaid on "Revalise" aruande kokkuseadmiseks 1924.a., nii kui eelpool tähendatud, läbi viidud.

Kui nüüd riigi kaubaagentuuri aruandes kaubandusosakonna 1919.a. tulude-kulude arvelt tähendatud "Revalise" kursivahet M.122.523.952.70, kui juba 1919.a.lõpubilansis olevat summat välja jätta, siis saame 1919.a.täiendava kasu . . . M.10.557.494.18

millest 1925.a.kasude-kahjude arvel tehtud storneerimised 1919.a.kohta M.258.442.44 - 207.451.50, maha arvata vahet	"	50.990.94
---	---	-----------

jääb 1919.a. kasuna M.10.506.503.24,

mis riigi kaubaagentuur oma lõpuaruandes 1920/1925.a. kasude arvel on sisse võtnud.

Juure arvaste 1919.a. lüpetatud
raamatute kasu summa N.191.134.935.29

seega 1919.a. puhtekasu
summa N.191.641.333.53.

Mii kui eelreel tähendatud, ei ole riigi
kaubaagentuur 1919.a. aruannet mitte vasta-
valt ümber töötanud, ei ole ka eel ajal kok-
kuseatud aruannet kaubandus-tööstusministe-
riumi poolt kinnitatud kujul riigikontrollile
revideerimiseks esitanud.

Riigikontrolör pööras sellekohasest kauban-
dus-tööstusministri poole palvega esitada mi-
nisteeriumi poolt kinnitatud kaubandusosakonna
aruanne 1919.a. eest, millele poole järgrise vas-
tuse 17.XI.26a.Nr.4210 A sai:

"Vastusoks Teie kirjale 3 skp.Nr.5642/
"n teate Teile kaubandus-tööstusministe-
"rium, et end.kaubanduse osakonnas 1919.a.
"aruande originaal on aja jookkul, nähtavas-
"ti, kaduma läinud, sest et ministeeriumi
"arhiivis seesuugust ei leidu. Arvesse võt-
"tes, et kõneall olev aruanne riigi kauba-
"agentuuri poolt lõpuvornis kokku seeti,
"kes ühtlasi oli ka end.kaubanduse osakonna
"tegevuse ülevõtja ja likvideeriija, ei leia
"ministeerium võimaliku olevat nimetatud
"aruannet teie järelle allkirjadega varus-
"tada".
"Kaub.tööst.minister (allkiri) K.Kornel."

Riigi kaubaagentuuri poolt kaubanduse
osakonna raamatute põhjal kokku seetud bilans
31.detsembril 1919.a. näitab järgmisi

Aktiv - summamid:

Debitorid N.410.537.941.77

Londoni kaubaagentuur" 11.753.397.90

krediitid ja avansid " 68.366.60

kaupad " 36.376.236.75

"Uleminevad summad " 470.175.07

Selgitamata arved " 2.138.335.46

k o k k u N.461.345.053.55

Passiv - summasid:

Kaubandus-tööstusmi- nisterium	"	221.032.024.67
Kreditorid	"	16.995.652.66
Krediidid ja avansid	"	2.392.55
Selgitamata arved	"	42.190.148.38
k o k k u	"	230.210.213.26
Kasu 1919. aasta eest	"	131.134.835.29
		<u>461.345.053.55</u>

ja tulusid-kulusid:

T u l u d:

Kasu kauba müümi- sest	"	26.035.029.60
Kasu Amee- rikast os- tetud kauba müümisest	"	37.033.928.96
	"	113.163.958.56
Vahetasu	"	43.936.30
Valuuta vahe	"	119.774.065.25
k o k k u	"	<u>232.936.960.11</u>

K u l u d:

Kauba kulud	"	1.450.101.23
Kinnituse kulud	"	49.831.46
Kajak'i protsessi kulud	"	11.836.25
Protseendid	"	116.605.-
Kahtlaste nõudm. mahakir- jut. (raudteel kaduma lâinud niit)	"	2.700.-
Londoni kaubaagentuuri kulud	"	579.297.03
Hukkunud a/l. Russi lae- dung	"	49.641.763.75
		<u>51.852.124.82</u>
Kasu 1919. a. eest	"	181.134.835.29
		<u>232.936.960.11</u>

Aktiv-passiv summade kohta oleks tähenda-

da, et kõik eeltoodud summad on kaubandus-
osakonna 1919.a. raamatutega kooskõlas, väl-
ja arvatud: 1) debitoride ja kreditoride
summa, mis raamatutes M.72.585.- võrra ek-
sikombel vähem näidatud, nii kui siin seletus-
kirjas lhk. ära tähendatud ja 2) Lon-
doni kaubaagentuuri aktiv-passiv summad
M.15.640.994.75, mis kaubandusosakonna raa-
matutes figureerivad, eeltoodud aktiv-passiv
summases aga välja jätetud.

Tulude-kulude arveld on raamatute jä-
rele Ameerikast ostetud kaupade kasu saldo
M.37.442.165.21 suuruses üle kantud, kuna
eeltoodud kulude-tulude summas on tuludena
M.87.083.928.96 ja kulude summa M.49.641.763.75
kuludena näidatud, mõlemate summade vahe vas-
tab aga eeltoodud saldole.

Arvesse võttes, et kaubandusosakonna
1919.a.vormiliselt lõpetatud operatsioonide
arvestamised on riigi kaubaagentuuri poolt
tagant järele lõpulikult selgitatud ning nen-
dest operatsioonidest saadud tiiendav puhaska-
su riigi kaubaagentuuri aruandes näidatud,
tuleb kaubandusosakonna 1919.a.arveraamatutes
fikseeritud puhaskasu M.181.134.835.29, mis
ministeeriumi keskraamatupidamise heaks kirju-
tatud, kui püsijäänud summat konstateerida.

3. Kaubanduse osakonna tegevus 1920.aastal.

Kaubanduse osakonna tegevuse kohta 1920.
aastal pakub esitatud materjal juba selgemat
ülevaadet, sest selle aasta algusest peale on
kaubanduse osakonna arhiiv paremini korralda-

tud ning alalhoitud kirjavahetus ja muud dokumendid lasevad asetleidnud fakte paremini valgustada.

Kaubanduse osakonna peaülesandeks oli riigiasutusi ja ettevõtteid, omavalitsusi, eratööstust ja ühistegelisi ettevõtteid kõigi tarvilikkude tarbeainetega varustada. Kaubandusosakonna poole pöörasid kõik sõjaväe varustuse valitsus riiete ja jalanõude murrtsemise asjas sõjaväele, suured tööstusettevõtted, nagu Luther, Port-Aunda ja teised, kella vabrikud soisid, süte saamiseks, trükikojad nõudsid paberit, värvi ja õli, Tartu ülikool - katusplakki, värnitsat ja klaasi, muidu ei saa hädatarvilikke hoonete remonti teha; maakonna valitsused, Punane Rist, "Vanemuine" ja palju teisi ei saa oma tegevust jätkata, kui neile kaubanduse osakond hädatarvilikke materjale ei anna.

Kuidas võis kaubanduse osakond kõiki neid nõudmisi rahuldada? Maa oli sõja ja okupatsiooni ajal kaupadest ja materjalidest tühjaks laastatud. Ei jäänud muud abinõu üle, kui seda sama vähest, mis veel sisemaal olemas, rekviireerida ja peamiselt kaupadest väljamaalt tellida ja sisse vedada.

Ka välisurg ei olnud 1920.a. veel küllalt kaupade tagavaradega varustatud ja sellepärast püsisid tol ajal kaupade hinnad kõrgel ja näitasid suuri vankumisi. Niisugusel erakorralisel ajal talitavad era kaupmehed iseäralise ettevaatusega kaupade sisseostu alal, et soovitud kaupa odavalt kätte saada ja rohkem maksmist ära hoida.

Kaubanduse osakond, kui raske riigiapparaat, ei võinud arvatagi sarnase vastuvõetavusega talitade ja selle tagajärjel ka soovitud tulemusi saavutada.

Kõiguni lihtsalt vastas kaubanduse osakond kaupade sisseostmise küsimuse peale. Ta kuulutas kõigis kohalikes ja mõnes väljamaa ajalehes, missuguseid kaupasid ministrium vajab. Nende kuulutuste peale tulid pakumised väljamaalt peale mõne soliid firma, nagu H. Volf, Heinrich Lanz ja teised, suuremalt osalt tundmatute "import-eksport" ja komisjoni kontorite poolt peaaegu igast riigist. Iseäranis aga tõmbas enese peale tähelepanu igasuguste kodumaa vahetkauplajate rakkus. Et sel ajal kodumaa kaupadest tühi oli, olid suure viimastest osast rakkuristest ja mitte efektiivsed. Iga vähegi või suurema partii kauba peale, mida ministrium tarvitas, saadeti vahetkauplajate poolt suurel hulgal telegramme väljamaale, mis sagedasti sisseostu hinna peale abasoodsat mõju avaldasid.

Selle kohta kirjutas 20. juunil 1920. a. Saare maakonna ülesandea Stockholmis viivimisel hr. M. Nepe kaubandus-tööstusministrile järgmist (kaust nr. 91/1920):

"Siin viibides kuulsin, et tarvitate ühisuste keskuhisus järjekorras teinud hääringate hindade kohta juurelisades, et Vab. Val. kavatsoda osta 50000 tünni. Kui Valitsusel sarnane kavatsus on, siis on sarnane võte nende, s. o. nii suure kvantumi ostmiseks okalik. Mis saadakse sellega kätte? Asi seatakse suure kella külge, et nii suur kvantum osta soovitakse. Niipalju kellogil küepärest müüa ei ole, tagajärg: hakatakse spekulatsioon ja kokkuostma ja hinnad kerkivad. Utelge mis see välja teeb kui ükski kroon tonni pealt hind tõuseb. Lihtsalt 2 miljoni "F". Kuid tingimata tõuseb rohkem. Lähivad aga hinnad niimoodu üles ja kas selle tõttu,

"ehk muudel põhjustel meie ei ootagi, siis
 "sünnitama enda vastu põhjendatud häälts
 "meeleolu. Sarnasel puhul ei võeta meie et-
 "topanekuid enam tõsiselt ja selle läbi
 "kaotame palju. Tervit teie teada tase ja
 "tergu jne. jne.".

Selle kirja peale on kaub.tööstusminister
 15.VII.20 järgmise resolutsiooni kirjutanud:

"Kaub.tööstusmin.hr.Pihlak.Palun kirja mõtteid
hoistuseks ja õpetuseks tervilikul kohal välis-
 kaub.nõukogule edasi anda".

Hra V.Pihlak kaub.tööst.min.eest laetas
 kirjaga 22.VII.20 Nr.7135 eeltoodud kirja sisu
 I.TA juurelisades: "Kui see nii on nagu tsiteeritud kirja osas tähendatud, siis pole minis-
 teerium edaspidi asja ettevastlikumalt talitade".

Kaubandus osakonnale on saadetud pakumised riisi, kondenseeritud piima, sigurite, tee, rasvaainete, suhkru, soola, arstirohtude, keemiliste ainete, süte, õlide, elektri tarbeasjade, nahasaaduste, riiete, raua j.t.asjade peale. Pole huvituseta ära märkida toileäegseid pakkujaid ja nende poolt pakutavaid artikleid. Nii, näiteks pakkus tehnikas kontor "Estorues" searasva, pakki, soola liha jne., insener B.L. Makovski - klaasi, Kapsi - margariini, Hans Vinnel - pakki, soola, õlised ja bensiini. Nutmacher & Co - petroleumi ja rasva, K.Voikoff - Austraalia ja Samoa saarte saadusi ja isegi keegi Schulze, Nustakult, ei võinud kaubandusosakonna kuulutuste vastu ükskõikseks jääda ja saatis oma pakumise seabi peale firmalt Colgate & Co New-Yorgis. Firmad, millel olemasolu juba ammu unustatud, nagu k/m. Laine, a/s. Progress

Schwed. Imp. Exp. (Olsson), Hartwig F. Hübbe,
Joh. Ljanska, Jak. Pärtzel, Vibosne, a/s. Tir-
mann, k/v. Tsitsikov, a/s. Transatlantic, Heilmann,
Kinsivart & Jo, a/s - "Promit", k/d. Kosmos, kõik
püüdsid kaubandusosakonnaga äri teha.

Ühesestki on arusaadav, et niisugune pakku-
jate poolt saadetud paberite koiklus kaubandus-
osakonnas palju tööl tekitab, kui arvesse võt-
ta, et osakond paljude pakumiste peale läbi-
rääkimistes astus ja kirjavahetust pidas.

Kaupade ostmise sai ka väljamaal selleks
otstarbeks 1919. a. asutatud kauba-egentuuride
kaudu Londonis, Berliinis ja Pariisis /teostatud,
("Revalise" läbi)
millede tegevus allpool kirjeldatud on.

Peale sisseportude müüa kaubaosa on ka oma
mas saadusi väljamaale, nagu liiva, tsementi ja
puid, ning ekspordis ka vana rauda ja vaske.

Kõik eelpooltähendatud ostu-müügi pakku-
mised ja ettepanekud läksid kaubandusosakonna
juhataja kätte, kes ostjatega ja müüjatega oma
isiklise äranägemise järel teieandavaid läbi-
rääkimisi suusõnal ja kirjateel pidas ja esi-
algused või ka lõpulikud kokkulepped saavutas.
Sel viisil tehtud kokkulepped pani osakonna ju-
hataja lühikese referaadi korras väliskauban-
duse nõukogu ette heaksarvamiseks, kes need
pealiskaudselt läbi vaatas ja kinnitas. Oli
juhtumisi, kus ministrium ka ilma väliskauban-
duse nõukogu teadmata suuremaid sisseostusid
tegi (näiteks Alpo Soiniemi käest 300 tonni
suhkru ostmise), või nende kohta alles post fak-
tum ette kandis (näiteks "Kosmose" käest 10.000

kasuks ootamine).

Riigikontrollnõuko määruse järele pidi kaubanduse osakonna tegevus alluma eel- ja faktilisele kontrollile. Kuid tegelikult jäi see määrus suuremas ulatuses teostamata, sest et ministrium kõiki oma toiminguid riigikontrollile teatavaks ei teinud ja püüdis kõiki asju iseseisvalt ajada. Seda vahkorda iseloomustab järgine näide (kaust Nr.11/1919.a.). Riigikontrolli tsiviilosakond kirjutas kaubandus-tööstusministriumile 21.oktoobril N 665/6307:

"Kaub. ja tööstusministriumi kaub.osakonna juhataja hra Sepp'a ütelse järele olla lina 2. skp. tehtud lepingu järele Narva linamanufaktuurile määratud teise kohta kasulikumate tingimistega edasi müüdud. Palume tsiviilosakonda teatada, kuhu nimelt lina müüdud on ja miks ei ole sellest operatsioonist riigikontrollile teatatud. Tsiv.osek. juh. eest (allkiri) Merits."

Selle kirja peale saatis kaubandus-tööstusminister 30.oktoobril 1919.a. Nr.13012 pikaseletuse, milles teatab, et tähendatud linade müük on teostatud riigikontrolli esitaja teadmisel ja osavõtmisel.

Nagu riigikontrolli tsiviilosakonna kaubanduse jaoskonna juhataja A. Martini ettekandest 15.novembril 1919.a. näha, ei vasta ministri teadaanne tõele, vaid tähendatud linade müük on ikkagi teostatud ilma riigikontrolli teadmiseta.

Et sarnased juhtumised sagedasti kordusid, kus ministrium riigikontrolli määruste täitmisest nähtavasti meeeldi kõrvaldada, siis on sellega seletatav asjaolu, et kaubanduse osakond riigile palju kahjutoovaid operatsioone läbi

viis võis, ilma et riigikontroll seda õigel ajal takistada oleks saanud.

Missuguseid tegevjärgi kaubandus-tööstus-ministeeriumi omapärane talitamine viis andis, seda näitavad käesolevas seletuskirjas allpool toodud faktid kaubandusosakonna ostu-müügi operatsioonid.

4. Kaubanduse osakonna ostu-müügi operatsioonid.

Kuivõrd kaubandusosakonna poolt murtsatud ja teistele riigiasutustele üle antud kaupad hinna kui ka headuse poolset nõuetole vastasid, seda iseloomustab järgmine kirjavahetus (kaust nr.16 lhk.139):

Sõjaväe peakontrolörile report.

.
.

Ligipandud andmed näitavad, et ministeeriumi poolt müüjad materjalid 1) on tihti kallimad, kui teistel äridel, 2) on alaväärtuslised, 3) ostetud juhuslicelt kellegi äri kätte ilma võistluse välja kuulutamiseta ja 4) sr.kontroll on ninetatud ostu operatsioonidest koguni kõrvaldatud, nõnda sama puuduvad ka tsiviilkontrollil teated nende ostude üle.

Sellepärast palun minule ära seletada, kuidas tuleb kaubandus- ja tööstusministeeriumi pakumiste peale sõjaväe varustuse alal vaadata, kas on tema kui üks heasti või halvasti organiseeritud kaubamees, kes peab teiste äridega vähempakkumise teel võistloma, või on ta tal eesõigus kõrgeimat hinda võtta ja halvemat

38
7.0
materjali anda, kui teised ürid, nagu soda
ette tuleb.

Vanam kontrolör (allkiri).

Selle reporti saatis riigikontrolör
19. aprillil 1920 Nr. 852/2527 all vabariigi
valitsusale (k.l.e lhk. 138) palvega selles
asjas seisukoht võtta, sest et ettetoodud
nähtused onasarnastena kaubandus- ja tööstus-
ministeeriumis mitte ainukesed ei ole.

Riigikontrolöri kirja peale on peaminis-
ter J. Tõnison järgmise resolutsiooni kirju-
tanud:

"..... Kaubandus-tööstusministrile.

"Silmas pidamiseks, et ministeeriumi kau-
"du tellitavad kaubad mitte kallimad ega
"väärtuse poolest halvemad ei tohi olla,
"kui erafirmade poolt pakutavad kaubad
"6.VII.1920 (allkiri)".

Kaubandusosakonna tähtsamatest ostu-müügi
operatsioonidest väärivad mõned erilist tähe-
lepanu ostu-müügi teostamise viisi kui ka saa-
vutatud kahju suuruse poolest. Need operatsioo-
nid on järgmised:

1. Heeringate ostmine - müümine. Lepingu
järelle 28. veebruarist 1920 (k. Nr. 42) millele al-
lakirjutanud N. Köstner ja A. Virkhous, ostis
kaub.-tööstusministeerium viimaselt allkirju-
taja käest 3000 tünni Norra rasva heeringaid,
hinna e 47 norra krooni tünni eest cif Tallinn
(ehk Baltiski). Heeringad jõudsid Tallinna ja
nende üle esitas Th. Vesslau arve 10.VI.1920
A. Kr. 141.000.-mis kaubandusosakond tema arvele
krediteeris. Kaubandusosakonna kalkulatsiooni
raamatus andmeid heeringate oma hinna kohta ei

leidu. Riigi kaubaagentuuri poolt 23.XII.
1921.a. tehtud kalkulatsiooni põhjal oli 1
tünni hind Mk.1.475,69.

Väliskaub.Nõukoogu otsuse põhjal 23.VI.
20 (prot.Nr.46) tellis kaubandusosakond K.
Virkhaus'i käest veel 5000 tünni heeringaid
à 36 norra krooni tünni cif Tallinn, mille
peale Sch.Birkhani poolt Stockholmist arve
N.Kr.180.000.- esitati. Kaubandusosakonna
kalkulatsiooni raamatute järel (lhk.27) oli
tünni hind Mk.1.297,30, kuna Riigi kauba-
agentuuri kalkulatsiooni järel tünni hind
mk.1270,51 oli.

Kaubandusosakond müüs R.Virkhausilt os-
tetud heeringatest osa samale Virkhausile
tagasi - esimesest partiiist 350 ja teisest
500 tünni x) , millede eest Virkhaus kauban-
dusosakonna kassasse maksis: 24.IV.1920.a.
M.200.000.-, 29.IV.20 .24.595.- ja 17.VI.
M.290.000.- (350 tünni eest) 27.VIII.20.a.
M.557.500.-

Et kaubandusosakond müüdnud heeringate
peale Virkhausile nähtavasti vastavaid ar-
veid ei saanud, teostas Riigi Kaubaagentuur
K. Virkhausile 7.IV.1922.a.Nr.1239 all, et
tema arvet on deliteeritud järgmiste summa-
dega:

- 1) Teile antud 300 tünni heeringate eest, mis
a/l."Vannheim'iga" sisse tulnud aprillis
1920.a. à 800.- Mk.240.000.-
- 2) Teile antud 350 tünni hee-
ringate eest, mis a/l."Tev-
toonia'ga" sisse tulnud

Märkus: x) peale selle oli temale veel müüdnud 300 tünni,
mis aprilli kuus 1920 a/l."Vannheimiga" olid
sisse tulnud.

Riigi kaubaagentuur on kaubandus-tööstus-
 ministri k.t. resolutsiooni põhjal 11. juunil
 1925.a. K. Virkhausi arvelt kahjuka maha kir-
 jutunud Mk. 329.650.50, millest n.a.a. lõpu-
 langes Virkhausi võlg Mk. 1.- suuruses püsi-
 ma jäi.

Lõpuks ei saa ära märkimata jätta ebaloo-
 mulikku külge ministriumi tegevuses - välja-
 maa kaudu (hoeringate) ostmist Tartu kaupmeh-
 Virkhausi kaudu, kes siin ainult vahemehena
 tegutses, sel ajal kui ministriumil enesel
 palgalised agendid, kes seda ostu oleka vüi-
 nud teineta, väljamaal ei puudunud.

2. Traatnaelad. Insener C.K. Ramkvist
 pakkus kirjaga 3.VI.1920 kaubandus-tööstusmi-
 nistriumile 1000 kasti traatnaelu mitmesugu-
 ses suuruses, mille peale kaubandus-tööst. osa-
 kond kirjaga 12.VI.1920 N 5592 temale järgmise
 tellimise andis:

300 kasti traat- naelu	2" N 14	hinna- a.är. 51.-	kasti eest
200	" " 2 1/2"	" " "	57.20
50	" " 2 1/2"	" " 15	65.-
200	" " 3"	" " 18	62.50
250	" " 4"	" " 21	62.-

(Hinnad feb Stockholm)

missuguse tellimise võttis tähendatud firma
 vastu ja teatas sellest kirjalikult kaubandus-
 tööstusministriumile. See tellimine ei leid-
 nud aga väliskaubanduse nõukogu heakskiit-
 mist, mille tõttu kaubandusosakond tellimise
 anulleeris.

Firma ei olnud selle teguviisiga rahul
 ning nõudis tellitud naelte vastuvõtmist ja
 kahjutasu. Kirjavahetusest on näha, et kauban-

dusosakond pidi suure osa tellitud naeltest vastu võtma; kaxi riigi kaubaeontuuri kaubarajatutest on näha, et Varenius & Co arve järelle 2C.IX.21 (mis samkvisti käest ostetud naelte kohta käib) on loodud jsk.akti järelle Nr.279 vastu võetud 550 kasti 929 pd.13 n. traatnaelu h.A.32.629. = M.2.703.207.- Naelad olid vastuvõetud 1920.a. lõpingu hindadega, kuna aasta hiljem naelte hinnad palju odavamad olid, nii et detsemori kuul 1921.a. Sõjaväe Varustuse Valitsusole 150 pd 38 n. hinnaga 300 mka puud müüdi ja oksjoni teel kellegi autinstoinile 783 nda 20 n. M 237.474.- mis puuda peale Mk.301.40 välja teeb. Naelte arve näitab kahju M.2.661.855.67, mis osasjalkult eelpool kirjeldatud operatsioonist on tekkinud.

3. Kasukate ostmise kohta o/ü. "Kosmose" käest leiduvad rkt.tsiviilosakonna kaustas Nr.23 lhk.56 - 71 kaubandus-tööstusministeeriumi sekretäri poolt kinnitatud dokumentide ärakirjad, millede originaalid omal ajal kohusse esitatud. Wende ärakirjade järelle otsustades oli asja käik järgmine:

Tallinnas asuv ühisus "Kosmos" tegi 12. XII.1919.a. kirjalikult sõjaväe varustuse valitsusele ettepaneku neilt 15.000 kasukat osta antud proovi järelle hinnaga EM.1300.- tükk loco Tallinn ilma tollita. 13.XII.1919.a.atis sõjaväe intendant selle pakkumise N 111310 all kaubandus-tööstusministeeriumi väliskaubanduse nõukogule ettepanemiseks, märkusega, et

kasukaid tingimata tarvis on, sest et nendest, mis omalt maal saadud ja Saksamaalt ostetakse ei jätku. Uhes saadeti ka kasuka proov. Selle peale saatis kaubandus- ja tööstusministeerium 15.XII.1919 ühisusele "Kosmos" järgmise siruga kirja Nr.15923 all: "Põhjenedes Teie lahke pakumise peale 12.XII. tellib kaub. ja tööst. ministeerium Teilt seega kuni 10.000 kasukat, hinnaga F.M.1300.- tükk, Tallinnas tolli aitas, ilma tollita." 18.XII.1919 sai ministeeriumi poolt Kosmose pakumine 10.000 tki sõjaväe kasukate peale hinnaga F.M.1300.- tükk ministrite vahelise Välis-kaubanduse Nõukogule ettepanud, kes protokollile järele Nr.19 p.34 otsustas: "tellida kaub. ja tööstusministeeriumi läbi." 3.I.1920.a. palus "Kosmos" ministeeriumi, põhjenedes suusõnalise läbirääkimise peale kaub.osakonna juhataja hra Sepp'ega, lubada temale "Kosmoselo", välja maksta tellitud kasukate arvel H.Mr.188.000.- eest Soome markasid ja seda raha sisse maksta Helsingis Kansalis pankas Soomemaal akkreditivi näol "Kosmose" esitaja G.Linguisti arvele, mida soovi kaub.tööstusministeerium ka täitnud on, nagu seda F.panga teade Nr.1274 31.I.1920.a. tõendab. 20.I.1920 tegi "Kosmos" suusõnaliste läbirääkimiste peale kaub.tööst.ministriga ja kaub.os.juhatajaga hr.Sepp'ega toetades, ministeeriumile ettepaneku "ülevõtta 2% vahetasuga "Rahvusvahelise eksport ja kaub. ühisuse" poolt ühelt ja "Kosmose" vahel teiselt poolt tehtud lepingut 10.000 lamba nahast kasukate peale, tingimisega ülevõtmise puhul "Kosmosel" kohe nende eest Smk.709.500.- välja maks-

ta. Sellele ettepanekule on ko nimetatud lepingu
 nis 28. XII. 19 Helsingis tehtud ja "Rahvusvaheli-
 se eksport ja kaub.ühisuse" kviiitunge, et "Kos-
 mos" neile kasukate eest 5500.- ehk Smk.
 709.500 ära on maksnud, juure lisatud. Järgmise
 kirjaga 24. I. 1920 teatas "Kosmos" kaub. tööst.
 ministriumile "et Teile meie lepingut "Rah-
 vusvahelise Eksport & kaub. Aktiia Seltsiga"
 10.000 kasuka peale nõus olite üle võtna, pa-
 luma seega meile meie poolt mainitud firmale
 sissemaksetud 709.500 Smk. välja maksta. Maini-
 tud lepingu kinnituseks anname Teile Harju Pan-
 ga garantii 2.540.000 Fmk. suuruses. Ohtlasi on
 Harju Panga juhatuse poolt sellest samast 24. I.
 ministriumile garantii kiri saadetud, mis
 tõendab, et nimetatud pank, sel korral, kui mi-
 nistrium "Kosmose" käest ülevõetud lepingu
 põhjal 10.000 lambanahka kasukate ostmise üle,
 sissemaksetud käsiraha Smk. 709.500.- lepingu
 äralõpetamise korral mitte tagasi ei saa, selle
 summa ministriumile Eesti rahas kursiga
 395 üleüldse Fmk. 2.802.525.- välja maksab.
 See kohustus hakkab maksma sellist ajast, kui
 Harju Panga arvele Stockholmis rootsi Kaub.
 Panka 709.500 Smk. margale vastav summa Rootsi
 kroonides päevakursiga sissemaksetud, ja on
 maksev kuni 1. III. 1920. a. Nõutud summa H. kroo-
 nides 188.000.- on kaub. tööstusministrium,
 nagu see Eesti panga kirjast 24. I. 20 näha, va-
 remalt Helsingi Kansalis pankas sisse maksetud
 akkrediitvilt Stockholmi Handelspangale Harju
 panga arvele "Kosmose" käsutada üle viinud.
 Kosmose ettepaneku - ülevõtta "Rahvusvahelise

"Eksport ja kaubanduse Saltsi" lepingut - vastuvõtmise kohta kaub.tööst.ministeeriumi poolt, vastavat kirjalikku dokumenti ei leidu. Aga et ministeerium nimetatud lepingu tööst. 24.I.20 üle võttis, on küllalt selgesti tõendatud. "Kosmose" kirjaga 24.I.20 ja ministeeriumi kaub. osak.juhataja hr.Sepa käsul tehtud raha üleviimisega Stockholmi Handelsbanka.

Peale selle sai ministeerium hr.Karlsoni käest Saksamaalt telegrammi 24.I.20 millega teatakse, et "Kosmose" kaup pealiskaudse järelevaatamise järele desinfektseerimata, haigev, vististi märjalt seisnud, jaolt kõva. 29.I. 1920.a. esines kaub.tööst.min.ministrite vahelise Väliskaub.Nõukoogu ettepanekuga:

"Kosmose" kasukate lepingut üle võtta, mille peale Väliskaub.Nõukogu otsustas oma protokollil järele Nr.23 p.46 "ülevõtte 5000 kasukat ja arvata väljamaksatud Soome margad kursiga 129 = 1 £, mille üle kaubandus-tööstusministeerium "Kosmosele" kirjaga 6.II.1920.a. Nr.1956 all teatas. Lepingu täitmise viimaseks tähtajaks oli 10.II.1920 määratud.

"Kosmose" kasukate ostmise asjas tegi riigikontrolli esitaja kaubandus-tööstusministeeriumi juures vastava ettekande, milles järgniste väärnähtuste peale tähelepanu juhtis:

- 1) kasukate tellimine 15.XII.19 on ilma Väliskaub.Nõukogu loata ja riigikontrolli teadmata tehtud,
- 2) tellimise vorm on puudulik, sest et selles peale kasukate arvu lähemaid tingimisi ära tähendatud ei ole, ka

täitmise tähtaeg puudub, ja

- 3) ministereerium sõjaväe intendantide soovi vastu talitas, kes "Kosmose" pakumist palus Min.Välisk.Nõukogule ette panna, aga mitte mõnda erakorralist lepingut teha.
- 4) "Rahvusvahelise Ekspord ja kaub.aktiia Seltsi" ja "Kosmose" vahel tehtud leping on
 - a) samuti üle võetud ministereeriumi poolt 24.I.1920 ilma Väliskaub.Nõukogu loata ja riigikontrolli teadmata,
 - b) üle-võetud leping on ära kustunud tähtajaga,
 - c) ülevõetud lepingus üleandmise pealkirjad puuduvad,
 - d) lepingul riigi tempolmaks tasumata, ja
 - e) ministereeriumi kokkulepped "Kosmosega" ilma kindla tähtajata tehtud on.

Tähendatud ettekande saatis riigikontrollor kaubandus-tööstusministereeriumile teadmiseks, mille peale kaubandus-tööstusminister N.Köstner 26.II.1920.Nr.3007 riigikontrollile seletuse saatis,

"et Soome valitsus "Kosmose" ostetud kasukad "rekvireeris ja sellepärast "Kosmosega" uus kokkulepe tehti, et tema Saksamaalt "unud kasukad asemele annab. Esimese tellimise tähtaeg lõppes küll automaatsiliselt 15.jaan., kuid selle lõpp oli Soomes sündinud rekvisitsiooni tõttu paratamata..... Et kasukad 10.veebruariks kohale ei ole jõudnud, on kõik tellimised anulleeritud ja on sinult tarvis "rahalist vahekorrad likvideerida".

See seletus on väga teravas toonis kirjutatud, ei lükka aga riigikontrolli esitaja poolt konstateeritud väärnähtusi ümber.

Saadud Kaubandusministri käest R.Kr.149.000 (188.000.- 39.000) pidi "Kosmos" enesestki mõista samuti tagasi maksma.

Tema maksis aga selle summa tasumiseks E.Panka:

5.VI.1920 - "m.1.000.000.-
22.VI. " - " 1.851.838.- Em.2.851.838.-

ja arvas, et sellega kasukate ostnise operatsiooni likvideeritud on.

Riigikontroll ei võinud niisuguse riigile kahjuliku arvostarivega müüdi, i lannida, veñ teatas h.kauas-agentuurile 23.IV.1921.a.N1398/2622 all, et "Kosmose" käest veel sisse nõuda tuluo Rkr.76.517.-ühes heriliste protsentidega, arvostades ülvaltõendatud "m.1.000.000.-pöevokursiga 40 = Rkr.25.000.- ja Em.1.851.838 à 39 = Rkr.47.433.- kokku Rkr.72.433.-, mis "Kosmoselt" maksetud Rkr.179.000.-meh. arvatud, tona võlasumma - Rkr.76.517.- järel jääb.

Riigikontroll pidi mitu korda kaubandus-tööstusministeeriumile meel. tuletama, enne kui "Kosmose" vastu nõudmine kohtu teel sai esitatud, mille käigu kohta vastava järelepärimiste peale ministeeriumilt järgmised vastused tulid:

a) Riigi kaubaagentuuri käest 10.V.1924a.

Nr. 344:

"Vastuseks Teie kirjale 7.V.24 N K-1720
"teatab Riigi kaubaagentuur, Välikaub. ühi-
"suse "Kosmos'elt" võla nõudmise asjus,
"et m/.sellekohase järelepärimise peale
"m/.juriskonsult hr. A.Lolle järgmist on
"seletanud: "Rahukogu 3.VI.22a.mõistis
"Kamini kasuks Kosmoselt "13.857.000.-
"kohtukuludoga, andis varem nõudmise kind-
"lustuse, mille põhjal kostjate varandus
"aresti alla sai pandud. Kohtu Pealat jät-
"tis erakaebtuse, mis kostjate poolt en-
"tud, tühela panemata. Kostjad andsid eda-
"sikaebtuse kohtu Pealtele ja palusid
"tunnistajateks N.köest er'i, Otto Sepp'a
"ja Alleri üle kuulata. 8.V.1924.a.tühis-
"tas kohtu Pealat Rahukogu otsuse. Motiivid
"on välja kuulutatud. Järgi üle kasseeri-
"da kohtu Palati otsus, kui see võimalik,
"mis selgub motiividest. A.Lolle 9/V.24".

b) Kaubandus-tööstusministeeriumilt 22.X.

"Väliskaubanduse ühiseuse "Kosmose" vastu
 "on nõudmine sisse antud ühiseuse osanik-
 "kude G.Linkvisti ja Finkovsky vastu summas
 "12.859.000.- ja hokukogu poolt nine-
 "tud summa välja mõistetud; kohtupalat
 "otsuse ära muutnud ja nõudmise tagasi
 "lükenud; kassatsiooni kaebusel riigi-
 "kokus kohtupalati otsuse ära muutnud
 "ja asja uueks otsustamiseks kohtupala-
 "tile tagasi saatnud; kohtupalat hokuko-
 "gu otsuse ära muutnud ja nõudmise teist
 "korda tagasi lükenud; Riigikohtule uues-
 "ti kassatsiooni kaebus esedetud, kus asi
 "senini otsustamiseks pole tulnud".

4. Tsemendi müük o/ü. "Fenno Baltica"l.

Riigi kaubasegantuur on 29.nov.1922.a.kõik
 Fenno Baltica kandest saadud kirjed ja telegram-
 mid kaubandus-tööstusministeeriumi jurikonsul-
 tile saatnud, mille tõttu revidentidel kasutada
 jäid riigikontrolli kaustas N 23/1922.a.kogutud
 andmed ja kaub.osakonna raamatud. x)

raamatutest selgub, et kaubandusosakond on
 tähendatud firmale saatnud mai kuus 1922.a.2500
 tünni tsemendi hkr.28.750 väärtuses, mille eest
 kõik raha kätte saadud. Pärastpoolt on summi
 saadetud mitmes partiides, kokku 6000 puuda
 tsemendi hkr.66.000.-väärtuses, millest hkr.5750.-
 A.Kekalaineni sissemaksu läbi tasutud, ülejäänud
 summa hkr.60.250.- = RM.2.014.687.50 ega tasu-
 mata jäi.

Kaubandus-tööstusministeerium palus W.Hol-
 singi konsuli Fenno Baltica kandest tähendatud
 võle summat sisse nõuda, mille peale 3.III.1922
 Nr.604 all järgmine vastus tuli:

"Vastuseks Teie kirjale N 702 27.II.s.a.
 "teatan järgmist: Olen advokaat Nõmno ja
 "teiste osaliste kaudu kuulda saanud,
 "et vähematki lootust pole Fenno Baltica
 "konkursist midagi tagasi saada, nimetud
 "firmale omal ajal müüdnud tsemendi eest,

Märkus: x) Ministrite vah.Väliskaub.Nõukogu otsustas 22.IV.20
 (prot.35 p.55) Fenno Baltica Ld ära müüa 3000 veeti
 tsemendi - hkr.122.500.- eest.

48
"vaid et kohtukäimine ainult kulusid
"juurde tooks. Sellenärest on kohtu-
"käimine sest päevast lõpetatud ja
"volikirjad advokaadilt tagasi päl-
"tud. Konsul a.i (allkiri)".

Riigi kaubaagentuur tahtis eelpooltä-
hendatud kahju R.kr.60.250.- maha kirjuta-
da, s.o. riigi kanda võtta ja küsis selle
kohta 22.juulil 1922.a. kirjaga Nr.2558
riigikontrolli arvamist.

Riigikontroll, asja läbi vaadates, tea-
tas 18.augustil 1922.a. riigi kaubaagentuu-
rile:

".... et tsiviilosakond o/ü."Fenno
"Baltica" arvel lahtiseisva võla
"Rkr.60.250.- mahakirjutamisega kah-
"jude arvel nõus olla ei saa, selle-
"pärast et juriidiliselt see nõudmi-
"se alus o/ü. "Fenno Baltica" vastu
"olemas, mida tuleb ära kasutada ning
"kohtu teel katsuda võlga sisse nõuda.
"Kuid enne kohtu protsessi alustamist
"tuleb selgusele jõuda, kas o/ü."Fen-
"no Baltica" on maksujõuline või ei.
"Ei ole viimane maksujõuline, tuleb
"nõudmisega pöörata nende ametnikkude
"vastu, kes niisuguse kahjuliku ope-
"ratsiooni tegid ja ilma tarviliku
"kindlustuseta laenu usaldasid ning
"kauba võlgu müüsid. (Hankete seadus
"§ 179), sest seaduse kogus X k.I jaos
"ei ole ette nähtud, et riigi varan-
"dusi võiks võlgu müüa. Tsiv.osak.
"juh.allkiri".

Selle peale esitas kaubandus-tööstus-
ministeerium 22.I.1923.a.Nr.1425 Tallinna-
Haapsalu Rahukogule nõudmise endise kauban-
dusosakonna juhataja Otto Seppa ja endise
ministri abi Viktor Pihlak'i vastu
5.505.000.- marga suuruses. Nõudmise kirjas
on muu seas öeldud:

"Silmaspidades, et kostja Otto Sepp
"seadusevastaselt kaubandus-tööstus-
"ministeeriumi päralt oleva tsemendi
"ära müüs ja ühes koos kostja Viktor
"Pihlak'iga seadusevastaselt äramüü-
"dud tsemendi on ostja Nonbal'ile
"kätte toimetanud ja peale selle müü-

"gi hinna kättesaamiseks kokkulepitud
 "akkreditiivi avamist ei nõudnud ning
 "mõtteta nimelised konossamendid pan-
 "kadesse väljamaksmiseks saatsid, siis
 "kui seal raha ei olnud, mille tõttu
 "60.500 Rootsi krooni kauba eest saa-
 "mata jäi ning selle tagajärjel kau-
 "bandus-tööstusministeerium 5.505.000.-
 "Eesti marka kahju on saanud".

Riigikontrolli järelepärimise peale tä-
 hendatud asja kohtuliku käigu kohta, teatas
 kaubandus-tööstusministeerium kirjaga 22.X.
 1926 Nr.4251/R järgmist:

"Era küsimuse pärast asi Riigikohtu
 "läinud, kus selgitati, kas nõudmine
 "õieti sisse antud. Riigikohus otsustas
 "küsimuse Riigi kaubaagentuuri kasuks.
 "Sisuliselt on asi senini otsustamata."

Riigi kaubaagentuuri raamatutes on
 Fenno Baltica võla summast maha kirjutatud
 kaubandus-tööstusministri k.t. Leo Seppa
 resolutsiooni põhjal 11.VI.25 M 2.014.686.50,
 nii et Fenno Baltica võlg lõpubilansis 1925a.
 debiitoride arvel M.l.- suuruses on üles võe-
 tud.

5. Kivisöed. Kivisöete ostmise kohta le-
 pinguid ei leidu, kirjavahetust on ka vähe.
 Kaustas Nr.10-1923.a. leidub märkus, millest
 näha, et kaubandusosakond telegrammiga 14.
 VII.1920 Nr.6909 tellis Londoni kaubaagentuu-
 ri kaudu 4000 tonni kivisüsa à 132 sh 6 d
 tonni. Londoni kaubaagentuuri kirjavahetu-
 ses firma Ellerman's Wilson line Ld on vii-
 mase kiri 1.IX.1920.a., millest näha, et veel
 3850 tonni à 130/.- = L 25.025.- on müüdud,
 mille eest firma raha nõuab.

Kauba raamatutes süte operatsioonide jäl-
 gides on näha, et Tallinnas on vastu võetud:

- 1) Londoni kaubaagentuuri läbi ostetud V. Wilburn & Co arve järel 1998 tonni, akti järel 27.I. 1920 N 112 sisse tulnud a/l. "Kajakuga" 123.371 pd. + 17428n, ühes kuludega W. 2.423.095.77 (Ostetud nähtavasti 1919.a.).
- 2) Joh. Pitka arve järel 14.VIII.1920.a. 62.192 pda 1002 tonni & L 107.-tonni eest (akti järel N 415 l.VII.20 = 62.044 pda) ühes kuludega " 8.132.051.56
- 3) Londoni kaubaagentuuri läbi:
Ellerman Wilson line Ltd kandest a/l. Kajakiga saadetud sept. 1920.a. vastu võetud ledude jsk. akti järel N 476 13.IX. - 5.X.1920a. - 3797,12 tonni - 235.414 pda, mis ühes kuludega maksid . . " 28.450.235.48
- 4) Samuti Londoni kaubaagentuuri läbi a/l. Kajakiga saadetud, vastu võetud akti N 385 järel 3.VIII. 20a. - 250.284 pda . . . " 19.952.438.27 ühes kuludega x)
- 5) Põhja puupäpi vabrikult 74.346 pda " 3.879.560.47

kokku 746.129 pda W. 62.837.381.55

Sellest summast on maha kentud:

puudujääk "Kajaku" pealt 9633 n.	W. 1.191.316.20
mitmesug. puudujäägid 1585 n. 16 "	67.766.42
ära põlenud 4560 " "	615.600.- " 1.874.682.62
15778p.	" 60.962.698.93
Müüdnud 749.071 pda 12 n.	" 62.844.424.19
k a s u	" 1.891.725.26

Märkus: pkt. 4-das näidatud kvantumis 250.294 pda on 18.720 pda bunkri süsa, mis laeva-sõiduanetilt saadud juure arvatud, n. k. Agentuur on seda arvu aga veel eraldi näidanud, mille läbi vahe 18.720 pda on tekkinud.

hacmatutes väljaviidud kasu summa
 Mk. 1.931.725.26 kohta peab tähendama, et
 see summa tegelikule tösiolule ei vasta,
 sest mitmed ministeariumi poolt süteost-
 jatele tehtud hindade alandused ja teised
 sammad on kulude-tulude arvel läbi kantud.

Suurem osa kahjust on tekkinud süte
 müügist, mis Kamini telegrammi, a Nr. 2909
 Londoni kaubaagentuuri läbi telliti, sest
 sellest partiist on mereasjanduse peava-
 litsusele antud 80.345 puuda, mis esialge-
 selt arvestatud a Mk. 110 puud, pärast aga
 30 margaga. Tähendatud süte kohta kirjutas
 mereasjanduse peavalitsus 20. veebruaril
 1923. a. Nr. 1055 riigi kaubaagentuurile:

"K. Töö-
 tusministeeriumi Riigi kauba-
 agentuuri arvet tagasi saates te-
 tan, et Mereasjanduse Peavalitsus ei
 ole kaubaagentuuri käest mingisugust
 kivist ostnud ega loo ennast ka
 kohustatuks süte eest maksta. Sja
 selgitamiseks teatan järgmist: Kau-
 baagentuuri poolt pidi Inglismaalt
 suurem saadetus kivisüsse ostotud
 saama, millest oleks jätkunud nii
 Sõjainisteeriumile, kui ka Mereasjan-
 duse Peavalitsusele, kuid süte esemel
 osteti mingisugune praht, mis kivisü-
 ste söelumisest järele oli jäänud ja
 laeva katelde kütmiseks täiesti kõlb-
 mata. Süsi paigutati Põhja moolil
 olevatesse kivisüte kuuridesse, kus
 ta oma halva omaduse tõttu põles
 läks ja suurena tulekahju sünnitas,
 kus juures ühes süte kuuridega ka
 osa kaitse mooli seina maha põles....
 Kaub. tööst. ministriiga läbirääkides
 ja tema käest suusõnalist ettekir-
 jutust saades olin mina nõus neid
 süte jätiseid katsuma veel võima-
 luse järele ära tarvitada, kuid raha
 maksta nende ette ei olnud mina
 mitte nõus, milles ka hra minister
 minu ühines"

mereasjanduse peaval. juh. teja (allkiri)

C. Tiedemann.

(K. Nr. 10/1923. a. lhk. 9).

Tähendatud süte asi oli teede- ja kau-
 bandustööstusministeeriumis lahendamisel

ja 7.I.1924 kirjaga Nr.32 teatas R.K.Agentuur
Mereasjanduse peavalitsusele järgmist:

"Teedeministeeriumi kirja peale 21.IV.1/a.
"Nr.1178 Teile omal ajal arvestatud kivi-
"süte asjus, on hra Kaub.tööst.minister
"järgmise otsuse kirjutanud: "Aratarvita-
"tud söed arvata à 30 mk.puud.Tuleõnnetu-
"se läbi saadud kahju Kamin oma peale võt-
"ta ei saa.B.Rostfeld 11.XII.23." Selle
"hra ministri otsuse peale põhjendades,
"oleme Teile arvele kivisüte hinnavahe
"80345 puuda pealt à 100/.- kokku
"mk.8.034.500.- krediteerinud.

Tulekahju läbi hävinenud 4560 pda süte
hinna M.615.600.- on riigi kaubaagentuur siis-
ki oma kaupade kulude-tulude arvele kannud.

Samuti ebaõnnestas süte ostmine Põhja pa-
beri puupapi vabrikult. See operatsioon kuju-
nes välja järgmiselt (Rkontr.kaust Nr.65):

Kirjaga 7.IV.1920 pakkus Põhja paberi ja
puupapi vabrikute aktsiaseltsi juhatus enese
ja aktsiaseltside Tallinna kirjutuspaberivab-
rik "Kohila" ja Tallinna vabrikantide ühisuse
nimel kaubandus- ja tööstusministeeriumile
1500 tonni firma R.Delvaille käest juurelisa-
tud lepingu järele ostetud prima Newcastle
kivisüsa müüa, hinnaga 3150 mk.tonsi eest
cif Tallinn, missuguse pakkumise ministeerium
vastu võttis ja sellest Põhja Paberi ja Puupa-
pi vabrikute aktsiaseltsile kirjaga 14.april-
list 1920 N 3164 teatas. Ostetud söed jõudsid
aurulaeva "Janine'ga" Tallinna ja kaubandus-
tööstusministeerium võttis nendest 2.VII.1920a.
74.946 puuda vastu ning andis mitmetele riigi-
ja eraasutustele edasi.

Kuid süte tarvitusele võtmisel selgus, et
vastuvõetud söed mitte prima Newcastle söed,
nagu nad lepingu järele olema pidid, vaid ala-

väärtuslised sõe jätised olid, nagu seda
 tõendab 1) komisjoni akt 11.VI.20, 2) Me-
 reasjanduse peavalitsuse tuletornide osakon-
 na juhataja kiri 23.V.1921.a.Nr.1863, 3) Me-
 reasjanduse peavalitsuse juhataja teadaan-
 ne 10.V.1921.a.Nr.2186, 4) Mereasjanduse
 peavalitsuse ehitusosakonna kiri mai 1921a.
 Nr.352/L, 5) aurulaeva "Revali" kapteni
 teadaanne 24.V.1921 ja aurulaeva "Tasuja"
 kapteni teadaanne 24.V.21.

Tallinna Börse Komitee teate järele
 9.V.1921 Nr.348 oli süte jätiste hind
 13-15% odavam harilikkuude süte hinnast.
 Selle järele sai riik lepingu tingimiste-
 le mitte vastavate alaväärtusliste süte
 vastuvõtmise tõttu kahju Mk.580.081.-

Riigikontroll palus kirjaga 6.X.1921
 Nr.3475/6571 Kohtupalati prokuröri selles
 asjas süüdlasi vastutusele võtta ja neid
 kohustama riigile tehtud kahju M.580.081,50
 ära tasuma.

Kaubandus-tööstusministeerium esitas
 Põhja Puupapi ja paberi vabriku vastu koh-
 tuliku nõudmise Mk.667.015.42 suuruses, mis
 on tekinud selle tõttu, et 1) eelnimetatud
 a/l. "Janine'ga" juuni kuul 1920.a. Tallin-
 na jõudnud sөөd on Põhja Paberi ja Puupapi
 vabrik arvestanud 83.498 pd. à 50.79 =
 Mk.4.240.536.30, kuna tegelikult on vastu
 võetud 74.346 pda à 50.79 = Mk.3.776.033.35
 väärtuses, millest vahe 9152 pda Mk.
 464.502.95, 2) mitmesuguste väljaantud kau-
 pade eest raamatute järele Mk.202.512.47.-

Riigi kaubaagentuuri lõpubilansis on Põhja Puupapi ja Faberi vabriku võlg Mk.1.- üles võetud, sest kaubandus-tööstusministri resolutsiooni põhjal on Mk.667.014.42 maha kirjutatud, kuigi selle summa peale kohtulik nõudmine on esitatud.

Kaubandus-tööstusministeeriumi andmete järele (kiri 22.X.1926 Nr.4251 R) on asjakäik kriminaal korras kohtu võimu poolt ära lõpetatud.

Kivisüte ostu-müügi operatsioonide kokku võttes saab konstateerida, et sellest operatsioonist on kahju saadud 1920 - 1924.a. mk.10.482.062.73.

Kahju seisab koos järgmistest summadest:

1) Rescontro I lhk.212 maha kantud Eesti Tööstus Ühisuse liidu arvelt 6813 puuda pealt hinna alandus	mk.	425.812.50
2) Mereasjanduse peavalitsuse arvelt 80.345 pd.kivisüte pealt à 100 mk.pd.	"	8.034.500.-
3) Estokole müüdud arve Nr.1058 30.IX.20a.järele 19.034 pd.à 125.-mk.2.379.250.- ja 10.970 " " 125.-" <u>1.480.950.-</u>		
	kokku	mk.3.860.200.-,
missugune müük pärast korisjoni peale antud kaubaks ümber muudetud ning selle läbi saadud kahju	"	1.739.260.04.-
4) Põhja Puupapi vabr.arvelt maha kantud üldsummast mk. 667.014.42, missuguses k/söe operatsioon	"	472.935.-
5) Kaupade puudujääkide ja ülekasvude arvele kantud 9.633 pd.kivisüte puudujääk à 123.67 "	"	1.191.316.20
6) Kauba agentuuri kauba raamatud I - 119 - 1922.a. ekslik krediteerimine	"	<u>500.914.25</u>
	k o k k u	mk.12.363.787.99

maha arvatud raamatutes
näidatud kasu mk. 1.331.725.26

jäeb kahju mk.10.482.062.73

millele veel juure arvata
tuleb tulokahju läbi hävi-
nenud 4560 puuda süte väär-
tus, mis kaupade tulude ja
kulude arvele kuluks kantud " 615.600.-

kokku kahju mk.11.097.662.73

6. Bensiin. Kirjavahetusest ja kaubaraama-
tutest on näha, et kaubanduse osakond on 1920a.
ostnud 3996 puuda bensiini Mk.35.925.842.-
väärtuses järgmistelt firmadelt:

- 1) Caucasian Oil Co'lt Tallinnas - 50 vaati
hinnaga 350 mk. puud.
- 2) A/s. "Promitilt" Tallinnas - 271 tonni
hinnaga 10-galonnilise kasti eest 7.-
- 3) A/s."Promitilt" Tallinnas 10.000 kasti
hinnaga 8 7.-
- 4) Nordeuropeiska Handelskompaniet'i käest
Stokholmis - 400 puuda 8 Rkr.1.-kilo eest.

Tähendatud bensiin on mitmesuguse hinnaga
mk.380.- - Mk.1.100.- puud ära müüdnud ja selle
juures Mk.8.076.153.- kahju saadud.

Kahju on seletatav sellega, et turuhinnad
bensini väljamüügi ajal väga kõikuvad ja suu-
remal osal palju madalamad olid bensiini sis-
seostu hindadest.

7. Rukkijahu. Lepingu põhjal l.III.1920
(k.Nr.42 1919/20a.) ostis kaubandus-tööstus-
ministeerium A/B.Nordiska Handel och Indust-
rie O/Y. Helsingis, 1000 tonni rukki jahu
hinnaga 56½ rootsi ööri kilo eest Tallinnas
brutto.netto eest.

Tallinna jõudnud rukkijahu üle saatis
kaubandus.osakond 14.VI.1920a.Nr.5655 Toitlus-

ministriumile vastavad konossamendid (k.28 lhk.193) ja arvestas viimasele 61.041 pda 31 n. hinnaga à 160 marka puud. Et jahu aga ühes kuludega kaubandusosakonnale mk.22.138.669.94 maksis, s.o.mk.362.70 puud, siis on kaubanduseosakond sellest operatsioonist Mk.11.961.461.94 kahju saanud.

Kahju on tekkinud Rootsi kroonide madalama kursi järele ümberarvestamise tõttu, nagu seda R.kaubaagentuuri ettekandes N 46 kaubandus-tööstusministrile a/l. "Vellamoga" tulnud rukkide hinnavahe kohta järgmiselt selatab:

"Tominile on üleantud a/l."Vellamoga"
 "sissetulnud 133.000 kg.rukki jahu,mille eest meie Rkr.75.145.-oleme välja maksnud ja nendele end.kaub.osak.poolt 12.VII.20a.arvega Nr.535 arvestanud, ümberarvates Eesti valuutas, kogusumma EM.l.299.104.- kursiga à 17.28, kuna meie nootsi kroonid ostsime päeva kursiga à 42.50. Selle operatsiooni juures tekkinud eksituse puhul saatsime 23.V.21a. nendele oma täiendava arve Nr.2616 EM.l.894.558.50 peale, ühtlasi teatades, et selle summaga nende arvet täiendavalt debiteerinud oleme. Selle kirja peale oleme Tominilt vastuse saanud 8.VII.1921.a. Nr.6372, milles nad selatavad, et jahu meie esimeses arves ettenähtud hinnaga müüdü on, mille tõttu nendel pole võimalik vahet Mk.l.894.558.50 tagant järele oma kanda võtta".

Rasmatutest on näha, et rukkid veel teiste laevadega Tallinna jõudsid (a/l. Sattuma, Storbjon, Ansa ja Salama) millede laadungite väärtuse ümberarvestamisel Rootsi kroonide kurs on võetud - 38 E.marka, nii et kõik kahju summa on tekkinud vale kalkulatsioonist Rootsi kroonide madalama kursiga ümberarvestamise tõttu.

8. Nafta. Kaubandusosakond ostis St. Traus-
teli käest, nii kui kirjavahetusest selgub:

- 1) kirja järele 7.VII.1920 nr.6511 all 1200 ton-
ni naftat (fuel oil) L 30.4/- tonn cif Tal-
linn.
- 2) kirja järele 27.augustist 1920 Nr.8458
350 tonni endistel tingimustel.

Mõlemad partiid saatis müüja a/l. Fritz
Strauss'iga Tallinna ja kaubandusosakonna la-
dude jaoskond võttis aktide järele vastu:

17.VIII.1920 Nr.396	48.763 pda
18.IX. " " 505	46.641 "

Ostetud nafta ei rahuldanud tarvitajaid. Nii
näiteks teatas Lootside, tuletornide ja meremär-
kide osakonna juhataja kirjaga 14.I.1921 nr.125
mereasjanduse peavalitsusele, et saadud nafta
täiesti kõlbmatu ja palub "et see asi saaks
riigikontrolli ja kas või kohtu abil selgeks
tehtud, sest naftal ja kivisöetõrväl on suur
vahe vahel".

Asja pärastises käigus on näha, et osa
sellest naftast on alla oma hinna ära müüdnud.
Sama kaubandusosakonna poolt ostetud nafta on ühes
arves kaubaagentuuri poolt ostetud naftaga ar-
vestatud, kus üldkahju Mk.8.352.925.45 välja
viidud. Kahju kaubandusosakonna operatsioo-
nidest oleks selle järele Mk.1.233.379, ku-
na vahe Mk.7.119.546.45 R.kaubaagentuuri
operatsioonide peale langeks (v.lhk. 237).

9. Kaalud. Kirjaga 24.IV.1920.a.Nr.3593/
6069 tellis kaubandusosakond o/ü."Heilmann,
Simsivart & Ko" käest 90 detsimaal kaalu, mil-

le eest maksis Mk. 352.755.- kaalud, mis ladude jaosk.akti järel Nr. 99/1921.a. vastu võetud, olid nõrgad, ei vastanud proovikoja nõuetele ja pidid remonteeritud saama, mis Mk. 72.000.- maksmaks läks. Selle peale vastanute ei vastanud kaalud tehnilistele nõuetele ja pika vaielduste tagajärjel olles läks korda neid sõjaväe varustuse valitsusale üle anda.

10. Toores malm. Kaubasaamstust (fol. 135) selgub, et malm on ostetud Norduropeiska Handelskompanie'lt Stockholmis, sisestunud juuli kuul 1920.a. 4848 pd. 17 n. ja maksis ühes kuludega Mk. 1.599.179.97. Müüdnud on nimetatud malm riigiraudteevalitsusele riigi kaubaagentuuri arve järel 30.X.1920 Nr. 1439 Mk. 531.799 eest, millest kahju Mk. 1.017.330.97 tekkis.

11. A/s. "Alpo Soiniem'ilt" ostetud suhkur. Kirjaga 9.VII.1920 pakkus A/s. "Alpo Soinieni" kaubandus-tööstusministeeriumile 300 tonni päänikest suhkurt hinnaga L 133.- tonn, mida ministeerium ära ostis. Ministeerium avas T. Panga läbi müüjale akkreditivi Londonis L 39.900.- suuruses, missugune summa Barklay panga poolt tähendatud aktsiaseltsile välja makstud arve L 39.900.- konosamendi ja kinnitus-oliisi vastu.

Suhkur tuli Tallinna a/l. "Irisega" ja on tolliladusse vastu võetud brutto kaaluga 13461 pd. 26 n. ~~brutto~~. 28. septembril esitas a/s. Alpo Soiniem ministeeriumile lõpuarve,

näidates suhkru netto kaalu 305.036 kg., mille järele temal veel ministerialt saada on rohkem antud suhkru eest vahet L 765-5-9. Ministri abi V. Pihlak on tähendatud summa 30. IX.20 välja maksnud.

Kaubandusministerium andis ostetud suhkru üle toitlusministeriumile realiseerimiseks. Viimane võttis 15. okt. 1920. a. suhkru vastu tollisidest ning selle juures selgus, et suhkru netto kaal 3056,5 klgr. vähem oli, kui Alpo Soiniemi arves näidatud, mille järele raha maksetud. Suhkru puudujääki reklameeris riigi kaubaagentuur müüjalt ja palus rohkem maksetud raha tagasi anda, kuid asjata, sest saadud andmete järele oli firma Alpo Soiniem vahapeal bankrotti jäänud ja Helsingi Eesti konsuli arvamise järele sealt ei ole pennigi saada.

Riigi kaubaagentuur tegi kontrollnõukogu ettepaneku saadud kahju riigi kanda võtta.

Riigikontroll asja läbi vaadates, leidis, et

- 1) suhkru tellimine sündis ilma väliskaubanduse nõukogu otsuseta ja riigikontrolli teadmata.
- 2) suhkru puudujääk oli 7094,8 kg. = 433 pd.05n., väärtuses L 943-12-2 + pangas komisjon L 95.10.-, kokku rohkem maksetud L 1039-2-2.
- 3) A/s. Alpo Soiniemi'le on rohkem maksetud kaubandus-tööstusministri abi V. Pihlaki ja kaubandusosakonna juhataja C. Seppa süü läbi,

teatas sellest kaubandus-tööstusministeriu-

mile kirjaga 2. aug. 1924. a. Nr. 2265 ning tegi ettepaneku riigile tehtud kahju süüdlastelt sisse nõuda.

Selle ettepaneku peale saatis kaubandus-tööstusministeerium riigikontrollile oma juriidilise nõuniku arvamise:

"Kahju sissenõudmine on mõeldav ainult siis, kui niisugused kahjud on tõeliselt olemas. Nagu asjast selgub, pole otsekohesest kahju saadud, sest et hinna kalkuleerimise juures on võetud tegelikult sissetulnud suhkruga ja terve selle eest väljamakstud summa kulude ja isegi 10% vahetasu juurdearvamisega. Käesoleval korral võiks kõne olla ainult kaudsest kahjust, nimelt: on kulutatud rohken välisvaluutat, kui seda tarvis oleks olnud ja sellepärast oleks, võib olla, tarvis olnud uuesti valuutat muretseda kõrgema kursiga. Aga et selle tõttu tekkinud kahju on väga raske kindlaks määrata, siis on minu arvates võimata hra Pihlak'i ja Sepp'a vastu nõudmisege esineda".

Tsiviilosakond peab siin tähendama, et eeltoodud ministeeriumi arvamine mitte tööoludel ei põhjene, sest kuigi R. kaubaagentuur suhkru pealt kahju ei ole saanud, sest puudujääk on hinnale juure kalkuleeritud, siis on selle vastu toitlusministeerium, kellele suhkur müümiseks kõrge hinnaga üle anti, suhkru realiseerimise juures umbes 5 miljoni marka kahju saanud. Selle asja lõpulikuks õiendamiseks saatis riigikontrolör 2/4. dets. 1926. a. asjasse kuuluva materjali uuesti tagasi kaubandus-tööstusministrile korraldus ettepanekuga, /teha süüdlastelt riigile tehtud kahju tasuks # 1039-2-2 sisse nõuda ning juhtumisel, kui see võimalik ei peaks olema, kahju seaduslikus korras riigi kanda võtta.

5. Kaubandusosakonna kauba operatsioonide lõpetamine.

Kaubandusosakonna kaubandusline tegevus,

nii kui eelpool üksikasjaliselt kirjeldatud, ei jõudnud rahuldada riigiasutusi ega laiemaid rahva ringkonde. Nähtavasti ei olnud kaubandusministeeriumi konstruktsioon kui ka juhtivate ametnike kvaliteet nii suurte ülesannete teostamiseks küllalt täielik. Riigile kahjutoovate operatsioonide arv, suurus ja isegi kuritarvidused ei jäänud tulemata. Viimase asjaolu tõttu pööras selleaegne peaminister J. Tõnisson (kaub. ja tööstusministri eest) päevakäsuga Nr. 21 11.V.1920.a. kaubandus- ja tööstusministeeriumi ametnike poole, millest järgnev väljavõte huvi väärib:

Päevakäsk Nr. 21. 11.V.1920a.

.

Kuritarviduste kõrvaldamiseks.

Ajakirjanduses ja seltskonnas kuulub sagedasti süüdistusi selle kohta, et kaubandus- ja tööstusministeeriumis kuritarvidusi sünnib. Kõneldakse meelehea võtmisest, mitmesuguste lubade seadusevastasest andmisest ja andmata jätmisest, töö lohakast pikaldusest, ametlike teadete ja dokumentide seadusevastasest väljaandmisest spekulatsioonide ohk ega sihiliiku ässituse töö otstarbeks jne.

Kõik see peab kaduma.

Nagu kõigis Vabariigi Valitsuse asutustes, nii peab ka kaubandus- ja tööstusministeeriumis ja kõigis tema asutustes ausa kohusetäite puhas õhk valitsema.

Riigi kasu ja kodaniku au nõuab seda.

Igaüks kes kaub. ja tööstusmin. töötamas, peab omalt poolt seks kaasa aitama.

Kes mitte ausasti oma kohust ei taida, vaid kuritarvidustest osa võtab ehk kuritarvidusi kaub. ja tööst.ministeer. ja tema esutustes toetab, või ka sinult kannatab, selle vabastamine ajaviitnate teenistusest.

Igasugust kuritarvidust tuleb otseselt minule kirjalikul kujul teadustada, juurelisa-des kindlaid andmeid, mille põhjal saab süüdis-tuse tõelikkust järele uurida.

Ootan kõikidelt kaastööd aususes ja kohuse-tundes

Allakirjutanud:

Kaub. ja tööst.min.eest peami-nister Tõnisson.

Riigikontrolli revideeris faktilise kontrol-li korras 26.maist kuni 29.juunini 1920.a. kau-bandus-tööstusministeeriumi kassat, raamatupida-mist ja kaubanduse osakonna tegevust, kus juu-res mitmesugused puudused ja seadustest kõrva-le kaldumisi ilmsiks tulid, millede kõrvaldami-seks riigikontroll kaubandus-tööstusministeeriumi palus korraldusi teha. Riigikontrolöri asetäitja kirjutas 21.augustil 20 Nr.2077/5534 juhtis kaubandus-tööstusministeeriumi tähelepa-nu järgmiste puuduste ja väärnähtuste peale:

- 1) kaubandusosakonna arvepidamise dokumentide korraldamises ei olnud mingit korda. Doku-mendid on suuremal arvul vormiliselt kui ka sisuliselt puudulikud.
- 2) raamatupidamine on võimata viiletsas seisukorras ja täitsa segi aetud. Selle peale vaatamata, et kaubandus-tööstusministeerium juba möödäläinud aastal riigikontrolli poolt mitmel korral revideeritud oli ja

kokkuseatud aktide ja ettekannete põhjal ettekirjutusi tehtud, korralagedus valitseb osakonnas endisel viisil ja kõik riigikontrolli ettekirjutused on tähelepanemata jätetud, kus juures pea süü osakonna juhataja kanda jääb, kes liiga pealiskaudselt asju ajab. Kõige suuremaks puuduseks on, et kaubaraamatutes on mitmesugused kaupad suurel arvul läbi kandmata.

- 3) ostu operatsioonide eest on kaubandusosakond suured summad välja annud ilma et enne väljamakemist on kontroleeritud ja kindlaks tehtud, kas operatsioonid ka õiglaselt täidetud on.

Nähtavasti riigikontrolöri eelpooltoodud teadaande tagajärjel võttis kaubandus-tööstusminister omalt poolt kaubanduse osakonna revideerimise päevakorda, mida toimetas septembri kuul 1920. a. V. Brandt, (tolleaegne kaub. tööstusministri vanem nõunik ja pärastine riigi kaubaagentuuri juhataja). Viimase poolt toimetatud revisjon tõendas täiel määral riigikontrolli poolt varemalt konstateeritud tehtud puudusi ja korratusi.

Nähtavasti eelpool tähendatud ministriumi nõuniku V. Brandti, kui riigikontrolli revideerimiste tulemuste põhjal otsustati kaubanduse osakonna iseseisev tegevus lõpetada, sest 27. septembril 1920 ilmus kaubandus-tööstusministri päevakäsk Nr. 46, mille tekst väljavõttes järgmine:

Päevakäsk Nr. 46. 27. IX. 1920. a.

Minu päevakäsu 20. sept. 1920 a. Nr. 42 läbiviimiseks olen sunnitud esialgu allseisvaid kaub. tööst. mi-

nisteariumi ametnikkude kohuste täitjaid, kes seni veel ei ole ise oma lahkumise palvel sisse annud, ametist vabastama, põhjustel mis iga osakonne kohta avaldatud:

Kaubanduse osakonnast: kus iga sugune kaupade kontroll võimata, sest et mingit ülevaadet pole, mille tagajärjel ka kaupade lubamata väljandumist on sündinud, mitte ainult üksikutele oma ametnikkudele, vaid ka eraisikutele mis seaduslikult mitte ei oleks tohtinud sündida. Edasi puudub veel kaub. osakonna arve-jaoskonna iga sugune süstemaatiline töökind; raamatupidamise raamatud on niivõrd kõrratumas olekus, et 1919.a. lõpuarvet võimata teha, rääkimata sellest, et nad lõpule viidud ei ole, - ja ka jooksva aasta kohta puuduvad iga sugused andmed, mida võiks kindlaks tunnistada.

. ametnikkude nimed

. üles loetud.

.

Kõik eelpool tähendatud ametnikkude kohuste täitjad loetakse ametist vabastatud 28.septembrist s.a. ja on kohustatud oma käes olevad asjad ajaviitmata edasi andma isikutele, kes nra tähendatakse kaub.tööst. ministeariumi vastavate osakondade juhatajate poolt.

.

.

Peasüüdlaste karistamine sünnib kohtulikult teel.

Tallinnas, 27. septembril 1920a.

Kaub.tööst. ministri eest peaminister (allkiri)
J. Tõnisson.

Nähtavasti sündis kaubanduse osakonna ametnik-
kudele nende vallandamine täitsa ootamata ja
neile ei jäänud enam aega asjade korraldamiseks ja raamatute lõpetamiseks. Ühes selotuskirjas, mis k. kaubaagentuuri juhataja V. Brandt 11. XI. 20 kaubandus-tööstusministrile saatis, leidub muuseas selle asja kohta järgmist:
(K. I II lhk. 47).

"27. septembril lõpetas endine kaub. osa-
"kond oma tegevust endiste ametnikkude
"lahtilaskmisega ja kõike suurt tegevust
"kaub. agentuuri hooleks jättes; korratu-
"ses, mis tekkinud oli terve aasta jook-
"sul, hakkasid uued ametnikud asju selgi-
"tama. Kauba agentuur ei teadnud, mis
"õigused temal on, missugused rahasummad
"tema käsutada jäid, kui palju neid oli
"ja kus kohal".....

6. Kaubanduse osakonna raamatupidamine

1920. aastal.

Nagu riigikontroll faktilisel revideerimisel juuni kuul 1920. a. konstateeris, oli kaubanduse osakonnas jooksev arvepidamine äärmiselt korratu.

Selle arvepidamise kohta kirjutas hiljem septembri kuul kaubandus-tööstusministeeriumi nõunik V. Brandt oma "lühikeses aruandes".

"Pealiskaudselt vaatest olemas olevate
"raamatutesse ja dokumentidesse oli
"küllalt arusaamiseks, et raamatupidami-
"ne niivõrd puudulikult organiseeritud
"ja peetud sai, et see ka kõige kergemat
"asjatundlikku kriitikat välja ei kan-
"nata. Puudub iga korralik süstemaatili-
"ne (kavakindel) asjaajamise kord, mis
"õigesti organiseeritud raamatupidamise
"aluseks tingimata tarvilik.

"Hulk väljamaa firmade arveid on
"raamatutesse sisse kandmata, osa kassa
"orderitest puudub, ladude ja kaupade
"konto pidamine ja selle kontrollleerimi-
"ne on täiesti võimatu, mitmetele kaupa-
"dele, mis aasta algul sisse tulnud, pole

"kauba raamatutes üleüldse kontod ava-
 "tud, pearaamat on andeksandmata loha-
 "kalt peetud, peaaegu igal pool puudu-
 "vad tarvilikud kogusummad. Igalpool
 "leidub pearaamatus täitsa lubamaa pa-
 "randusi, mahakriipsutamisi ja isegi
 "väljakraapimist. Mitmete sissekannete
 "kohta puuduvad igad dokumendid. . . .

"Peale organiseeritud desorgani-
 "satsiooni pole mingisugust organisat-
 "siooni kaubanduse osakonnas, seda
 "töendavad ettetoodud nähtused. Selle-
 "pärast oleks ka kõige põhjalikumal
 "revisjonil tehniliselt võinute seda
 "korda seada; selleks läheks vaja
 "täielist uute raamatute sisseseadmist
 "1920.a. jaoks, milledega tagant jä-
 "rele, hakatusest peale, siis veel kät-
 "tesaamata dokumentide ja nüüdsete raa-
 "matute puudulikkude andmete põhjal
 "sisse kandma tuleks hakata".

Oma aruande lõpuks ütleb V. Brandt:

"1919.a. lõpuarve tegemist loodan lõpu-
 "le viia kui praegu veel puuduvad, kuid
 "tingimata tarvilikud dokumendid, mulle
 "õigeks ajaks kohale muretsetakse - oma
 "uute ametnikkudega, vanade praeguste
 "jõudude kaasabil, kõige hiljemalt 25.
 "septembriks s.a. Peale selle saan mina
 "praeguse ühe raamatupidamise asemel
 "kaks uut paralleel raamatupidamist or-
 "ganiseerima, muidugi mõista selleks
 "uusi jõudusid tööle pannes. Nende kahe
 "raamatupidamise ühe osa ülesanne oleks
 "kõik 1920.a. jaoks uuesti sissesestavad
 "raamatud päeva peale välja viia, kuna
 "teine paralleel raamatupidamine kõik
 "praegu jooksvad tööd sellesama süstee-
 "mi järel tegeva peaks, s.t. kõik sisse
 "ja välja ülestähendamisega raamatutes
 "jooksvalt õigesti sissekandma peaks; et
 "silmapilgul, millal esimene raamatupida-
 "mise jaoskond oma tööd päeva peale väl-
 "ja viinud on, oma kontot nendega ühte
 "viia võiks. Minu arvamise järel kuluks
 "selleks umbes kolm kuud ära, suurt ja
 "iseäranis segast materjali arvesse võt-
 "tes, mida läbitöötada tuleb, sest sel-
 "leks määratavad tööjõud ei ole, kokku-
 "kõlas raamatute arvuga, mitte väga ar-
 "vurikkad".

Nii kui eeltoodud aruandest näha, tahtis
 Brandt nii puuduliku ja korraldu raamatupidami-
 se 1919.a. eest kahe nädala jooksul korda sea-
 da ja 1920.a. jaoks kaks paralleel raamatupida-
 mist sisse seada, et jooksvaid töid korralda-
 da ja neid 3 kuu jooksul lõpetada. Kui arvesse

võtta, et need tööd, nagu pärastpoole te-
gelikult selgus, mitme aasta jooksul tehti,
siis võib sellest järeldada, kuivõrd ebaõie-
ti pärastine kaubaagentuuri juhataja V.Brandt
oma töid alguses hindas.

Riigi kaubaagentuuri esimeseks ülesan-
deks oli kaubandusosakonna korratult peetud
arveraamatud korda seada ja lõpetada. Riigi
kaubaagentuur oma tegevust septembri kuu vii-
mastel päevadel 1920.a. alates, seadis enese
operatsioonide jaoks uued raamatud sisse,
kuid kaubandusosakonna raamatud pidas edasi
kuni 31.detsembrini 1920a. ja tegi nendes
tagant järele sissekandeid 1921 - 1924.a.
jooksul, jättes aga raamatud lõpetamata ja
võttes üle ainult nende arvete läbikäigu
summad enese raamatutesse 1924.aastal.

Kaubandusosakonna raamatud ^{on} riigikont-
rolli poolt läbi vaadatud ja dokumentidega
võrreldud. Üksikud puudused ja väärnähtu-
sed on vastavas märkuslehes ära tähendatud.
"Uldiselt peab siin kohal tähendama, et riigi
kaubaagentuur on kaubandusosakonna raa-
matud korraldanud, arved võimeluse järe-
le selgitanud ja ka dokumendid korda seadnud.

Üksikute väärnähtustena tuleks järgmi-
si nimetada : "Pearaamatupidamise arve" abi-
raamatus ei ole 1.I.1920.a.saldo -
M.221.032.024.67 üle kantud; mai, juuni, juu-
li ja augusti kuu üksikud kokkuvõtted ei ole
pearaamatuga kooskõlas, nende üldkokkuvõte
Mk.120.105.363.70 on aga õige; eelmise aasta
(1919) saldod on 1920a. pearaamatus pärast-

poole juure kirjutatud, 1919.a. lõnutilans on 15.I.1921 kaubandusosakonna raararatusse sisse kantud.

1919.a. rahastuse k.181.124.835.29 on 31.detsembril 1920 kaubandus-tööstusministeeriumi arveld üle kantud, selle asemel et seda 1919. a. tulude kulude arvete, mis aja jookkul selgitatud asi, ühendada.

Põhjuseks on riigi kaubagentuur kaubandusosakonnas 1920.a. raaritud lõpetamata jätnud, mille tõttu võinata on osakonna tegevuse kohta üldpilti saada. Revideerimise juures pidas riigikontroll järjekindlalt sihti silmas, võimaluse järele kaubandusosakonna operatsioonid eraldada riigi kaubagentuuri raaridest. Osalet on see eesmärk kätte saadud, kuid täpsed vahet ei läinud siiski korda kindlaks teha, peamiselt selle tõttu, et see selgitamine revideerimise aega oleks liiga pikendanud.

Et kaubandusosakonnas 1920.a. lõpetamata raaritud järele siiski mõnede arvete kohta ülevaadet anda, tuli paraamatu arvete läbikäigu summade järele bilans 31.detsembril 1920.a. välja viia, mis järgmist arvete veisu näitas:

Arvete nimetused	Saldo 31.detsembril 1920a.	
	Debetis	Kreditis
Ameerikast ostetud kaupade arv	-	17.475.812.26
Kaplani saeveski eksploateer. arv	-	3.670.806.59
Kahtlaste võlgnikkude arv	33.212.-	-
Sissetuleku maksu as	-	1.743.80

Arvete niistused	Saldo 31. detsembril 1920a.	
	Debitis	Kreditis
Valuuta vahetuse arve	-	60.355.050.21
Kontokorrent "	444.127.013.33	-
Kaubatööstusminist.	-	440.265.332.47
Riigi kande jäänud var.hinnavahe arve	27.665.202.52	
Riigi kaubaagentuuri arve	236.730.336.94	
Nõmme keskkooli kuld arve	204.266.58	
Komisjonile saadud kaupade arve	57.513.20	
Komisjoni peale antud kaupade a-e	43.193.249.08	
Krediidi ja avansi arve	49.130.06	
Vahetasu arve	-	1.205.599.79
Väljamaa kontokorrent arve	63.343.757.91	
Protsentide arve		397.793.31
Kaubavahe "	22.461.55	
Üldüldiste kulude arve	614.911.57	
Kauba kulude arve	4.914.-	
Berliini kaubaagent.kul.arve	254.810.03	
Linakesktoimkonna "	-	419.832.397.64
Elaminevate summade arve	-	3.172.973.65
Kaupade kulude-tulude arve	-	5.641.905.61
1919a.tulude-kulude arve	-	11.754.204.75
ladude kulude a-e	1.797.114.44	
palkade "	105.340.09	
Kaupade puudujääkide ja ülekasvatuse	812.344.33	

	Saldo 31. detsembril 1920a.	
	Debitis	Kreditis
1919. a. selgitamata arvete arve	67.210.12	
Inventeerimata kaupade realiseer. saad. summade arve	-	27.590.-
Kaupade arve	97.403.859.35	
Tampelmaksu arve	-	191.584.38
Schvarzi puuhoovi eksploateerimise arve	-	657.779.14
Inventari eksploateerimise arve	714.928.50	
Ameerikast ostetud kaupade kas. ja kahj. arve	-	2.571.190.-
	967.222.269.60	967.222.269.60

Tähendatud bilansi järele, enesestki mõista, ei saa kaubandusosakonna lõpu resultaati välja viia, sest see oleneb veel palju teistest sissekannetest, mis kaubaagentuur oma raamatutes on teinud ja seeläbi oma ja kaubandusosakonna resultaadid kõik läbisegi ajanud. Kui aga mõned kasu summad kaubandusosakonna bilansis jälgida, mis enam-vähem kindlad on ja kaubaagentuuri sissekannete läbi suuremalt ei ole muutunud, siis võib juba eelolevate andmete järele kindlasti öelda, et kaubaagentuur on oma lõpuresultaadina näidatud kasu summasse sisse võtnud peaaegu kõik kasu, mis on saadud operatsioonidest kaubandusosakonna tegevuse ajal.

Nii, näiteks on valuuta vahe arvel kaubandusosakonna raamatute järele 31.XII.20 kasu Mk.60.355.050.21, missugune summa kaagentuuri raamatute lõpubilansis 31.XII.1924a. on

suurenenud Mk.77.852.785.69 peale nii, et esimene summa täielikult kaubandusosakonna resultaati näitab. Samuti on lugu linajaoskonna arvel 31.XII.20 kaubandusosakonna raamatutes näidatud kasu summaga Mk.419.822.397.64

mis kaubaagentuuri operatsioonide lävi on vähenenud, sest 31.XII.1924 lõpuabilans näitab üldkasu linaoperatsioonidest Mk.418.204.795.90

nii et eelmine kasu summa on Mk. 1.527.601.74 vähenenud. Kaubandusosakonna kosudeks võiks ka lugeda 1925. a. summat Mk.397.793.31.-vahetasu arvel seisvad Mk.1.205.599.79, ülaminevate summade arvel Mk.3.172.973.65 (mis 1925. a. tuludeks kantud) ja Ameerikast ostetud kaupade kosude ja kahjude arvel Mk.2.571.190.-

Selle vastu tuleks aga kaubandusosakonnana kahjudeks lugeda eelkirjeldatud kauba operatsioonidest saadud järgmised suuremad kahju summad:

- 1) Virkhausi käest ostetud haeringate pealt Mk. 329.650.50
- 2) traatnaelte pealt " 2.661.855.67
- 3) o/ü.Kosmoselt ostetud kasukate operatsioonist " 7.183.950.80
(kohtulik nõudmine on esitatud Rootsi krooni kursi järele 1 kr.= 93 Em. Mk.13.857.000.- suurusos).
- 4) "Fenno Baltica" müüdü tsemendi pealt " 2.014.686.50
- 5) kivisüte " " 10.482.062.73
- 6) bensiini " " 8.076.153.-
- 7) rukkijahu " " 11.961.461.94
- 8) nafta " " 1.233.379.-

9) toores malmi pealt . . . M.	1.017.380.97
10) Alpo Soiniemiilt ostetud suhkru pealt "	936.923.30

M.45.797.504.41

=====

Eltoodud bilensis näidatud summadest tuleks veel kahjuks lugeda: üleüldiste kulude arvel Mk.614.911.57, kauba kulude arvel Mk.4.914.-, ladude kulude arvel Mk.1.797.114.44, palkade arvel Mk.105.340.09, puudujääkide arvel Mk.812.344.33.

Riigi kaubaagentuuri lõpuaruande ülevaates on veel kord täiendavalt kaubaosakonna kasude-kahjude summade juures peetatud.

M ä r k u s:

- 1) Eltoodud kaubaoperatsioonidest saadud kahjusummas M.45.797.504.41 on koondatud üksikute operatsioonide arvestamised, mis raamatutes mitmetel arvetel läbi kantud, s.o. kauba-, kulude-tulude-, puudujääkide-, debitoride- ja t.arvetel.
- 2) Kaubandusosakonnal on peale ülvaltähendatud kaubaoperatsioonide, mis kahjuga lõppesid kaupade müügi alal, ka kasutoovaid operatsioone olnud, kuid suurem osa kasu on saadud riigiasutustelt (sõjaväe var.val., toitlusministeeriumilt), väljaantud varustuse eest jne.

Teine osa.

RIIKLINE LINAMONOPOL, KAUBANDUS-TÖÖSTUS-
MINISTEERIUMI VÄLISAGENTUURID, ETTEVÕTTED, LA-
DUD, RIIGIVARANDUSTE OSAKOND JNE.

Kaubandus-tööstusministeeriumi tegevus ei piirdunud üksi keskasutuses, vaid temal oli sise- ja väljamaal oma agentuurid, komisjonärid, ettevõtted jne.

Nagu eelpool juba tähendatud, lõpetas ministeeriumi kaubanduse osakond, kui keskasutus, oma tegevuse järsult septembri kuul 1920, kuid tema abiettevõtted jäid edasi tegutsema ja läksid automaatselt kaubanduse osakonna järeltulija - riigi kaubaagentuuri korraldusesse üle. Et tähendatud ettevõtete ja agentide tegevus suuremalt osalt kaubandusosakonna alal aset leidis ja riigi kaubaagentuur neid peamiselt ainult likvideeris, siis pidi käesolevas seletuskirjas ministeeriumi abiettevõtete ja tegelaste tegevus vaatluse alla tulema enne riigi kaubaagentuuri tegevuse kirjeldamist.

Seletuskirja käesolev osa annab ülevaadet järgmiste operatsioonide, agentuuride, komisjonäride ja ettevõtete tegevuse üle:

1. Riikline lina monopol.
2. Londoni kaubaagentuur.
3. Berliini kaubaagentuur.
4. Kantselei tarbeainete keskladu.
5. Riigi varanduste ülevõtmise jaoskond.
6. Metsa operatsioonid ja saeveskid.
7. Linaseemnete ümbertöötamine.

- 8. Ministeeriumi kaubaladud.
- 9. Komisjonärid kaupade müügi alal:
Eesti tarvitajate keskühisus,
Atlanta, Lill ja Hakkaja.

I. RIIKLININE LINAMONOPOL.

A. RIIKLISE LINAMONOPOLI SISSESEADMINE JA
LINASAADUSTE KOKKUSTMINE KORD.

1. Linasaaduste kokkustmine ühistegeliste
asutuste ja erakaupmeeste kaudu.

Riiklise linamonopoli maksmapanemine on seotud Eesti Vabariigi asutamisega. Esimese sammu selleks tegi Ajutine Valitsus 18. jaanuaril 1919.a. määruse väljakuulutamise (Riigi Teataja nr.4. 1919.a.):

- 1. Igasugune p.2 nimetatud ainete ehk muul teel vöörandamine ja vedu on ilma sellekohase kaubandus-tööstus-ministeeriumi lubata täiesti keelatud.
- 2. Keelu alla käivad järgmised ained:
a) linad ja takud, niisama linast ja takust lõnga;
b) linaseemned
- 3.
- 4. Tagavarade ülesostmise ja hindade kohta tehtakse ministeeriumi poolt eriti korraldus.
- 5. Omanikke ehk hoidjaid, kes p.2 ülesloetud aineid 1.veebruariks 1919.a.üles ei ole andnud, karistatakse harilikus korras, kuna ülesandmata tagavarad tasuta ära võetakse.

19.märtsil 1919.a. andis Ajutine Valitsus välja järgmise määruse (R.T.nr.18 1919.a.)
linade ja linaseemnete müügi asjus:

§ 1. Linade ja linaseemnete ülesostmise ainuõigus antakse Eesti vabariigi piirides kuni 20.augustini 1919.a.Eesti tarvitajateühisuste liidule ja tema volinikkudale maakondades, kuna kõik nende poolt kokkustatud linad ja linaseemned,

sellekohase lepingu põhjal, Eesti vabariigi valitsusele edasi antakse.

§ 2. Kõik enne selle määruse väljakuulutamist kokkuostetud lina ja linaseemnete tagavarad tulevad hiljemalt 1. aprilliks 1919. a. vabalt ära müüa Eesti tarvitajate-ühisuste liidule, Tallinnas Jaani uul. nr. 6, ehk tema seaduslikkudele volinikkudele maakonnas.

§ 3. Põllupidajad on kohustatud oma linaseemneid ja haritud linu hiljemalt 1. maiks 1919. ära müüma Eesti tarvitajate-ühisuste liidule ehk tema volinikkudele maakonnas.

§ 4. Põllupidajatele vastuvõtmise kohtadel väljamaksmiseks on vabariigi valitsuse poolt järgmised hinnad kindlaks määratud a) linaseeme 40 mk. puud 87½% puhtuse juures.
b) lina sordid W. OD. D. HD. R. G.
hinnad 200, 300, 350, 400, 450, 500.

marka kaal (10 pd.) Eesti tarvitajate-ühisuste liidu poolt määratud vastuvõtmise kohtades, millest põllupidajate arvel enam mingisuguseid ostu- ega veokulusid ei tohi maha arvata.

§ 5. Paragrafides 2. ja 3. määratud tähtajaks müümata jäänud linaseemned ja haritud linade tagavarad tulevad vabariigi valitsuse asutuste kaudu sunnivõtmisele, kusjuures nende eest 40% alla § 4. kindlaks määratud hindade makstakse, peale selle aga tähtajaks mitte äraandmises süüdlased kohtulikule vastutusele võetakse (Nuhtlussead. § 29. järele).

§ 6. Linakiud peavad olema luudest puhtaks haritud ja linadest valmistatud sidemetega kahest kohast kinnitatult 20 nl. puntratesse köidetud.

§ 7. Linapuntraid (leisikaid) tuleb umbes ühe kolmandiku kauguselt, ladva otsast arvates, köitma hakata, nõnda, et kiutsad vabalt alla ripuvad ja neid sidemest lahti võtmata läbi võib vaadata.

§ 8. Müügiks määratud lina ei tohi niisutada, luie ja takkudega raskemaks teha ega millegagi segada.

Vastavalt eelolevale Ajutise Valitsuse määrusele oli kaubandus-tööstusminister 21. veebruaril 1919. Eesti Tarvitajate ühisuste liiduga järgmise lepingu sõlminud:

Eesti Tarvitajate ühisuste liidu Juhatus,

kui ülesostu korraldaja ja Eesti Vabariigi Kaubanduse & Tööstuse Ministeeriumi, kui ostja vahel on 20. veebruaril 1919. e. järgmine leping tehtud:

§ 1. Eesti Tarvitajate Ühisuste Liit kohustub selle lepingu kestvuse ajal Eesti Vabariigi piirides kõiki müügile tulevaid l i n u j a linaseemneid igat sorti üles ostma.

§ 2. Ulesostetud lina ja linaseemned kohustab Eesti Tarvitajate Ühisuste Liit lepingu kestvusel ainult Kaubanduse & Tööstuse Ministeeriumile müüma järgmiste hindadega vagunisse laaditult vastuvõtte kohal:

	sort	<u>W.</u>	<u>OD.</u>	<u>D.</u>	<u>HD.</u>	<u>R.</u>	<u>G.</u>	
a)	Valmistajate puhastud lina							hind M. 275.-375.-425.-475.-525.-575.-kaal (10pd.).
b)	ülepuhast. (Rescutched) lina							M. 325.-425.-475.-525.-575.-625.- "
d)	lina seemne 87% baasise eest							mk.48.- puud.

§ 3. Araantavad lina saavad Eesti Tarvitajate Ühisuste Liidu poolt järgmiselt pakitud:

- a) valmistajate puhastud sordid 20 nael.punt-rates;
- b) ülepuhastud (Rescutched) sordid 3 - 5 puudastes pallides, pressitud ja võimalikult roguskitesse pakitud.

Tähendus. Pakitud ja pressitud linal arvatakse brutto kaal, kusjuures roguski ja nõõri raskus üle 4% ei või olla.

§ 4. Kaubanduse & Tööstuse Ministeerium annab lepingu kestvuse ajaks linade ja linaseemnete ülesostu ainuõiguse Vabariigi piirides Eesti Tarvitajate Ühisuste Liidule edasivolitamise õigusega.

Tähendus 1. Kuni lepingu allakirjutamiseni väljaantud ostuload kuulutatakse maksvusetakse ja nõutakse 10 päeva jooksul tagasi.

Tähendus 2. E.T.U.Liit on kohustatud tarviduse järele ülesostmise juures ära kasutama endiseid linakaupmehi, kui viimased seda nõuavad, samuti ka tööstusvalmisolevaid tööstuse sisseseadeid kokkuleppimise järele.

§ 5. Kaubanduse & Tööstuse Ministeerium kohustub kogu lepingu kestvuse aja § 2. nimetatud hinnaga lina ja linaseemneid vastu võtma.

§ 6. Linade ja linaseemnete vastuvõtmine sünnib Eesti Tarvitajate Ühisuste Liidu poolt määratud vastuvõtte kohal ja ajal. Vastuvõtjateks on Kaubanduse & Tööstuse Ministeeriumi ja

Eesti Tarvitajate Liidu esitajaist koosseisuv komisjon, kellele vastav juhatuskiri antakse poolte kokkuleppel.

Tähendus 1. Tarviliste vagunite nõutamine on Kaubanduse & Tööstuse Ministeeriumi ülesanne, kuna Eesti Tarvitajate Ühisuste Liit kohustatud on vagunite tarvidusest 5 päeva ette teatama.

Tähendus 2. Iga vastuvõtmiseks määratud saadetus peab vähemalt 2000 puuda suur olema.

§ 7. Esimese poole vastuvõetud kauba hinnast maksab Kaubanduse & Tööstuse Ministeerium välja kolme päeva jooksul; teise poole - kolme kuu jooksul peale kauba vastuvõtmist Eesti Tarvitajate Ühisuste Liidule ehk kellele tema käseb.

§ 8. Tõrguvad omanikud vabatahtlikult linu ehk linaseemneid Eesti Tarvitajate Ühisuste Liidule müümast, siis rekvireerib Kaubanduse & Tööstuse Ministeerium need hiljemaltseitsme päeva jooksul, teatamise sisseandmise päevast arvestes; 40% § 2. määratud hinnast vähem makstes.

§ 10. Tarbekorral ja E. Tarv.- Ühisuste Liidu nõudel on Kaubanduse & Tööstuse Ministeerium kohustatud sündsaid laduruumi ühes sisseseadega ajutiselt Liidule lina ostu tarvis rekvireerima, kuna üüri E. T. Ü. Liit kohaliste omavalituse organide määramise järele maksab.

Tähendus. Samasugune õigus on liidul nõuda ka roguskite ja muude linapakkimise materjalide kui ka linaseemne kottide rekvireerimist.

§ 11. Eesti Tarvitajate Ühisuste Liidul on eesõigus väljamaalt linade vastu sissetoodud ja vabamüügile määratud kaupade ostmiseks ja tarvitajatele ühistegeliste asutuste kaudu jaotamiseks.

§ 12. Ei täida üks pool mõnda selle lepingu tingimist, siis on teisel poolel õigus lepingut lõpetatuks tunnistada, sellest 10 päeva ette teatades.

§ 13. Leping astub jõusse allakirjutamise päeval ja on kohustav mõlemale poolele kuus kuud, väljaarvatud § 12. nimetatud juhtumine. Samuti loetakse leping täidetuks, kui tema põhjal 25.000 kaalu linu ja 100.000 puuda linaseemneid ostjale on ära antud.

Eelolev leping on poolte kokkuleppel pikendatud kuni 21.septembrini 1919.a. (Vaata kaub.tööst.min.kiri 15.aug.1919 Nr.8699 ja Eesti Tarvitajate Liidu kiri 21.aug.1919.a.). Samuti on Ajutine Valitsus oma määruse 19.III. (R.T.nr.18 1919.a.) p.3 tähendatud tähtsaga, mille jooksul põllupidajad olid kohustatud linaseemneid ja haritud linu Tarvitajate ühisuste liidule ära müüma, pikendanud kuni 1. juunini 1919.a. (R.T.nr.30/31-1919.a.).

Peale 21.septembrit 1919.a., s.o. 21. veebruaril 1919.a. sõlmitud lepingu vahetõttu lõpetamist Eesti tarvitajate ühisuste liiduga, laiendas kaubandus-tööstusministeerium lina ja linaseemnete ülesostjate arvu ja andis sellekohased õigused mitmele ühistegelisele asutusele ja erakaupmehele. Lina ülesostjate ja ministeeriumi vahetõttu oli kindlaks määratud ühesuguse lepingu põhjal, mis ühe aasta peale olid sõlmitud, järgmisel kujul:

Eesti Vabariigi Kaubandus- ja Tööstusministeeriumi - alamaal lühendatult kirjutatud "Ministeerium" ja kirjutatud "Müüja" - vahel on allakirjutatud päeval järgmine leping tehtud.

1. Ministeerium lubab "Müüjat" ehk tema volinikka ülesosta selle lepingu kestvus ajal kogu Eesti Vabariigi piirides kuni puuda linu ja puuda linaseemneid. Ministeeriumil on õigus ka teiste valmistajatega, põllupidajate ja ülesostjatega sarnaseid lepinguid teha.

2. "Müüja" kohustab kõik ülesostetud lina ja linaseemned müüma Ministeeriumile. Otsekohe väljamaale müüja lina ja linaseemneid võib "Müüja" ainult Ministeeriumi loaga.

3. Põllupidajatele vastuvõtte kohal väljamaksetavad linaseemne ja lina ostu alamhinnad kuulutatakse ametlikult välja

Ministeeriumi poolt. Ostu-, veo-, ja ärikulude katteks saab "Müüja" kasu kaksteistkümmend (12%) protsenti liinahinnast ja viieteistkümmend (15%) protsenti linaseemne hinnast, peale väljakuulutatud ostualamhinna. Ostualamhinnad teatab Ministeerium "Müüjale" ette vähemalt neliteistkümmend (14) päeva enne nende maksvaks kuulutamist. Ostmine võib sündida ainult Ministeeriumi poolt väljaantud tsekkide vastu.

Märkus: kuni Ministeeriumi tsekkide saamiseni on "Müüja" õigustatud oma tsekkidel ostma, mis hiljem Ministeeriumi tsekkide vastu ümber vahetakse.

§ 4. Vastuvõetud kauja väärtuse tasub Ministeerium "Müüjale" hiljemalt viie (5) äripäeva jooksul peale linade ehk linaseemnete tegelikku vastuvõtmist Eesti rahas.

§ 5. Lina- ja linaseemnete vastuvõtmise kohad on Pärnus ja Tallinnas. Vastuvõtmise aeg määratakse kindlaks Ministeeriumi ja Müüja kokkuleppel.

§ 6. "Müüja" kohustab ülesostetud linad Ministeeriumile edasiandma ainult väljaveoks valmis pakitud 3 - 5 puudalistes pallides, mille ülesantud sortide eest "Müüja" vastutab kõige tagajärgede eest, mis sellest tekkivad. Igal pallil peab olema lina sordi ja "müüja kaupmärk". Ministeeriumil on õigus vastuvõtmise juures sorteerimist kontrollorida, üksikuid lina palle lahti võttes. Linad võivad olla pakitud kas põllupidajate poolt puhastatud kujul ehk ümberpuhastatult (Rescutched). Ümberpuhastatud linade eest saab "Müüja" lisatasu sellel määral, mis ümbertöötatud linad väljamaal rohkem maksavad, kui mitte alla (15%) viieteistkümmend protsenti pkt. 3 tähendatud ostu alamhinna.

Märkus: Pakitud linakaal arvatakse brutto netto eest, kus juures taara raskus üle (4%) nelja protsenti ei või olla.

§ 7. Kokkuostetud linaseemne ja linade hulga üle kohustab "Müüja" iga l-sel ja 15-mal kuupäeval Ministeeriumile täpiseid teateid andma ja oma ladude adressid ja seal hoiulolevate linade määra ülesandma. Ilma Ministeeriumi lubata võib "müüja" oma ladudes hoida ümberpuhastamiseks kümme (10%) protsenti pkt. 1 tähendatud linade ja seemnete ülem arvust, vastasel korral võetakse süüdlased vastutusele kui hängeldajad ja linad rekvideeritakse alamhindadega. Ministeeriumile jääb ka õigus nõuda, et ladudes olevad linad kohe ära saavad antud Ministeeriumile ilma ümberpuhastamata.

§ 8. Käesolev leping astub jõusse allakirjutamise päeval ja on ühtlasi kohustav mõlema poolele üks aasta.

§ 9. Tempelmaks käesoleva lepingu põhjal on "Müüja" kanda ja saab maksetud korras, mille Otsekoheste Maksude Peavalitsus kindlaks määrab.

Niisugused lepingud olid sõlmitud järgmistele asutustega ja isikutega:

- 1) Eesti Tarvitajate Ühisuste Keskühisus.
- 2) Hans Diedrich Schmidt - Pärnus.
- 3) Oskar Seisler - Viljandis.
- 4) Peter Johanson - Põides.
- 5) Peter Luik - Tõrvas.
- 6) Tartu Maakonna Valitsus.
- 7) Adalbert Kurruk - Tartus.
- 8) Johan Sutt - Ropkas.
- 9) August Kruusa - Ropkas.
- 10) Johannes Krup - Jõgeval.
- 11) Julius Kodres - Suure Jõanis.
- 12) Johannes Ammer - Laius-Tähtveres.
- 13) Jaan Pöddor, Valk-Pihkva 23.
- 14) Oskar Vares - Petseris.
- 15) Mikkel Veldeman - Viljandis.
- 16) Henno Kuus - Pukas.
- 17) Barghardt Tuvike - Petseris.
- 18) Helme Tööstuse ja Kaubanduse osauhisus.
- 19) Kusta Arras ja Valter Berg.
- 20) Jakob Uibu - Petseris.
- 21) Johan Vaabel - Viljandis.
- 22) Jaan Zimmer - Antslas.

Lina ja linaseemnete ostu ja vedu korraldas 20-verstalises piiriäärises maaribas kaubandus-töös tusrinistseriumi määrus 4. detsembril 1919. (R.T.nr.104- 1919.a.).

2. Linasaaduste kokkuostmine lina kesktoimkonna kaudu.

Nagu juba tähendatud, sõlmis kaubandus-tööstusminister 1919.a. lõpul lina ülesostjatega ühe aasta tähtajalised lepingud, mis kuni sügiseni 1920.a. pidid kestma, kuid juba 1920.a. algul selgus, et uus maksmepandud kord tema peale pandud lootusi ei täitnud. Sellest annab tunnistust vabariigi valitsuse ringkiri 4, veebruarist 1920.a. maakonna valitsustele, linavolinikkudele ja linakasvatajatele, mille

sissejuhatatus järgmiselt käib (kaust K.T.
Linatoimkond Nr.1 lhk.69-d):

"Ara nähes, et praegused lina kokkuostmise ja müügile toimetamise korraldused mitte küllalt otstarbekohased ei olnud ja suurt osa linaväärtusest ülesostjate kaupmeeste kätte läksid minna, mille läbi põllumeeste linaharijate sisetulek linadest väiksemaks jäi kui õigus, otsustas Vabariigi Valitsus lina ostu- ja müügikorraldust uuesti harutusele võtta ja selle juures tegelikkude põllumeeste-linakasvatajate arvamisi tähele panna ja arakasutada. Selleks otstarbeks kutsuti kokku nõupidamine peaministri juhatusel, millest osavõtsid: Kaubandus- ja Tööstusministeeriumi ja Põllutööministeeriumi esitajad, linaeriteadlane insener M.Kissa ja linakasvatuse tundjad: J.Urike, Läänemaal - Vigalast, M.Klettenberg - Viljandist, A.Kohver - Võrust ja teised. Koosolekutele olid kutsutud ka ajalehtede esitajad. Koosolekul harutati linakasvatamise, harimise ja ümbertöötamise küsimusi Eestis ja Väljamaal. Leides, et praegusel oludel linakasvatamine meie riiklises majanduslises elus üheks kõige tähtsamaks teguriks on muutunud, arvas koosolek tarvilikuks linakasvatamise ja harimise peale kõige suuremat rõhku panna ning linade kokkuostmist uuesti korraldada."

Sellele ringkirjale järgnes uus Vabariigi valitsuse määrus 13.veeb.1920.a. linade, kõiksugu takkude ja linaseemnete ostmise ja müümise kohta (R.T.nr.26/27-1920):

§ 1. Linade, kõiksugu takkude ja linaseemnete kokkuostmine ja väljavedu kuulub riigi monopoliks.

§ 2. Riik maksab linaharijatele vastuvõtmise punktides kuni järgmiste korraldusteni järgmisi hindasid:

Linad G	-	5.400.-	Eesti m.kaal	(= 10 p.)
" R	-	5.000.-	" "	" "
" HD	-	4.600.-	" "	" "
" D	-	4.200.-	" "	" "
" OD	-	3.800.-	" "	" "
" LOD	-	3.400.-	" "	" "
" H	-	3.000.-	" "	" "

Linaseemned kroon 150.-marka puud 87 $\frac{1}{2}$ %.
" öli 120.- " "

§ 3. Linakasvatamise ja harimise edendamise; linade, takkude ja linaseemnete ostmise ja müümise korraldamine usaldatakse linakesktoimkonna kätte, mille

koosseis on järgmine:

- Peaminister ehk tema esitaja,
- Rahaminister ehk tema esitaja,
- Kaubandus- ja tööstusminister ehk tema esitaja,
- Pölluminister ehk tema esitaja,
- Lina eriteadlane ins. Mats Nissa,
- Linavolinikud Pärnu, Viljandi, Lääne, Järva, Võru, Petseri, Tartu, Viru maakonnast igalt poolt üks, valitud maakonna linaharijate poolt.

§ 4. Lina-kesktoimkond on õigustatud üksikasjalisi ostu-müügi määrusi ja korraldusi välja töötama ja vabariigi valitsuse kinnitamisel välja kuulutama.

§ 5. Kõik senni väljaantud määrused linade, takkude ja linaseernete kohta tunnistatakse maksvusetaks.

§ 6. Käesolevad määrused astuvad jõusse telegraafi teel.

Vabariigi Valitsuse eelpoolnimetatud ringkiri 4. veebruarist 1920 (kaust linatoimkond Nr. 1 lhk. 69-h) sisaldab eneses juhtnõõrid lina kokkuvõtmise ja müügi kohta:

- 1) Linade kokkuostmine ja väljavedu jäägu riigi monopoliks, aga olgu nii toimetatud, et linade kokkuostmine ja müümine sünniks kõige väiksema kuluga ja põllumehela kõige suurema kasuga.
- 2) Linade hinna määramine sündigu kokkukõlas välisturu hindadega, arvesse võttes Eesti marga kursi tema sisemise ostu-jõu järele, mille äramääramiseks tuleb võrrelda linade hinda leiva, vilja, või, soola, suhkru, naha jne. hindadega välja- ja sisemaal.
- 3) Eelmise punkti järele arvatud hind peab linade vastuvõtmise juures täiesti väljamaksetama.
- 4) Linaharijatele peab kindlustama, et nemad linade poole väärtuse eest vastukaubana Valitsuse kaudu osta võiksid oma scovi järele: põllutööriistu masinaid ja põllurammu, rauda, nahka, soola, õli ja muid esimese järgu tarbeaineid, millede hind punkt 2 nimetatud kursiga kalkuleeritud saab.
- 5) Lina ostutsekid olgu kindlustuseks, et nende ettenäitamisel ülemalpool nimetatud kaupaid välja antakse. Linaharijatele jäägu õigus tsekka edasi anda.
- 6) Riigi vahetalituse kulud lina müümise juures võetakse arvesse nende tõsisis suuruses.
- 7) Linade väljavedu sünnib ainult kauban-

- dus- ja tööstusministeeriumi kaudu.
- 8) Linatööstuse vabrikuid tuleb varustada riigi linade tagavaradest ja nende vabrikute seadused jäävad riigi iseäralise kontrolli alla ning võivad väljaveetud saada ainult kaubandus- ja tööstusministeeriumi kaudu punkt 3 nimetatud vastukaupade sisseostmiseks ehk riigi valuuta tarviduse katmiseks.
- 9) Lina kokkuvõtmine sündigu ilma vaheltkauplejateta linakasvatajate eneste korraldusel.

Samuti määrab ringkiri kindlaks linade kokkuvõtmise korra:

1. Linade kokkuvõtmise korraldajaks ja juhatajaks nimetatakse linatoimkond.
2. Maakonna Valitsuste põllutööosakonnad peavad viibimata kokkukutsuma maakonna linaharijaid ja nendele ette panema valida maakonna 3 - 5 liikmeline maakonna linatoimekond, mille esimees maakonna linavolinikuks nimetatakse.
3. Maakonna linatoimekonnad teevad igasugu kihutusetööd käesolevate juhtmõtete järel linakasvatamise ja harimise edendamiseks, ja lina kokkuvõtmise korraldamiseks ajalehtede kaudu, sagedaste koosolekute abil ja ettekannete näol, isiklist vilumist, tutvust ja sidemeid ärakasutades ja nimotavad igas vastuvõtmisepunktis linavastuvõtmise toimekonna, kuhu peab valitama kolm linaharijat, kes vastuvõtmise punktide lähedal elavad.
4. Vastuvõtmise punktideks määratakse:
 - Pärnu linavoliniku piirkonnas:
 - 1) Pärnu linn,
 - 2) Kilingi-Nõmme,
 - 3) Möisaküla-Abja.
 - Viljandi linavoliniku piirkonnas:
 - 1) Viljandi linn,
 - 2) Võhma,
 - 3) Põltsamaa.
 - Järva linavoliniku piirkonnas:
 - 1) Lauri,
 - 2) Paida linn,
 - 3) Türi-Alliku.
 - Lääne linavoliniku piirkonnas:
 - 1) Vigala.
 - Viru linavoliniku piirkonnas:
 - 1) Jõhvi.
 - Tartu linavoliniku piirkonnas:
 - 1) Jõgeva-Vägeva.
 - 2) Tartu linn,
 - 3) Elva-Puka.

Võru-Petseri linavoliniku piirkonnas:

- 1) Antsla,
- 2) Võru linn,
- 3) Räpin-Västselinn,
- 4) Petseri.

5. Linade vastuvõtmise toimekonnad peavad oma peale järgmised ülesanded võtma:
- a) Määravad maakonna linatoimekonna nõusolemisel linade vastuvõtmise päevad kindlaks.
 - b) Muretsevad tarvilisi ruume,
 - d) Võtavad ühes Valitsuse linaprakke- riga linu vastu ja kaaluvad ära,
 - e) Peavad linavastuvõtmise üle arveid ja kirjutavad välja tsekid rahasaa- miseks linade eest,
 - f) Juhatavad rahaasutuse, kelle kaudu tsekid välja maksetakse, nendest sum- madest, mis Kaubandus- ja Tööstusmi- nisteerium selleks otstarbeks enne linade vastuvõtmist rahaasutustesse saadab,
 - g) Pakib vastuvõetud lina Valitsuse linaprakkeri juuresolekul ja tema juhatusel eksport valmilt ära,
 - h) Saadab valmispakitud lina Kauban- dus- ja Tööstusministeeriumi käsu järelle kas Tallinna, ehk Pärnu.

6. Kaubandus- ja Tööstusministeerium:

- a) määrab omalt poolt linaprakkerid vastuvõtmise punktidesse,
- b) saadab tarvilised rahasummad lina vastuvõtmise toimekonna juhatusel järelle sellekohastesse rahaasutus- tesse,
- d) varustab maakonna linatoimekondasid ja linavastuvõtmise toimekondasid tarviliste raamatutega, tsekkidega jne.
- e) Katab kõik kulud, mis toimekondade tegevusest tekkivad ja kannab neid lina kokkuvõtmise arvelle.

20. oktoobril 1920. a. määras Vabariigi Va-
¹⁾litsus/1920/21a. hooaja linahindadeks kaalu
 (10 puuda) pealt:

G	=	14.300	mk.
R	"	12.600	"
HD	"	11.000	"
D	"	9.700	"
LCD	"	7.100	"
CD	"	6.200	"
H	"	5.500	"

2) linaseemne hinnaks 1920/21a. 1 puuda pealt:

kroon = 340 m. (puhtus 87 $\frac{1}{2}$ %)
 õliseemne = 260 m.

- 3) Vastukaupade hinna arvamisel lina-
kasvatajatele aluseks võtta kurs:
1 h = 500 Emk.

3. Riigi linamonopoli ärakaotamine.

Riikline linamonopol kaotati ära Vabariigi Valitsuse määrusega 1. detsembrist 1920a. (Riigi Teataja Nr. 211/212 - 1920.a.).

Sama määrusega tühistas vabariigi valitsus ka kõik senini maksma pandud määrused lina, linaseemne ja takkudega kauplemise kohta.

Ühel ajal linamonopoli ärakaotamisega lõpetas kaubandus-tööstusministeerium lina-saaduste riigi arvel kokkuostmise (kaub.tööstusministeeriumi telegrammid Nr. 11859/11991 ja ringkiri 17.XII.20a. Nr. 12162 linavolinikkudele). Maakonna linatoimkondade ja eriti linavolinikkude ülesandeks jäi ainult peale endiste ostu-arvete ning vahetõrgete korraldamise ja lõpetamise linamüüjatele vastukaupade väljajagamise (müük).

Riiklise linamonopoli ärakaotamisega lõpetas oma tegevuse ka linakesktoimkond, kuna tema asjaajamine jäi ministeeriumi kaubandusosakonna hooleks. Pärast riigi kaubaagentuuri likvideerimisele määramist ja vastava likvideerimise komisjoni loomist, tegi kaubandus-tööstusminister resolutsiooniga 9.V.1922.a. kaubandusosakonna sellekohase ettekande peale, nimetatud komisjonile ülesandeks, lõpetada ka kõik riiklistesse lina-ostuoperatsioonidesse puutuvad asjad, seal juures ka endise lina kesktoimkonna ja Maakonna linatoimkondade tegevus ja arvepidamine.

B. KOKKUOSTETUD LINASAADUSED, VASTUKAUBAD
JA LINASAADUSTE REALISEERIMINE.

1. Kokkuostetud linasaadused.

Kogu linamonopoli maksvuse ajal on riigi arvel järgmisel arvul linasaadusi kokku ostetud, konfiskeeritud ja rekvireeritud:

Linu ja kanepid:

1) Ühistegeliste asutuste ja erakaupmeeste kaudu	193,095,13 pd.	Mk.34.972.366.21
2) Linatoimkondade "	197,683,07 " "	99.449.711.88
3) konfiskeeritud ja rekvireeritud:		
Venemaa linu	53.628,30 " "	2.017.659.53
Kodumaa "	14.178,38 " "	1.585.155.11
	<u>458.536.13 pd.</u>	<u>Mk.138.024.892.73</u>
sidumise nõõri	820.22 pd."	331.048.-
Kõik kokku	459.406.35 pd.	Mk.138.355.940.73
	=====	=====

takud:

1) linatoimkondade kaudu	11.000.38 pd.	Mk. 1.961.949.75
2) ühistegeliste asutuste ja erakaupmeeste kaudu	11.448.05 " "	1.978.135.27
takud kokku	22.449.03 pd.	Mk. 3.940.085.02
	=====	=====

Linaseemned:

1) linatoimkondade kaudu	44.124.32 pd.	Mk.10.131.736.48
2) ühistegeliste asutuste ja erakaupmeeste kaudu	83.022.33 " "	9.965.293.70
linaseemned kokku	127.147.25 pd.	Mk.20.097.080.18
	=====	=====

Sæega on linasaaduste eest kogu riigi linamonopoli kestvuse ajal linakasvatajatele mak-

setud ja arvestatud:

Linade ja kanepi eest	Mk.138.355.940,73
Takkude	" " 3.940.085.02
Linaseemnete	" " 20.097.080.18

k o k k u Mk.162.393.105.93

Tähendatud summa on kaubandus-tööstusmi-
nisteerium võlja maksnud linamüüjatele:

Uhistegeliste asutuste ja erakaupmeeste läbi	Mk. 46.915.795.18
Linatoimkondade läbi	" 111.543.448.11
Arvestamise teel konfiskee- ritud, ja rekvireeritud li- nade eest	" 3.602.814.64
Sidumise nõõri eest	" 331.048.-

k o k k u

Mk.162.393.105.93

2. Vastukaubad.

Saksa okupatsiooni ja vabadussõja ajal oli maa toiduainetest ja esimese järgu tarbe-
asjadest paljaks laastatud. Ka raskendas tar-
vitajad nende ainete ja asjade muretsemisel
marga kursi alaline ja kiire langemine. Et
põllupidajaid puuduvate tarbeainetega varus-
tada ja linakasvatamisele virgutada, ostis
vabariigi valitsus osa linade müügist saadud
raha eest välismaalt suuremal arvul mitmesu-
guseid põllutööriistu ja masinaid, vilja- ja
heinaseemneid, naelu, rauda, kunstväetist,
määrdeõlisid, petroleumi, suhkurt, soola jne.
ning andis neid aineid linaharijatele vastu-
kaubana nende poolt müüdud linade eest, kus-
juures need kaubad arvestati kursiga kuni

1.oktoobrini 1920.a. ära antud linade eest
 E l. = 135 Fmk. ja peale seda tähtsaga ära-
 antud linade eest E l. = 500 Fmk., s.o.märk-
 sa alla selleaegse turuhinna. (Lina kesk-
 toimk.prot.19.II.1920 ja kaubandus-tööstus-
 min. korraldus 20.X.1921.a.Nr.2909).

Vastukaupade muretsejateks olid toit-
 lusministeerium, kaubandus-tööstusministeer-
 iumi kaubandusosakond ja kauba-agentuur,
 kuna vastukaupade müügi korraldajateks olid
 maakondade linatöimekonnad, kes müüki osalt
 ise teinetasid, osalt jälle linakesktoime-
 konna nõusolekul ühistegeliste asutustele
 ja erakaupmeestele edasi volitasid.

Vastukaupade väljaandmine linaandjate-
 le sündis lina ostutsekkide ettenäitamisel.
 Ostutsekkide põhjal oli linamüüjal õigus
 vastukaupu saada äraantud linade väärtuse
 pooles suuruses. Ostutsekkide peal oli li-
 nade kaal ja väärtus ära näidatud ja nende
 linade arvel välja-antud vastukaubad pi-
 did tsekkide peal ära tähendatud saama. Kui
 vastukaupa tüües väärtuses välja ei võetud,
 siis jäid tsekid linamüüja kätte. Lõpulikult
 tasutud tsekid aga pidid vastukaupade välja-
 jagamise punktile ära antud saama.

Vastukaupade müügi üle on väljajagamise
 punktide poolt aruanded kokku seatud, mille-
 de põhjal linakesktoimekonna raamatutes vas-
 tavad sissekanded tehtud. Kuid nendes aruan-
 netes näidatud kaupade müügist saadud summa-
 de tõenduseks ei ole nimetatud aruannete juu-

res mingisuguseid tõendavaid dokumente, s.o. väljajagamise punkti vastukaupade müügi ja linaostu tsekkisid.

Vastukaupade arve näitab läbikäiku Mk.133.037.196,67, mille pealt hinnaalandust on Mk.57.628.046,79 antud, milline summa on linasaaduste arvele linasaaduste omahinnale juure arvatud.

Kuidas vastukaupade väljajagamise punktid oma ülesandeid täitsid, selle üle kirjutab omas ettekandes muu hulgas lina kesktöökonna raamatupidaja Tammin, kes kohe peal tähendatud punktid revideeris, järgmist:

Ettekandes 31.X.1922.a. Valga linatöökonna arvepidamise kohta:

"..... Vastukaupade müügi operatsioonide arvestamise korda ei saa rahuldavaks tunnistada. Müümine sünnib üldis- te müügi orderite põhjal ühes koos vastukaupade väljajagaja Põllumeeste ühise "Koidu" oma kaupadega..... Nimekirjades kui ka kaupade raamatust ei ole ära näidatud üksikute kaupade müügist saadud summad....."

"..... Vastukaupasid on üldiselt kõrgete hindadega välja müüdud, kui ministeeriumi poolt määratud..... ja müügist rohkem saadud raha oma kasuks jäetud".....

Samasuguseid puudusi ja väärnähtusi, nagu Valga linatöökonna arvepidamises, konstataeris revideerija ka Tartu, Võru ja teistes linatöökondade asjaajamises. Puuduvate tsekkide kohta, mis vastukaupade väljajagamist tõestavad, on kontrollnõukogule eriti ettepanek tehtud.

3. Linade realiseerimine.

Kokkucstetud linasaaduste realiseerimist teostas alguses kaubandus-tööstusministeeriumi kaubanduse osakond ja pärastpoole riigi kauba-

agentuur.

Kokkuostetud linasaadused on ära müü-
dud: Inglis-, Prantsus-, Rootsi- ja Soome-
maale ning väike osa sisemaale - kodumaa
tööstuse tarviduseks.

Linade müük Inglismaale.

Kõige rohkem linu on Inglismaale müü-
dud, sellepärast väärib see operatsioon
erilist tähelepanu.

Linasaaduste müüki Englise turule kor-
raldas Englise firma W.F. Malcolm & Co kau-
bandus-tööstusministriumiga sõlmitud järg-
miste kokkulepete ja lepingute alusel:

Kirjaga 26.II.1919.a. andis kaubandus-töös-
tusminister N. Köstner nimetatud firmale Eesti
Valitsuse linade müügi õiguse Inglismaale sel-
lega, et Malcolm määrab hinnad oma parima ära-
nägemise järel, annab Eestile avanssid konos-
samentide vastu linade väärtuse suuruseni, mis
eest Eesti maksab Malcolmile 2% komisjoni panga
% avanside pealt ja ^{kannab} kõik kulud, mis müümistega
seotud. Kirjaga 27.II.1919.a. nõudis Malcolm
täiendavalt ainuõigust Eesti linade ja lina-
seemne müümiseks, mida Londoni kaubaagentuuri
juhataja A. Puhk kirjaga 23.II.1919.a. temale
lubas.

Vabariigi Valitsuse soovil riigikontrolli
poolt väljaseadetud väliskomisjon Londoni kau-
ba- ja mereagentuuri 20.X. - 15.XI.1919.a. fak-
tiliselt revideerides, konstateeris oma aktis
linade müügi kohta: "Asjaajamise läbivaatamisel
selgus, et meie linad on tiiesti Malcolmni käsu-
tada usaldatud, ilma et kaubaagentuur aktiiv-

selt sellest osa võtaks. Laeva sissetulekul võtab linu vastu, sorteerib ja määrab hinnad Malcolm, kui meie esitaja, võtab linad kohe oma valitsemise alla, maksab meile avanssidega, muudab hindasid, teatab toimepandud müümiste üle ja annab ja õien-
dab lõpuarved, kuna heaks arvab, mis vastuvaidlemate kaubaagentuuri poolt kinnitust leiavad. Sellega on Malcolmile suured võimalused antud".

Lelpooltähendatud kokkuleppe asemele on kaubandus-tööstusministeerium W. Malcolm & Co'ga novembri kuul 1919. a. lepingu sõlminud. Seda tõendab kaubandus-tööstusministeeriumi kaubandusosakonna juhataja O. Seppa poolt õigeks tunnistatud venekeelne lepingu ära kiri (Londoni k. ag. kaust pealkirjaga: *Wth Malcolm & Co flax agreement I*), mille järele kaubandus-tööstusministeerium müüs Malcolm & Co'le 2000 tonni linu ilmaturu hindadega:

Selle lepingu täienduseks teatas 7. IV. 20 Malcolm, Tallinna esitaja kaubandus-tööstusministeeriumile, et nimetatud firma on nõus järgmiste kindlate hindadega 2000 tonni linu üle võtma:

Livonia.	Võru-Petseri	Puhastatud Livonia	Livonia kaks kord puhast.
G - £ 310.-	£ 350.-	£ 340.-	£ 350.-
R - " 290.-	" 330.-	" 320.-	" 330.-
HD - " 270.-	" 310.-	" 300.-	" 310.-
D - " 250.-	" 290.-	" 280.-	" 290.-
OD - " 230.-	" 270.-	" 260.-	" 270.-
LCD - " 210.-	"	" 240.-	" -

Takud £ 240.-

Ulevaltähendatud hinnad on vastu võetud väliskaubanduse nõukogu poolt 9. IV. 20 - 1000

tonni kohta, mida kaubandus-tööstusministeerium oma kirjaga 13.IV.1920 Nr.3124 Malcolm'i firma esitajale Tallinnas, kinnitab.

Viimase 1000 tonni kohta, mis eeltähendatud lepingu järelle (Nov.1919) V.T.Malcolm & Co'le müüdi, tegi nimetatud firma esitaja 8.VI.20 hindade ettepaneku, mis kaubandus-tööstusministeerium oma kirjaga 9.VI.20 Nr.5448 all järgmiselt kinnitab:

	Livonia	Vöru-Petseri	Puhastatud Livonia	Livonia kaks korra puhast
G	£ 320.-	£ 370.-	£ 355.-	£ 370.-
R	" 300.-	" 350.-	" 335.-	" 350.-
HD	" 280.-	" 330.-	" 315.-	" 330.-
D	" 260.-	" 310.-	" 295.-	" 310.-
OD	" 230.-	" -	" 275.-	" 290.-
LCD	" 210.-	" -	" 255.-	" -
H	" 190.-	" -	" -	" -

Takud I s. £ 240.-

Eeltähendatud hindadega on 15.VII.1920

Nr.1240/6931^a kaubandus-tööstusministeerium Malcolmile veel müünud 200 tonni Livonia liinu ja 31.VII.1920 Nr.7452 200 tonni.

Kuivõrd eelpooltoodud hinnad ilmaturu hindadega kooskõlas, on nüüd tegant järelle raske kindlaks teha. Londoni kaubaagentuuri ega ka Tallinnas kaubaagentuuri poolt revideerimiseks saadetud materjalide hulgas ei ole ühtki börse bulletineni liina hindade kohta leida.

Kaustas Nr.42 lhk.310 lepingud 1919 - 1920.a. leidub algleping 22.III.1920.a.kaubandus-tööstusministeeriumi ja W.F.Malcolm'i vahel, millele alla kirjutanud W.F.Malcolmi volitusel W.Reiner ja N.Köstner kaubandus-

tööstusministrina. Müüdnud on Malcolmile kuni 20.000 puuda linu Pihkva, Irboska ja Petseri raioonidest kindla hindadega: G - L 317.- inglisi tonni eest, R - L 297.-, HD - L 277.-, D - L 256.-, OD - L 236.- fob Tallinn.

Linade müümine W.Malcolm & Co'le eelolevate lepingute põhjal ei olnud nähtavasti riigile kõigiti kasulik, sest kirjjas 13.XI. 1919.a.nr.13770 kirjutas kaubandus-tööstusminister N.Köstner Londoni kaubaagentuuri juhatajale A.Puhkile muuseas:

"..... peale selle palub Teid ministeerium järele kuulata, kas mitte Malcolm nõus ei oleks ministeeriumile lubama temalt kontrakti teel määratud 2000 tonsist linast Malcolm'i arvel, näituseks nootsi, ära müüma, tingimiseks, et Malcolm kontraktis ettenähtud 2% komisjoni saab. Lõpuks palub Teid ministeerium tellimiste avanseerimiste kohta kokkuleppele jõuda ja see kord ära määrata, kuidas niisugune avanseerimine sündima peab".

26.V.1921.a. on kaubandus-tööstusministeeriumi ja Malcolm & Co vahel uuesti ostu-müügi leping sõlmitud, mille järele firma Malcolm & Co ostab kõik kahekordselt puhastatud Livonia lina tagavara umbes 465 puuda, kõik Võru lina tagavara umbes 2845 puuda ja kõik harilikkude Livonia lina tagavara umbes 17.000 puuda, järgmiste hindadega:

Kahekordselt puhastatud Livonia lina sordid		Võru linade sordid		Livonia harilikkude sordid	
G	- L -	L	-	L	82.-
R	- " 82.-	"	82.-	"	72.-
HD	- " 72.-	"	72.-	"	62.-
D	- " 62.-	"	62.-	"	52.-
OD	- " 52.-	"	52.-	"	42.-
LCD	- " -	"	-	"	32.-
H	- " -	"	-	"	22.-

Linade müük Prantsusmaale.

1919.a. saatis kaubandus-tööstusministeerium a/l. Georg Fischer'iga linu Prantsusmaale, mille saadetise kohta riigikontrolli väliskomisjon onas täiendavas revideerimise aktis 31.I.1920 Office Franco-Esthonien'i revideerimise puhul tähendab:

"A/l. Georg Fischer'iga Prantsuse sadamasse Dunkerque jõudnud linade pä-rast on prantsuse äri Association linière'i, kellele linn Tallinnast saadetud ja inglise äri W.F. Valcolmi vahel, kellele neetsamad linnad lepingu järelle ette olid ära müüdnud, äge kokkupõrkamine olnud. Et poliitilist skandaali ära hoida, millega prantslased ähvardanud, jõutud viimaks omati kokku leppida, et a/l. "G. Fischer" linn saadetud kahe võistleva äri vahel pooleks tehtud".

Kaustas Nr.42 on dokument Eesti Delegatsiooni plaanil, allakirjutatud "Association linière'i esitaja Descamps'i poolt 29.VII. 1919, mille järelle tähendatud ühisusele on müüdnud $\frac{1}{2}$ a/l. Fischer'i laadungist, mis umbes 250.000 kg. oli, järgmiste tingimuste ja hindadega 1000 kg.eest:

märk	W.G.	Fr.	8.200.-	märk	R.	Fr.	6.950.-
"	W.R.	"	7.700.-	"	HD	"	6.450.-
"	W.HD	"	7.200.-	"	D	"	5.950.-
"	W.D	"	6.700.-	"	OD	"	5.450.-
"	W.OD	"	6.200.-	"	LOD	"	4.950.-
"	F.HD	"	6.450.-	"	H	"	4.450.-
"	F.D	"	5.950.-				
"	F.O.D	"	5.450.-				
"	G.	"	7.450.-				

hinnad netto, sitades Dunkerques, kaal ametliku kaaluja andnete järelle; selle müügi peale annab L'Association linière Eesti delegatsioonile Prantsusmaal avansi Fr.1.000.000.-, lõpuarve tehakse faktuurade järelle kaalu tunnistus-

te põhjal". - L'Association linière on
tähendatud linade eest sisse maksnud E.
delegatsiooni jooksva arvel A "Banque de
Suède & de Paris" Frs.1.534.721.-

Riigikontrolli väliskomisjon konsta-
teeris eeltähendatud müügi kohta, et lina-
de hinnad on prantsuse firmale l'Associa-
tion linière'ile, sortide järel 270-500
franki ega 1000 kler. pealt odavamad olnud,
kui inglise äri W.F.Malcolm'ile ja riik
selle müügi pealt umes Fr.92.000.- kahju
saanud.

16.X.1919.a. on leping sõlmitud kauban-
dus-tööstusministeeriumi ja l'Association
linière'i esitaja hra K.Vermersch'i vahel
(kaust 69, kinnitamata ärakiri), mille järe-
le ministeerium müüs tähendatud firmale
linu:

H	umbes	440	puuda,	hinnas	225.-	tonni	eest=1000	kler.
HD	"	3448	"	"	210.-	"	"	" "
D	"	3432	"	"	195.-	"	"	" "
OD	"	2280	"	"	180.-	"	"	" "
LCD	"	720	"	"	165.-	"	"	" "
H	"	322.-	"	"	150.-	"	"	" "

Kõik hinnad fob Pärnu.

Kaustas 69/1920 leiduvad kinnitamata
ärakirjad ja tõlge lepingust, mis sõlmitud
16.XII.19 K.R.Pusta, kui Eesti delegatsiooni
esimehe Prantsusmaal ja E.Descampi, kui Asso-
ciation Linière'i esitaja vahel, mille järe-
le Eesti Valitsus nimetatud firmale müüb
3000 tonni linu, milledest 1000 tonni 1919a.
saagist jaanuarist kuni juuni kuuni 1920a.
üksikutes umbes ühesuurustes osades saade-

takse ja 2000 tonni 1920.a. saagist, milledest 500 tonni enne 31.detsembrit 1920.a. ära saata tuleb. E.Valitsus jätab omale õiguse ilma kahjutasu nõudmiseta lepingut lõpetada, mis 1920.a. saagi 2000 tonni linadesse puutub, kuid sellest peab tema Association Linière'ile enne 30.XI.1920.a. ette teatama ja niisugusel korral 3 kuu jooksul sellest päevast arvates rahaministeeriumile Pariisis sõja materjalide eest veel tasumata oleva summa välja maksma.

Hinnad:

Pärnu:	G	Frs.	11.000	tonn.	Petseri,	W.G.	Fr.	12.500	t.
	R	"	10.200	"		W.R.	"	11.700	"
	HD	"	9.400	"		WHD	"	10.900	"
	D	"	8.600	"		WD	"	10.100	"
	OD	"	7.800	"		WOD	"	9.300	"
	LOD	"	7.000	"					
	H	"	6.200	"					

Hoffs	R.	Frs.	9.700.-	tonn
	HD	"	8.900.-	"
	D	"	8.100.-	"
	OD	"	7.300.-	"
	LOD	"	6.500.-	"
	H	"	5.700.-	"

Samas kaustas on kinnitamata ära kirjad ja tõlge lepingust, mis sõlmitud 17.XII.1919.a. K.R.Pusta, kui Eesti delegatsiooni esimehe Prantsusmaal ja E.Descampi kui Association Linière'i esitaja vahel, mille järele Eesti Valitsus müüb tähendatud ühisusele 200 tonni linu, mis saadetakse umbes ühesuuruses, üksikutes osades jaanuarist kuni juuni kuuni 1920.a.hindadega ja tingimistel samuti kui 16.XII.19.lepingus üles loetud.

L'association linière nõudis eeltoodud lepingute täitmist, saatis isegi laeva linade järele Tallinna, kuid laev jäi laadimata.---

--- Lõpuks teatas kaubandus-tööstusministeeriu-

mi kaubandusosakond tähendatud firma esitajale kirjaga 23.IV.20.a., et nõus on 200 tonni linu andma jooksva kuuljärgmiste kõrgendatud hindadega:

	Livonia	Verro(Pet- schory)	Puhastatud Livonia	2 korda pu- hast.Livonia
G	L 310.-	L 350.-	L 340.-	L 350.-
R	" 290.-	" 330.-	" 320.-	" 330.-
HD	" 270.-	" 210.-	" 300.-	" 310.-
D	" 250.-	" 290.-	" 280.-	" 290.-
OD	" 230.-	" 270.-	" 260.-	" 270.-
LOD	" 210.-	" -	" 240.-	" -
	takud I s. L 240.-		II s. L 210.-	

Pikkade läbirääkimiste ja kirjavahetuse järelle sai ka teine leping 16.XII.1919.a. anuleeritud ja selle arvel kaubandus-tööstusministeeriumi kaubandusosakonna kirja põhjal 8.IX.20.a.Nr.8868 müüdü 200 tonni järgmiselt:

	Petseri - Verro -	hind	Livonia	hind.	Livonia	hind
G	35 pda	-	370	-	30 pda	345.-
R	820 "	60	350	190 pda	280	325.-
HD	1811 "	345	330	385 "	260	305.-
D	725 "	345	310	400 "	240	285.-
OD	- "	-	-	1210 "	210	265.-
H	- "	-	-	1815 "	150	-
LOD	- "	-	-	3035 "	180	-

Kokku 12.500 puuda fob Tallinn.

Ühtlasi avaldas kaubandus-tööstusministeerium oma nõusolekut 300 tonni müügi kohta assortimendi järelle, enne 1.II.1921.a. saatmise päeva turuhindadega.

Kui nüüd võrrelda K.R.Pusta poolt sõlmitud lepingute hinnad nende hindadega, mis kaubandus-tööstusministeerium pärastpoole tegelikult l'Association linière'i (ja ka Malcolmi) käest sai, siis selgub, et esimesed olid liiga madalad. Alljärgnev tabel näitab seda vahet:

Hinnad K.R.Pusta poolt sõlmitud lepingute järelle 16/17. detš. 1919.a.		kursi järelle 40 fr. = 1 L
Pärnu linad	G Frs. 11.000.- ton.	L 275.-
"	R " 10.200.- "	" 255.-
"	HD " 9.400.- "	" 235.-
"	D " 8.600.- "	" 215.-

Hinnad K.R. Pusta poolt sõlmitud lepingute järel 16/17. dets. 1919. a.		kursi järel 40 fr. = 1 L
Pärnu linad	CD Frs. 7.300.-	L 195.-
"	" LCD " 7.000.-	" 175.-
"	" H " 6.200.-	" 155.-
Võru-Petseri	WC " 12.500.-	" 312,5
	" " 11.700.-	" 292,5
	"HD" 10.900.-	" 272,5
	WD " 10.100.-	" 252,5
	WCD" 9.300.-	" 232,5

Kaubandus-tööstusministeeriumi müügihinnad kirjade järel		Malcolmi hinnad	
23.IV.1920. a.		8.IX.20	7.IV.20 9.IV.20
Pärnu linad	G L 310.-	L -	L 310.- L 320
	R " 290.-	" 280.-	" 290.- " 300
	HD " 270.-	" 260.-	" 270.- " 280
	D " 250.-	" 240.-	" 250.- " 260
	OD " 230.-	" 210.-	" 230.- " 230
	LCD " 210.-	" 190.-	" 210.- " 210
	H " -	" 150.-	" - " 190
Võru-Petseri	WG " 350.-	" 370.-	" 350.- " 370
	WR " 330.-	" 350.-	" 330.- " 350
	WHD " 310.-	" 330.-	" 310.- " 330
	WD " 290.-	" 310.-	" 290.- " 310
	WCD " 270.-	" -	" 270.- " -

26.V.21 on kaubandus-tööstusministeerium veel müünud l'Association Linière de Lille lepingu järel linu:

Petseri sordid:	G	68 pd.	L 92.-	1 ton = 1015 kgr.
	R	453 "	" 82.-	" -
	HD	1313 "	" 72.-	" -
	D	1713 "	" 62.-	" -

Hinnad on arvatud fot Tallinn ühes väljaveo maksuga.

Seda lepingut on 31.V.21a. täiendatud järgmise müügiga:

Kaubandus-tööstusministeerium müüs samale firmale ühekordselt puhastatud Pärnu lina tagavara, umbes 4400 puuda, hinnaga:

G	L	32.-	ühe	tonsi	est
R	"	72.-	"	"	"
HD	"	62.-	"	"	"
D	"	52.-	"	"	"
CD	"	42.-	"	"	"
LCD	"	32.-	"	"	"

Linade müük Rootsi maale.

Rootsi maale saadetud linad on müüdnud kõik firma "Vereinigten Flachsspinnerei Fabriken"ile", Stokholmis, alljärgnevat lepingute järel:

1) lepingu 26.IX.1919.a. järel:

G	229	pd.	hinnaga	L 245	pro) à 1000
					tons) kgr.
R	900	"	"	225	" " "
HD	608	"	"	210	" " "
D	307	"	"	195	" " "
CD	213	"	"	130	" " "
LCD	100	"	"	165	" " "
H	38	"	"	150	" " "

Kõik hinnad on arvatud Tallinnas laevale laetult.

2) lepingu 15.XI.1919.a. järel 2000 puuda järgmiste hindadega:

G	L 245.-	pro tons	= 1000 kilo	fob
				Tallinn
R	" 225.-	"	"	- " -
HD	" 210.-	"	"	- " -
D	" 195.-	"	"	- " -
CD	" 180.-	"	"	- " -
LCD	" 165.-	"	"	- " -
H	" 150.-	"	"	- " -

3) lepingu 16.III.1919. järel 2300 pd. linu, millest Võru sordid:

G	117	pd.08	nl.hinnaga	L 274,39	pro tons
					à 1000 kilo
R	272	" 17	"	" 252,44	- " -
HD	77	" 20	"	" 235,62	- " -
D	15	" 25	"	" 218,79	- " -

Livonia sordid:

R	21	pd.01	nl.	"	" 229,50	- " -
HD	269	" 27	"	" 214,20	- " -	
D	344	" 33	"	" 198,90	- " -	
OD	519	" 09	"	" 183,60	- " -	
LCD	275	" 31	"	" 168,30	- " -	
H	345	" 17	"	" 153.-	- " -	

4) Lepingu 28.II.1920.a. järele 2000 puuda takke "Codilla Nr.3" hinnaga 0,50 kr. pro kilogramm.

Linade müük Soome.

Lepingu 4.IV.1919.a. järele on müüdnud 30.000 pd.linu, sellest 25.000 pd.käsitsi ja 5000 pd.masinatega puhastatult ja 500 pd. takke järgmiste hindadega:

Käsitsi puhast.				Masinatega puhast.			
marke G	Fmk.	7,50	klgr.	marke I	Fmk.	9,25	klgr.
" R	"	6,90	"	" II	"	8,65	"
" HD	"	6,30	"	" III	"	7,45	"
" D	"	5,70	"	takud	"	4,50	"
" W	"	4,50	"				

hinnad arvatud fob Tallinn.

Lepingu 31.III.1921.a.järele takke:

I sorti	1900	pd.	hinnaga	mk.	1000.-	pd.
II "	980	"	"	"	800.-	"
III "	1260	"	"	"	500.-	"

Kõik hinnad arvatud franko ministerrümi ladus.

Linaseemnete müük Venemaal.

Venemaal on müüdnud ainult linaseemneid. Ostjaks oli Vene Nõukogude kaubandusline esitus Põstis.

Müügi operatsioon on läbi viidud kaubandus-tööstusministerrümi ja Vene Nõukogude kaubanduslise esituse vahel sõlmitud lepingu 14.IV.1921.a. alusel.

Kokkuvõte.

Kokkuvõtetult on kaubandus-tööstusministerrümi riigi linamonopoli kestvuse ajal linu ja linaseemneid müüdnud:

1) Inglismaale

Linu, takke ja kanepit	336.880,05 pd.		
Linaseemneid	L 1.154.036/18/6	Mk.525.121.957.13	
26.567 pd.	" 23.135/14/8	" 2.094.904.90	

2) Prantsusmaale

Linu, takke ja kanepit	Fr.1.534.721.95		
69.389.11 pd.	L 127.213/14/8	" 82.068.191.06	

3) Rootsimaale

Linu, takke ja kanepit	L 23.463/9/5		
9290 pd.	Kr. 28.196.50	" 5.573.875,13	

4) Soomemaale

Linu, takke ja kanepit			
34.183 pd.	Mk.5.698.622.78		
Linaseemneid			
7.868,22 pd.	" 415.726.85	" 6.114.349.63	

5) Venemaale

Linaseemneid			
11.187 pd.		" 13.447.150.-	

kokku välismaale	Mk.634.420.427.85
------------------	-------------------

6) sisemaale	" 37.168.590.50
--------------	-----------------

Kõik kokku	Mk.671.589.018.35
	=====

Linade realiseerimise käiku puudutades ei saa tähelepanemata mööda minna sekeldustest kaubandus-tööstusministeeriumi ja Pärnu linatööstuse aktsiaseltsi vahel.

Kaubandus-tööstusministeerium esitas väliskaubanduse nõukogule (protokoll Nr.7 9 oktoobrist 1919.a.): "Pärnu linatööstuse aktsiaseltsi palve neile lubada saata Inglismaale 10.000 puuda linu ja Saksamaale 5000 puuda linu ning 10.000 puuda linaseemneid ja saadud valuuta eest osta linaketramise ja kudmise masinaid

Saksamaalt. Palvekiri 1.okt.1919."

Selle ettenaneku kohta otsustas väliskaubanduse nõukogu: "Lubada välja viia tingimisega, et lina ja seemned ministeeriumi kaudu välja müüakse ja ministeerium saadud valuutaga masinate arved ära maksab ja ülejääva valuuta riigi kasutamiseks saab".

Selle loa põhjal ostis a/s. kokku 5937 pd. linu ja umbes 10.000 pd. linaseemneid. Suurema kvantumi lina ostmiseks pani piiri linamonopoli määruse maksmapanek 13.11.1920.a. (M.T.Nr.26/27-1920.a.). Kõik kokkuostetud lina võttis kaubandus-tööstusministeerium 16.apr.1920.a. eeltähendatud määruse põhjal oma valitsenise alla ja nüüd need hiljem mitmesuguste hindadega välis- ja sisemaale ära.

Vahepeal on kaubandus-tööstusministeeriumi ja a/s'i vahel arusaamatused tekkinud, mille järeldusel a/s. esines ministeeriumi vastu nõudmisega L 11.967.- suuruses, põhjendades nõudmist seega, nagu oleks ministeerium linade müümise ja ka müügist saadud summade üleandmisega a/s'ile viivitanud, mille tõttu lina hindade ja rahakursi langemisega kahjud tekkisid.

Tähendatud asi on kahel korral vabariigi valitsuses harutamisel olnud, kuid vabariigi valitsus on, ühinedes riigikontrolli eravamisega, aktsiaseltsi nõudmise tähelepanemata jätnud.

Aktsiaselts on siiski oma arvamise juure jäänud ja kaubandus-tööstusministeeriumi

vastu Tallinna-Haapsalu rahukogus
 Mk. 17.815.506.- nõudmisega esinenud.
 Asi on kohtus veel lahendamata.

ARVEPIDAMINE, ARUANNE, KASUD
 JA KAHJUD.

Linasaaduste ostu-müügi operatsioonid on algses kaubandus-tööstusministeeriumi pearaamatupidamises ja pärastpoole sama ministeeriumi kaubanduse osakonnas eraldamata teiste operatsioonide hulgas arvestatud.

Hiljem linakesktoimikonna asutamisega 1920.a. seadis kaubandus-tööstusministeerium sisse linasaaduste arvestamiseks eraldi omaette raamatupidamise, kuhu koondas ka kõik varasem ministeeriumi pearaamatupidamises ja kaubanduse osakonnas arvestatud ostu-müügi operatsioonid ja sellega seotud kulud. Hutes 1920.a. sisseseatud arveraamatutes on ministeerium vahetpidamata linaoperatsioone arvestanud kuni 1925.aastani ja siis on riigi kaubaagentuur tähendatud raamatute tulemused üle kannud oma raamatutesse ja aruandesse.

Lina operatsioonide aruanded: a) müügi aruanne ja b) kasude ja kahjude arve näitavad järgmist seisukorda:

a) Müügi aruanne.

Sissetulek:

Müüdud

linu ja ka-
 nepit 474.383 pd.20 n. M.627.094.727.47

takkusid	22.257 pd.38 n.	Mk.	14.972.511.22
linaseem- neid	125.109 " 39 "	"	28.797.073.06
kotte	24.170 tki	"	724.701.60

Mk. 671.589.018.35

kaaluvahed	"	3.617.655.17
----------------------	---	--------------

Mk. 675.206.673.52

Väljaminek:

Makstud

lina ja	kanepi eest)	138.355.940.73
takkude "	"	3.940.035.02
linaseemne- te ja kotti- de eest . . . "		20.821.731.78

kaaluvahed "	163.117.807.53
"	4.302.431.65

Kulud:

linade ostu- kulud "	5.513.441.57
linade müügi kulud "	23.505.273.80
linade vastu- kaup.hinnaval."	49.070.816.05
linade vastu- kaup.müügi kulud "	4.011.296.08
linade üldi- sed kulud . . "	771.795.50
takkude kulud"	1.889.370.42
linaseemnete kulud "	10.199.631.50
	<u>Mk. 262.331.864.10</u>

(Mk. 94.961.624.92).

Kasu.

lina ja kane- pi arvel	M. 405.177.946.14
takkude arvel	M. 9.022.923.15
maha arvatud kõhju lina- seemnete arvel "	<u>1.376.059.87</u>
	412.824.809.42

b) kasude ja kõhjudete arve.

1) kasu

lina ja kanepi arvel Mk.	405.177.946.14
takkude ar- vel "	<u>9.022.923.15</u>
	Mk. 414.200.869.29

2) kaaluvähe linade arvel	Mk.	688.217.69
3) Konfiskeeritud ja rekvi- reeritud linasaaduste hinnavähe"		1.493.603.15
4) Vähe linatoimkondade kau- du ostetud ja ärasaadetud linasaaduste väärtuse vä- hel"		<u>3.664.852.54</u>
kokku kasu	Mk.	<u>420.047.542.67</u> =====

1) kahju		
linaseemnete arvel	Mk.	1.376.059.87
2) üle määratud hindade linasaaduste eest makse- tud"		184.784.41
3) kaaluvähe:		
takkude arvel M.		50.863.74
lina- seemn. arvel	"	<u>123.573.75</u> " <u>174.437.49</u>
Kokku kahju	Mk.	1.735.281.77
puhaskasu	"	<u>418.312.260.90</u>
	Mk.	<u>420.047.542.67</u> =====

Mõlemate eelolevate aruannete põhjal tegi riigikontroll kokkuvõtte, mille järel järgmine ülevaade linaoperatsioonide kohta avaneb:

Sissetulek:Väljaminek:

Müüdid

Makstud

linu ja kanepit M.	627.094.727.47	lina ja kanepi eest	M.	138.355.940.73
takkusid"	14.972.511.22	takkude "	"	3.940.085.02
linaseem- neid "	28.797.078.06	linaseem- nete ja kottide eest "	"	<u>20.821.781.78</u>
kotte "	<u>724.701.60</u>	üle mää- rat.hin-	M.	<u>163.117.807.53</u>
	M.			671.589.018.35

Konfiskeeritud ja rekvireeritud linaaaduste hinnavahed	M. 1.493.603.15	dade linaaaduste eest makstud M.	184.784.41
		Kulud	
		linade pealt	M. 82.872.623
Vahe linaatoimkondade kaudu ostetud ja ära saadetud linaaaduste väärtuse vahel	M. 3.664.852.54	takkude pealt	M. 1.889.370.42
		linaseerne- te pealt	M. 10199.631.50
		Kaalu vahed "	170.996.28
		Puhaskasu "	418 312.260.90
	<u>M. 676.747.474.04</u>		<u>Mk. 676.747.474.04</u>
	=====		=====

Teelpooltoodud riigi kaubaagentuuri poolt kokku seatud aruande ja kasude ning kahjude arve on riigikontroll revideerinud ja ministeeriumi pearaamatupidamise, kui ka kaubanduse osakonna ja riigi kaubaagentuuri arveraamatutega võrrelnud. Selle võrdlemise juures suuremaid lahkuminekuid ilmsiks ei tulnud.

Mis puutub kasude ja kahjude arvel näidatud linade ülekaalusse Mk.688.217.- väärtuses ja vähenkaalusse Mk.174.437.- väärtuses ning vahesse linatoimkondade kaudu ostetud ja ära saadetud linaaaduste väärtuse vahel Mk.3.664.852.-, siis on need vahed tekkinud kohtade pealt ära saadetud ja ministeeriumi aitades vastu võetud linade kvantumi kui ka sortide arvestamises.

Lõpukokkuvõttes väljaviidud kaaluvahed Mk.170.996.28 suuruses ei vääri mingit tähelepanu, kui arvesse võtta linaoperatsiooni mitme saja miljonilist läbikäigu summat.

Lõpuks peab ära märkima tõsiasja, et lina-

monopol on riigile Mk.418.312.260.- kasu annud, kuid seda kasu ei saa puhta kommertskaasuna võtta, sest linaad olid sunni viisil linaharijate käest Mk.163.000.000.- plus vastukaubad Mk.60.000.000.- eest kokku ostetud ja Mk.671.000.000.- edasi müüdud, seega on linaandjatele kauba eest vähem maksetud, kui neil vabamüügi puhul selleaegsete ilma-turu hindade järele õigus saada oli.

II. LONDONI KAUBAAGENTUUR.

1. Agentuuri asutamine.

Londoni kaubaagentuur on asutatud kaubandus-tööstusministri määrusega 15. jaanuaril 1919.a. See määrus, mis ette näeb kaubaagentuuri ülesanded ja kodukorra, käib järgmiselt:

Kaubanduse ministri määrus Eesti Vabariigi Londoni kaubanduse ja mereagentuuri esialgse korralduse kohta:

- 1) Kaubanduslise läbikäimise edendamiseks Eesti Vabariigi ja Inglismaa vahel asutakse Londonis Eesti Saatkonna juures Kaubandus- ja mere-agentuur.
- 2) Agentuuri ülesandeks on:
 - a) Eesti Valitsuse arvel kaupasid müüa ja osta.
 - b) Kauba vedu Inglismaa ja Eestimaa vahel korraldada.
 - c) Erakaupmeestele lubasid välja anda kaupade sisseveoks Eestimaaale.
 - d) Igasuguseid teateid koguda kaubanduse ja laevanduse alal valitsuse, kui ka eraisikute ülesandel.

Täheendus: p."c" ettenähtud lubasid annab agentuur välja ainult kaubandusministeeriumi nõusolemisel.

- 3) Agentuur töötab kaubandusministeeriumi juhatuste põhjal Londoni Saatkonna üldise valvuse all.
- 4) Agentuuri asju ajab ja selle tegevuse eest vastutab kaubanduse agent.
- 5) Agentuuril on kaks osakonda: kaubanduse ja mereosakond. Osakonna juhatajad nimetatakse kaubandusministri poolt kaubanduse agendi ettepanekul.

- 6) Agentuuri kirjadele kirjutab alla kaubanduse agent ehk keha tema selleks volitab.
 - 7) Agentuuril on oma nitsat: "Eesti Vabariigi Saatkond Londonis Kaubanduse ja Mere-agentuur.
 - 8) Agentuuri ametnikud võetakse vastu ja lastakse lahti kaubanduse agendi poolt.
 - 9) Kuni uue korralduseni määrab kaubanduse agendi ja teiste ametnikkude palgad kindlaks kaubandusminister.
 - 10) Agentuuri sisemise asjaajamise kohta annab kaub. agent tarvekorralt saatkonna poolt kinnitatud juhatuskirjad.
- Londonis, 15. jaanuaril 1919.

(allkiri) N. Köstner.
Kaubanduse ja tööstuse minister.

Samal 15. jaanuaril 1919. e. nimetas kaubandus-tööstusminister Londoni kaubaagentuuri isiklikusse koosseisu:

Kodaniku Felix Aleksander Puchki - Eesti Vabariigi Kaubanduse agendi kohustetäitjaks Inglismaal 10. detsembril 1918. arvates, £ 60.- (kuuskümpend) palgaga kuus.

Kodaniku John Pitka - Londoni kaubanduse agentuuri mere-osakonna juhatajaks 17. detsembril 1913. arvates, £ 60.- (kuuskümpend) palgaga kuus.

Kodaniku Eduard Puchki - Londoni kaubanduse agentuuri juurde iseseisvaliste ülesannete täitmiseks, £ 45.- (nelikümmendviis) palgaga kuus, 17. detsembril 1913. arvates.

(allkiri) N. Köstner.

26. juunil 1920 a. Nr. 6139 kinnitas kaubandus-tööstusminister Londoni kaubaagentuuri kohta käiva sisemise korralduse:

Agentuur teostab ülesandeid, mis ettenähtud Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud K. ja T.M. Reorganisatsiooni kavas.

Londoni Kauba Agentuuri tegevust juhatab T.V.V. Kauba Agent, peale Agendi on Agentuuris ettenähtud järgmised ametnikud ja teenijad 1920. a. kohta:

- 1 mereasjanduse nõuandja, missugune amet ära tuleb kaodeta 1. okt. 1920 a. arvates,
- 1 kaueatundja ja tehniline nõuandja, missugune amet ära tuleb kaodeta 1. aug. 1920 arvates
- 1 raamatupidaja
- 1 korrespondent ja informatsiooni andja
- 2 kontori ametnikku

1 teener.

Agentuur võtab oma kulude katmiseks toetud komisjoni valitsuse ja erafirmade ülesandel ostetavate ja müüdavate kaupade pealt. Komisjoni suurus oleneb kauba liikidest ja tellinise summa suurusest. Nõituseks võiks komisjon olla linade, süte, põllurammu pealt 1%, metsaseaduste pealt 2%, tekstil kauba pealt 5% jne.

P a l g a d :

Agentuuri juhataja	L 1200.-
Kaubatundja ja tehniline nõuandja	" 420.-
Mereasjanduse	" 540.-
kaastupidaja	" 600.-
Korrespondent ja informatsiooni andja	" 420.-
2 kontori ametnikku	" 624.-
teener	" 260.-
korter, küte, valgustus	" 240.-
posti, telegraafi kulu ja kantselei tarvidused	" 1200.-
väiksed muud kulud	" 116.-
tasu A. Agendile	" 1800.-

kokku: L 7420.-
=====

Peale palga maksetakse tasu A. Agendile läbikäigu summast, esimesest L 500.000.- 1/4% ja järgnevatest summadest 1/8%. Lisata u piiratud L 1800.- aastas.

2. Londoni kaubaagentuuri mereosakond.

Kaubandus-tööstusministri N. Köstneri määruste järele 15. jaanuarist 1919. kuulus Londoni kaubaagentuuri koosseisu mereosakond, mille juhatajaks John Pitka määratud oli. Kirjavahetuses inglise valitsuse asutustega, kuhu ka erafirmadega nimetas John Pitka ennast Eesti riigi mereagendiks. Tema abiks oli inglase Poskiit.

Kirjavahetusest selgub, et mereagendi J. Pitka tegevus peale laevade vastuvõtmise ja ära saatmise oli õige mitmesugune, nagu: lubade nõutamine sõjamoona ja aeroplaanide

väljasastmiseks, meie laevade julgeoleku eest hoolitsemine, ~~kaubandus- ja mereasjanduse~~ (torpeedo paadi saatel sõitis Ellind 3.900.000 puuda sõjakoonaaga), ^{sõe muretsamine,} Eesti laevade ja signaalide ametlik registreerimine, laadungite kinnitamine, kirj vahetus Eesti Valitsuse asutustega Tallinnas ja väljamaal (Pariisi ja Rootsi saatkonnaga), ülevaadete ja ettekannete saatmine T.L. ja Merejõudude ülemjuhataja staabile jne. Mereosakonna juhataja asutas isegi mereasjanduse nõukogu, mille üle tema omas teadaandes merejõudude ülemale (nillost ärekiri kaubandus-tööstusministrile adresseeritud) kirjutas 28.III. 19: "Olen siia asutanud herre prof. Piibu nõusolekuga mereasjanduse nõukogu. Sellesse nõukogusse kuuluvad Eesti kaptenid ning muud eestlased, kes mereasjandusest huvitud, kes juhtumisi siin on, ning nõukogu ülesandeks on kord nädalas koosolekuid pidada ning nõu enda küsimustes, mis mereosakonnas tekivad, samuti ka et melle oma ideede ja arvamis- tega teatud juhtnööriks olla. Praegu on siin nõukogus peale hra Poskiti (inglane - keda meie osakonda palgati, kes parkümmend aastat Riigas Helmsing & Grimmi kontori ärijuht oli) ning minu, veel kaptenid Jurgenson (end. Ellindi kapten), kapt. Pohlberg ning Aristenbrun"..... Mereagendi tegevusega ei olnud nähtavasti rahul kaubandus-tööstusminister Koestner, sest detsembri kuul 1919 nimetati tema poolt John Pitka mereasjanduse osakonda iseäraliste kohustetäitjaks ametnikuks, mida

~~kohta~~ J.Pitka vastu ei võtnud ja ametist lahkus. Sellega õieti lõppesgi mereosakonna tegevus ja alale jäi ainult kaubandusosakond.

Arvet mereosakonna tegevuse kohta Londoni kaubaagentuuri raamatutes ei leidu, mille tõttu teadmataks jääb, missuguse tagajärgena asutus töötas. Omas aruandes riigikontrolli väliskomisjonile kirjutas J.Pitka

"Kõige suurem lahkuminemise punkt on just see mis takistab minu tegevuse üle selget pilti saamist, s.o. arvete pidamine. E.V. Laevasõidu ameti juhataja nõudis minult, et mina laevade ja kaupade vedamisest saadud sissetulekute ja väljaminekute üle arveid peaksin ning ametnikusid juurde palkaksin, kuna aga minister Köstner kes suuremalt osalt Londonis ja Pariisis oli, seda kategooriliselt keelas ja nõudis et kõik summad kaub.agentuuri raamatupidamisest läbi läheks ning et mitte mina, vaid hra Puchk raha asjade üle aruannet annaks, s.o. ka minu käest laeva asjus läbi minevate raha asjade üle. Laevasõidu

ameti juhataja nõudis et mina temale aruandeid annaks. Seda ei saanud ma raha asjus anda, sest mul puudus raamatupidamine. Minister Köstner aga käskis herra Puchki raha asjus ühise aruande kauba- ja laeva-operatsioonide üle kaubanduse ministeeriumi anda, kus tema ütluse järele arvud pidivad saama siis analüseeritud ning Laeva Ametile tarvilised teated antud. Ministri käskusid pidin siin täitma, selle vastu protesteerides, ning tagajärg

on see et ei minul ei Laevasõidu Ametil ülevaadet pole laevadest teenitud või juurde maksetud summade üle"

3. Kaubaagentuuri tegevus.

Agentuuri vahetõrka kaubandus-tööstusministeriuriumiga.

Londoni kaubaagentuuri ja kaubandus-tööstusministeriuriumi vahel oli elav kirjavahetus telegraafi ja posti teel. Kaubandus-tööstusministeriuriumi kaubanduse osakond nõuab alatihti seletusi mitmesuguste summade maksmise kohta, täiendavalt ära kirju dokumentidest, arvestest jne. Selle vahetõrka kohta annab ülevaadet alljärgnev kirjavahetus ministeriuriumi ja kaubaagentuuri vahel.

11.märtsil 1919.a.Nr.1932 kirjutas kaubandus-tööstusminister A.Janson Londoni Eesti Saatkonna kaubandusosakonnale tähelepanemiseks:

"Toitlusministeriurium palub korraldust teha, et kõik E.A.Valitsuse esitajad väljamaal, kes toiduainete muretsemise alal kuidagi tegevad on, järgmist täidaks: 1) Teateid väljamaal koguks kõikide kaupade ja ainete üle, mis Eesti väljamaalt tarvitada võiks ja mis Eesti väljamaale müüa võiks, niisama nende hindade, transpordi ja finanseerimise kohta. 2) kõikidest väljamaal tehtud ostu-müügi lepingutest tuleb toitlusministeriuriumile otsekohe telegrahvi teel teatada. 3) Et esitajad perioodiliselt, vähemalt kord nädalas kõigist p.l.nimetatud küsimustest telegrahvi teel toitlusministeriuriumile teataks. Täielikum aruanne tuleb kuus kord saata. Senisest tegevusest toitlusalal peavad kõik valitsuse esitajad otsekohe toitlusministeriuriumile aruande saatma.

Samuti avaldas kaubandus-tööstusminister A.Janson kirjaga 15.maist 1919.a.Nr.4371 Londoni kaubaagentuurile nõudmise:

"Kaub.tööst.minist.peab tarvili-
kuks nõuda, et keegi Londoni herradest
lähemas tulevikus tingimata siia söi-
dab informatsiooniks, sest oleme näh-
tavasti liiga kaugele läinud, et ei oska
tihti teiest aru saada. Teine asi on
arvete väljakirjutused ja raamatupida-
mine, sest saadetud kaubadokumendid on
puudulikud ja jaotatud mitmete ametkon-
dade vahel kes kaupa saanud, nii siis
puudub ülevaade Teie läbikäikudest täies-
ti. Ministeeriumil ei ole läbikäikudest
mingit raamatupidamist sisse seada suut-
nud, ka Toitlusministeerium kaebab seda
sama. Rahaministeeriumil on teated Teie
vekslitest, kuid jälle puudub ülevaade,
mis tarvilik, varsti tuleb Riigikontroll
Ministeeriumi juure, siis on pahandused
möödapääsemata, aga meie viiga see ei
ole. Nii siis loodab Ministeerium, et
Teie herradest keegi siia sõidab ehk
peab siit Ministeeriumi poolt keegi
sinna sõitma".

Kaubandus-tööstusministri eeloleva nõud-
mise peale oli nähtavasti J.Puchk Tallinna tul-
nud, sest ministeeriumi kaubanduse osakonna
juhataja kirjutas 24.mail 1919 Londoni kauba-
agentuurile:

"Herra Joach.Puchk sai isiklikult
instruktsioonid sisseostude kohta, too-
nitan siiski vilja ja tellitud tooresai-
nete sissevedu kõigeenne, samuti põllu-
rammu, superfosfaadi, mis minimum vaja
5000 tonni ja mis lubatud siia põllumees-
tele anda. Isiklik kokkusaamine oli väga
tähtis, saime teada, et olete kohustanud
kõiki linu Inglismaale andma, mille kohta
ühes ammus telegrammis oli niisugune
kohustus ainult "Baltonia" esimese reisu
kohta. Samuti kuulsime esimest korda, et
sõjavarustust ja soldati sinelisi ja saa-
paid oleksime saanud Inglismaalt võlgu
ilma tingimisteta, kuna nende eest siin
vähem 10.- miljoni välja antud Soome
ärimeestele kasu, mis kahju. Muud olud
on vana viisi. Palume informatsiooni ja
kindlat raamatupidamist, samuti müükide
kohta protokollid, kust näha alused jne.
(mis tingimistel müügid tehtud".....

Samuti kordab ministeeriumi kaubanduse
osakond muu seas oma eelolevat palvet kirja-
ga 15.detsembril 1919 Nr.15873:

"Meie palume Teid silmaspidada, et meie

mitte harilikudel äri oludel ei tööta, vaid Riigikontrolli valve all, kes tegelikult elust vähe aru saab ja mõnikord võimatuid peensusi nõuab. Oma kirja lõpetades palub Ministeerium sellepärast kõikide operatsioonide üle võimalikult täielikku teateid anda, mis Teie, kui ka Ministeeriumi huvides seisab ja ilma asjata kirjavahetust vähendab".

Edasi kirjutab ministeeriumi kaubanduse osakond 30. jaanuaril 1920. a. nr. 1553 muu hulgas:

"Arved Nr. nr. 816-818 L 175¹⁰/.- a/1. Stahlheimi soola laadimise kulud. See kaup on juba ammu ära müüdud ja kalkulatsioon nende andmete põhjal tehtud, mis Teie poolt sissesaadeti. Kui aga 4 kuu pärast veel järelarved kohale jõuavad saab igasugune kalkulatsioon võimatuks. Juba kõrge välisvaluuta pärast peab Ministeeriumi kalkulatsioon võimalikult täpiseks olema, nii et Ministeerium ei tea mitte kuhu need L 175¹⁰/.- mahutada. Igatahes näitavad raamatud, et operatsioon soolaga kahju on toonud ja kokkupõrge Riigikontrolliga sellel alal möödapääsemata, mil põhjusel igasugune vastutus selle kahju üle Teie peale pannakse".....

mille peale A. Puchk oma kirjaga 28. II. 20

(K. 42^I lhk. 188) vastab:

"Olen katsunud võimalikult kohe kõik arved Tallinna saata, kuid paljud arved tulevad tüki aja pärast sisse. Seda kuidagi võimalik ei ole kõrvaldada, siin valitsevate olude ja kombete tõttu. See ei tohiks aga kuidagi moodi kaupa müüki, ega tema hinna kalkulatsiooni takistada. Viis seisab vististi selles, et Teie oma kalkulatsioonis mitte hariliku kauplemises tarvitusele võetud viiside järele ei toimeta, vaid kuidagi moodi teisiti. Igatahes mina ei saa Teiega nõusse jääda, et mina Teie kalkulatsioonide eest saadud kahju eest soola pealt vastutav pean olema".....

Kaupade ostmine.

Londoni kaubaagentuur on kaubandus-tööstusministeeriumilt ja viimase läbi ka sõja-, toitlus- ja põllutööstusministeeriumilt ning teis-

te asutuste käest kauba muretsemise tellimisi saanud. Kaupade sisseostmise juures tarvitas agentuuri juhataja A. Puchk mõnikord vahetalitajaid ja maksis nendele komisjoni tasu $2\frac{1}{2}$ - 6% ostetud kauba hinnast.

Londoni kaubaagentuur on ostnud ja Tallinna saatnud järgmised kaupad:

Soola	£	6.530.-	väärtuses.
hääringaid	"	17.227.19	
teed	"	2.048.12.3	
süsi	"	120.863.2.9	
petroleumi	"	23.000.-.-	
saapaid	"	7.211.18.5	
riiet	"	4.290.16.-	
riideid sõjaväelastele (86.250-51.750)	"	34.500.-.-	
seepi	"	7.410.7.5	
põllutöömehinaid ja riistu	"	16.953.3.5.	
paberosse ja tubakat	"	4.874.14.11	
määrdeõlisisid	"	1.380.19.7	
kalavörke ja võrgu	"	3.442.4.7	
niiti	"	1.996.18.11	
rihmu	"	2.851.17.5	
auto materjali	"	2.690.12.4	
kirjutusmas. ja multipliator	"	37.176.16.9	
mitmesug. kaupu	"		
		<u>£ 294.450.3.9.</u>	
		=====	

Kaupade ostmisteks avasid tellijad asutused Londoni kaubaagentuurile vastavad krediidid.

Eeltähendatud kaupade ostmise juures maksis Londoni kaubaagentuur komisjoni järgmiste kaupade muretsemiste eest:

International Trading C'le:

$2\frac{1}{2}$ %	petroleumi	£ 23.000.-	=	£ 575.-
$2\frac{1}{2}$ %	"	" 9.069 12/	"	" 218.8.4
$2\frac{1}{2}$ %	"	" 5.750.-	"	" 143.15.-

Central Agency'le:

6%	niidi eest	£ 967.16.2	=	<u>£ 58.-</u>
				<u>£ 995.3.4.</u>
				=====

1919.a. Londoni kaubaagentuur oma ka-
suks mingit komisjoni tasu ei arvestanud,
1920.a. on tema oma kulude katteks oste-
tud kaupade arvele 1 - 2% juure lisanud,
mis kõige aja eest L 4371.16.1 välja teeb.

Teise osa kaupasid ostis ja saatis
Tallinna firma W.F.Malcolm & Co, vastukau-
bana Eestist saadud linade eest. Sisseost-
mise eest maksis ministeerium W.F.Malcolmi-
le 2% komisjoni.

Tähendatud firma läbi sai Eesti Valit-
sus järgmised kaupad:

Margariini	L	28.875.-väärtuses
Koksi	"	9.418.5/2
Põllutöomasinaid ja riistu	"	142.678.10/4
Superfosfaati	"	76.344.13/6
Seemneid	"	7.796.13/5
Määrdeöölisid	"	5.795.4/11
Mitmesugust kaupa	"	4.881.12/6

Kokku L 275.790.1/10

Komisjoni arvestas W.F.Malcolm nende kaupade
pealt 2%, kokku L 5428.1/2.

Kauba müüjate arved esitas Malcolm osalt
algdokumentides osalt ärakirjades.

Malcolmi läbi ostetud kaupade arvestamine
sündis Londoni kauba-agentuuri kaudu.

Peale selle pööras agentuuri juhataja
A.Puchk palvega Briti Kuningliku toiduaine-
te komisjoni poole toiduainete ja seemnevil-
ja saamiseks. Briti Kuninglik toidusainete ko-
misjon andis Eesti toetamiseks nisu 550 tonni
L 15.458.5/.- väärtuses, mille summa kauba-
agentuur puhtas rahas 17.veebruaril 1919.a.
ära maksis. Uhtlasi tegi A.Puchk sama komis-
jonile ettepaneku veel 5000 tonni nisu teri

ehk nisu jahu, ehk mõlemaid anda järgmistel maksutingimustel: 20% väärtusest kohe maksta, pool maksta "Baltoniaga" toodud linnade realiseerimisest saadud rahaga ja järelejäänud summa katta rahaga, mis saadakse a/l. "Kajakiga" saadetud kaupade realiseerimisest. See ettepanek on vastu võetud ja temale järgnesid veel teised, nii et üldiselt Briti Valitsuselt sai ostetud:

nisu, odra, kaera- ja rukki jahu, kaera seemet, ube ja suhkurt, kokku £ 231.802.14.7 eest riideid ja saapaid " 82.830.12.1

kogusummas £ 314.633.6.8.

Sellest ära maksetud " 123.836.3.7.

jäi võlg Briti Valitsusele kaupade eest £ 190.797.3.1.

Märkus: Briti Val. on peale selle veel võlakohustus välja antud Revalise kaupade veo kulude katteks £ 50.000.-, millele täiend. £ 884.11.1 juure lisatud, nii et võla kogusumma £ 241.631.14.2 välja teeb (Riigikassa kiri 7.III.22 Nr. 25 (salajane). Tähendatud võla-summa on üle kantud 1919/1922.a. kaubandus-tööstusminist. arvele.

Londoni kaubaagentuuri poolt sisseostetud kaupade hindade kohta on nüüd tagant järele raske otsustada, kuivõrra nad selleaegsetele turuhindadele vastasid. Riigikontroll pööras 15.dets.1920.a.kirjaga Nr.3487 hindade järelepärimisega E.T.K.juhetuse poole ja sai sellele reale järgmise vastuse:

Teie lahke järeloküsimuse peale teatame, et 1919.a. hinnad küsitud kaupade pealt mitmesugused olid ja kauba headusest ära rippusid.

Selleaegsed hinnad, mille piirides ka meile pakkumisi on tehtud, olid järgmised:

- heeringad - umbes Smk.160-170 tünni, fob
 Helsingi,
 suhkur - DKr.1.75.-kg. fob Kopenhagen,
 sool - Idamark 4.- 4.70 puud, fob Saksa
 sadam,
 seep - umbes DKr.1.30 kg. fob Kopenhagen,
 (hind kõikuv rasva protsendi jä-
 rele),
 Eesti Tarvitajate Ühisuste Keskkühisus
 (allkiri) Wichtig.

Samuti juhtis riigikontrolli tsiviilosa-
 kond kirjaga 23.veebr.21a.Nr.554/1209 agentuu-
 ri juhataja tähelepanu muuseas asjaolu peale,
 et James Care & Co L^d käest Manchesteris ap-
 rilli kuul 1919.a. tee umbes 80 - 100% kalli-
 malt ostetud on, kui see kaup "Public Ledgeris"
 andmete järele sel ajal börsel koteeris.

Aga iga toiduaine ja tarbeasja hind ripub
 peamiselt sellest ära, kust ta pärineb, mis-
 sugune tema headus ja materjal. Et ostetud kau-
 pade kohta need andmed äratõhendamata, siis
 puuduvad kriteeriumid hindade võrdluseks. Ka
 peab ära märkima, et 1919.aastal kaupade vaba-
 turu hindu üldse raske on kindlaks teha. Sel
 ajal oli iseäranis esimese järgu toiduainete
 ja tarbeasjade müümine ja ümberpaigutamine
 ilmasõjast osavõtnud riikides normeeritud ja
 tähendatud ainete väljavedu kas üldse keela-
 tud või piiratud.

Riiete ostmine (50.000 komplekti) rah-
 vaväe tarvis.

Kaubandus-tööstusministeerium tegi Londo-
 ni kaubaagentuurile ülesandeks osta riideid
 rahvaväe varustamiseks. Selle ülesande täit-
 miseks astus kaubaagentuuri juhataja A.Puchk
 läbirääkimistesse Londoni firmaga George Wil-

liams & Co L^d.

Vabariigi valitsus kavatses osta 50.000 komplekti poolkantud parandatud khaki riideid, igas komplektis - sinel, kuub ja püksid, hinnaga $33/6^d$ iga komplekti eest.

Telegrammide vahetusest kaubandus-töös-tusministeeriumi ja A.Puchki vahel selgub, et ministeerium telegrammiga Nr.11645, millel Londoni telegraafi ameti tempel 14.septemb-rist 1920.a.peal, tellis 50.000 khaki kantud pükse, 50.000 kuube, 50.000 sinelit, hinnaga $33/6^d$ iga komplekt. Härra Puchkil oli samal ajal Williamsi & Co käest pakkumine tähenda-tud hinnaga, kuid Puchki ja kaubandusminis-teeriumi vahel edasi kestva telegrammide va-hetuse ajal töstis müüja komplekti hinda 1 sh.võrra, nimelt kirjutas firma Williams & Co 9.oktoobril 1920.a. Londoni kaubaagentuu-rile, et nende pakkumisest umbes kuu möödu-nud ja selle aja jooksul asjaolud muutunud on, sest välisriikide valitsused ostavad vä-ga kiiresti neid asju, mis pärast ka hinnad tõusnud ja nemad sunnitud on eelmist hinda kõrgendada $34/6^d$ peale komplekti eest.

29.oktoobril 1920.a.sõlmis A.Puchk ni-metatud firmaga lepingu 50.000 riide komplek-ti ostu peale hinnaga $34/6^d$; ingliskeelne leping ja selle lisa käib eestikeelses töl-kes järgmiselt:

(Algdokument kaustas Nr.98).

Leping sõlmitud tänasel päeval Ees-ti Valitsuse Kauba Agendi, 167 Queens Gate, S.W.allpoolnimetatud ostja ja George Williams & Co L^d, 33-37 Alfred Place, Tottenham Court Road, W.C.1, all-

poolnimetatud müüja vahel.

On kokkulepitud, et:
Ostja on nõus ostma ja müüja nõus müüma 50.000 (viiskümmend tuhat) komplekti poolkantud, parandatud, khaki mundrit, milles 3 asja: sinel, kuub ja püksid, hinnaga 34/6-d komplekt kauba ladus; he adus peab olema keskmiselt ostjale antud proovide järele.

Järelvaatus (inspection). Ostja võtab omal kulul tarvilised järelvaatajad ja müüja annab omas ruumides kõiki võimalusi niisuguseks järelvaatamiseks, missugune on lepingu osaliste vahel lõpulik vastuvõtmine.

Suurus. Müüja on nõus selle lepingu järele andma suurused, kuidas siin juures olevas tabelis näha, lubatakse ainult vähesed kokkutõmbamised, mis puhastamise ajal võivad olla.

Pakkimine. Müüja muretseb vastavate transporti ja pakkimise agentide käest hinnad - siia juure lisatud - asjade kokkupanemise ja ekspordi pallidesse-pakkimise ja nende paigutamise kohta f.o.b.bfit-ti sadamas. Müüja annab kauba ärasaatmise üle ladust teada selleks, et ostjal võimalus oleks tarvilist kinnitamist ette võtta.

Maksmine. Ostja avab kohe täies summas mõnes Inglise Pangas tagasivõtmata krediidi, mida võib tarvitada pakkijate kviiitungite, järelvaatamise tunnistuste ja laeva agentide kviiitungite üleandmise vastu.

Üleandmine. Esimesed 20.000 komplekti peavad üleantud saama ühe kuu jooksul krediidi svamise päevast. Järelejäänud riided antakse nelja kuu jooksul üle umbes 10.000 komplekti iga kuu.

Müüja George Williams & Co L^d
eest (allkiri) George Williams.

Ostja Eesti Valitsuse kaubanduse agent
(allkiri) Aleksander Puhk.

29. oktoobril 1920.

Möötude tabel 100 kohta

40% tellimisest.

suurus	2	3	4	5	6
püksid	5	20	30	30	15
kuued	5	20	30	30	15
sinelid		20	30	30	20

60% tellimisest.

suurus	2	3	4	5	6
püksid	20	30	25	20	5
kuued	20	30	25	20	5
sinelid	20	30	25	20	5

Seletus: Pärast puhastamist ja parandamist tulevad kõik riided ülevalt tähendatud suuruses grupeerida selleks otstarbeks, et üle saada nendest mitmesugustest suuruse grupeerimise meetodidest, mis Briti Valitsuselt sõja ajal vastu võetud.

(initsiaalid) A.P.
G.W.

Riiete läbivaatanise (inspection) tegi A.Puchk ülesandeks E.H.Grainger'ile - merchant and shipper - (kaupmees ja laevalaadija, nii kui tema kirja plankidel ära tähendatud), mille kohta poolte vahel leping kirjavahetuse teel on sõlmitud. E.H.Grainger kirjutas l.XI. 20 Eesti saatkonnale:

"Meie võtame oma peale 50.000 ülikonna täieliku läbivaatuse tegemise, nagu allpool tähendatud ja neid Teile eest korraldama Teile maksu eest meile 2 $\frac{1}{2}$ d. komplekti pealt, mis koosneb püketest, kuupest, ja sinelist. Sularahas peab maksetud saama iga 10.000 kompl. pealt, mis on korraldatud ja mille üle tunnistus antud. On arusaadav, et need riided peavad Londonis läbivaadatud saama. Austusega E.H.Grainger (allkiri)".

Samal päeval vastab temale A.Puchk:

"Mina sain Teile kirja tänasest päevast kätte ja kinnitan sellega kokkulepet Teillega, et Teile oma peale võtate 50.000 kompl. riiete läbivaatamise, mis mina olen ostnud Geor. William & Co L-d käest, 2 $\frac{1}{2}$ d eest komplekti pealt, mis sisaldab pükse, kuue ja sinelit. Kuidas kokkulepitud, saadan mina Teile keskmise headuse proovid ja oleksin rõõmus kui Teile riided vastu võtaksite headuses mitte alla seda, kui Teile antud proovid näitavad, juhtnööride järele mis Teile minu käest võite saada. Oleksin rahuldatud, kui Teile herrade Geo Williams & Co'ga nii pea kui Teil võimalik on läbirääkimist algaksite, nii et Teile materjalide vastuvõtmist viivitamata võite teostada. Austusega A.Puchk (allkiri)".

Vastuvõetud riiete kokkukorjamine, pakkimine pallidesse, vedu dokkidesse on antud firma W.Wingate & Johnston, L-d kätte, mille üle

nende kirjalik pakkumine 6.oktoobrist 20.Geo.

Williams & Co nimela saadetud:

"Tugedes meie läbirääkimiste peale Teie firmaga tänä hommiku, on meil au Teile järgmised hinnad pakkimise jne. kohta ülesanda:

Pallid mis sisaldavad	100	kantud	44/-	igaüks
"	"	"		sinelit
"	"	"	300	khaki
"	"	"	250	kuube
			40/-	"
			40/6	"

Kõigi ülvaltõhondatud hindadesse on ühes arvatud kokkukorjamine Teie kaubaladus, pakkimine pallidesse patent pakkimise paberiga ja purjeriidesse, mis kahe raudvitsadega kokkutõmmatud, vedu Londoni dokkidesse, (välja arvatud Tilbury) ja dokki kulud. Meie loodame, et see eriliselt madal hind teeb Teile võimalikuks seda asja meile üle anda ja meie võime Teile ainult töendada, et pöörame kõige suuremat tähelepanu selle tööle. Kõige austusega W. Wingate & Johnston L-d, Director (allkiri)".

Selle kirja peale vastas A. Puchk 1.XI.20

Geo William & Co Ld nimel järgmist:

"Mina kinnitan oma kirja 27.X. ja loodan, et Teie juba olete kätte saanud "Royal Bank of Scotland" teadaanne krediidi avamise üle Teie heaks L. 86.250.- suuruses. Cleksin Teile tänulik, kui Teie herradele W. Wingate & Johnston L-d kinnitaksite, et mina vastu võtan nende ettepanekut kirjaga 6-dast, riiete kokkukorjamise, pakkimise ja ärasaatmise kohta hinnaga vastavalt 54/- 50/- ja 50/6 palli pealt, millede vastavalt 100 sinelit, 300 khaki pükse ja 250 kuube fob Hull. Mina andsin T. H. Granger'ile, 60 Wilson Street, Finsburg Square, E.C. juhtnööre riiete inspekteerimise kohta ja nõudsin, et tema viivitamata Teiega ühendusse astuks, nii et pakkimist ja ärasaatmist võimalikult ruttu võiks algata. Pallide märkide kohta, tehke lahkesti nii kui siin juures oleval lehel näidatud. Austusega A. Puchk (allkiri).

Eelolevast kirjavahetusest on näha, et kaubaagentuuri juhataja A. Puchk usaldas ostetud riiete sorteerimise, vastuvõtmise, sissepakkimise ja ärasaatmise täitsa võõraste inimeste hoolteks, vaatamata selle peale, et samal ajal Londoni kaubaagentuuri koosseisus oma ametnikke küllalt oli kelle peale oleks võinud

vastuvõtmist panna, et riigi huvisid nii tähtsa ja suure operatsiooni teostamisel vääriliselt kaitsta.

A. Puchk aga leppis sellega, et ta võõra inimese - E.H.Grainger'i - teenijaid laskis tunnistusi võlja anda, et riided on vastu võetud heas korras ja nii kui E.H.Graingeri kirjast 13.nov.20a.esimese 10.000 komplekti vastuvõtmise kohta näha, avaldas iseäi tänu hea töö eest, sest nimetatud firma sekretär kirjutas eeltähendatud kirjas W.Saatkonnale muuseas: "Minul oli väga hea meel Teilt kuulda eila telefoni läti, et Teie olete väga rahul meie läbivaatamisega ja vastuvõetud komplektide headusega".- Pärastpoole kui selgus, et vastuvõtmise juures oli talitatud äärmiselt lohakalt, kaitses E.H.Grainger ennast ja oma teenijaid just sellega, et ta alla kriiputas, et A.Puchk olla esimese vastuvõetud partii kohta oma täieliku rahulolemist avaldanud.

Ostetud 50.000 komplekti võeti kõik vastu müüja George Williamsi & Co käest, mille eest nendele makseti £ 34/6 s 86.250.-

Vastuvõtmist ja läbivaatamist toimetas E.H.Grainger (kõik 50.000 kompl.), mille eest temale makseti £ 520.16.8

Pakkimist ja laadimist toimetas firma W.Wingate & Johnston L-d, mille eest makseti " 2.199.04.6

Riiete proovid " 20.14.-

Kinnituskulud jne. " 210.11.6

K o k k u £ 89.201.6.8

29.XI.1920.a.teatas A.Puchk kirjaga Nr.5660 kaubandus-tööstusministeeriumile, et telegrammide Nr.Nr.11645 ja 12099 põhjal George Williams & Co kandest on laaditud a/l. Kajaku peale 20.000 sõjaväelaste palitut, 20.000 kuube, 20.000 püksi ja et kaub. tööstusministeeriumi arve on debiteeritud: 20.000 ülikonda ja palitud ä 34/6 L 34.500.-

inspektsiooni kulud 2 ^d -ülikonna pealt	"	209.6.8
pakkimise ja saatmise kulud ä 54/- 50/ ja 50/6 paki pealt	"	881.14.-
kinnitus % L 39.500.-	"	181.4.9.
konossament	"	- 2.6.
komisjon	"	345.-
		<hr/>
	kokku	L 36.116.7.11
		<hr/>

Järele jäid Londoni mitmetes ladudes, kui Eesti Valitsuse omandus, vastuvõetud 30.000 komplekti sõjaväelaste riideid, mille eest müüjale kõik täielikult tasutud oli.

Tallinna saadetud 20.000 komplekti jõudsid kohale ja nende läbivaatamiseks oli kaubandus-tööstusministri resolutsiooni põhjal 19.I.1921a.erakomisjon määratud, mis selle kohta järgmise akti kokku seadis:

A k t .

Täna, 24. jaanuaril s.a., tuli kaubandus-tööstusministri resolutsiooni põhjal 19.I.21.erakomisjon kokku Inglismaalt kohale jõudnud kätud riiete läbivaatamiseks.

Koos olivad: Sõjaministeeriumi esitajad:
 Polk. Karunga ja Pol. Rotberg.
 Rahaminist. esitaja: ametn. Bösberg.
 Riigi Kontrolli esit.: ametn. Käert.
 Riigi Kaubaag. esit.: ametn. Holmström.

Komisjon leidis, et üleüldine mulje riietest halb on. Riided on peaaegu kõik väga kulunud, määrinud, paljud vererplekkidega, katkised, puuduvate nõopide ja voodriga. On riided, kus varukad ja ölmad katki lõigatud, nähtavasti on Inglis Valitsus neid kõlbmataks tunnistanud ja sihilikult ise ärahävitatud. Paljude riiete peal on täid, millest oleneb, et riided halvasti või sugugi desinfitseeritud ei ole. Riiete peal puuduvad numbred, nii et neid tuleb mõeta suuruse kindlaks tegemiseks. Riided on mitmevärvilised ja mitme sordi riidest.

Londoni äriilt saadud snetsifikatsioon ei vasta tööle. Snetsifikatsiooni põhjal peaksid mõeldud järgmised olema:

Sineli suurus	Nr. 3	pikkus	124	cm.
"	"	Nr. 4	"	131 "
"	"	Nr. 5	"	133 "
"	"	Nr. 6	"	135 "

Sorteerimise juures on suurus Nr. 3 ainult 6 sinelit leitud. Suurus Nr. Nr. 4, 5 ja 6 puuduvad täitsa. Suurem osa sinelitest on 85 - 120 cm.

Senini on sinelid, frentshid ja püksid S. V. Valitsuse Intendantuuri Osakonna poolt sorteeritud ja järgmise kategoorijate järele kõlbmise ja suuruse poolt jagatud:

S i n e l i d 7998 tükki.	
nende hulgas olid:	
Kõlbulikke sinelid	399 tk.
Parandust tarvitavaid sinelid	2759 "
Kõlbmataid sinelid	3156 "
Väikeseid, kandmiseks kõlbmataid sinelid	1684 "

k o k k u 7998 tk.

F r e n t s h i d 1518 tükki.

nende hulgas olid:	
Kõlbulikke frentshe	490 tk.
Parandust tarvitajaid frentshe	182 "
Kõlbmataid frentshe	587 "
Väikeseid kandmiseks kõlbmataid frentshe	259 "

k o k k u 1518 tk.

P ü k s i d 1468 pr.

nende hulgas olid:	
Kõlbulikke pükse	827 pr.
Parandust tarvitavaid pükse	45 "
Kõlbmataid pükse	367 "
Väikeseid ja kandmiseks kõlbmataid pükse	229 "

k o k k u 1468 pr.

18.veebbruaril 1921 teatas V.Varustuse
Valitsuse ülem colonel Rotberg kirjaga
nr.31255, et ostetud riided ei vasta ostu
tingimistele ja sõjaväe varustamiseks kõlb-
matad on ja selle tõttu tema neid vastu-
võtta ei või, vaid peab nendest lahti ütle-
ma:

"Mineva sügise sai tellitud kau-
bandus ja tööstusministeeriumi kaudu
50.000 komplekti kantud Inglis sõjaväe
riideid, milledest 30.000 komplekti pidi
testi sõjaväele varustamiseks minema.-

Väliskaubanduse Nõukogu koosolekul,
kus see asi harutamise all oli, Sõjami-
nisteeriumi esitajana olles avaldasin
mina nende riiete ostmiseks nõusolekut
selle tingimisega, et riided kandmiseks
täiesti kõlbulikud ja meie meestele sel-
ga sünnivad.-

Meile kõlbulikud kasvud andsin mina
Kaubandus ja Tööstusministeeriumile tea-
da, kes omalt poolt need testid edasi
saatis saatkonnale Londoni.-

Tellitud riietest jõudsid 20.000
komplekti m.a. Detsembri kuus Tallinna.-

Riiete vastuvõtmiseks sai määratud
komisjon, kust osavõtavad Kaubandus &
Tööstusministeeriumi ja riigikontrolli
esitajad.-

Riiete vastuvõtmisel selgus, et rii-
ded on peaaegu kõik väga kulunud, märdi-
nud, paljud vereplekkidega, katkised,
puudevate nõõpide ja voodriga. On riided,
kus varukad, hõlmad ja selja tagused on
katki lõigatud ja pärast jälle kinni õm-
meldud. Riided on mitme värvilised ja
mitmesugusest riidest.-

Riiete peal puuduvad kasvude numb-
rid. Mõnel üksikul pakil on küll numbrid
peal, aga pakkis eneses leidub mitmes
suuruses riideid, nagu näha on riided
täiesti suuruste järele ära sorteerimata.
Et suurust kindlaks teha, tuleb neid kõiki
üksikult ära mõeta.

Kätte saadud riided ei vasta kasvude
järele ei antud tellimistele ei ka Londoni
äriilt saadud spetsifikatsioonile: suure-
maid kasvusi ei ole sugugi, keskmiseid
kasvusi on üksikud, teised kõlbulikud
vastavad häda väevalt kõige vähema kasvule.

Kuni 17/11 sorteeritud riietest on
kohe väljaandmiseks kõlbulikke: sinelisi -
2,3% frentschisi - 31,6% ja püksa - 51,9%
ja pärast parandust saaks veel sõjaväele
kõlbulikke: sinelisi - 31,1%, frentschisi -
10,5% ja püksa 2,6%. Lisan juurde täieliku

seletuse riiete sorteerimise tagajärjest.

Kõiki üleval pool nimetatud asjaolu-
si silmas pidades ja oletades, et kuni
siamaale vastuvõtmata riided saavad
niisamasugused olema, kui vastuvõetud,
pean kahjuks tunnistama, et ostetud riid-
ed ei vasta ostutingimistele ja sõja-
väe varustamiseks kõlbmatad on ja sel-
le tõttu mina neid vastuvõtta ei või,
vaid pean nendest lahti ütlemä.

Sv. Varustuse Valitsuse Ülem
Polkovnik (allkiri) Rotberg.

26. mal märtsil 1921 sai kaubandus-töös-
tusministri käsul uus komisjon riiete läbivaat-
tamiseks määratud, kes selle kohta järgmise
akti kokku seadis:

"Täna 26-mal Märtsil 1921 aastal
tuli Kaubandus & Tööstusministri käsu
põhjal era komisjon kokku - Inglismaalt
kohale jõudnud riiete läbivaatamiseks.
Koos olivad: Kaubandus & Tööstusministeer-
iumi esitajad F. Kurrot ja H. Paul-
sen.

Sõjaväe Varustuse Valitsuse
esitaja Al.-Polk. Karunga.
Briti wize-konsul A. Dilley.
Riigi kontrolli esitaja K. Unson.

- 1) Kinniseid pallisid üle vaadates leidsi-
me et mitmetel pakkidel on numbrid
pealt ära kulunud ja iga üksiku pak-
ki sisse on pandud riideid mitmetes
suurustes - näituseks: sinelid 72, 76,
95, 101 ja 112 cm; frenshid 58, 59, 62,
74 j. n. e. cm; püksid 78, 80 kuni 103
cm ja selle tõttu on võimata saadetust
võrrelda conosamentiga.
- 2) Üleüldine mulje riietest on halb; riid-
ed on peaaegu kõik väga kulunud, määr-
dinud, vere plakkidega, katkised - puudu-
vate nõöpid ja voodritega. On riideid
kus varukad ja hõlmad katki lõigatud
ja uuesti kokku ömmeldud - näituseks
on sinelisi katki lõigatud 16, 20 kuni
32-st kohast. Mitmed riided olid pai-
gatud teise värvilise paikadega. Meie
Londoni saatkonna poolt kinnipitsee-
ritud proovidega võrreldes on suurem
jagu riideid palju halvemad proovidest,
iseäranis püksid - kus hulgas on istu-
mise kohad täitsa läbi kulunud. Jüksid
on jõult alt jatkatud, nagu näha väikse-
matest kasvudest on tehtud suuremad.
Mõned sinelid on alt lühemaks lõigatud
ja uuesti palistatud.
- 3) Lepingu järele võivad olla kõige vähe-
mad sinelid Nr. 2 - 34 tolli (86,3 cm)

pikkad, kuna tegelikult on sinelisi ole-
mas millega möödud on 72 - 76 cm pikkad;
niisamasugune lugu on frenshide ja püks-
tega, kus ettetulevad palju vähemaid suu-
rusi kui lepingus ettenähtud.

Huideid connosamenti järele pidi olema
20.000 komplekti - tegelikult aga oli:

sinelisi 19874 tükki

frenshid 19795 "

püksisi 19735 paari -

Puudujääk arvustavasti tuleb sellest et
kõigis pakides ei olnud täielikku arvu."

Et Tallinna saadetud riietost suurem
osa täitsa kõlbmatud olid, saatis kaubandus-
tööstusministeerium Nr.257 all E.Saatkonnale
järgmise telegrammi, mis 14.I.21 Londonis saa-
dud: "Siis jõudnud 20.000 riide komplekti vä-
ga puudulised sellepärast lõpetage esialgu
edaspidine ülevõtmine samuti ka väljamaksmine
telegrafeerige täielikult lepingu tingimised
iseäranis headuse, maksu ja garantii kohta".

A.Puchk, kes sel ajal Nizzas viibis, saa-
tis sealt Londoni Saatkonda Reinvald'ile te-
legrammi (Londonis saadud 17.I.21) järgmise
sisuga: "Küsige Williams & Co direktorilt
Leavey järele, kas nemad nõus 30.000 komplekti
tagasi võtma, mille kaubahinna inspektioni ku-
lud tagasimakstes. Jaetaval korral teatage
sellest Kaminile. Olen nädala pärast Londonis -
Puchk".

Londoni jõudis saatis Puchk 24.I.21 Ka-
min Kukkele järgmise telegrammi:

"Teie 257 kõik komplektid üksikult
inspekteeritud heasti soovitatud firma
poolt. Suurused peavad vastama Tallinnast
tellitud numbritele. Vastake meie 17-dast
Puchk.

Reinvaldt omalt poolt saatis Kaminile
17.I.21 järgmise telegrammi:

"Teie 257 ülejäänud 30.000 komplekti

vastu võetud sisse pakitud ärasaatmiseks ja välja makstud. Kaup osteti meile antud proovide järele ja iga osa sai vastu võetud meie määratud inspektorite poolt kes asjas täiesti vilunud. Kaup on parem kvaliteet saadavatest kantud riidest selle juures oli meil veel õigus suurusi valida. Et meile vastu tulla on firma nõus siin olemas komplekti Tallinnast saadetud inspektoritest uuesti läbi vaadata lasta ja mitte vastavaid osasi tagasi võtma. Ehk kui kantud riided ülepea mitte vastuvõetavad siis nõus 30000 komplekti originaal hinnaga tagasi võtma tingimisega, et selle asemel uusi valmistada. Eestist saadud proovide järele kõige madalama turuhinnaga. Telegrafeerige. - Reinvaldt."

Kokkuleppe firma Williams & Co'ga saavutamiseks saatis riigi kaubaagentuuri juhataja k. t. F. Kurrot Eesti Saatkonnale Londoni 5. IV. 21a. Nr. 1858 järgmised juhtnöörid:

"Firma Williams & Co poolt saadetud riide ülevõtmise aktid 4 eksemplaris Teile saates teatab riigi kaubaagentuur kaubandus-tööstusministri nõudmised nimetatud firma vastu:

- 1) Täitmine ei vasta lepingule, sellepärast nõuda, et kaup tagasi võetakse.
- 2) Võimalik kokkulepe:
 - 1) kaubad, mis Londonis, tagasi anda,
 - 2) Tallinnasse jõudnud kaubast lepingule vastav osa vastu võtta, mitte vastav osa vastu võtta tema täieliku väärtuse järele.

Kaubamajale ettepanne oma esitajat Tallinnasse määrata, kauba väärtuse kindlaks tegemiseks. J. Kukk".

Aktid läbivaadates leiaste 2 akti Tallinna Briti Konsuli poolt kinnitud, mida tarvituse korral, kui firmaga võimalik ei ole kokku leppida üleval tähendatud tingimiste põhjal kohtu kätte tuleks anda, lepingu annuleerimiseks.

Riigi Kaubaagentuur palub rutuliselt kõik tarviliku samme astuda ja tagajärgedest meile teatada. -

Riigi Kaubaagentuuri juhataja k. t. F. Kurrot (allkiri).

Londoni kaubaagentuuri tegevus sai vahepeal lõpe tatud, nii et selle asja likvideerimine jäi Londoni saatkonna hooleks, kes ka läbirääkimisi pidas asjasse segatud firmadega.

24.mäil 1921.a. andis kaubandus-tööstusminister Joh.Kukk Nikolai Köstner'ile järgmise volituse.

"Selle ettenäitaja Nikolai Köstner on volitatud E.Vabariigi Kaub.tööstusministeeriumi poolt kõiki tarvilisi samme selleks astuma ja korraldusi tegema, et lepingut Londoni firma George Williams & Co'ga 33-37 Alfred Place, Tottenham Court Road W.C.1.50.000 komplekti poolkantud sõjaväe riiete üle ministeeriumile vastuvõetavatel tingimistel likvideerida. Uhtlasi on Köstneril õigus seda volitust edasi anda, kellele tema esjaajamise huvides seda tarvilikuks peab.-
E.Vab.Valitsuse nimel Kaub.Tööst,minis-ter (allkiri) Joh.Kukk".

Sellel volitusel on järgmised pealkirjad:

"Olen selle volituse 4.juulil 1921 tema tüies ulatuses herra Jaan Kopvillemale edasi annud. (allkiri) Nikolai Köstner. London 4.VII.1921.

Annan selle volituse tema tüies ulatuses tänasel päeval hra K.Möllersonile edasi. London 12.juulil 1921 J.Kopvilllem".

Vahetalitajaks oli N.Köstner kellegi Goldarbeiteri nimelise isiku võtnud, kellele tema lubas L 250.- "komisjoni maksta, kui leping neil põhitingimistel saab kirjutatud, nagu kirjas Crump & Son'ile 17.VI. ettenähtud".

Eesti saatkonna advokaatidena tegutses firma Crump & Son.Lepingute projektidest, mis ühelt ja teiselt poolt välja töötati, saatis Möllerson kaubandus-tööstusministrile ärakirjad juhtnõõride saamiseks.

Asja selgitamiseks, - kuidas võisid nii halvad riidetükid vastu võetud saada, - on Londoni saatkond mitmesugused järelepärimised teinud ja kirjavahetust pidanud. Enesestki

möista, et kõige rohkem E.H. Grainger, kes riie-
te vastuvõtmist toimetas, ka selle asja kohta
seletusi pidi andma. Omas kirjas 27.IV.21 kir-
jutas Graingeri esitaja Eesti Londoni Saatkon-
nale järgmist: (tõlge Inglis keelest)

"Teie eri komisjoni raporti kohta riie-
te üle, mis osteti George Williams &
Co käest on meil järgmisi fakte konsta-
teerida, mis meie osa kohta selles asjas
kõivad: Meie võtsime oma peale ainult
kaubad läbivaadata ja mitte nende sortee-
rimist suuruse järele ehk nende pakki-
mist. Kui meie siis mõnda arvu, näiteks
3/4000 komplekti olime läbivaadanud and-
sime meie George Williamsile tunnistuse
selle kohta, kuid pärast seda kui kaubad
olid korraldatud meie ei tea mitte kuhu
neid paigutati ja kuidas pakiti. Hra Berns,
kellele meie lepingu edasi andsime, on
valmis vandeaga kinnitama, et tema ei võt-
nud vastu veriseid ehk katkiseid riideid,
nii kui raporti 2 pktis on kirjeldatud.
Nii kui meie Teie käest kuulsime on seal
veel 30.000 komplekti mis veel ärasaatma-
ta, meie paneksime ette neid avada ja uues-
ti läbi vaadata iga ühe rehuldamiseks.
Meie sooviksime, et need saaksid avatud
hra Berni juuresolekul, kes neid vastu
võttis, tema siis ütleb, kas on need samad
riided, mis tema vastu võttis ehk mitte,
ja hr. G. Williams'i esitaja vaadaku seda
kauba sorti, mis tema andis Teile hinnaga
34/6-d komplekti eest. Meie oleme aga
arvamisel, et komisjon Tallinnas, oli
iseäraliselt vali nende tükkide kohta,
sest meie ei või enesele ette kujutada,
et hra Berns niisuguseid komplekte läbi
laskis, nii kui Teie komisjoni poolt
kirjeldatud, sest kuu aega tagasi, enne
Teie riie te vastuvõtmist, võttis tema
ühe suure partii riideid vastu Harves-
ting Co'le ja tema töö oli täiesti ra-
huloldav. Seal on üks ehk kaks asja,
mis meie tahaksime tähendada, nimelt on
see, et Mr. Pucka (arvatavasti Puck -
Rkt.märkus) isiklikult üle vaatas esi-
mesed 10.000 komplekti, mis ära saadeti
ja avaldas oma rahulolemist hra Bernsi
ja minu esitaja kapten Sheltoni vastu
selle kohta, kuidas see töö sai tehtud
ja riie te sordiga mis vastu võeti. Sel-
lel juhusel näitas hra Berns temale
neid riideid, mis olid välja praagitud
ja kriipsutas alla põhjused, mis pärast
samad olid kõrvaldatud pakkidest. Meie
oleme valmis igal teel Teile abiks ole-
ma nendest raskustest üle saada ja ole-
me samuti igal ajal Teie käsutada.
Kõige austusega p.p.R.H.Grainger (allkiri)
D.Hale.

Koosolekul, mis nähtavasti Londoni saatkonnas major Graingeriga 27.IV.1921 peeti (protokoll on alla kirjutamata) said tekkinud seisukorra üksikasjad järgmiselt formuleeritud:

1) Kas ei vasta raport tegeliku oludele ja ainult mõned kolmandama järgu riided on väärnähtusi esile toonud,

2) Väi on Williams sihilikult vastuvõetud riided ümber vahetanud väljapraegitud riidetega,

3) Väi oli hra Berns, vastuvõtja, väga hooletu riiete vastuvõtmises.

Samas protokollis leiduvad ka vastused nende punktide kohta: "Esimene eeldus ei leia tõendust mitmesuguste raportite alusel, samuti ka hra Dilly (Briti ase-konsul) kinditamise läbi, kes teatas, et tema leidis riided tõesti häbiväärt seisukorras. Kolmanda võimaluse kohta ütles Grainger, et Berns on vastu võtnud 100.000 komplekti "International Harvester Co'le, kes olid väga rahul selle tööga ja et Berns on kindlasti sama hoolsust ühel kui teisel juhusel näidanud. Jääb järele ainult teine võimalus, et riided on ümber vahetatud väljapraegitutega."

Pika läbirääkimiste järele sai advokaatide William A. Crump & Son läbi lõpuks kokkulepe saavutatud, mille sisu järgmine (kinditamata ärakirja järele): (tõlge Inglis keelest)

Lepingu memorandum, tehtud 12 oktoobril 1921 Rudolf Möllerson'i (167 Queens Gate in the County of London) Eesti Vabariigi eest ja nimel, üheltpoolt ja George Williams & Co L-d (33/37 Alfred Place

Tottenham Court Road in the County of London) teiselt poolt.

Poolte vahel olid tekkinud tülid lepingu täitmise puhul, mis on sõlmitud 29 oktoobril 1920 sama osaliste vahel 50.000 komplekti poolkantud, parandatud khaki vormiriide pärast, mis Eesti Valitsus oli ootnud, mille kohta nüüd järgmistel tingimistel, selle tüliküsimuse lahendamiseks, kokku on lepitud:

1. Eesti Valitsus on nõus vastu võtma 20.000 komplekti vormiriideid, mis juba Tallinnasse jõudnud.
2. George Williams & Co L-d on nõus puudujäägi katteks, mis on Tallinnasse saadetud riietes tekkinud, täiendavalt andma 126 sinelit, 265 pükse ja 205 kuube, kõik riided peavad vastama alg lepingu tingimistele. Eesti Valitsus on nõus herradele Williams väljaandma niisugused dokumendid, mis õigustavad Williamsi pakkijate käest kahjatusu nõudmist.
3. George Williams & Co L-d on nõus tagasi võtma need 30.000 komplekti vormiriideid, mis praegu Londonis on ja tagasi maksta E. Valitsusele ostu hinna £ 1.14/6 komplekti eest (komplektis on üks sinel, üks kuub ja üks paar pükse) ühes kõigi ladus hoiu kuludega kuni selle lepingu päevani.
4. George Williams & Co L-d on nõus maksta öeldud 30.000 vormi riide eest järgmiselt: £ 7750.- sularsahas selle lepingu allakirjutamisel ja järelejäänud summat: £ 12.000.- 6 kuu jooksul, £ 12.000.- - 12 kuu jooksul, £ 10.000.- - 15 kuu ja £ 10.000.- - 18 kuu jooksul.
Nimetatud George Williams & Co L-d on veel nõus maksta nende maksutähtaegade peale, 6 sada eest aastas, selle lepingu allakirjutamise päevast.
5. George Williams & Co L-d on nõus Eesti Valitsusele ülaltähendatud summa ja % kindlustuseks veksleid välja andma, tähendatud tähtaja peale.
6. Nimetatud 30.000 komplekti on Eesti Valitsuse omadus ja jäävad tema kätte; Eesti Valitsus annab George Williams & Co L-d ja nende pakkijatele kõik võimalused läbi vaadata, sorteerida ja väljavalida niisuguseid riideid mis kõlbmatud edasi müümiseks ja George Williams & Co L-d peab seda läbivaatamist ja sorteerimist õige kiirelt toimetama.
7. Juhusel kui George Williams & Co L-d soovib edasi müüa midagi nimetatud vormi riietest, Eesti Val. annab nii palju kui nõutakse maksu vastu £ 1.- iga komplekti eest, mis sel viisil müüdüd. E. Valitsus on nõus seda sum-

- mat vastu võtma järgmise tähtaja maksu summa vähendamiseks, ühes 7%.
8. Ladu kinnitamine ja teised kulud kaupade peale peavad tasutud saama George Williams & Co L-d.

(tähendatud kompanis pitsat).
 (allakirjutatud:) Grainger, Laming, Direktor.
 Alfred C. Griffin

Eeltähendatud lepingu järel maksis George Williams & Co E. Saatkonnale sula rahas L 7750.-
 vekslitiga võla katteks " 44000.-
 " 7% " 27.30.- 54.480.-

Vekslid andis Londoni saatkond 14.X.21 "The Royal Bank of Scotland" inkasseerimiseks, samad on kõik tasutud 1922/23 a. ja E. Panga loro arvel heaks kirjutatud. - Goldarbeiterile makseti 17.X. 21 lubatud L 250.- tasu.

Kõiki eelpooltoodud andmeid kokku võttes peab konstateerima, et

- 1) A. Puchk on lepingu sõlmimisel G. Williams & Co'ga 29. oktoobril 1920. a. ettevaatamata talitanud, sest kaub. min. telegrammis Nr. 12.099 on riiete mõõdud täpselt ära tähendatud, selle asemel, et neid mõõtusi tabelis täpselt ära tähendada, leppis A. Puchk sellega, et tabelisse said ainult riiete numbrid üles märgitud, mille tähendus isegi Briti sõjaväes ei ole üsna kindlalt ära määratud.
- 2) A. Puchk on hooletult talitanud, jättes riiete vastuvõtmise, sissepakkimise ja ärasaatmise täitsa võõraste inimeste hooleks, ilma kaubaagentuuri ametnikkude tarvilise järelvalveta.
- 3) E. Vabariik on sellest operatsioonist kahju saanud:

30.000 komplekti eest maksetud summa	L 51.750.-	%% ühe aasta eest 6 %	L 3105.--
nende vastuvõtmise kulud	"		312.10/.-
" pakkimise	"		1317.10/.-
" kinnitus	"		201.8/8.-
Goldarbeiterile makstud	"		250.-
Advok. Crump & Son'ile maksetud	"		20.18/.-
Tallinna jõudnud 20.000 kompl. eest maksetud	L 36.116:7:11	+ kulud	
M. 2.127.466.- (à 1200.-) =	41772:17:9,		
kokku L 37.889:5:8, M. 16.449.304.62			
realiseerimisest saadud, mis selle- aegse kursiga à 1200 ümber arvates =	L 13.707:15:-,	seega kahju nende	
pealt			L 24.181:10:8
		üldkahju	L 29.388:17:4
			=====

Riigi kaubaagentuuri aruandes on see kahju näidatud Mk. 23.280.541.77.

A. Puchki tegevuses sõduritele riiete ostmise asjas nägi riigikontrollnõukogu kuri tegevuse tunnemeärke ja otsustas 9. III. 1921. a. järgmist:

- 1) Asjast kohtupalati prokuröörile teatada A. Puchki seaduslikule vastutusele võtmiseks,
- 2) Vabariigi Valitsuselt nõuda teda riigiteenistusest tagandada ja
- 3) Kaubandus-tööstusministeeriumilt nõuda riigile tehtud kahju kindlaks teha ja süüdlaselt sisse nõuda."

Kaubandus-tööstusministeerium teatas asjast kohtupalati prokuröörile ja esitas 29. I. 23. a. Tallinna-Haapsalu rahukogu kriminaal osakonnale tsiviilnõudmise A. Puchki vastu Mk. 21.685.119.- suuruses.

Eelpooltähendatud rahukogu poolt 21. oktoobril 1926. a. antud õienduse järel on A. Puchki süüasi saadetud täiendavaks eeluurimiseks rahukogu prokuröörile 29. juunil 1925. a., kelle käes asja selgitamine praegu kestub.

Kaupade müümine.

Kaupade müügi alal oli Londoni agentuuri peaülesanne Westist saadatud linade, lina seem-

ne, kanepi ja takkude realiseerimine. Airjaga 26. veebruarist 1919. andis kaubandus-t. östusminister N. Köstner Eesti linade müügi õiguse Inglismaal firmale W.F. Malcolm & Co'le ning pärastpoole sõlmis sellekohased kirjalikud lepingud, nagu see lähemalt käesoleva selletuskirja osas "riikline linamonopool" ära tähendatud on.

Londoni kaubaagentuuri tegevuse ajal on Malcolmiläbi müüdud linu ja linaseemneid ja kanepit üldsummas

	L 1.033.706.18.8
temale komisjoni maksetud	" 22.259.1.7
" 5% avanside eest	" 1.338.3.6.
" komisjon 2% sularaha eest	" 8.614.19.3

Ulevälgatähendatud summat linade eest ei saanud E. Valitsus/ Malcolmil käest mitte kõik sula raha, vaid suur osa sellest tasus Malcolmil ostetud kaupadega, selle üle on kaupade ostu peatükis eraldi andmed olemas.

Enne Malcolmil lepingut 1919. a. müüs Lond. kaubaagentuur War. office, Flax Department'ile, Londonis

. 660 tonni, väärtuses	L 111.610.1.1
mille eest komisjoni makseti	" 11.8.10

Peale linade saatis kaubandus-tööstusministeriumi kaubandusosakond Londoni müügiks puumaterjale, tsementi, vana vaske, piiritust ja vanu teras platesid.

Tsementi saatis ministerium Londoni kaubaagentuurile müügiks 5606 tünni, mis nähtavasti rekvireeritud oli, sest riigivaranduste osa-

kond on selle tsemendi arvestanud à M.20.-
 tunni eest. Tsement seisis kauemat aega
 Londoni dokkis, kuni ostjaid otsiti ja
 muutus seismise tõttu alaväärtuliseks. Müü-
 dud sai tsement viimaks Caro & Co vahetali-
 tusel L 2000.- eest. Seda operatsiooni Lon-
 doni ja Tallinna raamatutes jälgides selgub,
 et tsemendi müügist on saadud kahju umbes
 Mk.123.000.-

Eestist saadud kaupade realiseerimisest
 on Londoni kaubaagentuur saanud kogusummas
 1919 - 1921.a.jooksul:

Linade, linaseemnete ja kana- pi eest	L 1.145.316.19.9
Puude ja vineeri eest "	107.655.15.6
Tsemendi eest "	2.000. 0.0
Vana vase eest "	135.11.1
Piirituse eest "	160.16.1
Vana teras plaatide eest . "	250. 0.0

k o k k u L 1.255.519. 2.5.

1920.a.müüdnud kaupade pealt arvestas
 Londoni kaubaagentuur komisjoni oma kasuks
 1%, mis L 7956.5.2 välja tegi.

Müüdavate kaupade hindade suhtes kirju-
 tas kaubandus-tööstusminister 28.mail 1919a.
 Nr.4984 Londoni kaubaagentuurile:

"Juurelisatud koopiaga kinnitab Minis-
 teerium oma telegrammi Nr.4976, milles
 teatab endiste määruste täiendamiseks,
 et välismaile saadetavate kaupade rea-
 liseerimine täielikult sealse Saatkonna
 peale langeb, kuna siit võimata hinda-
 sid dikteerida. Ministeerium soovib
 iga müügi kohta teha protokoll, milles
 näha alused (börsehinnad ehk kirjalikud
 pakkumised) et siis aruandmine kergem
 ja vastutus vähem"

Soovitatud protokoll kaubaagentuuri pa-

berite hulgas ei leidu. Nähtavasti ei ole agentuur tärvilikuks pidanud eeltähendatud ministri korraldust täita.

Maja ostmise-üürimine Londonis.

Maja ostmise kohta Londonis leidub Londoni kaubaagentuuri dokumentide hulgas kaust Nr.12, kuhu on paigutatud kirjad agentidele Giddy & Giddy ja ka nende käest saadud kirjad, kirjavahetus advokaadi-firmaga William A. Crump & Son, insener Awensmittiga. Peale selle Lee & Pembertoni kviitungid 25.VIII. 1919 1) £ 317.9/- maksu vastuvõtmise kohta maja sisseseade ja asjade eest, 2) £ 80⁵/7 intresside kohta võlgu jäänud müügi summa pealt 29.VII. - 22.VIII.1919 ja W.A. Crump & Son'i kulude arve £ 103:19:3 peale A.F. Puchkile & E. Puchkile majaostmise asjus.

Tähendatud arvest on näha, et A. F. Puchki ja E. Puchki nime peale on Londonis maja Nr.167 Queens Gate South Kensington Davidson'ilt £ 8.500.- eest ostetud. Aõigile kirjadele selles asjas on A. Puchk alla kirjutanud Eesti Vabariigi kaubanduslise agendina.

Maja ostmise asja selgitas Londonis riigikontrolli väliskomisjon 27.oktoobril 1919.e., kusjuures asjakäik on järgmiselt protokolleeritud:

"Londoni kaubaagentuuri bilansi järele 21-ks okt.1919.e.võlgneb Välissaatkond nimetatud Agentuurile £5984.16. Selle arve analiseerimisel tuli ilmsiks, et Kaubandusagentuuri kassast Välissaatkonna arvel välja on maksetud teiste hulgas järgmised summad:

27. juunil 1919a. L 850.--,--.	Kassaraamatu tekst sõna sõnalt: Välissaatkon- na a-lt: mak- stud Lee & Pembertoni 10% maja kau- ba summast	Kassadokumendi trakiri: Nr. 345 L 850. Kviitung. Clome Kaub. Agen- tuuri käest Välis- saatkonna arvel kaheksasada viis- kümme naela ma- ja üüri 167 Queens Gate, S.W.7 osamak- suna vastu võtnud. Londonis, 27. juunil 1919.a. Ed. Puchk'i ja oma eest A. Puchk.
11. juulil 1919a. L 7650.---.	Välissaatkon- na a-lt: makstud maja	Nr. 408 L 7650. Kviitung. Clome Kaub. Agentuu- rilt Välissaatkonna arvel maja 167 Queens Gate üüri osamaksuna seitse- tuhat kuussada viis- kümme naela vas- tuvõtnud. Londonis, 11. juulil 1919.a. Ed. Puchk'i ja oma eest A. Puchk.
22. aug. 1919a. L 317.9.C.	Välissaatkon- na a-lt: maks- tud Lee & Pem- berton maja üürimise arvel	Nr. 516. Kviitung. Vastuvõtnud üürira- ha arvel maja 167 Queens Gate S.W.7 kolmsada seitse- teist naela 9 sh. Londonis, 22. august- il 1919.a. A. Puchk.
23. aug. 1919a. L 105.---.	Välissaatkon- na a-lt: makstud A. Puchk'ile maja üüriraha arvel	Nr. 518. Kviitung. Vastuvõtnud üüri- raha arvel maja 167 Queens Gate S.W.7 üks sada viis naela sterl. Londonis, 23. aug. 1919.a. A. Puchk.

Et ülevalnimetatud summade kohta kassa-
kviitungid kassaraamatu sissekannetega mitte
kokkukõlas ei ole, kuid näha on, et need sum-
mad, kokku L 8922.9.0 väljaantud on maja eest,
kus praegu Londoni Eesti esitus asub, siis
palus komisjon Kaubandusagentuuri juhatajat
hra A. Puchki, selle asja kohta seletust anda
ja dokumente näidata, mille põhjal maksud
tehtud. Hra A. Puchk seletas järgmist:

Et Eesti Saatkonnal Londonis raske oli
süüdsat korterit leida ja juhtumise kombel
õige hädal tingimistel maja Nr. 167 Queens

Gatel müia oli, siis on Välissaatkond selle maja Londoni Saatkonnale ostnud ja selleks ülevõlgnimetatud summad kaubandusagentuuri kassast Välissaatkonna arvel väljamaksta käskinud. Et Eesti Valitsuse nimel mitte võimalik ei olnud liikumata varandust omandada, siis sai maja krepoteeritud tema, A. Puchki, nimel ja tema käest üürile võetud tingimistel, mis Välissaatkonna liikme hra Köstneri kirjas A. Puchkile 8. juulist 1919. a. ülestõhendamisel nimelt: üürisumma L 9000 kümne aasta eest maksab saatkond Puchkile kohe välja, kõik maja ülespidamise kulud on rendivõtja kanda, üürileping on maksav ainult nii kauge kui Eesti Vabariigi Valitsus Vabariigi piirides riigivõimu kandjaks jääb, valitsuse järeltuleja vastu ei ole Puchkil mingisuguseid kohustusi. Sellest Köstneri kirjast palus komisjon ärakirja. Edasi seletas hra Puchk, et selle kirja peale olevat tema, Puchk, hra Köstnerile vastuse saatnud, milles lubanud kõne all oleva maja Nr. 167 Queens Gatil Eesti valitsusele kinkida, kuid sellest omast kirjast komisjonile ärakirja ei saavat anda.

Peale selle pani komisjon hra A. Puchkile ette järgmiste küsimiste peale vastust anda:

1) Kelle korralduse põhjal on hra Puchk Kaubandusagentuuri rahaga oma nimelise maja Nr. 167 Queens Gatil ostnud? 2) Mis on hra Puchk Eesti vabariigi valitsusele kindlustuseks annud, et see oma õigusi oma raha eest ostetud maja peale maksta võiks panna? Esimese küsimise peale seletas hra Puchk, et kirjaliku korraldust maja ostmiseks ei ole, kuid on järgmine hra N. Köstneri kiri 8. juulist 1919. a. maja üürimaksamise asjus: "Välissaatkonna otsuse põhjal palun Londoni saatkonna maja üürile kuni L 9000 (üheksa tuhat naela) kaubandusagentuuri summadest välja maksta. London, 8. juulil, 1919. a. N. Köstner". See kiri on 1919. a. juuli kuu kassadokumendi Nr. 408 juures. - Kõik summad kokku £ 8922.9.0., mis selle kirja põhjal kaubandusagentuur kassast Välissaatkonna arvel hra A. Puchk maja üürile rahaks on vastuvõtnud, on tema, hra A. Puchk, maja ostmiseks tarvitanud. Maja ostu hind L 8500 on täielikult väljamaksetud, kuna advokaadi ja asjaajamise kuludid veel maksta on, mille lõplik summa veel teada ei ole, aga umbes L 80.- võib olla. Maja ostu lepingu järele, mis hra A. Puchk komisjonile ette näitas, on nimetatud maja Nr. 167 Queens Gatil hrade Alexander Felix Puchk'i ja Eduard Puchk'i nimelise krepoteeritud põhjustel, mida hra A. Puchk palus mitte protokolleerida. - Teise küsimise peale seletas hra A. Puchk, et Eesti Valitsuse huvide kaitsmiseks on tema, A. Puchk, omal ajal hra N. Köstnerile kirja annud, milles kõne all olevat maja Eesti Valitsusele lubab kinkida,

minisugust teist kindlustust ei ole. Vormiliselt on maja praegusel silmapilgul vennade Al. Fel. ja Edv. Puchk'ide omandus ja Eesti saatkond asub selles majas suusõnalise üürilepingu põhjal, mille alustingimised ettetoodud hra N. Köstneri kirjas hra A. Puchkile 8. juulist 1919. a.

Komisjoni arvamise peale, et kirjeldatud maja operatsioonile ei ole kindlat juriidilist kuju antud ja et Eesti Vabariigi Valitsuse majanduslised huvid millegiga kindlustatud ei ole, seletas hra A. Puchk, et tema, kui ka tema vend Edw. Puchk, kelle käest esimesel täieline volikiri on, igal ajal valmis on selle maja operatsioonile niisugust kuju andma, nagu seda Eesti Vabariigi Valitsus peaks soovima.

allkirjad (A. Tiks, Valter Rosenthal,
J. Vaabel).

(A. Puchk).

Eelolevale protokollile on juure lisatud ärakiri välisdelegatsiooni liikme N. Köstneri kirjast 8. juulist 1919, maja üürimise kohta, mis järgmiselt käib:

Esthonian Legation,

167, Queen's Gate, S.W.7.

London, 8. juulil 1919.

Herra

Alexander Felix Puchk,

23, Hampstead Lane, Highgate London.

Austatud Herra,

Läbirääkimiste põhjal Teiega teatan sellega Eesti Välissaatkonna nimel, et Teie ja Välissaatkonna vahel 7. juulil s. a. suusõnaline eelüürilepingu maja Nr. 167, Queens Gate kohta on tehtud Londoni Eesti saatkonna ja konsulaadi jao ks järgnevatel alustingimistel:

- 1) Üürisumma on L 9000. kümne aasta eest, mis saatkond kohe välja maksab.
- 2) Kõik maja ülespidamise kulud, remont, niisama ka kõik maja peal lasuvad või üürilepingu kestel pealepandavad maksud on rendilevõtja kanda. Niisama on rendilevõtja kanda ka kõik isiklikud maksud, mis Teie kui majaomaniku peale peaks pandama (nagu sissetuleku maks).

3) Leping on maksev ainult nii kaua kui Eesti Vabariigi Valitsus Vabariigi piirides riigivõimu kandjaks jääb. Vastasel juhtumisel arvatakse leping murtuks ja ei ole Teil Vabariigi Valitsuse järeltulēja vastu mingisuguseid kohustusi. Ühtlasi kinnitan, et välissaatkond viibimata kirjaliku üürilepingu väljatöötamisele asub, milleks Teile omalt poolt Välissaatkonnale kava saadate. Üürimaksu katmiseks palun tarvitada vabasid Kaubandus-agentuuri summasid kuni välissaatkonnale vastav krediit on avatud.

Kõige austusega (allkiri) Kõstner
Eesti Välissaatkonna liige.

Riigikontrolli mitmekordsete nõudmistega peale vaatamata ei ole maja veel senini Eesti Vabariigi nimele ümber kirjutatud. Hiljutise sellekohase järelepärimise peale teatas välisministeerium 25. oktoobril 1926. a.: "et kõik ettevalmistused on tehtud maja, milles asub meie Saatkond Londonis, A. ja T. Puhkide nime pealt ümberkirjutamiseks Eesti Panga nimele; sest et Inglismaa seaduste järele kinnisvara kirjutamine välisriigi nimele võimata."

4. Arvepidamine.

Londoni kaubaagentuur pidas oma ja mereosakonna operatsioonide arvestamiseks ühised raamatud. 1919. a. raamatud on puudulikud, sest pearaamatus ei ole kaupade arvet peetud, samuti puudub ka mereosakonna arve. Kaupade operatsioonidega seotud summad on kaubandus-tööstusministeeriumi arvel ühes teiste summadega läbi kantud, nii et kaupade liikumise ja nende ülejääkide kohta mingisugust ülevaadet ei saa. Abiraamatud - "Eestist saadud kaupade" ja "ostetud kaupade" arve raamatud ei ole korralikult peetud ja lõpetatud. Hariliku reskontro asemel on mitmesugustele isikutele üksikud arved pearaamatus peetud.

1920.a. on raamatud ülevaatlikumalt peetud, pearaamatus on ostetud ja müüdud kaupade arve, mille kohta ka vastavad abiraamatud on peetud. Mitmesug.isikutele on arved pearaamatus. Raamatud on korras.

Londoni kaubaagentuuri raamatute läbikäigu kokkuvõte 1919/1921.a.

(Stornod maha arvatud).

	Väljaminek L	Sissetulek L
Ostetud ja Eestisse saad- detud kaupade eest	936.625.6/8	-
Müüdud kaupade eest, mis saadetud Eestist	-	1.255.519.2/5
Briti Valitsuselt saadud laen kaupades	-	190.797.3/1
Kaub.minist.arvel	542.384.2/2	124.696.5/4
Prähirahad	39.882.4/3	135.025.9/9
Kinnituskulud	36.994.7/9	
Laevade üür	52.705.12/6	
Mitmesugused kulud	111.624.13/6½	44.345.12/.-
Komisjon x)	47.911.10/6	Lond. Kaub. Agent. heaks 12.345.18/7
Londoni Agentuuri palgad	10.417.3/10	
" " kulud (kantselei, sõidurahad jne.).	3.512.4/4½	
	1.782.057.5/7	1.762.729.11/2
Üleminevad summad	26.862.8/6	48.639.5/10
- ülekanded	32.279.12/9	29.186.6/9
- vahed		644.3/1
	1.841.199.6/10	1.841.199.6/10

Märkus: x) Tegelikult on komisjoni maksetud L 54.175.4.2, vahe on tekkinud seeläbi, et mitmed komisjoni maksud on kaupade arvetele juure lisatud ja nii viisi komisjoni arvel sissekandmata jäänud.

riigi kaubaagentuur on esitanud oma aruande lisana Nr.23 üldkokkuvõtte Londoni kaubaagentuuri raamatutest 1919/1921.a. eest, mis L 1.994.250.3/7 tasakaalus on. Kui tähendatud kokkuvõttest storno summad välja heita, siis vastab sara eelneolevadud läbikõigu kokkuvõttele L 1.341.149:6:10.

5. Londoni kaubaagentuuri likvideerimine.

Kaubandus-tööstusministri Joh. Aukke telegrammi põhjal 3. jaanuarist 1921.a., milles muu seas öeldud:

"Agentuur likvideeritakse ja kaubandus-informatsioonilised ülesanded pandakse "konsuli ja komerts-attachée peale"...

satis A. Puhk 21. jaan. 21.a. Aukk Kaminile telegrammi Nr.162 likvideerimise kavaga:

"Teie 67 palun järgmist Londoni Agentuuri likvideerimise kava kinnitada: agentuur lõpetab tegevuse 28 veebruaril 1921 mis ajaks kõik ametnikud yhes minuga lõpuarved saavad peale Reinvaldi ja yhe kantslele ametniku kes esialgu kuni maini edasi teenivad et seke terminiks kõik rahad sissekasseerida ja poolikul olevaid operatsioonisi lõpetada punkt kuna nende toote ainult likvideerimises seisab siis määsareta neile vahendatud palg nirelt Reinvaldtille kuus kolmkymmendviis ja ametnikule kakskymmond naela punkt Liikuv inventer yleanda Saatkonnale kes seda vajao punkt Arhiiv kaminile saata punkt Selle aasta kulud kuni 28 veebruarini katta laeinud aasta eelarve peskujal punkt likvideerimisel tarvisminevad summad voetta jooksvatest summadest punkt Telegrafeerige otsekohe kes kava kinnitete sest muidu ei saa ametnikkudele oisigeks ajaks ylesytelda peale selle teatage kelle arvele ylekanne likvideerimisel saadavad summad punkt Pean kohuseks teet da et likvideeritud mereosakonnal oli moete kui tema

valitsuse ja selle komisjoni terjeli ekspidieris kuid mõtetat loevnikul esitust luus millist mingit tulu sest noid ylesandeid teoidevad "Ilbormun lino ja teised loevniku aendid."

Puchk Nr.162

London, 21-ael jaanuaril 1921..

Teoioova likvidierimise kova kinnitas kaubandus-tööstusminister telegramiga 22. jaanuarist Nr.67.

Niiviisi lõpetas Londoni kaubaagentuur oma tegevuse 28.vebruaril 1921.a., kuna lõpuarved märtsi ja aprilli kuul raamatupidaja heinvald tegi ja lõpuvilansi kokku seadis. Londoni kaubaagentuuri inventari £ 524.18.7 väärtuses raamatute järele, andis heinvald nimokirjaga saatkonna sekretäri ellkirja vastu Londoni Saatkonnale üle. Kas- sas olev sula raha £ 9.11.5-d ja £m.100.- on saaduti kviitungi vastu Londoni saatkonnale üle antud.

Lõputilansi/1921.a. 30.aprilli peale saatis Reinvald samal päeval kaubandus-tööstusministeeriumile teadaandega, et bilansis nimetatud arved üle kantud ministeeriumi arvele. Tähendatud bilansi järele oli arveto seis 30.aprillil 1921.a. järgmine:

	Debet	Kredit
	£	£
Kaub.tööstusmin.arve	18.180.8.5 ₂	-
- " - ülemis.sum. arve		21.776.17.4
Isiute arve	32.279.12.9	29.436.6.9.
Kulu arve	780.1710 ₂	
Komisjoni arve		5.15.2
Protsentide "		21.19.10
	<u>51.240.19.1</u>	<u>51.240.19.1</u>

Nelja viinase arve saldo ülekandmisega kaubandus-tööstusministeeriumi arvele on Londoni kaubaagentuuri raamatud lõpetatud.

Kokkuvõte.

Kui palju Londoni kaubaagentuur kasu või kahju kaupade ostmisest ja müümisest Eesti Valitsusele andis, raamatutest midugi näha ei ole, sest agentuur tegutses ainult kui vahetalitaja, pidades sellekohaselt oma raamatuid. Talpooltoodud läbikõigu tabelit ja tehtud märkusi kokku võttes saab konstateerida, et

1) kõige suuremad operatsioonid tehti linade, linaseemnete ja kanepi müügi ajal, millede üleandmine enamasti Tallinnas ja müümine väljamaal Malcolm & Co läbi sündis, ilma Londoni kaubaagentuuri kaasabitä.

2) müüdud kaupade summast L 1.255.519.2.5.
mahaarvates Malcolm'i lä-

bi teostatud müügid " 1.033.706.13.9

jääb Londoni kaubaagentuuri läbi müüdud kaupade väärtus L 221.812.3.9.

milles Briti Valitsusele müüdüd (flax dep.) . . . " 111.610.1.1.

3) ostetud kaupade summast " 936.625.6.8.

on Malcolm'i läbi ostetud " 275.790.1.10.

jääb Londoni kaubaagentuuri läbi ostetud kaupade väärtus L 660.835.4.10.

millest Briti Valitsuse käest ostetud kaup.väärt." 314.633.6.8.

4) Agentuuri kulud kaupade ostu-müügi juures olid (ühes mereosakonnega)

Palgad L 10.417.3.10.

Kontselei kulud, sõiduraha- had jne.	£ 3.512.4.4
k o k k u	£ 13.929.8.2

makstud komisjonid:

Londoni kaubaagentuuri
poolt ostetud

kaupade pealt
£ 995.3.4

" müüdüd kaupade
pealt
£ 3919.17.8 £ 4.915.--

5) Ostetud sõjaväelaste
kõlbmatute vormi riie-
te pealt kahju " 29.388.17/4

kõik kokku £ 49.233.5/6.

Viimasele summale on veel juure arvama-
ta võõrad kahjud müüdüd kaupade pealt,
mis riigi kaubaagentuuri kaupade aruandes
leiduvad.

Nii kui eelneoloodud andmed näitavad,
ei või Londoni kaubaagentuuri tegevust edu-
rikkaks nimetada, millepärast tema likvidee-
rimine täiesti otstarbekohane oli.

III. BERLIINI KAUBAAGENTUUR.
=====

1. Agentuuri asutamine.

Riigi kaubaagentuuri poolt riigi kontrollile esitatud revideerimise materjali hulgas ei leidu mingisuguseid andmeid ega dokumente Berliini kaubaagentuuri asutamise kohta. Riigikontrolli sellekohase järelepärimise peale saatis kaubandus-tööstusministerium ürekirja järgisest saksa-prantsuskeelsest dokumendist:

République

le 25 octobre

12672

Beglaubigungsschein.

Certificat.

Das Ministerium für Handel & Industrie der Estnischen Republik ernannt Herrn Friedrich KARLSCN zu seinem Handelsagenten in Deutschland und bevollmächtigt ihn Verträge im Namen des Ministeriums abzuschließen, Zahlungen zu leisten und solche zu empfangen, wie auch den privaten Handelsverkehr zu bewachen und zu fördern.

Le Ministère du Commerce et de l'Industrie de la République Estonienne nomme Monsieur Friedrich KARLSCN son agent commercial en Allemagne et l'autorise de conclure des contrats au nom du Ministère, d'effectuer des paiements et de les recevoir, ainsi que de surveiller et de favoriser les affaires particulières du Commerce.

Minister für Handel & Industrie

Köster

Ministre du Commerce et de l'Industrie

Leiter der Handelsabteilung

Sepn

Chef de la Section Commerciale

Sekretär

Ferli

Secrétaire

Tõlge saksakeelsest:

"Vaberiik 25 oktoobril12672.
Tunnistus. Eesti Vabariigi Kaub.tööst.
ministeerium nimetab Friedrich Karl-
son'i oma kaubandusagendiks Saksamaale
ja volitab teda lepinguid sõlmima mi-
nisteeriumi nimel, maksmisi toimetama
ja neid ka vastu võtma, samuti ka ere-
kaubanduse järele valvema ja teda edus-
tama". Kaubandus-tööstusminister Köst-
ner, kaubanduse osakonna juhataja Sepp".

Kaubandus-tööstusministeeriumi
raamatupidaja märkuse järele ülevalt-
hendatud dokumendil on eeltoodud tun-
nistus ministeeriumis registreeritud
väljaläinud kirjete raamatud 25.X.
1919, millest järeledata võib, et Ber-
liini kaubaagentuuri asutamise pölvaks
tuleb lugeda 25 oktoober 1919.a.

2. Berliini kaubaagentuuri vahetõde

Eesti riigi asutustega.

F. Karlson'i kirjavahetusest ja telegram-
mide ärakirjadest on näha, et tema oli tele-
grafilises lüütkõimisega kaubandus-tööstusmi-
nistriga ~~Seppiga~~, kaubandusosakonna juhatajaga,
põllutöeministriga, teedeministriga ja riigi
raudteevalitsusega. Wõned telegrammid on ad-
resseeritud otsekohe peaministrile ~~Seppile~~ (nagu
kalavõrkude tellimise asjus, samuti ka "isik-
liku" kirjadega mitmesug. äride asjus).

Kaubandus-tööstusministeeriumi kaubandus-
osakond kirjutas "Eesti esitaja hra Karlso-
nile" 27.III.1920.a. muu sees:

"Peale selle kinnitab ministeerium
oma 24.III. telegrammi sisu "saatke aru-
annet kus chronoloogilises järjekorras
ülestatud on kõik meie käest saadud
ja Teie poolt väljaantud summad" ja palub
Teid sellel läbi igas kuu lõpul ühte aruan-
net saata, kus, nagu kassaraamatus, chro-
nologilises järjekorras ülestatud on
pahema poole peale kõik meie käest saadud
summad ja parema poole peale kõik Teie
poolt väljaantud summad. Lõpuks palume
üles tähendada kui palju raha Teil veel
käs on. Niisuguseid aruandeid palume,

nii ruttu kui võimalik, XII, I, II ja III kuu eest saata, ilma milliste raamatupidamise osakonnal ei ole võimalik mitte ühte kaupa kalkuleerida, sest et meil ei või jälged olla kas kaupade ja nende kulude üle kõik arved ministerriumi on jõudnud".

Karlsoni poolt esitatud aruannetest on näha, et tema palga on võtnud 1. juulist kuni novembri kuuni 1920. a. 4000.- saksa marka kuus ja siis aprillist kuni detsembrini 1921 - 5.000 saksa marka iga kuu. Tema palga määramise kohta andmeid kusa'il ei leidu.

3. Berliini kaubaagentuuri tegevus kaupade ostmise ja müümise alal.

Berliini kaubaagentuuri tegevuse arvustamiseks leitud väga vähe materjali riigi kaubaagentuuri poolt revideerimiseks esitatud dokumentides. Ainult keustad Nr. 23, 23-a, 1919/1920, 5, 14, Nr. 4/1920, Nr. 4 ja 4-a/1921, Nr. 45 I/II-1920, Nr. 19-1921 sisaldavad telegrammide ära kirju ja kirjevahetust. Nii kui sellest materjalist näha, oli Karlsoni ülesanne leida Saksamaal kõige odavamaid sisseostu allikaid kaupadele, mis Eestile tarvis olid. Harilikult pööras kaubandus-tööstusministeerium telegrafivõi kirja teel Karlsoni poole ülesandega ettepanekuid teha teatava kauba ostu või müügi kohta.

Berliini kaubaagentuuri käest saadud ettepanekud esitas ministerriumi kaubanduse osakond münikord väliskaubanduse nõukohtule otsustamiseks, kunsteised oma äranägemise järele ise ära otsustas. Niiviisi on 1919/1920 a. jooksul P. Karlsoni

läbi ostetud Saksamaal mitmesuguseid kaupsid umbes Enk.7,5 miljoni väärtuses. Ulevaadet ostetud kaupade ~~XXXXXX~~ summa kohta annab alljärgnev tabel:

Kesukad	Sm.	3.405.979.25	
tکید		625.039.50	
sool		106.239.30	
lokomotiivid (3 tk.)		252.633.-	
kartulikuivatuse sis-			
sõsõsõ		257.100.55	
veeuni teljed		201.305.-	
veeuni ratta viitsad		416.253.50	
vedru teras		192.443.-	
turbanasin (1 tk.)		304.400.-	
kiirtepidu (1 tk.)		25.117.-	
arstiabinõud		46.300.05	
elektrimeterjal		140.652.50	
ketusepapp		129.430.-	
aurumasinade tihen-			
damise materjal		39.636.-	
raud		159.000.-	
võrgud		80.030.-	
mitmesugune teras		154.139.33	
kööginõud		267.355.10	
süsi		11.217.-	
värnits		127.620.-	
tinovelge		37.451.-	
raamatud, ajakirjad			
jne.		9.337.21	
pronks ja alumiinium		41.011.-	
shellakki		44.813.-	
sõeharjad		3.050.-	
sõe rüngad		10.712.35	
mitmesugused värvid		95.893.90	
smirgli lina		15.920.-	
puurid		2.252.-	
vindi löikamise puurid			
ja teised tööriistad		10.556.-	
raud splintid		4.728.84	
sae tähud		4.990.-	
aurukatla osad		3.102.50	
pumba osad		553.-	
tööriistad (Kamm-			
zwecken)		30.550.-	
mitmesug.käemiklid		10.032.45	
laboratooriumi apps-			
raadid		9.420.-	
reaktiivid		1.727.05	
kaalud ja vihid		3.754.40	
spordiabinõu		3.242.75	
grafiiti		1.674.75	
kriiti		2.340.80	
sulatuspotid		4.435.-	7.353.764.13

siis on veel ostetud kaupade arvel makstud ilma kaupade nimetuseta, nagu järgneb:

insener Jaan Lorens'i- le 16.V.1920 dok.23/9	10.000.-	
Elmar Pohlak'ile Eesti Sõjavilja ühisuse ar- vel 9.VI.1920, dok.27/53	15.000.-	
ekspediitori Äri Carl Lassen'ile, Stettinis, ekspediitori Äri Usker Studa, Tallinnas, arvel 24.VIII.1920. a. dok.49/ 193	24.548.-	49.543.-
	Sm.	7.403.312.13

Peale eeltähendatud kaupade osteti

F.Karlsoni kaasabil Pärnu linatööstuse vab-
rikule terve vabriku sisseseade ja masinad
üle Rmk.5 miljoni väärtuses. Maksude õienda-
mine tähendatud ostu alal sündis kaubandus-
tööstusministeer. läbi, sest Pärnu linatöös-
tuse vabrik andis kaubandus-tööstusministeeriu-
mile linnu, mille vastu ministeerium tähenda-
tud vabrikule välisvaluutat andis. Samuti käi-
sid F. Karlsoni läbi mõned suuremad summad,
näiteks L 11.500 sissenaks l'association
liniärs'i poolt juuni kuul 1920.a., kuid onas
aruandes F. Karlson neid summe ei näita.

Eksikuil kauba-operatsioonide jälgides ei
saa tähelepanemata mööda minna järgmistest
asjadest:

Kaalisoola ostmine kartulite vastu.

Selle operatsiooni kohta leidub lepingu-
te kaustas Nr.42-a, lk.71-76 1919/1920.a.
Kalisündikaaadi kirjade 16.IV ja 10.IV.1920a.
ärakirjad kaalisoola müümise kohta Eesti Va-
bariigile ja lepingu ärakiri, mis sõlmitud
9.IV.1920 F. Karlson'i kui E.V.kaubandus-ni-
nisteeriumi voliniku ja kallegi Arthur Buchi
vahel kartulite müümise üle. Nendest ärakir-

jadest selgub, et

- 1) o/ü. Kaalisündikaat, Berliinis, teatas Eesti saatkonnale Berliinis 6.IV.20, et herra Buck'i andmete järele ostab F. Valitsus 2500 tonni kaaliväetis-soola 30%, Lübecki kaudu Kaalisündikaadi ettepaneku põhjal. Maksmine sünnib akkreditiivi läbi Stockholmis. Akkreditiiiv saadakse selle läbi, et Eesti Valitsus Buck'i vahetuslikuseltsile Rootsinnaale kartulid saadab, millede sissevooost Saksamaale Kaalisündikaat kõrge hinna tõttu pidi loobuma.
- 2) Eelnimetatud lepingu järele 9.IV.1920a. müüb kaubandus-tööstusministeerium herra Bucki arvel 2500 tonni terveid söögi kartulid cif. Stockholm. Nükkiminoku ja kaaluvahe peale võtab müüja kuni 3% oma kanda. Väljalaadimine Stockholmis sünnib ostja kulul. Ostja annab Stockholmis Enskilda Panga peale akkreditiivi, mille läbi kauba väärtus Kaalisündikaadi hindamise järele, samuti ka prahiraha Tallinnast. Stockholmis Rmk.750.- tonni eest peab keetud olema. Akkreditiivi kauba väärtuses arvestab ostja kaalisündikaadiga käiba eest, mis tähendatud firma kaub.tööst.ministeeriumile saadab. Kuid prahiraha Rmk.750.- tonni eest viiakse üle mõne Berliini Suurpanga läbi Friedrich Karlson'ile eelnimetatud akkreditiivi summadest. Tähendatud raha üleviimine peab sündima hiljemalt 5. päeva pärast kartulite Stockholmis jõudmist. Leping astub jõusse nii pea kui kaalisündikaat hra F. Karlsonile ja hra F. Buck'ile kinnitab, et selle lepingu täitmisel osaleb.

Eeltoodud dokumentide ärakirjad saatis Karlson oma kirjaga 16.IV.1920.a. Tallinna, millest järgmine väljavõtte asjakäigu kohta lähemat seletust annab:

Berlin Steglitz 16.IV.20.

"Kaubanduse ja tööstusministeeriumile. Tallinnas. Juuresolevatest ärakirjadest palun ära näha, missugusel järjel käli kartulite leping seisab. Ligemaks seletuseks lisan juure, et käli sündikaat erialgselt kartulisi omale tehtis saada, kuid läbirääkimiste juures valitsuse kohtadega, seletas Saksa valitsus, et kartulite eest maksetav hind liiga kõrge on ja pakkus neile omalt poolt Daanimalt saadud kartulisi 20 marga eest tsentner (120 meie naela - 3 puuda). Sellega oli asjal paha pööre. Mina katsusin enast nüüd edaspidistes läbirääkimistes selle peale toetada, et nende nõusolemisel vahetuskaupa ette võtta, meie poolt juba ettevalmistusi tehtud on, nii et see meile

kahju teeks ja ütles Saksas riilme kohta halba muljet meie maal sünnitaks, kui nad meid nüüd ilma kaaliga jätavad. Nii siis tekkis see kombinatsioon, mille Teie lepingust leiata. Kartulite ostu taga seisab enne kui pärast "kaalisünnikest" kuid nad ei taha ega või kaupmeestele üles astuda. Sellepärast annavad nad kartulite müümisele nootsis oma usaldusmehe Arthur Ducki kätte. Nad loodavad kindlasti, et neisamaid firmasid, kellele nad nootsi kaali annaksivad, kui mitte muulu, siis kaali saada lootes, kartulid ära ostavad. Nootsist on ka juures teatavas mõttes jastavastur tulnud.

Kaalisünnikest on praegu kõige mõeldavam suur ettevõtte Saksamaal: on meil selle ettevõtte soovitus saada, siis võime tulevikus karema vaevaga kompensatsioonikaupa Saksamaale teha.
(allkiri) E. Carlson.

Lepingu tingimused on nähtavasti pärastpoole muudetud, seda tõendab alljärgnev Carlsoni kiri 17. mail 1920.a.:

Berlin-Steglitz
17.V.1920.

"Kaubanduse ja Tööstusministeriumile. Nagu praegu telegraafis on nähtavasti eksikond, et kartuli laevade voo raha siin sissenõude kätud. Minul ei ole selleks summasid. Isegi teiste teeliste väljalunastamiseks puudub raha, (Hauptner, Pintsch j.n.o.) sellepärast palusin juba kuu aja eest võimalikult koh. raha saata.

Nagu ma telegrammides nr. nr. 57 ja 58 selgesti ütlesin, ei saa meie voo raha mitte sulorahas makstud, vaid kaaliga: "Fracht wird durch Kali bezahlt somit erhalte keine Barzahlung".

Meie saame üldüldse 3500 tonni kaalid. Seda oli telegrammides võinud nimetada, sest see käib siinsete ametlike määruste vastu. Mis meie ülemäärane saame, seda tehtakse "kaht silma kinni piigistades".

Ma loodan, et Teie minu telegrammi kätte saades, leava ja kaptenitele telegraafisite, et prahiraha siin ei makseta, vaid kodu. Ei ole ju võimalik, siis palun telegrafi teel raha lähetada. Kui kalliks meil kaalisoodid lähevad, seda ei saa ma praegu veel kindlalt välja rehkendada.

Kui kartulid 5 Saksas marka puud hindate, ilma mereveo kuludega, siis läheb kaali kõikide kuludega kokku 15 - 18 Saksas marka puud maksmata mitte rohkem.

Kui seda veel edevanaks soovite teha, siis võite ühe osa Venemaale odasi müüa, kuid tasahiljaks, ilma et aja- kirjandus sellest palju kirjutaks. Siis pahandust ei tõi. Arvan, et Venemaa meile kaali eest igat hinda maksaks. On Teil ehk soovi, teda selleks otstarbeks rohkem saada, siis võiksite nüüd ka raha eest osta: see on selleks vabaks tehtud, vähemalt esialgselt. Kõige austusega (allkiri) F. Karlson.

P.S. Üksikasjalised teated lepingu muudatuste asjus jne. saadan järgmise võimaluse juures praegune kurjäär ei oota enam".

(K.Nr. 45¹/1920a. lhk. 170).

Peale selle on Karlsoni Novembri kuu 1920a. aruandest näha, et tema arve järele Nr. 63 hmk. l. 100.055.10 suuruses on "Artur Buck'ile lepingu põhjal 25. apr. 1920. a. kvituntide järele maksetud kokku nr. 325.000.-, millest järeldada võib, et veel üks leping kaali-kartulite kohta on olemas, mis aga rovideerimiseks esitatud materjalide hulgas ei leidu, samuti ei leidu ka Kaalisündikandi arveid müüdnud kaali kohta.

Kaubandus-tööstusministeeriumi kaubandusosakonna raamatutes seda operatsiooni jälgides on näha, et kaalisoola arve (kaubaramat III - 1920a. lhk. 226) on debiteeritud: 31. XII. 20 kaali arvel Saksamaale saadetud 104.125 pda 36 n. kartulite eest Fm. 1.480.618.30

Saksamaal rohkem vastu võetud kartulaid 3030 r. 18 n. "	42.426.30
Kulud Berliini kaubaagentuuri aruande järele (Buck'ile makstud, kartulite prehirahad jne.) . . . "	6.050.303.05
Witmesug. kulud kaalisoola arvel prehiraha kaali eest, väljalasdimine, vedu, kotid jne. "	4.091.831.10

kokku Fm. 11.665.179.25.

Kaalisoola oli saadud Sakramaalit 106.828 puuna, nii et üks puud Em.109.- maksma läks. Saadud ajal on Tartu Eesti Vajanduse ühikuse poolt kaalisoola 19.733 pda tellitud, mis a/l. Ploskoviiga sisse tuli ja mida ministriumi kaubandusosakond üle võttis. See kaup oli, nagu kirjavahetusest näha, kõrgema headusega ja maksis ainult Em.59.- puud.

Selle järele otsustades maksis ministriumi F. Karlsoni läbi ostetud kaalisoola partii pealt kallimalt koosturraas Mk. 7.568.255.-, mis kahjuna osutub.

Vooditekid.

Riigi kaubaagentuur pidi sõjaväe varustuse valitsuse jaoks tekkisid muretsama. Esialgselt vahetas riigi kaubaagentuur F. Karlsoniga selles asjas mitmed telegrammid. Telemine kujunes järgmiste telegrammide põhjal:

F. Karlson telegrafeeris 19. oktoobril 1920a. riigi kaubaagentuurile:

"Euer 12431 angebotene Decken wie Euch eingesandtes Muster zwei aus Wolle jedoch schwerer. Können geliefert werden 140 x 190 circa 1,3 kilo schwer zu 45 Mark 150 x 220 zentimeter 1 kilo schwer 55 mark 150 x 220 volles zwei kilo gewicht 60 Mark Stück. Euer Mass 127 x 227 hier ganz unbekannt als Decks nicht gebrüchlich weil zu schmal kann jedoch extra angefertigt werden in gleicher Qualität circa zwei kilo zu 50 Mark Stück.ämtliche Decken vollkommen neu garantiert 67 bis 70 prozent Wolle. Dringdratet welche Sorte ankaufen soll überweisen Betrag - Karlson 124."

Testikeelne tõlge.

"Teie 12431 pakutud tekid kui Teile

saadatud proov kaks villast ainult raske-
 ned. Võivad anda 140 x 190 umbes 1,3 ki-
 lo raske 45 marka 150 x 220 sentimeetrit
 1 kilo raske 55 marka 155 x 220 tüü-
 line kaks kilo raske 60 marka tükk. Teis-
 mööt 127 x 227 siin üsna tundmata kui tekk
 mitte tarvitata, sest liiga kitsas võib
 niiduga ühildu valmisolevad "seda sama
 hoolduses umbes kaks kilo 50 marka tükk.
 Kõik tekid tiiesti uued garantooritud
 65 kuni 70 protsenti villa. Telegrafee-
 riiga kiiresti niisugust sorti sisse ost-
 ma pean iloviige raha - Carlson 124."

Selle telegrammi peale vastas riigi kauba-
 agentuur 30. oktoobril 1920. a. telegrammiga
 Nr. 10632:

"Carlson Berlin Steglitz - Ihr 124 bestel-
 len zehntausend Militärdecken 150 mal
 220 zentimeter zwei kilogramm 65 bis
 70 prozent Wolle Preis sechzig Reichsmark
 Stück Drahtet Bestätigung Mitteil sofort
 ob erhältlich welchen Preis elftausend
 Paar Wickelgarneschen und ein "Lektrotter-
 nometer 500 bis 800 Grad." - herein
 10.632 30.X.20 Brandt."

Tõlge.

"Carlson Berlin Steglitz. Teie 124 telli-
 me kümme tuhat sõjaväeteki 150 x 220
 tsentimeter kaks kilo grammi kaal 65 kuni
 70% villa Hind kuuskümneid märka tükk
 telegrafeerige kinnitamine. Teetege kohe
 kas saadavad mis hinnaga 11.000 paari
 süresidet ja üks elektri termomeeter
 500 - 800 graadi. herein 10632.30.X.20.
 Brandt."

Kaubaagentuuri arhiivis leiduvate tele-
 grammide ärekirjadest on näha, et Carlson eel-
 tähendatud tekid ostis firma "Weyn, Flachspinn-
 nerei Myslowitz" käest. Juuli kuu 1921. a. aru-
 andes on Carlson arvestanud makstud sõjaväe
 tekkide eest arve Nr. 87 järel mk. 625.046.-
 Tähendatud arvet aga dokumentide hulgas ei
 leidu.

Ostetud tekkide proovid saatis Carlson
 sõjaministeeriumi varustuse valitsusele. Kui
 tekkide kogusaadeti Tallinna jõudis ja esi-
 tatud proovidega võrreldi, siis selgus, et

saadetud tekid olid omaduste poolest palju halvemad, kui ostriise juures antud proovid.

Seda asjaolu kirjeldas riigi kaubaagentuuri juhataja hra F. Kurret Tallinna 1 jsk. kohtu-uurijale kirjega 30. augustist 1922. a. Nr. 2815 järgmiselt

"Telegrammiga 20. X. 20 teatas Karlson, et tema nimetatud tekid, suurus 150 x 220 centim., hinnaga 60 Smk. tükk, muretseda võib, kus juures tekid mitte vähem kui 65 - 70% villo sisaldavad ja tiiesti uued on. Selle Karlsoni ettepaneku kiitis väkiskaubanduse nõukogu otsusega 23. X. 20 heaks ja telegrammiga 30. X. 20 tellis riigi kaubaagentuur nimetatud tekid ära.

Viimase telegrammi vastuvõtmineks ja tellimise accepteerimiseks saatis Karlson mitu telegrammi, milles kokkulepitud raha väljasaatmist nõudis ja selle kätte sai.

Mitme kordse tekkide väljasaatmise nõude tegajärjel teatas Karlson kirjega 23. II. 21, et tellitud tekid on valmis olnud, kuid et need mitte tiiesti proovidele ei olevat vastanud, lükanud tema terve partii ja kogu tellimise tagasi. Uue tellimise juures annud tema see endise firmale eesõiguse.

Mitmel korral nõutakse Karlson'ilt tekkide väljasaatmist.

21. VII. 21 teatab Karlson telegrammiga, et tekid väljasaadetud on, ilma et aratõhendamaks, kelle nimela ja kuhu tekid saadetud.

Seda tõendab ka Karlson'i kiri 29. VII. 21, kus tema muude seas teatab, et tema tekkide eest 100.000 Saksa marka rohkem on maksnud ja et tema saadetud tekkide proovid sõjaväe varustuse osakonnale on saetud.

Hiljem selgub, et Karlson nimetatud tekid ekspediitiooni äri firma K. Lasseniga Tallinnasse on saetud. Lasseni firma tekkide kohalejõudmistest korraga ei teata ja hiljem teatab järsku, et tema tekid ära müüb, kui need mitte kiirelt väljavõetud ei saa.

26. VII. 21 määrab väberriigi valitsus Karlson'i tekkide küsimuse lõpulikuks lahendamiseks komisjoni.

Autuliselt kokkuseatud komisjon vastab 27. VII. 21 oma suusõnaliselt antud täiendavate seletuste järele, Karlson'i poolt saadetud 10.000 teki proovid läbi, usaldades, et proovid terve saadetud kvantumile vastavad ja silmaspidades, et Lassen tervet kvantumi enne käsitada ei an-

nud, kui saateraha väljamakstud on; komisjon leiab, et proovid lopingut rahuldavad. Komisjoni liikrid olivad teadmisses, et Karlson töendanud on mitmel korral, et kogu kvantur tekkisid paremad on, kui lepingus ettenähtud, ja kui proovid on. (Sõjamin.kiri 27/28 VII.21 vabariigi valitsusele).

Täiendavalt määrab ega see komisjon ekspertide alamkomisjoni kokkuseisus, mis 19.V.21 Karlson'i käest tekkide vastuvõtmist ja sõjaväele üleandmist toimetab heakskiidetud proovide põhjal.

See komisjon jõuab selgusele, et tekid vana, juba tarvitatud, aukudega ja plekilised on ning Karlson'i poolt saadetud proovid ei vasta.

Ülesandevine jäeti poolleli. Käirati uued komisjonid, kes Karlson'ilt soletusi nõudsid, tekid mitmel korral lövi vastas ja need kui ka Karlsoni esitused tagasi lükkes, nõudes Karlson'ilt tekkide tagasivõtmist ja saadud riigi raha tagasimaksimist. Silmespidades, et tekkide raha 600.000 Saksa marka, sel ajal Karlson'ile antud, kui Saksa mark^x juba Eesti marja väärtuslikeks alanenud, tõsiselt võtta.

c) 500.000 m.maksis, ei saanud komisjon ega ministriar Karlsoni ettepanekut tekkide eest 600.000 m.maksimis, sel ajal kui Saksa mark

Et tekkide hoidmine suurt kulu ja hoelt nõuab ja Karlson tekkisid mitmekordsest ettepanekust hoolimata tagasivõtnud ei ole, teatas kaubandus-tööstusministerium ja riigi kaubaagentuur Karlson'ile ja tema volinikule kohe peal, et riigiasutuste ja börsi komitee esitajatest komisjon tekid ärasorteerib ja ekspertide saadud tekkide väärtuse kindlaks teeb, paludes Karlson'i komisjoni oma esitajat ja eksperti saata.

Teadaannetale Karlson ega tema volinik ei vastanud, vaid pakkus tekkide eest 1.000.000 Saksa marka 6-kuulise väljamaksumisega ja tingimisega, et ministerium kõik tekinud kõrvalised kulud oma kanda võtab.

Seda ettepanekut kahjuliseks pidades, teatas kaubaagentuur, et tema tekid enampakkumise teel on sunnitud ära müüma ja riigile sündinud kahju, mis müügist saadud summaga katmata jääb, Karlson'ilt kohtu teel sisse nõuab.

Ka selle peale Karlson senini vastanud ei ole.

Arvesse võttes kogu asjakõiku, kuidas hra F. Karlson, kui Eesti riigi kaubandusline esitaja Saksamaal, nimetatud tekid ostis ja suurte viivitustega, igasugu ottekänetega vabandades, riigile uute (vollkommen neu) tekkide asemel täiesti vanaid augulised, peetud ja vereplekkidega tekid Saksamaal vastu võttis, ja kõike seda Karlson'i kirjudega ja tegevusega kokkukõllasse viis, mille siht nõuab olema, maksu mis maksab, riigile seda täiesti kõlmatu kaupa äraanda, leiama tema tegevuses kuritegevuse tundenärke ja

palume Karlson'i tegevust kohtulisele uurimisele võtta, lootes, et meil korda läheb sel korral riigile tehtud kahju seaduslikes korras nõuda."

Tuleb juure lisada, et nimetatud tekid Tallinnas oksjoni teel ära müüdi E.m.1.091.975.50 eest ja riik selles asjas E.m.2.946.572.68 kahju sai.

Asja kohtulik lahendamise ei ole veel lõpetatud.

4. Aruanded.

Berliini kaubaagentuuri raamatud ei ole revideerimiseks esitatud, sest et need nähtavasti puuduvad. Kaubandus-tööstusministeeriumi kaubanduse osakond nõudis F. Karlsoni käest temale saadetud summade kohta kuuaruandeid, mida tema ka esitas 1.XI.19 kuni 1.IV.20 ühe aruandega ja siis iga kuu kohta eraldi kuni 31.augustini 1921. Viimased aruanded septembrist kuni detsembrini 1921. See kaubandus-tööstusministeeriumi kaubandusosakonna sekretär A. Tamm Berliinis Karlsoni käest juuni kuus 1922.a.

Kaubandus-tööstusministeeriumilt saadud summad näitas Karlson omes aruannetes oma äranägemise järele mõned hiljem, mõned jättis hoopis näitamata, nagu Pärnu Linetööstuse Aktsia Seltsi arvel oktoobris 1920.a. saadud L 2000.-, mida tema oma kirja järele 31.VIII.21 otsekohaselt tähendatud Aktsia Seltsiga ära arvestas. Samuti ei ole kaudteel Vel.1921.a.dets. kuul ülevõetud V.3 miljoni F.Karlsoni aruanne-

tee näidatud.

Riigi kaubaagentuur ei võinud muidugi
 niisuguse arvepidamise süsteemiga leppida,
 vaid kirjutas 9.IX.21 Nr.4230 ell F.Karlson-
 nile muu sees: "meil on tingimata tarvilik,
 et Teie aruanded näitaks: 1) kui palju ole-
 te raha saanud, 2) kellele makstud, mis
 eest ja missuguste asutuste tellimiste eest
 makstud ja 3) kui palju Teie käes raha on.
 Et Teie ainult lubate "üks juhtumiseks"
 neid summasid omast aruannetest läbi kanda,
 võib oletada, et on ka juhtumisi, millal Teie
 ei arva tarviliseks neid aruannetes näidata.
 Meie see sellega leppida ei või, vaid palume
 Teid tingimata kõik summad, mis Teie olete
 saanud ja mis saate otseselt ministeeriu-
 mi korralduste järele, iga aruandes ära
 näidata."

Ashjuks tuli see ettekirjutus liig-
 hilja, sest ametlikult pidi sel ajal Ber-
 liini kaubaagentuur juba likvideeritud ole-
 ma. 1919.aastal oleks niisugune nõudmine
 rohkem kaasa aidanud korraldodust, mis
 Berliini agentuuri arvepidamises valitses
 kõrvaldada.

Viimase detsembri kuu 1921 F. Karlsoni
 aruande järele jäi Berliini kaubaagentuuri
 kätte riigi raha Smk.18.293.39
 Riigi kaubaagentuuri poolt kokkuseatud aru-
 anne Berliini kaubaagentuuri kohta näitab
 sama summat. Tähendatud aruande järele oli
 F.Karlson saanud:

Kaubandus-tööstusministeeriumilt	Smk. 9.787.255.73
müüdn: tsemendist	" 68.401.90
	<u>Smk. 9.855.657.63</u>

maksnud:

ostetud kaupade eest	Smk. 7.403.312.13
----------------------	-------------------

Kartuli-kaas- lisocia ope- ratsiooni poalt	" 1.110.055.10
---	----------------

Pärnu lina- tööstuse a/s- savel	1.017.350.05
---------------------------------------	--------------

Mitmesug. kulud	" 28.203.-
------------------------------	------------

Smk. 9.548.920.28

Berliini Agent.kulud ür, kontse- lei, söiduku- lud jne.	" 92.943.96
palgad	" 195.500.-

Smk. 288.443.96

Smk. 9.837.364.24

S a l d o

Smk. 18.292.39

niigi kaubaagentuuri raamatutes oli Berliini kaubaagentuuri saldo 31. detsembril 1924 a. Smk. 18.292.44 kursi, s 2.15 = Sm. 39.328.99, millest kahjuna maha kantud kaubandus-tööstus-ministri resolutsiooni põhjal 11. VI. 25 Mk. 39.327.99, nii et lõpabilansi järele 20. VI. 1925 Berliini kaubaagentuuri võlg Mk. 1.- on.

F. Karlsoni isiklikul arvele on kantud:

Sõjaväe Varustuse Val. poolt köl. matuks tunnis-
tatud 10.016 tekki, mille eest F. Karlsoni

aruande järele maksetud	Smk. 625.046 s 5.80 = Sm. 3.625.356.30
-------------------------	--

nende prahi raha	" 47.753 " 3.45 " " 164.767.38
------------------	--------------------------------

mitmesugused kulud	" 147.339.-
--------------------	-------------

Berliini kaubaagentuuri inventar, mis Karlsoni kätte jäi	Smk. 19.945.- " 100.936.-
---	---------------------------

Sm. 4.038.449.18

millist mahet arvatud te-
male krediteeritud oksjo-
nil ära müüda 10.018 tki
teki eest saadud

Em.1.091.875.50

Karlsoni võla

Em.2.946.573.68,

millest kahjuna mahet kantud 13.VI.25 kau-
bandus-tööstusministri resolutsiooni põhjal
11.VI.25 N.2.946.572.68, mille lõpustilens
1.VI.25 jäi Karlsoni võla Mk.1.-

5. Likvideerimine.

Airjavahetusest on näha, et kaubandus-
tööstusminister Joh. Kukk 7.III.1921.s.

F. Karlsonile ülesandeks teigi Berliini kau-
baagentuuri likvideerimisele asuda, likvi-
deerimise kava välja töötada ning kava te-
male kinnitamiseks ette panna. 11.III.21
saatis F. Karlson kaubandus-tööstusminis-
teeriumile järgmise kirjaliku likvideerimi-
se kava:

"Siinses kaubanduse agentuuri lik-
videerimisel tuleks järgmise nelja kü-
simuse üle otsusele jõuda:

- 1) Kõnni jooksvate asjade lõpetamine
- 2) teiste asutuste asjade lõpetamine
- 3) ametnikude küsimus
- 4) aruanded ja likvideerimise lõpu
küsimused.

1) Kaubanduse-Tööstusministeeriumi
kui ka tema alla alluvate (Hilgi Kau-
duse agentuur, Hilgi Keskleboratoorium
jne.) asutuste tellimistest mis minu
kaudu siinsetele äridele on antud, on
mõned veel täitmata. Nende tellimiste
lõpulikku täitmist võib kahe kuu jook-
sul kindlaks pidada. Seega peaks Kõnni
jooksvad tellimised juuni kuu kesk-
paigaks lõpetatud olma.

2) Teiste asutuste, nagu näituseks
Raudteevalitsuse varustuse osakonna,
Pärnu-Tallinna juurdeveo raudtee valit-
suse, Vabariigi Valitsuse kantselei, Va-
baduse risti osakonna, Sõjaväe varustu-
se valitsuse, Sõjakooli, Tallinna Tehni-
kumi, jne. tellimistest on terve rida
veel käimas. Nende tellimiste lõpulik
täitmine nõuab vähemalt kahte ja poolt
kuud. Seega saaks mina need tellimised

täielikult ära õiendada juuni kuu lõpuks.

3) Ametnikkude küsinuse kohta oleks mul ette panna, et senised ametnikud kuni likvideerimise lõpu termini, seega 1. juulini 1921. oma senistele kohtadele jääks, seda enam, et jockavete tellimiste korralduse täitmise üle tarvilik valve oleks ja arvepidamine kuidagi ei kannataks. 1-eks juuliks laseks ehk siis ametnikud lahti, peale Johann Airene, kes lõpu aruannete pidamiseks ja võimaliku kirjja-ahotuse täitriks kuni 1-se augustini oma koha peale peaks jääma. Aodumast palgatud ametniku, nagu Johann Airene ja Olli Iius, peaks tagasi sõidu raha kumbki kmk. 1800.- ametist lahkumise puhul saama.

4) aruanded lõpetatud operatsioonide kohta saadan kõige ligemal ajal arve osakonda. Veebruaril ja märtsil kuu aruanded võin ka selle kuu jooksul lõpetada, kuni aprilli ja mai kuu aruanded juuni algul kokku saaksin. Viimase-juuni kuu - kui ka lõpu aruandega looden juuli algul valmis saada.

Arved teiste asutustega viin sellesama aja jooksul järk-järgult lõpule.

Kaubanduse ministeeriumi näpunäitel on tihti peale meie era ettevõtteid mitme tõhtsa majanduslise küsinuse lahendamise minu hoolde alla annud. Si peaks need asjad kuni likvideerimise lõpuni veel mitte ära lahendatud olema, siis olen nõus neid ka peale selle lõpetama.

Mõne küsinuse lahendamiseks, mis mitmest asutusest läbi käinud ja sellepärast selguseta olekut sünnitanud, kavatsen mai kuu algul lühikeseks ajaks Tallinnasse sõita.

Kui Teie poolt, härra Minister, teistsuguseid eeskirju ei tule, siis hakkan selle kava järele asju lõpule viima. Kiige austusega (F. Karlson).

Edelolevale kavale kirjutas kaubandus-tööstusminister järgmise resolutsiooni: "Kinnitan. Üksi suurema ulatusega operatsioonid Berliini kaubandusagentuurile enam mitte anda 9.V.21. J. a."

Berliini kaubandusagentuuri likvideerimine, mis eelneol toodud kava järele viidi 1. augustiks 1921. a. lõppema, venis aga pikale, nii et 7. IX. 21 kaubandus-tööstusminister Karlsonile järgmise sisuga järelepärimise tegi: (Nr. 651).

"Kaubandus-tööstusministerium teatas Teile kirjaga 13.V.s.a.dr.651, et Teile poolt ettepanid Berliini kaubaagentuuri likvideerimise kava minu poolt kinnitust on leidnud ja likvideerimine ettepanid tähtsaks lõpule tuleb viia. Kinnitatud kava järele pidi kõik agentuuri ametnikud, peale hre Airene, 1. juuliks vabastatud olema ja 1. augustist hre Airene. Kuna ministerium Teilt likvideerimise küsi kohta teateid ei ole saanud, palun Teid kiire korras null. testada, kas likvideerimine on kinnitatud kava järele teostatud ja mis kuu pöevast arvates agentuur likvideeritaks lugeda võib." Kaub.tööst.minister Joh. Kukk.

Selle peale vaataneta likvideeris Karlson Berliini kaubaagentuuri edasi ja tema aruannetest on näha, et tema onale palka võttis kuni 31. detsembrini 1921.a. viis tuhat marka kuus.

14.XI.1921 dr.651 all teatas kaubandus-tööstusministri abi A. Henning F. Karlsonile, et "Berliini kaubaagentuuri likvideerimisel vabanov inventar, mis lästi Berliini saatkonnale tarvilik, tuleb viimasole üle anda ja sellest teatada kaubandus-tööstus- ning välisministeriumile arvestamise otstarbel."

Berliini kaubaagentuuri likvideerimise asjus komandeeriti Berliini informatsioonijaoskonna juhataja Otto Kahu detsembri kuus 1921.a. ja jauni kuus 1922.a. kaubandus-tööstusministeriumi kaubandusosakonna sekretär A. Tamm, samuti seid kaubandus-tööstusministeriumi poolt Karlsonile telegrammid saadetud likvidatsioon ja sõjavõe tekkide asjus Tallinna sõita, kuid kõik oli asjata, Karlson ei jõudnud likvideerimisega lõpule, ega sõitnud ka Tallinna seletuste andmiseks, nii et riigi kaubaagentuuri juhataja 18.X, 1922a.

kirjaga nr. 3036 Eesti Berliini saatkonna
poolt pööras järgmise asuga:

"Niigi Kaubaagentuur pöörab Teie
poolt palvega, järele kuulata F. Karlso-
nilt, milles või temalt loota aruan-
neta "Republika" käsikirja teiste eest
ja kes on tema oma töödega nii kaugel
jõudnud, et Berliini agentuuri lõuuli-
kult likvideerida. Juuni kuul, Berliini
komandeeritud kaubandus-Töö-tugemis-
teatriuri ametnik hra A. Teinale andis
F. Karlson laulduse aruande suust
kuul ära seata ja agentuuri teid sol-
leas ajaks lõpetada, kuid kuni senini
ei ole meie temalt ühtegi aruannet, ei
ka kirjeldust teadete selle kohta
saanud. Viimane kiri, mis meie poolt
temale esadetatud endise aadressi järele
"Berlin - Steglitz, Mittelstrasse N 29"
tuli kohe ühe nädalaga, et adres-
sati ei ole üles leitud. Sellepärast
palume Teid oma käsebi mitte koelata
selle küsimuse lahendamiseks". Niigi
kaubaagentuuri juhataja k.t. (allkiri)."

Selle peale sai kaubaagentuur E. Berlii-
ni saatkonnalt järgmise vastuse 27. X. 22
nr. 6103 all:

"Teie 13. okt. s. a. nr. 3036 F. Karlsoni
aruannete asjus. Saatsime F. Karlsoni-
le 25. X. s. a. kinnitatud kirja, milles
kiiret seletust nõuime. Tähejäreledest
teatame Teile viimaste, kui selgust
saanud olene. F. Karlson elab meie teada
andiselt Berlin - Steglitz, Mittelstrasse
29".

Niiviisi jäigi Berliini kaubaagentuuri
likvideerimine õhku rippuma.

6. Lõpukokkuvõtte.

Kõiki selpoolt teatud andmeid kokku võttes,
peab konstateerima, et

- 1) Berliini kaubaagentuuri töö arvupidami-
ne hämmiselt nõrk olnud,
- 2) likvideerimine ei ole lõpule viidud,
raha ja inventar ei ole üle antud, sa-
mati ka raamatud ja kirjavahetus,
- 3) Berliini kaubaagentuuri lõplik oli

kaupade ostmise ja müümise ajal
 (arusaadavate järele) Smk. 3.571.769.13
 ehk keskmise kursiga à 4.-
 Fmk. 34.237.056.-

4) agentuuri kulude sum-
 ma oli Smk. 100.936.- sama
 kursiga à 4.- Smk. 403.944.-
 kehjuna maha kirjutu-
 tud " 2.935.901.67
 k o k k u Smk. 3.389.845.67
 =====

nii et kulud ja kehjud kokkuvõetult
 peaaegu 10% üldlõbikõige summast välja
 teevad.

5) F. Karlsoni tegevus tekkide ostmise
 asjus, samuti ka riigi raha ja va-
 randuse omandamine kannab kuritogo-
 vuse tondemärki.

IV. KANTSELEI TARBEASJADE KESKLADU.

(Valitsusasutuste kirjutusmaterjalide keskladu):

1. Asutamine.

Peale Saksa okupatsiooni võimu maalt lahkumise ja Eesti vabariigi asutuste tegevuse alustamise oli tarvis viimaseid asutusi kantselei tarbeasjadega varustada. Kuid selle juures tekkisid teatavad raskused, sest ilmasõja tagajärjel oli siseturg kaupadest tühi ja väliskaubandus mitmesuguste kitsendustega piiratud. Tähendatud raskustest ülesaamiseks kerkis esile mõte kaubandus-tööstusministeeriumi juure kantselei tarbeasjade keskladu asutada.

26. veebruaril 1919. a. otsustas Ajutine Valitsus (prot. Nr. 34 p. IV): "Kohustada kaubandusministrit, et kõik ministeeriumid tema kaastegevusel võiksid tarvilikke kirjutusmaterjale saada". Selle otsuse täitmiseks töötas kaubandus-tööstusminister välja "Valitsuse asutuste kirjutusmaterjalide keskladu põhimäärused" ja esitas need 5. märtsil 1919. a. Ajutisele Valitsusele kinnitamiseks järgmisel kujul:

A. Üleüldised määrused.

1. Valitsuse Asutuste kirja ja kantselei materjalidega varustamiseks asutakse Kaubandus- ja Tööstusministeeriumi juures keskladu.
2. Keskladu juhatus ja materjalidega varustamine jääb Kaubandus- ja Tööstusministeeriumi hoolde.

3. Ladu ülemjuhatus pandakse Ministeeriumi Asjade Valitseja peale.
4. Ladu valitsemiseks ja materjalide väljaandmiseks, kui ka raamatupidamiseks määratakse Kaubandus- ja Tööstusministeeriumi poolt ladu juhataja ja tema abi.
5. Ladu raamatupidamise korraldus ja sisseseade ja nii ka perioodiline revideerimine tehakse Kaubandus- ja Tööstusministeeriumi raamatupidajale kohuseks.

B. Materjalide ostmine.

6. Materjalide sisseostmiseks asutakse segakomisjon, kuhu kuuluvad: Ministeeriumi Asjade Valitseja, ladu juhataja ja Riigi kontrolli esitaja.
7. Ladude juhatajale tehakse ülesandeks kirjalikult kõikidest vabrikutest ja ladudest tarvisminevate materjalide hindasid järele pärida ja neid ostukomisjonile ette panna.
8. Ostukomisjon kinnitab ostuhinnad, ostetava materjalide hulga ja häduse (sordi), mille kohta iga kord protokoll tehakse.
9. Kõik valitsuse asutused on kohustatud mitte hiljemaks kui 20-maks järgmiseks kuuks tarvisminevate materjalide nimekirja sisse andma, mille põhjal nad siis ka materjalidega varustatud võivad saada.

D. Materjalide väljaandmine.

10. Keskladust saavad üksikud valitsuse asutused kantselei jaoks kuluvat materjali ainult sellekohaste ladujuhatajate (ametnikkude) poolt allakirjutatud nõudmiste peale.
11. Tellimised saavad kolmes eksemplaris kirjutatud, millest üks tellija kätte jääb ja kaks keskladusse saadetakse.

E. Revideerimine.

12. Kaubandus- ja Tööstusministeeriumi pearaamatupidaja on kohustatud keskladu raamatupidamist revideerima ja kõige vähem kord kuus keskladus olevat materjali, kas tüülikult ehk väljavötetes üle lugema ja raamatuid läbi vaatama, ning selle tagajärjest Ministeeriumi Asjade Valitsejale kirjalikult teatama.
13. Ülemal ettetoodud määruste väljakuulutamise päevast arvates peavad kõik valitsuse asutused kellele ladudes kirjutusmaterjali ülemääral olemas, seda Kaubandus- ja Tööstusministeeriumi juures asuvasse keskladusse üle andma.
14. Keskladu paneb järgmise kuu algul kõikidele asutustele möödäläinud kuu jook-

sul väljaantud kraami eest arve ette, mis mitte hiljem kui 10-maks kuu päevaks öiendatud peavad saama. Lõdu kulud lisatakse üleüldisele arve summale proportsionaalselt juurde.

Põhimääruste kohta võttis Ajutine Valitsus 7.märtsil 1919.a. (prot.nr.38 p.XXIII) järgmise seisukoha: "Valitsuse asutuste kirjutusmaterjalide keskladu põhimäärused otsustatakse kaubandusministrile saata".

2. Tegevus.

Kantselei tarbeasjade keskladu algas oma tegevust märtsi kuul 1919.a. eelpooltühendatud põhimääruste alusel kaubandusministeeriumi poolt antud tegevuskapitaliga Mk.360.925.- Alguses varustas ta kantselei tarbeasinetega ainult riigiametkohte ning pärastpoole ka omavalitsuse asutusi. Keskladust võis saada igasuguseid tarbeasju, alates liht pliiatsist kuni kirjutusmasinateni.

Kulude kätteks arvestas keskladu müüdavate kaupade "omahinnale" juure 5% kasu aja jooksul keskladu asutamisest kuni 1.septembrini 1920, ning hiljem seda - 10%.

Keskladu tegevus kestis kuni 1921.aastani, millal kaubandus jälle normaal oludele lähenes. Selleks ajaks olid turu nõuded kaupade alal juba rahuldatud. Kuna keskladu oma varemalt sisseostetud kauba hindadega ja väärtustega ei suutnud enam eraettevõtjatega võistelda, kadus otstarbe tema tegevuse jätkamiseks. Selle küsimuse harutamiseks 21.detsembril 1921.a.kokkukutsutud ministeeriumide esitajatest koosnev komisjon lei-

dis tarviliku olevat keskkladu tegevust lõpetada ja ühes riigi kaubaagentuuriga likvideerida. 1. jaanuaril 1922. a. andis kaubandus-tööstusministerium kesklaod kauba tagavarad üle riigi kaubaagentuurile realiseerimiseks.

Riigi kaubaagentuur asus 1922. a. ülevõetud kantselei tarbeasjade likvideerimisele ja saatis 21. jaanuaril 1922. a. kõigile riigiasutustele materjalide nimekirja riigi kaubaagentuuri likvideerimise komisjoni poolt määratud hindadega. Väikene osa sai nendest materjalidest riigiasutustele müüdüd, kuna järelejäänud suurema osa peale riigi kaubaagentuur mitmetele äridele ja Eesti Tarvitajate Keskühisusele pakkumisi saatis, mille peale viimane kirjaga 2. II. 22 teatas, et põhimõtteliselt nõus on kaasa aitama riigi kaubaagentuuri kauba tagavara likvideerimise kiirustamisele. Kaubandus-tööstusministerium sõlmis siis E. T. K'ga 11. märtsil 1922. a. sellekohase lepingu, mille järele ministerium andis kõik kaubad ETK kätte, - - - - -
- - - komisjoni müügile 5%-lise tasu eest. Selle teel said kõik kaubad realiseeritud, väljaarvatud kirjutusmasinad, mida riigiasutustele müüdi.

Keskkladu tegevuses väärrib erilist tähelepanu kirjutusmasinate ostmine, mille läbi riik 3307.550 marka kahju sai. Selle asja käik oli järgmine:

Sisseostu komisjon otsustas omal koosolekul 8. XI. 1919. a. tellida Otto Sandgreen'ilt

50 kirjutusmasinat "Smith Premier" mudel B hinnaga à Dkr.625 ja 100 kirjutusmasinat "Smith Premier" mudel D à Dkr.740.- 14.XI. samal aastal andis kaubandus-tööstusministeerium telegrammiga (V.Pihlaka allkirjaga) selle tellimise O. Sandgreenile edasi. Omas ettekandes 25.XI.19 palub keskladu juhataja kaubandus-tööstusministeeriumi pearaamatupidajat korraldust teha, et Dkr.74.000.- saaks Otto Sandgreenile välja makstud, aga telegrammist ja kirjast 9.XII.19 on näha, et raha saadetud ei ole ja Sandgreen sunnitud on valuuta tõusmise puhul 10% võrra hindasid masinate pealt kõrgendada, kui raha 5 päeva jooksul ära ei saadeta. 9.XII.1919.a. teatas ministeeriumi asjadevalitseja V.Pihlak Otto Sandgreenile, et kirjutusmasinate "Smith Premier'i" tellimise anulleerib. Sellega aga ei olnud nõus Sandgreen, mida oma telegrammi ja kirjaga 19.XII.19 ministeeriumile teatab ja raha palub saata. Sellest ajast peale on keskladu juhataja mitmel korral väliskaubanduse nõukogu poole pööranud valuuta saamiseks, kes aga palved tähelepanemata jättis. Viimaks 21.aprillil 1920.a. lubas välisk. nõukogu 25 masinat mudel B osta. Masinad jõudsid päralt, kuid nende hind oli vaheajal Dkr.625.- pealt Dkr.750.- peale tõusnud. ~~Masinate hind on tõusnud~~
~~***x~~

18. novembril 1920.a. lubas väliskaubanduse nõukogu uue partii - 50 masinat mudel D osta hinnaga à Dkr.925.- Omas kirjas 3.jaanuarist

1921.a. nõudis Sandgreen ka järeljäänud masinate - Smith Premier - 50 tükki mudel D ja 25 tükki mudel B vastuvõtmist. 8.septembril 1921.a. omandas kaubandus-tööstusministeerium ka selle partii. Viimased masinad läksid keskladu enesele maksma mudel B - Emk.58.082.- ja mudel D - Emk.71.634.- kui 1919.a. hindadega tellitud kaup. Eelpooltähendatud masinatest võttis riigi kaubaagentuur keskladult üle 1.I.1922:

25	tükki	mudel	B	hinnaga	à	Emk.58.082.-
40	"	"	D	"	"	53.345.-
50	"	"	D	"	"	71.634.-

Kirjutusmasinate hinnad, võrreldes 1919.a., olid 1922.a. märksa langenud ning riigi kaubaagentuuril läks korda 1922.aastal ära müüa kõigest 1 mudel B - Mk.40.000.- eest ja 7 tükki mudel B à 45.000 mk. Ulejäänud 107 masinat andis riigi kaubaagentuur ETK'le komisjoni müügile hindadega mudel B Emk.25.000.- ja mudel D Emk.35.000.- tüki eest. Tähenatud hindadega realiseeris ETK 53 kirjutusmasinat ning tegi ettepaneku järeljäänud 54 masinat ära müüa hinnaga Mk.23.250.- tükk. Selle ettepaneku peale andis riigi kaubaagentuuri likvideerimise komisjon 27.III.1923.a. oma nõusoleku, kuid selle otsuse vastu protesteeris riigikontrolli esitaja motiividel, et sama komisjoni arvamise järele müüdavate masinate ajakohane väärtus à Mk.46.000.- on, mis kõige partii pealt hinnavahe Mk.1.228.500.- välja

teeb ning soovitas kirjutusmasinad riigile oma asutuste jaoks tagavaraks jätta ehk kui neid müüa, siis juba hinnaga, mis turuhindadele vastaks. Riigikontrolör tegi 11.apr. 1923a. sellekohase ettepaneku vabariigi valitsusele ning valitsus otsustas masinad müümata jätta ja neid riigi-asutuste jaoks reserveerida.

Praegu on kõik masinad riigiasutustele ära müüdud hinnaga Mk.35.000.- tükk.

3. Arvepidamine.

Kantselei tärbeasjade kesklao arvepidamine oli esiti kaubandus-tööstusministeeriumi pearaamatupidamise osakonnas, kus selle tarvis pearaamatus kesklao arve ja kesklao kulu- de ja tulude arve peetud, vastavate abiraamatutega. Kesklao peeti laduraamatud I,II,III ainult materjalide arvu kohta, peale selle olid veel raamatud paberi üle, mis J. Reimanni laos ja V. Ehrenpreisi trükikojas ja ümber- töötava paberi kontrollraamat. 1922.a. andis kaubandus-tööstusministeerium kantselei mater- jaldide järelejäägi riigi kaubaagentuurile üle, kes siis ka edaspidise arvestamise oma raama- tutes läbi kandis.

Riigikontroll revideeris:

- a) kaubandus-tööstusministeeriumis peetud kesk- lao arveraamatud 1919 - 1921.a.eest, võrrel- des kõik sisseostu dokumendid raamatute sis- sekannetega ja väljaandmise load 1919a. ja 1920.a. kuni septembri kuuni, kuna oktoobrist

1920a. kuni 1921.a. lõpuni kontrollnõukogu otsuse põhjal 21.X.1926.a. väljaandmise lubade võrdlemine lihtsustamise korras tegemata jäi.

- b) riigi kaubaagentuuri kantselei tarbeasjade kohta käivad arved, raamatud ja dokumendid, võrreldes väljaandmise lubadega 1922.a. laduraamatud.

Kaubandus-tööstusministeeriumis peetud kantselei tarbeasjade kesklao arveraamatutes on sissetulekusse kirjutatud kõik ostetud ja ülevõetud materjalid, veo, tolli ja paberi ümbertöötamise kulud, väljaminekus aga kõik materjalid, mis asutustele väljaandmise lubade põhjal on arvestatud. 1919.a. on iga kuu lõpul ülejäägi saldo väljaviidud, pärastpoole aga aasta lõpul, millest see saldo aga koosneb, kas tema kooskõlas oli laduraamatutega ja tegeliku materjali ülejäägiga, seda jälgida ei saa, sest kaubandus-tööstusministeeriumis peetud kantselei tarbete raamatus on ainult üks arve, kuhu kõik sissekanded tehtud, ilma eriarveteta iga materjali kohta. 1919/20a. inventuuri aktid on küll tehtud, aga kellegi poolt alla kirjutatud ei ole. Ostetud materjalid on keskladusse vastu võetud 1920.a. alates, aktide põhjal, millel ei ole igakord ei ole ära tähendatud vastuvõetud kaupade arv ja nimetus; vaid lihtsalt öeldud, et saadud kaubad vastasid müüjate arvetele. 1919.a. eest koha peal vastuvõetud materjalide kohta puuduvad aktid. Umbertöötamiseks Ehrenpreisile ja Reiman-

nile antud paber hoiti nende trükikodade ladudes, mille kohta on eraldi raamatud peetud, kus sisse kantud saadud paberi hulk ja sort ja ümbertöötamiseks väljaantud ja tarvitatud paber. Mingit tõendusdokumenti J.Reimanni ja Ehrenpreisi ladudes vastuvõetud paberi hulga kohta ei ole, samuti ei leidu ka kirjalikku lepingut töötasu kohta. Tehtud tööde üle esitasid nimetatud trükikodad arved, mis kesklaos arvele on sisse kantud. Uhtki aruannet väljaantud paberist ümber töötatud raamatute kohta ei leidu. 1920.a.septembri kuust on üks märkuste raamat peetud, kus välja kalkuleeritud ümbertöötatud Reimanni ja Ehrenpreisi töökojadesse antud paberist arveraamatud, orderid jne. Et kalkulatsioonid õiged ei olnud, tõendavad 1921.a.kuludeks maha kantud hinnavahted.

Kirjutusmasinate vastuvõtmise aktid ja dokumendid ei saa vastavate sisseostu komisjoni otsustega võrrelda, sest viimase protokollides ei ole üha kord üksikasjad ära tähendatud.

Peale kesklaos tarbeasjade raamatute pidas kaubandus-tööstusministeerium veel kesklaos kulude-tulude arvet ja vastava abiraamatu. See arve on peetud 1919 ja 1920.a.a.ilma kindla süsteemita, kord on sama iseloomuga väljaminak sisse kantud sellel arvel kuluna, kuna teinekord aga sisse kantud kesklaos arvele, s.c.kantsleile materjalidele juure arvestatud. 1919.a.kulude summa on aasta lõpul

samuti kesklaos arvele üle kantud, kuna tulused eraldi arvestatud ei ole. Ainult 1921a. on kulude-tulude arvel kindlamat korda märgata, seal on kuludeks kantud: ametnikkude palgad, posti ja telefoni kulud jne., kuna tuludena välja antud materjalide pealt kulude katteks juurelisatud %, mis tagantjärele ka 1919.a.eest on tehtud.

Kaubandus-tööstusministeeriumi kantselei tarbeasjade arve saldo oli 31.detsembril 1921.a. Mk.15.822.215.23, samal ajal tehtud inventuuri järele oli aga kantselei tarbeasjade ülejääk Mk.16.152.238.79, vahe Mk.330.073.56 on kantud kesklaos kulude-tulude arvele tuluna. Viimase arve saldo Mk.1304.647.29 kui ka tarbeasjade ülejääk Mk.16.152.283.79 suuruses andis kaubandus-tööstusministeerium riigi kaubaagentuurile üle, millega viimane vastavad arved ja raamatud oma juures lõpetas.

Vastavat aruannet kantselei tarbeasjade operatsioonide kohta kaubandus-tööstusministeerium riigikontrollile esitanud ei ole, sellekohase järelepärimise peale vastas ministeerium kirjaga 17.VIII.1926 Nr.2963/R järgmist:

"Kantselei tarbeasjade kesklaos operatsioonideks saadud Mk.360.925.- on kasutatud nimetud kesklaos operatsioonifondina, mille arvel teostati kantselei materjalide ostu ja müüki; operatsioonide arvestamine m/raamatutes, mis läbi viidud ilma kindla süsteemita ja puudulikult, ei võimalda üldise arvepidamise seaduse § 193 nõuete kohase aruande kokkuseadmist. Pealegi on nimetud operatsioon terves ulatus-

"see ühes kulude ja tulude summadega üle
 "antud Riigi Kaubaagentuurile samas kor-
 "ras, nagu see on sündinud linade operat-
 "siooniga, üleandmisel vabanenud Mk. 360.925.-
 "maksti m/.poolt Riigikassale 1922.a. taga-
 "si".

Tähendama peab siin juures veel, et kaubandus-
 tööstusministeerium kesklaos debitoride summat
 Mk. 3.763.275.94 omale sissenõudmiseks jättis.

Riigi kaubaagentuur võttis kaubandus-töös-
 tusministeeriumi käest kantselei tarbeasjad
 likvideerimiseks üle ja avas oma raamatutes

1) kantselei tarbeainete kesklaos kaupade arve

2) kesklaos kaubaostjate arve

3) kesklaos kaupade tulude ja kulude arve

ja pidas laduramatud IV, V ja kaubaostjate

re.kontro 1922.a. post. Ülevõetud kantselei

tarbeasjad oli kaubandus-tööstusministeerium

liig kõrgelt hinnanud, nii et riigi kaubaagen-

tuuri likvideerimise komisjon sunnitud oli neid

hindasid palju alandama, et tähendatud asju

üldse võimalik oleks müüa. Nii kirjutas riigi

kaubaagentuur likvideerimise komisjoni otsuse

põhjal l.I.1922.a. tehtud inventuuri väärtusest

maha hindade vahel Mk. 4.910.310.70 suuruses.

ETK'le komisjoni müügiks üleantud kantselei

tarbeasjade pealt kirjutas sama likvideeri-

mise komisjon otsuse põhjal veel Mk. 3.415.881.81

maha, nii et üldkahju Mk. 8.326.192.51 välja

tegi. Uksikute ainete peale langab sellest sum-

mast:

paberi peale	Mk. 4.351.263.-
kirjutusmasinate	-
peale"	3.307.550.-
kirjutusmasinate	-
lintide peale	" 122.596.-
pliiatsite, sulge-	-
de j.t. peale . ."	501.593.51

dublikaatorite
peale Mk. 43.200.-Mk.8.326.192.51.

Selle mahakirjutamise kohta peab tähenda-
ma, et 1919/20 oli ostetud ja ülevõetud paberit,
pliiatsid ja sulgi, millede seas osutus palju
alaväärtuslist materjali. 1922.a. kui riigi
kaubaagentuur neid materjale hakkas realisee-
rima, oli siseturul juba küllalt head kaupa
saadaval, nii et likvideerimise komisjon sun-
nitud oli hindasid alandama, et ostjaid leida.

4. Lõputulemus.

Kantselei tarbeasjade kulude-tulude ar-
vest tegi tsiviilosakond kokkuvõtte, mis järg-
mist pilti näitab:

K u l u d:	T u l u d:
Hindade mahakirjutused eelpooltoodud andmete järelle Mk.8.326.192.51	Ülevõetud K.T.M.tulude saldo Mk.1.304.647.29
Keskladu poolt ära tarvitatud materjalid ja kulud " 51.729.41	Vahe 31.XII. 21 tehtud inventuuri ja raamatu- te vahel 330.073.56
Arvestamata toll ja jä- relmaksud " 44.902.15	-d0- 6.162.43
Arvestamise vahed " 192.874.28	Arvestamise vahed 32.501.34
Umbertöötä- miseks ja ümlerlõika- miseks ära- tarvitatud materjal, hinnaalandu- sed ja väi- kesed vahed" 477.305.46	Hinnavahed 151.778.39
	Üleantud in- ventaar 8.063.50
	Umbertöötatud materjalidest saadud 579.327.03
	Kahju 6.680.449.77
	<hr/>
	Mk.9.093.003.81
	<hr/>
	Mk.9.093.003.81
	<hr/>

Kantselei tarbeasjade operatsioonist kahju on
peasjalikult tekkinud kirjutusmasinate ja suurel
hulgal mitmesuguste vähetarvitatavate paberisortide

ebaõnnestanud sisseostmisest.

V. RIIGIVARANDUSTE ÜLEVÕTMISE JAOSKOND.
=====

Riigivaranduste ülevõtmine algas Saksa okupatsioonivõimude lahkumisega Eestist 1918.a. novembri kuus. Ülevõtmisega oli suur rutt, sest Saksa võimude äraminekul jäid riigi varandused ilma valveta ja kaitseta, mille tõttu iga päevaga võis hulk riigi varandusi laiali kantud ja ära viidud saada. 21. novembril 1918.a. nimetas Eesti Ajutine Valitsus (R.T.Nr. 5/1918.a.) riigivaranduste ülevõtmise komisjoni, kes samal päeval oma tegevust algas.

26. märtsil 1919.a. võttis Ajutine Valitsus vastu uued riigi varanduste ülevõtmise osakonna ja selle juures asuva komisjoni põhimäärused (R.T.Nr. 21).

9. aprillil 1920.a. võttis Vabariigi Valitsus vastu määruse riigi-varanduste osakonna ja selle juures asuva komisjoni likvideerimise kohta (R.T.Nr. 59/60-1920.a.). Selle määruse põhjal anti riigivaranduste ülevõtmise osakonna õigused üle kaubandus-tööstus-ministeeriumi kaubanduse osakonnale, kus "Riigivaranduste jaoskond" avati.

Tegelik üleandmine kaubanduse osakonnale sündis 30. aprillil 1920.a., nii kui seda alljärgnev akt näitab:

A k t .

30. aprillil 1920.a. meie allakirju-

tajad K. & T.M. Riigivaranduste ülevõtmise osakonna ja Kaub. osakonna juhatajad täitsime käesoleva aktiga Riigivaranduste ülevõtmise osakonna likvideerimise asjus järgmised ülamineku funktsioonid Kaub. ja tööst. ministri poolt 29. aprillil s.a. kinnitatud meie ühise ettepaneku alusel:

1) Riigivaranduste ülevõtmise osakonna juhataja annab kõik omad õigused raha ja riigivaranduste valitsemise kohta, kogu asjaajamise ja ametkonna juhatuse kaubanduse osakonna juhatajale ületähtsast päevast arvates.

2) Kaub. osak. juhataja võtab vastu kõik eelmise punktis nimetud õigused ja juhatuse ja asub kohuste täitmisele l.v.s.a. missugusest päevast peale Riigivaranduste ülevõtmise osakonna juhataja omist kohustest vabaks saab.

3) Selle juures konstateerime järgmist kassa seisukorda juurelisatud pearaamatupidaja poolt ette pandud kassa väljavõtte järele:

Kassa M.	58.507.-
Tallinna rentei jooksev arve Nr.6 "	489.013.34
Eesti Panga jooksv. arve Nr.99 (Raha asjus) "	9.183.284.09
Eesti Panga jooksv. arve Nr.99 (Raha Ob.Ost) "	8.783.60
E.V.R.4% vekslite arve 4 t. à 1000.- "	3.966.50
R.v.ü. osakonna juhataja (allkiri) J. Sepp.	
Kaubanduse osakonna juhataja (allkiri) Otto Sepp.	

Riigivaranduste jaoskond töötas kaubanduse osakonna koosseisus umbes üks aasta. Nii kui eelpooltoodud aktist näha, on ainult sularaha kassas, jooksvatel arvetel pankades ja väärtpaberid kaubanduse osakonna poolt ametlikult üle võetud, kuna teiste ülevõetud varanduste (kaupade, materjalide jne.) üle nimekirja ega akti kokku seatud ei ole. Kaubanduse osakond pidas kõik end. riigivaranduste osakonna raamatud endisel viisil edasi, jättes ka rahalised summad riigivaranduste jaoskonna kasutada. Ülevõetud materjalid ja muu varandus sai kaubanduse osakonna poolt osalt realiseeritud, mille üle eraldi raamat

on peetud.

17.V.1920a. tegi peaminister J. Tõnison järgmise korralduse riigivaranduste jaoskonnalt ülevõetud varanduste realiseerimise asjus: (K.37 lhk.243).

"Viibimata seisma panna kõik riigivaranduste ülevõtmise jaoskonna, kõik end. riigivaranduste ülevõtmise osakonna ja komisjoni saanud igasuguste barakkide, raua, masinate, marina sisseseadete j.m. mahamüümiseks. Rutulikus korras ettepanna kavatsused selle kohta, mida tuleb äärmüüa."

Pärastpoole on mitmesugustele riigiasutustele nimekirjad saadetud asjade üle, mis enampakkumise teel müügile määratud, nähtavasti selleks otstarveks, et riigiasutustele võimalust anda tarvilisi asju omale valida, kui nad neid omandada soovivad.

4.aprillil 1921.a. võttis Vabariigi Valitsus ajutise valitsemise korra § 12-a põhjal seaduse vastu riigivaranduste osakonna põhimääruste uuesti maksmapänemise ja likvideerimiskomisjoni kohta, mis R.T.nr.28-1921.a. avaldatud.

Seega sai riigivaranduste realiseerimise korraldamine riigi kaubanduslistest operatsioonidest uuesti eraldatud.

Kaubandus-tööstusministeeriumi kaubanduse osakonna raamatutes on riigivaranduste realiseerimise kohta järgmised arved peetud:

a) Riigivaranduste ülevõtmise osakonna arve. 1919 ja 1920.a. on tähendatud arve krediteeritud mitmesuguste varanduste väärtustega, mis kaubandusosakond enesele müümiseks

võtnud teistele asutustele üle annud ja saadud summadega. Debiteeritud on tähendatud arve kaupade eest, mis riigivaranduste ülevõtmise osakonnale müüdüd, samuti ka komisjoni tasuga 10% müüdüd varanduste väärtustest ja metsamaterjalide eest 2%. (komisjoni tasu kogusumma 1920/22a.M.2.083384.61).

b) Riigivaranduste ja osakonna arve.

Tähendatud arve on krediteeritud 1920.a. mitmesug. varustuse sissemaksude eest, Nõmme ladu tööliste palgad jne.Mk. 3.371.194.80. Debetis - antud varustus, materjalid jne. Mk.103.780.10.

Mõlemate arvete läbikäigu summad on R.kaubaagentuur oma raamatutes "Riigivaranduste osakonna" arvele kannud samuti ka pärastpoole realiseeritud varanduste väärtused.

1924.a. on R.kaubaagentuur riigivaranduste osakonna võlga tasunud sissemaksdes E.Panga kaudu 8.V.20.000.000.-mk ja üle kandes kaubandus-tööstusministeeriumi deposiidi arvele 11.IX.24 Mk.6.500.000.- ja 5.III.25 Mk.580.026, millega tähendatud osakonna arve tasakaalus on.

Kaubandusosakonna poolt 1920.a. eraldi peetud "Riigivaranduste osakonna kaupade raamat" on riigikontrolli poolt võrreldud hindamise komisjoni protokollidega. Kõikide väljaentud kaupade kohta hindamise komisjoni protokolle ei leidu.

Märkus: riigivaranduste osakonna tegevuse kohta koguja eest saab ariti aruande esitatud.

VI. METSAMATERJALIDE OPERATSIOONID JA
=====

SAEVESKID.
=====

Teiste kaubandusliste operatsioonide hulgas tegutses kaubandus-tööstusministeerium ka metsamaterjalide ostu-müügi ja ümbertöötamise alal. Ministeerium ostis peale mõne eraisiku ja Metsade peavalitsuse peasjalikult kütteainete komisiooni käest valke, valmislaudu, liipreid, prusse ja propse, mida ta koha peal riigiasutustele edasi müüs ja väljamaale ekspordeeris. Metsamaterjalide ümbertöötamiseks kasutas ministeerium Schvartsi saeveskit Tallinnas ja Kaplani ning Kikerpilli saeveskit Tartus.

1. Metsamaterjalide kohalik müük.

Metsamaterjalide ostmine-müümine on arvestatud kaupade räämatutes, milledest selgub, et metsamaterjalide müükidest koha peal on kahju saadud Mk.5.620.452.63, sellest laudade pealt - Mk.3.349.557.23, palkide pealt - Mk.2.114.604.36, lattide, praaklaudade ja sarikate pealt - Mk.156.291.09. (Liiprid, prussid, propsid ja teised materjalid on kasu annud Mk.445.647.04, nii et netto kahju jääb Mk.5.174.805.64).

Kahju on tekkinud selle tõttu, et kaubandusosakond nähtavasti omahinna kalkulatsiooni mitte täpsete andmete põhjal on teinud. Müügi

hinnad on ladude valitseja kaubanduse osakonnale esitanud, kes neid tarvilikult ka kin- nitas, kuna saeveskitelt übertöötatud metsamaterjalid tagant järele alles riigi kaubaagentuuri poolt on kalkuleeritud. Kaubandusosakond on niiviisi kalkulatsioonide puudusel umbkaudsed müügihinnad määranud, mis nagu pärastpoole selgus, palju odavamad olid kui saaduste omahind, mille tõttu siis ka loomulikult kahju tekkis.

2. Väljamaale eksporteeritud metsamaterjalid.

Kaubandusosakond saatis mitmed laeva- laadungeid metsamaterjale Inglismaale, kus Londoni Kaubaagentuur neid realiseeris.

Tähendatud metsamaterjalide hulgas olid J. Rapoport'i käest komisjoni peale saadud lauad ja prussid, millede kohta kaubandus-tööstusministeerium kaks lepingut on sõlminud: 1) 1920. a. jaanuari kuus (kuupäev puudub), mille järele J. Rapoport'i käest vastu võetud laudu 38,3747 standarti ja prusse 52,931 st. ja mille eest Rapoportil £ 2062¹⁹/1 saada oli ja 2) 21. septembril 1920. a. Vii- mase lepingu järele on J. Rapoport'ilt komisjoni peale saadud laudu 74,017 stand., mis Londoni kaubaagentuuri läbi ära müüdi à £ 20.- standart = £ 1480.6.10. Arvestamine on mitmete arvete kaudu sündinud, lõpusummad aga J. Rapoport'i isiklikul arvel läbi viidud, kust selgub, et kõik on vastamisi

tasutud.

(Mem.dok.Nr.6/1921.a.).

Metsamaterjalide ostu-müügi operatsioonid on läbi kantud komisjoni peale antud kaupade arvel, millest järgmise väljavõtte toome:

a) ostetud ja komisjoni peale saadud:

laudu	1317,306	stand.	
liipreid	737,080	"	
propse	284,000	"	
prusse	82,650	"	kokku 2421,036 st.

mille eest maksetud Emk.14.807.283.90

kulud: veorahad, laadirise, kinnituskulud jne.

Mk.31.576.673.29

millest Rapoorti arvele üle kantud

Mk. 2.913.059.18 " 28.663.614.11

kulu Emk.43.470.898.01

b) Inglismaal müüdnud:

laudu	1301,998	st.
liipreid	737,717	"
propse	255,331	"
prusse	81,837	" kokku 2376,883 st.

puudujääk 44,153 "

saadud müüdnud materjalide eest

L 54.460.11.11 Emk.63.585.802.13

millest puu ujäägi katteks

L 152.5.2 maha arvata " 159.092.83

tulu Emk.63.426.709.30

millest p.e all näidatud

kulu summat maha arvata " 43.470.898.01

jääb kasu Emk. 19.955.811.29

Puudujäägi 44,153 standarti kohta peab tähendada, et on tekkinud peaaesjalikult p.l "Evaga" Saaremaalt saadetud propside pealt 31 standarti, mis aga raamatutes läbi kandmata. Mahakirjutatud

L 152.5.2. = Emk.159.092.83 kohta puudub aga arvuline spetsifikatsioon, nii et seda puudujääki jäljelda ei saa.

3. Metsamaterjalide arvestamine.

Metsamaterjalide arvestamine kaubaraamatutes on väga puudulik. Laudade ühisel arvel on sisse kantud kõik mitmet sorti laudad, mille tõttu igaüks üksikut sorti võimata on jäljelda.

Metsamaterjalide arvetes on tekkinud mitmesugused kvantumlised vahed, mis 1924.a. detsembri kuus maha kantud, kui tabelite vahed materjalide kuubatuuri ja tüki arvu väljaarvamise juures.

Pinnapuude puudujäägi kohta - 724,72 jooksvat silda Mk.70.976.38 väärtuses on vastavas memoriali lausendis (1924 det.31 Nr.98) tähendatud, et see puudujääk on välja kujunenud sellest, et saeveski produktsiooni kalkulasioon on tehtud teoreetiliste andmete põhjal, ~~mis ei ole vastav reaalsusele~~ kuna tõeliselt saadud pinnapuude kohta andmed puuduvad.

Lauahoovi laduramatute väljaminek on kaubaraamatute väljaminekuga kooskõlas, kuid laduramatute sissetulekus puuduvad laudad, mis sadama platsil ekspordi jaoks staablitesse laoti ja pärast KK.komiteele üle anti. Eelpoolnimetatud laudad ja muu metsamaterjal, mis KK.komiteele üle antud, on saeveski juhataja poolt mingisuguse erikaustikusse määritud. 1921.a. aktide järele Nr.3,3-a,4,8,249 ja 403 võttis KK.komitee riigi kaubaagentuu-

rilt üle mikorpilli ja Schvartsi saeveski ühes materjali hooviga, s.o. kõige inventari, ümbertöötatud ja ümbertöötamata metsamaterjaliga ilma mingi spetsifikatsioonita. Üleantud materjalide koguväärtus oli Mk.28.624.102.69. KK.komiteele said üle antud just need samad materjalid palkide, laudade, liivrite, prusside ja propside näol, ning sama hindadega nagu KK.komitee neid RK. agentuurile arvestas; oma kulude kateks on RK. agentuur alushindadele 5% = Mk. 1.073.691.92 juure lisanud. Nimetatud metsamaterjalide realiseerimisel sai K.K.komitee kahju Mk.3.709.369.42, millest Mk. 1.073.691.92 kaubandus-tööstusministri otsusel peale pikka kirjavahetust riigi kaubaagentuuri arvele kirjutati. Schvartsi saeveski ja lauahoovi üleandmine K.K.komiteele sai kaubandus-tööstusministri poolt otsustatud, metsamaterjalide operatsioonide koondamise ja riigi kaubaagentuuri likvideerimise kiirendamise otstarbel.

4. Schvartsi saeveski ja lauahoov.

Schvartsi saeveski ühes tema juure kuuluvate varandustega oli Vene valitsuse poolt ilmasõja ajal merekindluste ehitamise otstarbel rekvireeritud. Okupatsiooni ajal kasutas saeveskit saksa valitsus. Peale saksa võimu lahkumist võttis riigivaranduste osakond saeveski üle ja andis selle kaubandus-tööstusministri korraldusesse. Saeveski ja lauahoovi eksploateerimisele asus kaubandusosakond ja pärast-

poole jatkas seda tegevust riigi kaubaagentuur. 1921.a. juuli kuul andis riigi kaubaagentuur omakord saeveski üle kütteainete keskkomiteele.

Schvartsi saeveski ja lauhaoovi tegevuse arvestamine on 1919.a. peetud kaubandustööstusministeeriumi pearaamatupidamise osakonnas ja selle resultaat Mk.985.562.49 (väljavõtte järel) üle kantud kaubandusosakonna raamatutes 1919.a. tulude ja kulude arvele.

Pärastpoole on kaubandusosakond tähendatud saeveskiga seotud operatsioonid Schvartsi saeveski ja lauhaoovi eksploateerimise arvel läbi kannud.

Saeveski ja lauhaoovi eksploateerimise arve revideerimisel selgus, et kaubandusosakonna 1920.a. ja pärastist riigi kaubaagentuuri tegevust lahutada ei saa, sest arvestamine on olnud ühine. Tähendatud arve on debiteeritud:

Saeveskile ümbertöötamiseks antud metsa materjalidega:

palke	10.881 tk.	143.351,5 kj.	Mk.2.853.529.24
laudu	1.162 "	1.883.07"	" 97.594.06
prusse	25 "	364.5 "	" 23.218.65
			<u>Mk.2.974.341.95</u>

Kuludega:

Ametnikkude ja tööliste	
palgad	Mk.3.421.614.35
aratarvitatud	
materjalid . . "	950.391.26
hoonete ja masinate	
remont "	316.025.16
veduri ja laduplat-	
si üürid Mk.	349.745.-
jöukatla ja ruumide küte "	56.299.55

Witmesug. administr. kulud	Mk. 32.417.-	Mk. 5.126.492.32
	k o k k u	Mk. 8.100.834.27

Kreeditis on järgmised summad:

Umbertöötamise eest saadud töötasu üüri tagasi saadud" K.K.K. üleantud materjalid	Mk. 1.069.739.91	1.373.-	
Kogu tegevuse ajal produtseeritud: laudu 56.210 tki	75.153.96 kj."	4.817.745.22	
latte 4.615 tki	4.223.31 " "	303.434.59	
prusse, plastinaid, serikaid, pinde ja saepuru, koguväär- tuses	"	367.411.30"	7.099.117.02

Seega kahju saadud Mk. 1.001.717.25

mis riigi kaubaagentuuri 1924.a. kulude-tulude arvele on üle kantud.

Saeveski saadused on omahinnaga kalkuleeritud; kalkulatsioonid ei ole üsna täpselt tehtud. Täheandatu kahju, on nähtavasti tekkinud sellel läbi, et saeveski on teiste isikute ja asutuste palgide umbertöötamisel vähen töötasu arvestanud, kui tegelikud töökulud olid. Lõpuks peab tähendama, et saaduste masse teoreetiliste andmete põhjal normaalne on.

5. Kaplani saeveski Tartus.

Kaubandus-tööstusministeerium sõlmis märtsi kuul 1920a. Tartu saeveski omanikuga J. E. Kaplan'iga lepingu, mille järel: J. Kaplan oli kohustatud laudadeks lõikama ja kantima kõik ministeeriumilt 1920.a. navigatsioonijooksul koha peale saadetud palgid oma meistritega ja töölistega. Kõik ümberlõikamiseks tarvilikud sisseseaded, tööriistad ja materjalid pidi mu-

retsena Kaplan. Käige tööde eest mis lepingus üles loetud, pidi J. Kaplan tasu saama iga palgi pealt pikuses 21 jalga = Mk.2,50 iga tolli pealt diametri ülenise löikelt.

Lepingus tähendatud palgid saadeti saeveskisse peajaslikult kütteainete keskkomitee poolt; peale palkide ümbertöötamist laudadeks anti vähem osa laudadest kütteainete keskkomiteele jälle tagasi, kes neid kahjuga edasi müüs, kuna suurem osa laudu end.Schvartsi lauahoovile arvestati.

Kaplani saeveski eksploateerimise arvet jälgides on näha, et tähendatud arve on debiteeritud:

Avinurme metskonnalt ja K.K.Komiteelt saeveskisse vastu võetud palkide eest 14.703 tki
185.420,5 k.j. Mk.3.532.318.50

Kulud:

Kaplanile maksetud palkide saagimise eest M.1.037.833.80
Saeveski korraldaja ja tööliste palgad ning teised administr. kulud " 487.221.- " 1.525.054.80

k o k k u Mk.5.057.373.30

krediteeritud:

müüdud pinnapuid ja latte M. 127.594.-
müüdud 18 tki 160 kj.palke " 3.276.-
müüdud 9123 kj. laudu " 511.836.70
M. 642.756.70

endise Schvartsi lauahoovile üle antud laudu 54.449 tki - 75.967.15 kj" 4.039.817.29 Mk.4.682.573.99

kahju saadud Mk. 374.799.31,

mis riigi kaubaagentuuri 1924.a. tulude-kulude arvele on kantud.

Kaplani saeveski korraldajaks oli keegi M.Lents, kes saeveski tegevuse kohta 1920.a. riigi kaubaagentuurile aruande esitas, kuid aruandes näidatud andmed ei ole teiste dokumentide andmetega kooskõlas. Nii näiteks on Lentsi aruande järele 1920.a.välja töötatud laudu 68.214 tki 92.934.31 kj.
K.K.K.Sõjaväe korteri osakonnale antud, Tallinna saadetud ja saeveskisse jäätunud66.540 " 92.694.46 "
laudade puudujääk 1.674 tki 240.35 kj., kui ega Tallinnas aktide järele vastuvõetud laudu 54.449 tki = 75.967.15 kj. aluseks võtta, siis oleks puudujääk 1610 tki - 5315,13 kj. Mk.308.336.01 väärtuses, mis sugune puudujääk Lentsi poolt on selgitamata jäänud.

6. Kikerpilli saeveski Tartus.

Kaubandus-tööstusministeeriumi ja saeveski omaniku P.Kikerpilli vahel on 2.mail 1921.a. järgmine leping sõlmitud (k.17-a/1921.a.):

(väljavõte)

- 1) kaubandus-tööstusministeerium parvetab Emajõe mööda kuni kivisillani 20.000 palki ja annab need saeveski hoovi peal P.Kikerpillile laudadeks löikmise otstarbel üle.
- 2) Palgid peavad löikstud olema: 1-2 tollistes laudades 3/32 tolli paksust peale möödu,

plankudel 1/8 tolli. Laiuse peale mööt
peab olema 1/8 tolli.

- 3) Saeveski omanik maksab kaubandus-tööstus-
ministeeriumi arvele riigi renteisse
100.000 kantsjoni sisse selleks, et tema
poolt saaks töö korralikult ja selle le-
pingu nõudmiste järele tehtud.
- 4) Tasuks saab omanik kõige § 1-11 korraliku
täitmise eest 9 marka läbilõigatud palgi
kuu. jala pealt.

Saeveski tegevus kestis kuni 25. novemb-
rini 1921. a., mille järele ta K. A. komiteele
üle anti.

Raamatutest on näha, et Kikerpilli sae-
veski eksploateerimise arvele on kantud:

a) kuludena:

tööliste palgad ja administrat-
siooni kulud Mk. 151.007.-

Kikerpillile tasutud 2442 tk.
32.819.5 kj. palkide saagi-
mise eest Mk. 295.375.50

K. K. Komiteelt on saeveskis-
se vastu võetud:
20.308 tki palke 252.731.5 kj. 7.081.666.41

25 " saarepakusid
74,0" " 3.330.-

Mk. 7.531.378.91

b) tuludena:

K. A. komiteele üle antud:

palke 12.346 tki 141.122,5 kj.
Mk. 3.954.252.45

eksport laudu 10.222 tki
21.140.8 kj.

Mk. 1.294.873.15
laudude 24.242 tki 27.436.54"

Mk. 1.551.122.31
saarepakke ja pinnapuid
Mk. 4.273.25

Mk. 6.804.521.16
Kõik a. peal müüdüd praak laudu
454 tki Mk. 14.630
K. A. Komitee korraldusel müüdüd
ja välja antud:

laudu 2275 tki 5102,98 kj.
 Mk. 305.766.70
 pinna laudu 1140 tki
Mk. 11.870.50 Mk. 317.637.20

1922.a.mem.lausendi Nr.
 404 järele veel kord
 krediteeritud K.A.Komi-
 tee korraldusel 1921a.
 müüdnud laudade eest " 317.810.- Mk. 7.454.598.36

seega kahju saadud Mk. 76.780.55

Viimase summa Mk. 317.810.- kohta peab tähendama,
 et laudade väärtus juba 1921.a.mem.lausendi
 Nr. 446 põhjal Mk. 317.637.20 suuruses kreditee-
 ritud on, vahe seisab ainult selles, et 1922.a.
 summa 1921.a. summast Mk. 172.80 värra suurem
 on. K.A.Komitee on ega seda teist korda eksi-
 kombel temale debiteeritud summat tunnustanud
 ja lõpuarve õiendamisel ka tasunud, ~~xxxxxxx~~
~~xxxxxxx~~
~~xxxxxxx~~

7. Lõpukokkuvõte.

Lõpukokkuvõte metsamaterjalide operatsiooni-
 nide kohta näitab järgmist tulemust:

Kasu väljamaale saadetud metsama- terjalidest	Mk. 19.955.811.29	
Kahju kohalikust müü- gist	Mk. 5.620.452.68	
maha arvatud kasud	<u>Mk. 445.647.04</u>	" <u>5.174.805.64</u>
	k a s u	Mk. 14.781.005.65

millisest summast saeveskite eksploateerimisest saadud kahjud maha võtta: Schwartsi saeveski ja laua- hoovi eksploateerimisest Mk. 1.001.717.25	
Kaplani saeveskilt Mk. 374.799.31	
Kikerpilli saeveskilt <u>Mk. 76.780.55</u>	<u>Mk. 1.453.297.11</u>
Jääb puhaskasu	Mk. 13.327.708.54.

Metsamaterjalide operatsioonid algatas ja teostas suuremalt jaolt kaubanduse osakond (välja arvatud Kikerpilli saeveski kasutamine) ning seda tegevust jätkas pärastpoole riigi kaubaagentuur, kes ainult likvideeris kaubanduse osakonna laialdased metsaoperatsioonid. Saadud kasu Mk. 13.327.708.84 suuruses tuleks selle tõttu ka kaubanduse osakonna teeneks lugeda.

VII. LINASEEMNETE ÜMBERTÖÖTAMINE.

=====

Kaubanduse osakond andis mitmele isikule linaseemneid ümbertöötamiseks värnitsaks ja sõlmis selle üle vastavad lepingud järgmistel tingimustel:

"linaseemned antakse hinnaga à 125 mka puud, baasis 87½% franko ministeeriumi ladu; iga saadud puuda linaseemne vastu annab ümbertöötaja 7 naela värnitsat analüüsi järele; iga ministeeriumi ladus vastuvõetud akti järele puuda värnitsa eest saab ümbertöötaja 1000 (1115) mka puudast. Lepingud on sõlmitud järgmiste isikutega: (k.42-a).

- 1) Kristjan Tofferiga 18.V.1920 - 600 puuda linaseemnete peale, maks 1000 mka iga, ministeeriumi poolt vastuvõetud puuda värnitsa eest.
- 2) J. Normann'iga 17.VI.1920 - 5000 puuda linaseemnete peale, maks 1115 marka iga puuda värnitsa eest,
- 3) K. Müller'iga 18.VI.1920 - 10.000 puuda

linaseemnete peale, maks 1115 mk.iga puuda värnitsa eest.

4) A/S. R.Mayer'iga 25.VI.20 - 1000 pda linaseemnete peale, maks 1115 mk.iga puuda värnitsa eest.

5) Kristjan Tofferiga 20.VII.1920 - 500 pda peale maks 1115 marka iga puuda värnitsa eest,

6) A. Grant'iga 20.VII.1920 - 800 puuda peale, maks 1115 mk.puuda värnitsa eest.

Värnitsa üleandmise aeg oli 2 - 4 kuu jooksul.

1921.a. on riigi kaubaagentuur linaseemneid annud ümbertöötamiseks o/ü. "Extractorile", J. Normann'ile, J. Juschtschuck ja Gradusovile, Halliste linaharijate ühisusele j.t. Linaseemnete vastu sai riigi kaubaagentuur värnitsat ja ölikooke. Umbertöötamise operatsioon on arvestatud saaduste arvel, missugune lõpeb tuluga Mk.926.508.40, mis selle tõttu on tekkinud, et saadused - värnits ja ölikoogid - on arvestatud kõrgema hinnaga, kui nende omahind oli. Värnitsa arvet jälgides selgub, et see arve on kasuga Mk.975.615.89 lõpetatud, kuid ölikookide arve näitab kahju Mk.1.030.033.20 suuruses. Viimast arvet analüseerides selgub, et ölikoogid on kauba arvele kantud 272 marka puud, kuna välja antud:

riigimõisetele	2	180	mk. puud
mitmesug. eraisikutele "	"	185	" "
ETK lepingu põhjal "	"	160	" "
linatoimkonnale arvestatud	"	272	" "

Eeltoodud andmed näitavad, et müüdud on ölikooke palju odavamalt, kui nende eest saa-

duste arvel arvestatud, ainult linatöimkonnale on ölikoogid sama hinnaga üle kantud. Tartu E. Majanduse Ühisusele on ölikooke komisjoni müügiks antud, mille pealt kahju Mk.239.654,98 saadud.

VIII. KAUBA LADUD

=====

Kaubandusosakonna, niisama ka kaubaagentuuri poolt ostetud kaubad paigutati kuni nende realiseerimiseni hoiule ministeeriumi ladudesse, mis asusid Tallinnas ja selle ümbruses nimetuste all: 1) Uue Sadama tän.Nr.11, 2) riigi masuti ladu, 3) Girardi aidad, 4) Raudplats, 5) Nafta ladu, 6) Sadama kraami ait, 7) Petroleumi praem Nr.1, 8) Maieri ait (öli), 9) süte ja koksi ladu, 10) Tallinna kindluse keskladu, 11) Paberi ladud, 12) Elevaatori ait, 13) Endine Schverts & Co puuhoov, 14) Linaladud, 15) Nõmme kindluse keskladu, 16) Sega kaupade ladu, 17) Ekspeditsiooni ladu, 18) Kochi aidad.

Ladude valitsemist teostas ladude jaoskond.

Ladude jaoskond algas oma tegevust 1919.a. algul ja likvideeriti juuni kuus 1922a. Kaubanduse osakond on ladudes 1.I.1920a. inventuuri teinud. Inventuuri aktid said revideerimisel riigikontrolli poolt laduraamatutega võrreldud, kusjuures mõned lahkuminekid ilmsiks tulid, näiteks tubaka arvestamise alal. Riigi kaubaagentuur tegi peale ladude ülevõt-

nist ladudes 1.X. - 15.XI.1920.a. kaupade inventuuri. Kuid nähtavasti on tähendatud inventuuri aktid inventeerimise ajal laduraamatutega võrdlemata jäänud, sest, nagu laduraamatute järelvaatlusel selgus on saldod üle kantud ilma inventuuri aktide arvesse võtmata ja ilma inventuuri vahede selgitamiseta.

Kaupade arvostarist laduraamatutes on puudulikult toimetatud, eriti kaubanduse osakonna tegevuse ajal. Raamatud on korraldult peetud. Nendesse tehtud sissekandeid on tihti parandatud, kuid parandused on õiendamata jäetud. Ka ei ole raamatutes igakord tähendatud, missuguse ladu üle raamat on peetud.

Ladude jaoskonna arhiivi kaustades leidub hulk riigikontrolli ja ladude jaoskonna ametnikkude poolt kokkuseatud aktisid kaubanduse osakonna, kui ka kaubaagentuuri tegevuse ajal ladudes leitud kaupade üle, mis laduraamatutes arvestamata. Hiljem on riigikaubaagentuur ladu- ja kaubaraamatuid võrrelnud ja arvestamata kaupasad selgitanud ja raamatutes arvestanud, mille kohta riigi kaubaagentuuri likvideerimise komisjoni esimees 23.III.1922.a. kaubandus-tööstusministrile ette kandis:

"..... Kaupade võrdlus on üks raske-
matest ülesannetest likvideerimise töös.
Oleme juba kümnete miljonite väärtuses
selgitanud kaupasad, mis kaubanduse osa-
konna raamatutes ülepea sissekantud ei
olnud ja missugune nähtus söödsaks pin-
naks võis olla kuritegevuses kaupade
kõrvaldamise suhtes. Nii on arveosakon-
nal alatasa selgitada ja arutada asju
ja arveid, millede väärtus miljonite
peale ulstab ja mis huvitavad riigikont-
rolli kui ka valitsevaid ringkondi".

Ladude jaoskond ei ole kaupade alalhoid-
mist ladudes rikkimine kute eest igakord pere-

meheliku hoolega teostanud, näit. on suuremal arvul teed, ölisid, jne. rikki läinud.

Nende väärnähtuste kõrvaldamiseks on riigikontroll mitmel korral kaubandusosakonna ja riigi kaubaagentuuri juhatajate tähelepanu juhtinud ja vastavaid korraldusi nõudnud.

Ladude jaoskonna juhtivate ametnikkude seas on suuremaid kuritarvitusi, nagu vargusi ja riigi raha raiskamisi ilmsiks tulnud, mida riigikontroll avalikuks tegi.

Nii tabas riigikontrolli ametnik ladude jaoskonna juhatajat nahkade kõrvaldamise pealt, mille pärast teda ametist tagandati ja kohtulikule vastutusele võeti.

Sama jaoskonna juhataja järeltulija N. Pukkit raiskas ära tema kätte usaldatud avansi ja ametnikkudele ja töölistele määratud varustuse raha, mille tõttu riigi kaubaagentuur Mk. 901.038.33 oli sunnitud kahjudeks kirjutama.

Nii suure summa raiskamist võimaldas peamiselt nõrk järelvalve ja kaubandusosakonna ja riigi kaubaagentuuri korratu arvepidamine. Aja jooksul oli ladude jaoskonna juhataja kätte suured summad tööliste ja ametnikkude varustuste müügist saadud summasid kogunud, ilma et selle summa suuruse üle kaubaagentuuri juhatusel ülevaadet oleks olnud.

Selle raiskamise kohta kirjutas riigi kaubaagentuuri juhataja omas ettekandes 23.III.1922. a. kaubandus-tööstusministrile:

"..... mis puutub varustuse arvel võlgnevasse summasse Mk. 643.000.- ja mis pärit on end. kaubanduse osakon-

na kui ka riigi kaubaagentuuri tegevuse ajast, siis on siin peaaegjalikult süüdi see arvepidamise korratus, mis valitses end.kaubanduse osakonnas ja mida riigi kaubaagentuur veel tänini pole jõudnud täielikult lahendada.Alles novembri kuu lõpul jõudsin niikaugele, et kokkuseada üldist debiitoride nimekirja. Seal selgus, ka saldo ladude jaoksõnna varustuse arvel üle miljoni marga.....".

Peale varustuse rahade oli ladude jaoksõnna juhataja käsutuses veel mitmesugused avanssummad, mille kogusumma tihti üle poole miljoni ulatas.

N.Pukkiti poolt sünnitatud kahjudest Mk.901.088.38 (millisest summast Tallinna-Haapsalu rahukogu otsusega 16.VI.23.a.temelt välja mõistetud Mk.731.760.44) on riigi kaubaagentuur Mk.138.935.53 kaupade kulude ja tulude arvele ja Mk.762.101.85 kaub.-tööstusministri resolutsiooni 11.VI.25.a.põhjal kahjude arvele kannud, jättes debiitoride arvel Pukkiti võla ühe margaga.

IX. KAUPADE MÜÜGID KOMISJONIDE ALUSEL.
 =====

1. Eesti Tarvitajate Kesk-
ühisus.

Kaubandus-tööstusministeerium oli Eesti Tarvitajate Keskühisusega 1919.a. mitmesuguste kaupade ostu-müügi alal ärilises ühenduses. Kindlama kuju omas see ühendus siis, kui kaubandus-tööstusministeerium keskühisusega lepingu vahelkorda astus lina ja linaseemnete ülesostmise, linade vastukaupade väljajagamise ja mitmesuguste kaupade komisjoni alusel müümise alal. Peale lina operatsiooni, mis juba eelpool ära märgitud, sõlmis kaubandus-tööstusministeerium ETK'ga järgmised lepingud:

1) 30. aprillil 1920.a. 5300 tonni superfosfaadi komisjoni müügi üle, kaubandus-tööstusministeeriumi poolt kindlaks määratud hindadega. ETK'le makseti komisjoni: suurmüügilt - 2½%, väikemüügilt - 6½%. ETK oli õigus superfosfaati põllupidajatele ainult kohe maksetava raha eest edasi müüma. Raha müüdud osa superfosfaadi eest pidi ETK kaks korda kuus ministeeriumile ära maksma, nimelt iga kuu kümnendal ja kahekümneviiesendal päeval, mahaarvatud hinnaalandus ja kulud oma kasuks.

2) 30. aprillil 1920.a. põllutöömehinate ja riistade komisjoni müügi üle, missugused ETK ja International Harvester Company of America vahel 29. XI. 1919.a. tehtud lepingu

põhjal ostetud ja ministriumi kaudu tasutud. Põllutöomasinete ja riistade hinnad ja müügitingimised määrati ministriumi poolt. ETK sai tema poolt müüdud masinate ja riistade pealt - suurmüügilt - 2%, väikemüügilt - 5%, s.o. kokku 7% hinnaalandust.

Raha müüdud osa masinate eest pidi ETK kaks korda kuus ministriumile ära makema, (10-dal ja 25-dal maha arvates hinnaalandused oma kasuks ja kulud. ETK oli õigus müüa põllutööriistu ja masinaid põllupidajatele ainult kohe maksetava raha eest.

3) 30.augustil 1920.a. kalisoola ja kainidi komisjoni müügi üle. Hind ja müügitingimised määrati ministriumi poolt. Müüdud ainete pealt sai Estoko suurmüügilt - 3% ja väikemüügilt - 7%, kokku 10% hinnaalandust.

x) Raha müüdud ainete eest maksab ETK iga kuu 10-dal ministriumile ära.

x) ETK oli õigus kalisoola põllupidajatele ainult kohe maksetava raha eest edasi müüa.

4) 11.septembril 1920, - 800 tonni petroleumi müügi üle, hinnaga Mk.420.- puud cif Tallinn, ETK pidi maksma peale petroleumi vastuvõtmist T. Penka kaubandus-tööstusministriumi arvele Mk.4.000.000.- joviitmata ja sellest päevast alates iga nädal M.2.000.000.- kuni arve lõpulikult on tasutud.

5) 8.novembril 1920 viljaniitjate - 1000 tki, rohuniitjate 1000 tki ja 1000 hobuse raha komisjoni müügi üle, missugused ETK Internat.Harvester Co 6.X.1920.a. tehtud lepingu järele ostnud ja kaubandus-tööstusministriumi tasuda jäid. Põllutöomasinete müügihinnad määrati kindlaks ministriumi poolt.

ETK ettepanekul. ETK'le anti tema poolt müüdüd masinate pealt hinnaalandus suurmüügil - 3% ja väikemüügil - 5%, kokku 8% müügihinnast.

6) 7. mail 1921. a. 30.004 puuda kivisüte komisjoni müügi üle, hinnaga Mk. 80 puud. Edaspidine müügihinna muutmine võis aset leida kaubandus-tööstusministeeriumi poolt. Müüdüd süte pealt sai ETK suurmüügil - 3% ja väikemüügil - 7%, s. o. kokku 10% hinnaalandust. Raha müüdüd osa kivisüte eest pidi ETK üks kord kuus kaubandus-tööstusministeeriumile ära maksema, nimelt iga kuu 10-dal päeval, maha arvatud hinnaalandus ja kulud oma kasuks. ETK oli õigus kivisüsa ainult kogu maksetava raha eest edasi müüa.

Linade vastukaupade müügi kohta on kaubandusosakond ETK'le eraldi vastavad kirjalikud korraldused teinud.

Riigi kaubaagentuuri likvideerimise ajal 1922. a. on nähtavasti likvid. komisjon ETK'le ettepaneku teinud ülejäänud kaupade realiseerimise kohta. Selles asjas kirjutas ETK kaubandus-tööstusministeeriumile 2. II. 1922. a.:

"Tugedes isiklistele läbirääkimistele Teie hra Renning'i ja Kurrot'iga teatame, et ETK juhatus põhimõtteliselt nõus on kaasaaitama riigi kaubaagentuuri kauba tagavarade likvideerimise kiirustamisele. Arvesse võttes praeguseid rohkeid kaubapakumisi ja ebakindlaid turuhindu siseturul, puudub meil võimalus Teie tagavarasid kindlal arvel ülevõtta, sellepärast arvame mõlema poole huvides olevat kokkulepet luua umbes järgmistel üldtingimistel:

Kokkuleppe pöevast alates võtab ETK üle kõigi Teie kaubatagavarade müügikorralduse, kuna kaupade hoid kas täielikult ehk osaliselt jääb kaubandusministeeriumi valve alla. Suurmüügi hinnad, millega ETK kaupu ühisustele ja jällemüüjatele väljaannab, määratakse K. & T. Ministeeriumi poolt ETK ettepanekul, vastavalt kohalistele turuhindadele. Ministeeriumi poolt määratud suurmüügi hindadest peab ETK oma ärikulude katteks kinni müüdüd kauba hinnast viis (5%) protsenti, kuna ülejäänud summa-igas kuus üks kord Eesti Panka K. & T. Ministeeriumi arvele sisse maksab.

ETK hoolitseb selle eest, et võimalikult kõik kaubatagavarad saavad realiseeritud käesoleva aasta jooksul. Kõik kaubad, mis aasta lõpuni müümata jäänud, ostab ETK ära kindlal arvel selleaegse siseturu suurmüügi hinna eest, maharvates viis protsenti. Ladud, kus praegusel ajal Ministeeriumi kaupu hoitakse, lähevad ETK korraldusse, sennise üüriraha eest ja on viimasel õigus teatada, kas ta neid kasutada soovib ehk mitte. Ladude tühjaksmüümise puhul annab K. & T. Ministeerium ETK'le eesõigus nende edasirentimiseks ühesugustel tingimistel teiste pakkujatega.

Väitelused ja arusaamatused, mis võivad tekkida kauba headuse ehk turuhinna asjus K. & T. Ministeeriumi ja ETK vahel, lahendatakse ekspertide komisjoni poolt, kuhu määrab kumoki pool ühepalju esitejaid ja Tallinna börsi komitee ühe esitaja.

Ulaltoodud tingimised oleks kui esialgsed ja tähtsamad, missuguseid ETK juhatuse aluseks seab sellekohastele läbirääkimistel kus neid mõlemi osalise poolt täiendada võib.

Lootes, et meil korda läheb oma laialise organisatsiooni kaudu Teie tagavarasid korralikult realiseerida, jääme Teie lähemaid testeid ootama ja avaldame, juhust kasutades, Teile endi kõige suuremat lugupidamist.

Ministeerium arvab eelpooltoodud Estoko ettepaneku põhimõttelikult vastuvõetavaks, sest et selle läbi võisid ministeeriumi kaubaladud kiiremini realiseeritud saada ning sõlmis 11. märtsil 1922.a. ETK'ga järgmise lepingu:

(väljavõte).

1) ETK võtab üle kõik ministeeriumi päralt olevad kaubad, väljaarvetud arstirohud, komisjoni müügile. 2) kaupade hoid jääb täielikult ETK hoole ja vastutuse alla, 3) ladud, kus praegusel ajal minis-

teeriumi kaupa hoitakse, lähevad ühes kaupade üleandmisega ETK korraldusse, kuna üür Ministeeriumi kanda jääb, 4) ülevõetud kaubad on ETK kohustud äramüüma hindadega, mis vastavalt kohaliste suurmüügi turuhindadele, ministeeriumi poolt määratakse ETK ettepanekul ja riigikontrolli nõusolekul. Määratud hindadest saab ETK komisjoni müügi tasuks 5%, 5) Iga möödäläinud kuu kaupade müügist saadud täie summa maksab ETK järgmise kuu 7 päeva jooksul E. Panka kaub. tööst. ministeeriumi arvele, mahaarvates komisjoni tasu, 6) Ministeeriumil on õigus samal ajal neid kaupasid müüa, kuid mitte odavamate hindadega, kui ETK(7,8,9,10)".

Uksikute kaupade müük ETK läbi on ministeeriumile järgmisi tagajärgi annud:

1) Superfosfaat.

Lepingu põhjal 30.IV.1920 ETK'le komisjoni müügile antud superfosfaadi 322.084 pd.0ln.

ostuhind, ühes kuludega oli

L 78.089 13/5 Mk.21.086.234.67

kahanenud 5072 pda 37 n. " 507.292.50

Mk.20.578.942.17

Müüdnud:

306.040 pd. 19 n.

Mk.23.822.152.59

vilja vastu
vahetatud ja
toitl.min.arves-
tatud 10.970 pd.
25 nl.(vahe) Mk. 756.969.86

linajaoskonna-
le arvestatud

hinnavahe Mk. 3.583.609.14" 28.162.731.59

Mk. 7.583.789.42

Kulud:

kotid ja mit-
mes.kulud

Mk. 1.810.972.97

ETK komisjon

9% " 2.143.993.73" 3.954.966.70

k a s u Mk. 3.628.822.72

=====

missugune summa kaupade arvele on kantud:

Superfosfaadi arvele tuleks veel kanda ostetud 10.000 kotti, mis eksikombel aga kaalisoola arvel on arvestatud. Tähendatud kasu summa oleks siis Mk.1.200.000 võrra vähem (Mk.2.428.822.72).

2) Põllutööriistad.

Lepingute põhjal ETK'le komisjoni müügile antud põllutööriistade ostuhind oli Mk.57.145.338.65
 Londoni kaub. agentuuri komisjon, vedu, kinnitus ja teised kulud " 9.629.426.15
 Mk.66.774.814.80

ETK aruannete järel müüdud Mk.35.197.977.93

ETK'le tagavara osasid müüdud " 1.181.334.-
 Mk.36.379.311.93

hinnaalandused linade vastukaupadena antud põllutööriistade pealt" 2.861.882.69 " 39.241.194.62
 Mk.27.533.620.18

ETK'le maksetud komisjoni tasu " 2.515.975.29
 k a h j u Mk.30.049.595.47,

mis komisjoni peale antud kaupade arvel on läbi kantud. Kahju on tekkinud sellest, et põllutööriistad, mis suuremal osal said ostetud ja ~~antud~~ vastukaupadena linade eest, on müüdud alla oma hinda.

3) Kaalisool.

Ehk küll lepingu järel 30.VIII.1920 kaalisool on ETK'le komisjoni müügile antud, ei

ole arvestamine "komisjoni peale antud kaupade arvel" sündinud, vaid kaupade arvel, kus Saksamaalt Karlsoni läbi saadud kaalisool Eestist saadetud kartulite vastu on arvestatud, mille kohta pikem seletus lhk. 15^{3/4} olemas. Kokkuvõtte järele oli ETK'le 77.366 puuda kaalisoola M.3.127.403.- väärtuses komisjoni peale antud, kui palju selle kvantumi pealt kahju saadi, ei saa täpselt kindlaks teha, sest nii kui eelpool tähendatud, ei ole komisjoni müügi operatsioon teistest eraldatud, vaid selle resultaat läheb kaalisoola üldkahjusummasse Mk.7.568.255.04. Kaalisoola arvele on kantud eksikomool 10.000 kotti - M.1.200.000.- mis aga tegelikult superfosfaadi arvele kuuluvad.

4) Kainiit.

Lõpingu põhjal 30.VIII.1920 ETK'le komisjoni müügile antud kainiidi ostuhind oli	Mk.171.020.83
veo, kinnitus, laadimise j.t. kulud	" 788.605.66
	<hr/>
	Mk.959.626.49
ETK aruannete järele-müü- dud	M.143.676.20
ETK'le müü- dud	" 226.496.50
	<hr/>
	" 370.172.70
	<hr/>
	Mk.589.453.79

Müügi kulud:

ETK aruande järele:

mitmesugused M. 99.302.-

ladu üür aug.1921

kuni veebr.1923 217.831.43

ETK komisjoni

tasu M. 7.183.81

vedu Mk. 280.- Mk.324.597.24
k a h j u Mk.914.051.03
=====

missugune summa komisjoni peale antud kaupade arvel on läbi kantud. Tõltoodud andmed näitavad, et kahju on tekkinud sellest, et 1) müügihind on palju odavam olnud kui omahind, 2) kainiit mitu aastat ladus seisis, mille eest üüri üle 200.000 marga makseti.

5) Petrolaumi.

Lepingu põhjal 11.IX.1920.a.ETK'le müüdud petroleumi 48.838 pd.22 n. à mk.420 puud = Mk.20.512.191.- Maksu tähtpäevadest, mis lepingus ette nähtud, ei ole ETK kinni pidanud.

Peale selle müüs riigi kaubaagentuur ETK'le tema kirja põhjal 28.II.1921 petroleumi 10.000 pda, hinnaga à mk.700.- = Mk. 7.000.000.-

Petroleumi arvel on üldkasu Mk.3.273.541.92, millises summas ka eeltähendatud müükidest saadud kasu on sisse arvatud. See kasu summa muutub, kui ETK'ga tema võla õiendarisel petroleumi varguse ehk puudujäägi tagajärjel mahakirjutusi ette võetakse, sest/riigi kaubaagentuuri raamatutes ETK arvel lõpubilansis petroleumi eest Mk.1.861.442.- veel lahti seisab ja lahendamist ootab.

6) Kivisööed.

Riigi kaubaagentuuri arveosakonna seletusest (ettek.Nr.46) 3.oktoobrist 1923a. on näha, et ministearium ETK'le oli annud juuli kuus 1920.a. (ilma lepinguta) umbes 30.000 pda kivisüsa, mis nendele arvega 30.IX.1920 Nr.1058 järgmiselt arvestatud:

19034 pda	à	mk.125.-	puud	=	Mk. 2.379.250.-	
10970 "	"	"	135.-	"	"	1.480.950.-
<hr/>						
30004 pda					Mk. 3.860.200.-	

Pärastpoole ETK mitmekordsete palvete peale, seda kaupa neile komisjoni müügile anda ja viimaks kirjaga 18.III.1921.a.hinda alandada 80 mk. peale puud, on kaubandus-tööstusministri nõusolekul tähendatud hind - 80 mk.puud - kinnitatud ja 7.V.1921 ETK'ga eeltoodud leping sõlmitud. Sellest operatsioonist tekkinud hinnavahe (Mk.3.860.200.- - Mk.2.400.320.-) =Mk. 1.459.880.- juure arvatud:

kulud	"	38.348.04
ETK'le 10% komisjoni	"	<u>240.032.-</u>
k o k k u		Mk. 1.738.260.04
		=====

on riigi kaubaagentuuri raamatutes kahjuna komisjoni peale antud kaupade arvel välja viidud.

7) Nafta.

ETK'le on müüdnud naftat riigi kaubaagentuuri kirja põhjal 12.XI.1921.a.Nr.5340 (k.12 lhk.562) (ilma lepinguta) 1381 pd.22 n. hinnaga Mk.394.529.50, peale selle veel komisjoni peale antud, samuti ilma lepinguta, kirja põhjal 19.XI.1921.a. 4582 pd.35 n.hinnaga à Mk.285.- puud, komisjoni tasu eest 5%. Riigi kaubaagentuur on viimase kvantumi arvestanud Mk.1.306.120.-, millest 5% ETK kasuks - Mk.65.305.50. Nafta ostu-müügi operatsioonid on läbi kantud "kaupade arvel", kus üldine nafta arve peetud, nii et üleval tähendatud üksikute operatsioonide resultaat jälgida ei saa. Nafta arvel on üldkahju Mk.8.352.925.15 olnud, mille kohta siin seletuskirjas lhk. lähemaid andmeid leidub.

8) Vikatid.

Kaubandusosakond andis riigi varanduste osakonnalt saadud vikatid ümbertegemiseks, millest osa ühes väikese arvu uute vikatitega, kokku 9500 tki ETK'le (ilms lepinguta) müügile jättis. ETK'le on 5919 vikatit arvestatud à mk.20.- tükk = Mk.118.380.- ja sellest summast temale 10% komisjoni tasu maksetud = Mk.11.838.-. Ülejäänud osa vikatid ühes teiste vikatitega müüs riigi kaubaagentuur pärastpoole oksjoni teel ära Mk.44.371.- eest. Kõik eeltähendatud surrad on "komisjoni pealt antud kaupade arvel" läbi kantud ja kasuga Mk.277.367.- suuruses tasakaalu viidud.

Siin juures peab oga tähendada, et vikatite tüki arvus vahe on tekkinud, nii näitas tähendatud vikatite arve sissetulekus 9698 tki ja väljaminekus 14.012 tki, missuguse vahe riigi kaubaagentuur on selgitamata jätnud.

Vikatite arve kaupade raamatust näitab kasu Mk.523.548.40.

9) Mitmesugused kaubad.

Lepingu põhjal 11.III.1922 andis riigi kaubaagentuur ETK'le komisjoni müügile mitmesugused kaubad, nagu gummišpõõd, paber, kirjutusmaterjalid, kirjutusmasinad, riie, sõdu-ri riided, labidad jne.

Raamatutest on näha, et üldine kauba väärtus, mis ETK selle lepingu põhjal müümiseks sai, oli Mk.14.580.592.-, mille eest müügi komisjoni Mk.729.024.- maksetud. Tähendatud kaubad on küll riigi kaubaagentuur arvestanud "komisjoni peale antud kau-

pade arvel", kuid üksikute kaupade müügist saadud kasu ehk kahju on "kaupade arvele" jäänud, kus need tulemused iga kauba eri-arvel leiduvad.

Ministeeriumi^{ja}/ETK vahel sõlmitud lepingutest on näha, et ETK oli kohustatud kindlatel tähtpäevadel iga kuu, müüdü kaupade eest kaubandus-tööstusministeeriumile raha ära tasuma ja selle juures, enesestki mõista, aruanded müükide üle esitama. ETK neid kohustusi õigel ajal ei täitnud, müükide aruanded 1920.a. eest esitas alles järgmisel aastal ja rahalised kohustused täitis korratult. Nii viisi tõusis ETK võlg ministeeriumile järjekindlalt ja oli riigi kaubaagentuuri kirja järelle 30.XII.22 ümarguselt 50 miljoni marka, mille katteks riigi kaubaagentuur palus veel kord (mitmekordsete palvete korramiseks) lähematel päevadel vähemalt 5 miljoni E.Panka sisse maksta. Selle kirja peale vastas ETK 5.I.1923 riigi kaubaagentuurile, et nende raamatute järelle on võlg Mk.27.099.585, mida lubas tasuda, alates jaanuari kuust 1923 regulaarselt vähemalt 2 miljoni kuus. Raamatutest on näha, et ETK töesti jaanuari ja veebruari kuus on mõned miljonid sisse maksnud, kuid siis tekkis pikem vaheaeg, nii et riigi kaubaagentuur ETK võlatasumise küsimuse 10.X.1923 likvideerimise komisjonile ette kandis, kes otsustas ETK'le ette panna võlga 1.novembrini 1923.a. tasuda, vastasel korral võlakohustused ja nimetatud tähtpäevast 8½ % nõuda.

Sellest otsusest teatas riigi kaubaagentuur ETK'le kirjaga 20.X.1923 Nr.1267.

Riigi kaubaagentuuri likvideerimise komisjoni protokollist 11.XI.1923 on näha, et koosolekul ette pandi otsustamiseks ETK palve 29.X.1923a likvid.kom.poolt (v.prot. 10.X.p.6) nõutud võlakohustuste asemel lubada võlga järk-järgult katta kuni 1.I.1924 ostja vekslitega, milles palves ETK ühtlasi teatas, et ta nõus on viivitus % võlgneva summa pealt $8\frac{1}{2}$ % suuruses maksma. Likvideerimise komisjon otsustas: "ETK'le ette panna miljonilised ostjate vekslid anda, vastasel korral viivitus % 10. peale tõsta. Vekslid alla Mk.100.000.- ja pikema kui 1 aastase tähtaajaga mitte vastu võtta".

Selle peale on riigi kaubaagentuur ETK käest saanud 16.XI.1923 ~~korras~~ ostjate vekslid mitmesuguste tähtaegadega 1.VI kuni 1.XII.1924 Mk.1.802.400.- peale.

Likvideerimise komisjoni koosolekul 11. III.1924 vaatas komisjon läbi ETK ettepaneku 4.I.1924 võla tasumiseks 20 miljoni eest vekslid anda tähtaegadega maist kuni detsembrini 1924.a. ja otsustas: nõus olla, $8\frac{1}{2}$ % arvata ja ette nõuda rahas.

Selle peale sai riigi kaubaagentuur ETK'lt 11.IV.1924a. solovekslid aegadega maist kuni detsembrini 1924.a. Mk.10.000.000 peale.

Viimaste vekslite pealt on riigi kaubaagentuur alates 4.III.1924a. kuni vekslite maksu tähtpäevani arvestanud $8\frac{1}{2}$ % - Mk.446.781.25, missuguse summa ETK 6.V.1924 E.P.sisse maksis.

20.VIII.1924.a. sai riigi kaubaagentuur

ETK käest veel solovekslid Mk.10.000.000-peale tähtpäevadega jaanuarist kuni oktoobrini 1925.a. Nende vekslite pealt riigi kaubaagentuur protsenta ei ole arvestanud.

ETK võla tasumise kohta vekslitega 1924.a. mai, juuni, juuli ja augusti kuudel iga kuu ä Mk.2.000.000.- ja septembri, oktoobri, novembri ja detsembri kuudel iga kuu ä Mk.3.000.000.- on kaubandus-tööstusminister kirjaga 5.II.1924 Nr.164 vabariigi valitsusele järgmiselt ette kannud:

"Eesti Tarvitajate ühisuste keskühisus võlgneb kaubandus-tööstusministeeriumi riigi kaubaagentuurile, kaupade eest, mis müüdnud alates 1920a. praegu üle Mk.20.000.000.-

Selle võla tasumiseks palub ETK temalt vekslid vastu võtta, kogusummas Mk.20.000.000.- peale, iga veksel ä Mk.250.000.- suuruses, lubades neid tasuda käesoleval aastal järgmiselt: mai, juuni, juuli ja augusti kuudel, iga kuu ä mk.2.000.000.- ja septembri, oktoobri, novembri ja detsembri kuudel iga kuu ä mk.3.000.000.-

Kuna ETK praegu teisi kindlustusi võla tasumiseks anda ei saa ja võla otsekohene sissenõudmine tema tegevuse peale suruvalt mõjuks, mis arvesse võttes laialise kaubatarvitaja rahvakihi huvisid, soovitav ei ole, olen mina nõus ettepannud tingimistel vekslid vastu võtma, millest vabariigi valitsusele ette kannan teadmiseks".

Nii kui eeltoodud esinemisest näha, on vabariigi valitsusele ette kantud, et ETK võlasumma kätteks vekslid välja annab tähtpäevadega maist kuni detsembrini 1924.a. Mk.20 miljoni suuruses, kuna tegelikult riigi kaubaagentuur ETK käest vastu võttis tähtpäevaga mai - detsember 1924.a. vekslid Mk.10.000.000.- ja jaan. - oktoober 1925.a." 10.000.000.-

Peale selle on ETK veel 30. aprillil 1925. a. järgmised vekslid võla osaliseks katteks riigi kaubaagentuurile annud:

tähtpäevaga novembris 1925. a. Mk. 1.000.000.-
 " detsembris " " 1.000.000.-
 ilma % arvostamata.

Et riigi raha mitme kümne miljoni võrra aastate viisi ETK käes seisis, sel ajal kui riik seda ise hõdasti vajab ja et tähendatud võla surma peale ainult lühikese aja eest viivitusprotsendid on arvostatud, kuna riigil oli õigus raha lepinguvastase kinnipidamise pärast kõige aja eest intresse saada, mis umbkaudse arvostamise järele Mk. 6.905.665.-^{välja teevad} ning sellest summast riigi kaubaagentuur kõigest Mk. 446.781.- ETK'le arvostanud ja viimane tasunud oli, siis juhtis riigikontrolör kirjaga 3. novembrist 1925. a. Nr. 5591 selle asjaolu peale kaubandus-tööstusministri tähelepanu ning palus teda korraldust teha ministriumil ja ETK-vahelise täpse konto-korrent arve kokkuseadmiseks, selle järele viivitusprotsentide väljaarvamiseks ja tähendatud ^{00/00} ETK käest sisse nõudmiseks.

Raamatutest on näha, et ETK on riigi kaubaagentuuri lõpubilansis 20. VI. 1925. a. debitorina võla summaga Mk. 2.994.263.92 püsima jäänud, millest ETK on tunnustanud ainult Mk. 209.299.81 (ETK kiri 3. II. 1925 k. Nr. 3/1925), kuna järgmised summad senini lahsti seisavad:

1) traktorite hinnavahe	Mk.	225.000.-
2) põllutööriistade	"	"	457.873.-
3) linade vahetasu vahe	"	237.320.81
4) petroleumi	"	"	1.861.962.-

5) rehepeksu garnituuri seisuraha Võrus	Mk.	<u>2.808.30</u>
		Mk.2.784.964.11

Nende lahtijäänud summade kohta tuleb
ära märkida järgmist:

- 1) Traktorite hinnavahe Mk.225.000.- on tekkinud selle tõttu, et ETK 10 traktorit on odavamalt müünud kui kommitent-ministeerium on lubanud. ETK pidi linaandjatele traktorid müüma hinnaga Mk.114.000.- ning teistele ostjatele Mk.142.500.- tüki eest. ETK on müünud kõik traktorid hinnaga Mk.120.000.- kogusummas Mk.1.200.000.-, ei saa aga dokumentidega tõendada, et temal selleks õigus oli.
- 2) Põllutööriistade hinnavahet Mk.457.873.- põhjendab ETK eksitustega ja vigadega, mis tema aruandes Mk.32.668.989.93 peale ette tulnud ja mille tõttu kogusumma muutub Mk.32.211 117.31 peale; tõendavaid dokumente, millest näha oleks, et ETK õigus oli põllutööriistu odavamini müüa, kui ministeerium lubanud, ETK esitanud ei ole.

Traktorite kui ka põllutööriistade hinnavahe mahakirjutamise küsimus on ette kantud riigi kaubaagentuuri likvideerimise komisjonile, kes omal koosolekutel 21.V. ja 9.X.1924.a. otsustas ETK'ettepaneku "tagasi lükata ja tõi hind sisse nõuda".

- 3) Petroleumi arve vahe Mk.1.861.962.- on tekkinud petroleumi kvantumi kahanemise ja puudujäägi arvestamisest, mis veel selgitamata.
- 4) Rehepeksu garnituuri seisuraha Võru jaamas

Mk.2808.30 on FTK arvele kantud riigi kaubagentuuri kirja põhjal 24.X.1924 Nr.669, millest näha, et tähendatud agentuuri likvideerimise komisjon 9.X.1924 otsustas Võrumaa linavoliniku poolt 1920.a. rehoveksu garnituuri seismise eest Võru raudtee jaamas makstud Mk.2808.30 FTK arvele kanda, sest et tema eksikombel seda garnituuri Võrusse oli saatnud.

Silmas pidades, et FTK arvel tähendatud saldo Mk.2.994.263.92 suuruses on senini õiendamata, palus tsiviilosakond kaubandus-tööstusministeeriumi kirjaga 22.dets.1926.a. seda summat kiires korras sisse nõuda.

2. A/S. "Atlanta", Lill ja Hakkeja.

Kaubandus-tööstusministeerium sõlmis a/s. Atlantaga 24.III.1922.a. lepingu, mille järele Atlanta võttis oma kätte kõik ministeeriumi päralt olevad arstirohud komisjoni müügile, tasu eest 15% müüdud kauba hinnast arvates.

Müügile antud arstirohud oli Atlanta kohustatud ära müüma hindadega, mis vastavalt kohalike suurmüügi turuhindadele ministeeriumi poolt määratakse Atlanta ettepanekul ja riigikontrolli nõusolekul.

Selle lepingu põhjal sai a/s. Atlantale üle antud arstirohte Mk.6.970.343.21 väärtuses, millest müüdud Mk.

2.982.463.24 peale,

kahanemised ja vahed

juure arvatud . . . " 3.069.411.81

jäi müümata Mk.3.801.431.40.

Komisjoni tasu maksis riigi kaubaagentuur Atlantale Mk.447.078.44, mis Ameerikast ostetud kaupade kasude ja kahjude arvele on kantud.

A/s. "Atlanta'lt" tagasi saadud arstirohud andis riigi kaubaagentuur aktide järele 6.XII.1924.a. Tartu firmale Lill ja Hakkajale komisjoni müügile, kes nõus olid samadel tingimustel kui Atlantagi müüki teime-
tara.

Lill ja Hakkajale on üle antud arstirohte Mk.3.801.431.40 peale, millest summast hinnavahe-
ne on maha kantud " 1.363.765.-
jäi arstirohte väärtuses Mk.2.437.666.40, millest Lill ja Hakkaja ära müünud kuni 20.VI. 1925.a. Mk. 261.484.50
müümata arstirohud Mk.2.176.181.90, mis riigi kaubaagentuuri aruande lisas Nr. 5. spetsifitseeritud.

Müümata arstirohud kavatses kaubandus-
tööstusministeerium sõjaväe tervishoiu valit-
susele üle anda.

3. Kokkuvõte.

Komisjoni peale antud kaupade arve näitab kokkuvõetult järgmist pilti:

a) ETK müükidest

kahju põllutööriistade pealt.
(M.32.259.462.71 - 2.209.867.24) M.30.049.595.47
kahju kainiidi pealt " 914.051.03
" kivisüte " " 1.738.260.04

kahju vikatite pealt . . . Mk. 277.367.-
 ETK kulud-komisjon,üür ja
 t. (oriarvel näidatud) . . . " 796.023.60
 Mk.33.775.297.14

maha:

kasu superfosfaadist . . . " 3.628.822.72
 k a h j u Mk.30.146.474.42

b) teistest müikidest:

kahju -

Inglismaale saadetud teras-
 plstede müügist "717.140.02

E. Majand. Uhis.

Tartus:

müüdnud värnitse

pealt " 101.649.41

müüdnud ölikooki-

de pealt " 239.654.93

Mk.1.058.444.41

maha:

kasu müüdnud tee-

mendi pealt

Berliinis " 34.443.80 " 1.024.000.61

kahju kogusumma Mk.31.170.475.03,

mis vastab riigi kaubaagentuuri lõpuaruandes
 näidatud kahju summale Mk.30.374.451.43 +
 + 796.023.60 = Mk.31.170.475.03; see kahju-
 summa langeb täielikult kaubandus osakonna
 operatsioonide peale.

Kolmas osa.

RIIGI KAUBAAGENTUUR .

=====

I. Riigi kaubaagentuuri asutamine.

"Kaubandus-tööstusministeeriumi juures töötav riigi kaubaagentuur" on ellu kutsutud vabariigi valitsuse poolt 25. septembril 1920. a. vastuvõetud korralduse põhjal, mis "Riigi Teatajas" nr. 175/176-1920. a. avaldatud:

1. Riikliku kaubaagentuuri ruumid tulevad tingimata ministeeriumi teistest ruumidest eraldada.

2. Kaubaagentuuri juhatusel peab ärilises otsustamises võimalikult suurem vabadus olema. Selleks otstarbeks on kaubaagentuuri operatsioonide aluseks järgmised tingimised kindlaks määratud.

3. Administratsiooni suhtes allub riiklik kaubaagentuur otsekohe kaubandus-tööstusministrile, kes seeläbi ametlikult kaubaagentuuri juhataja otsekohele ülemus on. Ministri äraolekul esitab teda tema kaubanduse osa-abi.

4. Praktilises, s. t. kaubandus-tehnilises suhtes allub kaubaagentuuri juhataja riigi poolt valitavale kaubandus-nõukogule, mis koos seisab kaubandus-tööstusministri abidest ja nende ministeeriumite esitajatest, kelle juhatusel seisvad asutused ühel ehk teisel viisil alaliselt praktilises läbikäimises kaubaagentuuriga on. Koosolekutest võtab osa riigikontrolöör nõuandva hääleõigsusega. Valitsusel kui ka kaubandus-nõukogul enesel on õigus tarbekorral kaubandus-nõukogu koosseisu tarviliste konsultantide läbi piiramata arvul suurendada.

Kaubandus-nõukogu kinnitamisele (sanktsioneerimisele) lähuvad kõik kaubaagentuuri äri- ja krediit operatsioonid. Rutulisi kaubaoperatsioone otsustab kaubaagentuuri juhataja ministri kaubandusliku abi igakordsel nõusolekul, missugused otsused tulevad igakord lähemal istangul kaubandus-nõukogule kinnitamiseks ette panna.

Märkus: Väiksed müügi-operatsioonid ladudest sünnivad instruksiooni põhjal.

5. Palgamaksmine konsultantidele ei kuulu kaubaagentuuri kohuste hulka.

6. Kaubandus-nõukogu esimees on kaubandus-minister, tema äraolekul aga tema abi kaubanduse osas.

7. Kaubandus-nõukogu töötab välja ja annab kaubaagentuuri juhatajale kirjallikud instruksioonid, milles ülestõhendatud on kõik juhataja kohused ja õigused, niisugusesti administratiivses kui ka kaubandustehnilises suhtes.

8. Jooksvate eriliste (kaubandustehniliste) küsimuste otsustamiseks, mis kaubaagentuuri juhatajale antud instruksiooni põhjal üle tema kompetentsi piiride ulatavad, astub kaubandus-nõukogu vähemalt ükskord nädalas, kindlaks määratud tundidel, kaubaagentuuri ruumides korralisteks istanguteks kokku.

9. Nendest korralistest istangutest võtavad osa:

- a) kaubandus-nõukogu alalised liikmed,
- b) kaubandus-nõukogu noolt tarkorral juurekutsutavad konsultandid,
- c) kaubaagentuuri juhataja ja
- d) Orderite, üleüldise kauba-büroo-, raamatupidamise- ja kaubatoimetuse jaoskondade juhatajad ehk nende erilised asetäitjad.

10. Kõigil alalistel kaubandus-nõukogu liikmetel, kui ka kaubaagentuuri juhatajal on otsustav hääleõigus, kuna selle vastu üksikute jaoskondade juhatajatel ja juurekutsutud konsultantidel ainult nõuandev hääleõigus on. Hääle pooleks jagunemisel otsustab sellekordse esimehe hääle.

Märkus: Neil juhtumistel, kui kaubaagentuuri juhataja koosolekul puudub, täidab tema aset orderite jaoskonna juhataja otsustava hääleõigusega.

11. Kaubandus-nõukogu istangul protokollitakse kõik ettepanekud ja otsused. Protokollikirjutajaks on kaubaagentuuri administratiiv-sektsiooni sellekordne juhataja ehk tema eriline asetäitja.

Märkus: Protokollikirjutajal pole istangul ei otsustavat ega ka nõuandvat hääleõigust.

12. Kaubandus-nõukogu istangud on otsustusvõimulised, kui vähemalt kolm alalist liiget kui ka kaubaagentuuri juhataja ehk tema eriline asetäitja sellest osa võtavad. Niisugusel juhtumisel peab üks nendest kaubandus-nõukogu alalistest liigetest kas kaubandus-tööstus- ehk rahaminister ehk vastavalt nende erilised asetäitjad olema.

Märkus: Riigikontrolööri ehk tema asetäitja puudumine ei takista milgi juhtumisel muidu otsustusvõimulise kvoorumiga otsustusvõimlust.

13. Kui kahel, üheteisele järgneval istangul, tarvilist kvoorumit ei kogu, siis on teisele istangule ilmunud liikmetel õigus kõiki esimese istangu päevakorda ülesvõetud küsimusi, mis puuduva kvoorumiga tõttu otsusta-

2222
mata jäid, vastuvaidlemata ära otsustada.

14. Kui kahel, üksteisele järgneval istangul, poole tunni jooksul peale kindlaksmääratud aega, mitte ükski kaubandusnõukogu alaline liige ei ilmu, siis on kaubaagentuuri juhataja ehk tema eriline asetäitja õigustatud kaubandus-tööstusministri ehk, viimase äraolekul - tema kaubanduse osa abi - igakordsel nõusolekul - neid küsimusi, mis eelpool tähendatud esimese koosoleku päevakorras olid, kuid kvoorumil puudusel otsustamata jäid, ajaviitmata ära otsustama, kusjuures need otsused vastuvaidlemata on.

15. Kaubaagentuuri juhataja ja tema eriline asetäitja nimetatakse kaubandus-tööstusministri ja kinnitatakse vabariigi valitsuse poolt; ametist tagandada võib neid vabariigi valitsus kaubandus-tööstusministri sellekohasel ettepanekul, kui nad seadusevastaliselt talitanud, võimupiiridest üle astunud ehk tegevuseta olekut üles näidanud. Kõik teised kaubaagentuuri ametnikud võetakse ametisse ja vabastatakse sellest kaubaagentuuri juhataja, tema äraolekul asetäitja juhataja poolt. Riigi kaubaagentuuri 4 esimese järguametnikkude ametissevõtmisel ehk lahtilaskmisel on tarvis kaubandus-tööstusministri ehk tema kaubanduse-osa abi nõusolekut.

Märkus 1. Kaubaagentuuri ametnikud ei loeta mitte riigiametnikkudeks.

Märkus 2. Ametnikkude palgad määratakse kindlaks kaubandus-nõukogu poolt, kaubaagentuuri juhataja ettepanekul.

16. Kaubaagentuuri juhataja ja tema eriline asetäitja kinnitatakse üheks aastaks ametisse. Ametiasta lõpeb möödalanud tegevusaasta kohta, mida arvatakse 1. jaanuarist kuni 31. detsembrini - valitsuse poolt äri lõpuarve kinnitamisega.

Märkus: Aeg kaubaagentuuri avamise päevast kuni 31. detsembrini 1920a. eraldi arvesse ei võeta, vaid arvatakse 1921.a. tegevusaasta juure.

17. Kaubaagentuuri juhataja kui ka kõik vastutavatel kohtadel olevad ametnikud saavad reale põhipalga veel kohase kasuosa bilansi põhjal kindlaksmääratud puhtastkasust, mida välja arvatakse Vene kaubandusemaksu seaduse § 519 põhjal, kitsendust: "*за поручения не свыше 10.000 рублей за год на одно лицо*" mitte arvesse võttes.

18. Kaubaagentuuri juhataja ja teised kasuosa saamiseks õigustatud ametnikud võivad seda kasuosa saada kõigest kaubaagentuuri poolt ettevõetud ja temale alluvatest operatsioonidest saadud puhtastkasust; väljaarvatud see puhaskasu, mis saadud kõigest monopoliseeritud kaupade ekspordist.

Märkus: Riigi monopoliaainete väljaveo toi-

metamise eest arvatakse kaubaagentuuri heaks komisjoni protsent, mis vabariigi valitsuse poolt kindlaks määratakse.

19. Kõik teised kasuosa saamiseks mitte õigustatud kaubaagentuuri ametnikud, ühes arvatud kõik ladude ametnikud, kuid väljaarvatud kõik loovast tööst mitte-osavõtjad teenijad (öövahid, majateenijad jne.), saavad juhataja ettepanekul nõukogu määramisel eritasu kuni kahekuulise palga suuruseni. Loovast tööst mitte-osavõtjad teenijad saavad eritasa kaubaagentuuri juhataja äranägemisel kuni ühe kuu palga suuruseni.

20. Kaubaagentuuri juhataja saab iga kuu tüüpise kuu-bilansi kasu väljaarvamisega kokku, mis läheb vabariigi valitsuse poolt ühe terve tegevusaasta peale valitava ja kolmest alalisest liikmest koosseisva komisjoni läbivaatamiseks ja heaksarvamiseks (kinnitamiseks), kaheksa tööpäeva jooksul.

21. Peale selle komisjoni sellekohase kuubilansi kinnitamise on kaubaagentuuri juhatajal ja kõigil teistel kasuosa saamiseks õigustatud ametnikudel õigus kohe viiskümneend % kuubilansi põhjal neile kuuluvast summast kätte saada, kuna järelejäänud 50% peale aastabilansi kinnitamist kätte võib saada.

22. Kaubaagentuuri juhataja ja kõik loovast tööst osavõtjad ametnikud saavad nende eriteadustele ja teenustele vastavat kindlat kuupalga, mis ministerruumi teiste ametnikkude kohta maksvate normide alla ei käi, vaid mis teiste kohalike kaubanduslike ettevõtete ametnikkude palgale umbes vastab, mis üheväärtuslikele eriteadlastele maksetakse.

23. Kui riigiametnikkude palga üleüldiselt tõstetakse suureneva elukalliduse tagajärjel, siis tõstetakse ka kaubaagentuuri juhataja ja kõigi tema ametnikkude ja teenijate palga, võrreldes palgaolusid vastavates eraettevõtetes nõukogu määramist mööda.

Eluleva korralduse vajadust on kaubandus-tööstusminister vabariigi valitsusele nähtavasti süünaal motiveerinud, sest valitsuse arhiivis leidub sellekohase ettepaneku juures kirjalik seletus ainult korralduse § 1 kohta, mis kaubaagentuuri ruumide eraldamist teistest ministerruumidest järgmiselt põhjendab:

- a) et ministerruumi kõigest sellest publikumist vabastada, kellel ministerruumi otsekohe tegevusega midagi tegemist pole;
- b) et kauba-agentuur juhataja ja tema teised ametnikud kui eriteadlased tuntuvalt kõrge-

- mat palka peavad saama, kui ministeeriumi teiste sektsioonide töäjõud seda saavad, kes suuremalt osalt küll ameti astme järelle ühesugused, kuid eriteaduste ja teenuste järelle seda mitte ei ole. Kui aga ühe ametkonna mitmesuguste sektsioonide, pealtnäha üheväärtuslised töäjõud, kes ühe katuse all töötavad, üheteisest lahku minevat palka saavad, siis tekitab see asjaolu pikapeale tingimata ürumist;
- c) iga ärilise ettevõtte, nii ka kaubandus- tööstusministeeriumi kauba-agentuuri tööaeg ei või mitte tüüpelt kindlaks määratud saada, nii kui teiste sektsioonide suurema hulga ametnikkudel. Ületunnid tungivate juhtumistel, niisama ka kuu- ja aasta lõpuarvetel on igas äriettevõttes päevakorral;

Ka kauba-agentuuri ametnikud peavad seda suuresti arvesse võtma, iseäranis esimestel organisatsiooni kuudel ja seda ületunnitööd saavad nemad ainult siis häämelega ja produktiivselt tegema, kui nemad peale vastava palga, mitte sunnitud pole peaaegu minuti peal tulevate ja minevate ametivendadega ühe katuse all ja külje külje vastu, töötama.

Praktilise kauba-sektsiooni ametnikkude kohta peavad teised normid ja teised tööseadused maksivad olema, kui ministeeriumi teiste, enam teoreetilisel põhjal töötavate ametnikkude kohta.-

Peab ära märkima, et eelolev korraldus ei räägi otsekohe riigi kaubaagentuuri asutamisest, tegevuse alguse tähtajast ja eesmärgist, operatsiooni kapitali saamise korrast, vahekorraldusest endise kaubanduse osakonnaga jne., vaid määrab ainult kindlaks kaubaagentuuri alluvuse, organisatsiooni, ametnikkude tantjeemi saamise bilansi põhjal kindlaks määratud puhaskasust.

II. RIIGI KAUBAAGENTUURI TULUVUS.

=====

Eeltoodud "korralduse" põhjal pidid kaubaagentuuri ruumid ministeeriumist eraldatud olema. Selleks otstarbeks üüriti Westimaa liikuma-

ta varanduste ühisuse majas Harju tän.-ll tuba 2 a. peale (v. kaub. t. min. kiri 15. IX. 20. a. Nr. 9141), kuid mingisuguse takistuse tõttu ei saadud neid ruume kätte ja kaubaagentuur jäi kaub.-tööstus-ministeeriumi majasse asuma oma tegevuse algusest kuni lõpuni.

Riigi kaubaagentuuri isiklikes koosseisus, mis Vabariigi Valitsuse poolt 25. septembril 1920 a. kinnitatud, oli ette nähtud 1 direktor ja tema abi, 2 osakonna juhatajat ja 64 ametnikku, kokku 68 inimest, kes peale harilise palga pidid veel 4% tantjõemi saama.

Esimeseks kaubaagentuuri direktoriks oli V. Brandt, kes varemalt kaub. ministeeriumis vanema nõunikuna teenis. Hr. Brandt seletab kaubaagentuuri tegevuse algusest järgmist:

"Riigi kaubaagentuur algas oma tegevust 1. oktoobril 1920. a. üle võttes endise kaubanduse osakonna asjaajamise, kuid ilma üleandjadeta, kuna kõik endised ametnikud tolleaegse peaministri päevakõsu põhjal, päeva pealt ametist tagandati. Tagandamise põhjuseks oli end. kaubanduse osakonna asjaajamises valitsev korralagedus, mis konstateeritud Riigikontrolli poolt toimepandud revideerimisel 1920. a. suvel ja hra Brandti poolt toimepandud revideerimisel septembri kuul 1920. a. Selle valitseva khaossi tõttu olid läbikandmata ja arvestamata suuremaid kaupade müügi ja ostu operatsioonid, mis Riigi kaubaagentuuril tuli selgitada ja läbi kanda üle 1.000.000.000 marga, kuna vähemaid selgitusi ja läbikandeid sama palju, mida tõendab asjaolu, et kaub. osakonna pearaamatu arvete läbikõik R. kaubaagentuuri tegevuse algusel oli umbes 2 miljardi, kuna praeguse läbikõigu summa end. kaub. osak. pearaamatus, mis paralleelselt m/. raamatutega edasi peetud, ulatab üle 5 miljardi jne."

Härra Brandt revideeris kaubandusosakonna tegevust ja kirjutas sel puhul esiletulnud pika rea väärnähtuste ja puuduste üle kaubandus-tööstusministrile ettekande. Härra Brandt pidi peensusteni tundma kõiki ministeeriumi senises kaubanduslises

tegevuses ettetulnud väärsamme ning tema pidi neid väärsamme ministeeriumi edaspidises tegevuses ära hoidma ja senise asjaajamise ümber korraldama.

Mis järgnes aga tegelikult?

Tegelikult kordas ja jätkas härra Brandt sedasama, mis kaubandusosakond varemalt oli teinud, ja sellepärast saavutas kaubaagentuur oma tegevuses samasuguseid tagajärgi, nagu tema eelkäija - kaubandusosakond.

"Korralduse" § 4 järelle pidi kaubaagentuuri juhataja alluma "praktilises s.o.kaubandus-tehnilises suhtes riigi poolt valitavale kaubandusnõukogule, mis koos seisab kaub.-tööstusministri abidest ja nende ministeeriumite esitajatest, kelle juhatusel seisvad asutused ühel ehk teisel viisil alaliselt praktilises läbikäimises kaubaagentuuriga on." Selle kaubandusnõukogu kinnitamisele (sanktsioneerimisele) pidid minema kõik kaubaagentuuri äri- ja krediitoperatsioonid. Kuid tegelikult esitas riigi kaubaagentuuri juhataja omad ettepanekud, nagu 5000 tonni soola, 4000 tonni rukkiterade, 2000 tonni nisujahu, 15.000 tünni heeringate, 10.000 teki, arstirohtude jne. tellimiste asjus ministritevahelisele väliskaubanduse nõukogule, kes need tellimised ka kinnitas. Riigikontrolli sellekohase järelpäriramise peale vastas kaubandus-tööstusministeerium, et "erilist kaubandusnõukogu riigi kaubaagentuuri jaoks ellu ei kutsutud."

Edasi pakub huvi ministeeriumi seletus riigikontrollile 9.maist 1922.a.Nr.1814:

".... Riigi kaubaagentuuri tegevus ei ole, selle sõna täies mõttes, mitte lahutud endise kaubanduse osakonna tegevusest põhjusel, et riigi kaubaagentuur ei saanud põhimääruste jä-

rele töötama hakatagi ja jäi töötama samal alusel kui ministeeriumi endine kaubanduse osakond, ilma oma kapitaalita, üle võttes kaubanduse osakonnalt mitte ainult kaubad ja rahalised väärtused kassas ja pangas, vaid ka muud väärtused ja kohustused, debiitordi- ja kreditooride j.m.näol."

Kaupade sisseostmise alal oli kaubaagentuuri juhataja esimene korraldus, et ta ajalehtedes kuulutas: Kaub.-tööst.ministeerium ostab 1000 tonni nisujahu, 1000 t. petroleumi, 5000 t. soola, 3000 t. sordi rauda, 4000 tünni heeringaid, 300 tonni suhkurt jne. Niiviisi käis kaubaagentuuri tegevus tuntud rada, ainult selle vaheldusega, et kaubaagentuur püüdis ka Venemaale kaubandusliselt läheneda ja saatis Moskva Sownarkomile mitmesuguseid pakumisi.

Hiigi kaubaagentuuri tegevust iseloomustavad järgmised suuremad operatsioonid:

1. Määrdeöli. Kirjaga 21.VIII.1920.a. pakus S.J.Traustel oma voliniku läbi kaub.-tööstusministeeriumile 280 tonni määrdeöli, hinnaga L 38-15 tonni eest fob Tallinn, mis järgmisele analüüsile pidi vastama: erikaal 0,828, leekpunkt 361° F., põlemispunkt 392° F., viskositeet Engleri järele 50° juures 6/8.

Ministeerium vastas 22.IX.20.a.Nr.7000/9447 tellimisega, ainult selle muudatusega, et pakutud 280 tonni asemel 540 tonni tellis. S.J.Trausteli käest raudteevalitsuse tarbeks tellitud 540 tonni määrdeöli (greasing oil) ostmise hinnaga L 38.15) per ton cif Tallinn kogusumma L 20.925.- kinnitas V.K.N. 30.IX.20.a.

Novembri, detsembri 1920.a. ja jaanuari kuul 1921.a.oli öli vastuvõtmine, kusjuures analüüsi

kohe ei tehtud, mida tõendab riigi kaubaagentuuri juhataja raport kaub.-tööstusministri nime peale 10.II.21.a.

Ladusse on vastu võetud aktide järele nr.nr. 10, 135, 169, 171 ja 291, 1921.a. kokku br. 39.795 pd. 31 n., millest raudteevalitsusele üle antud 36.156 pd.3 n. hinnaga 4 M.860.- puud.Raudteevalitsus tarvitas osa öli ära, 15.386 pd. 33 n. saatis aga kõlbmatuse tõttu kaubaagentuurile tagasi.

Õlide kõlbmatuse kohta kirjutas Tapa veojaoskonna ülem 24.jaanuaril 1921.a.Nr.488 raudtee veoosakonnale järgmist:

"Tallinna Pealadust saadetud öli vedurite ja vagunite õlitamiseks ei vasta oma otstarbele.

Iseäranis kahjulik on viimasega õlitada siibrise, kolbesi ja õhupumpasi. 22-sel jaanuaril saivad veduril 0^d 127 siibrid, kolbed ja õhupump järeelvaadatud, kus selgus, et siibri kast oli põlenud kummisegu taolise korraga kaetud, tasakaalu rõngad kokkupõlenud ja viimaste vedru augud kõva määrdejätistega täidetud ja selle tagajärjel töötamine halvatud, kolbe rõngad seibe peal täitsa kinni põlenud, õhupumba aurutsilindril kõik vähemad kanaalid ummistatud, klapid, siibri ja kolberõngad kinnipõlenud.

Vedur 0^d 127 oli mainitud öli tarvitanud 1130 klm.sõitmisel juures.

Palun Teie korraldust, et viibimata paremat öli saaks siibrise ja kolbede õlitamiseks muretsetud, vastasel korral saavad vedurid niivõrd rikutud, et liikumiseks pikemaks ajaks kõlbmatad on.

Uhtlasi teatan, et määrdejätistest kolbede, siibrise ja pumba puhastamine väga raske ja ajaviitev on, mis edaspidi veel kulukamaks läheb, kui tsilindri kanaalid ja resiveri torud ummistavad ja viimaseid puhastama peab.

Mainitud öli võiks segatult, ainult veduri tendri ja vaguni bukside õlitamiseks tarvitada, aga siiski väga ettevaatlikult, sest viimase läbi saavad määrdeühendid ummistatud, ja ei tamba öli alla."

Selle peale saatis riigi raudteevalitsus kaubandus-tööstusministeeriumile 28.I.21.a.järgmise teadaande:

"Riigiraudtee Valitsuse Varustus osakonnale telefonogrammide Nr.3184 - 21/8, Nr.3225 - 10.9.20.a. ja vastuseks Teie telefonogrammi Nr.456 - 14/9.20 peale Nr.3236 - 15.IX.20.a. põhjal on Teie poolt väljamaalt tellitud minigisugust määrainet (greasing oil) ja R.V. Varustus osakonnale välja antud juba 1560 vaati.

Nii hästi laboratooriumis tehtud analüüsi kui ka igapäevase tarvitamise järele otsustades ei kõlba see saadud õli raudteele õlitamise otstarbeks, iseäranis aurumasinate tsilindrite õlitamiseks.

Sellepärast palun Teid see saadus õli tagasi võtta maha arvates seda osa, mis juba ära tarvitatud.

Kaudteele õlitamiseks tarvis minev määrdaine ehk masut peab niisugune olema, mis kõlbab ka vedurite auru tsilindrite õlitamiseks."

R.kaubaagentuuri poolt riigi kesklaboratooriumile saadetud määrdeõli proovid näitasid analüseerimisel järgmisi tulemusi (R.kesklabor.kiri 8.II.21.a.Nr.143/51):

"1) Paksem õli on kivisöö tōrv, sisaldab palju asfalti.

Erikaal 0,966.

Reaktsioon - keskne.

Löekpunkt: 85-90° C. 194° F.

Pölemispunkt: 160° C. 200° F.

2) Vedelam õli on nahvta teoline õli.

Erikaal 0,947.

Reaktsioon - keskne.

Löekpunkt: 95° C. 203° F.

Pölemispunkt: 200° C. 392° F.

Et Traustelilt ostetud õli kokkulepitud tingimistele ei vastanud, siis palus kaubandus-tööstusministeerium 18.II.1921.a.Nr:505 all Tallinna-Haapsalu rahukogu lepingut Trausteliga tühjaks tunnistada ja müüjat kohustada tagasi maksma L 20.925.- seaduslike %-%-daga.

Kuid see nõudmine jäi tagajärjeta. Asja

kohta kandis kaubandus-tööstusministeeriumi juriskonsult ministrile ette 29.IX.1923.a.:

"..... Asjast on näha, et nõude töstmise ajal juba oli, mis Kamini poolt vastu võetud, suurel osal (1/3) juba ära müüdud ja tarvitatud oli. Sellega on nõude alus ekskliselt üles võetud ja nimelt "actio aestimatoria sen quanti minoris" asemel "actio redhibitoria".

Küsimuse läbiarutamiseks, kas on kaubandus-tööstusministeeriumil võimalik Traustelilt ostetud öli ostmise ja selle edasimüümise läbi tekkinud kahjusid sisse nõuda ja selleks teesid leida, kutsus kaub.-tööstusministri abi 4.IV.1924.a. kokku ministeeriumitevahelise ^{juriidilise} komisjoni. Asja läbi arutades tuli komisjon järgmisele otsusele:

"Arvesse võttes, et kohtusse sisseantud "nõudmine "actio redhibitoria" ministeerium "sunnitud oli tagasi võtma ja et oli Riigi "kaubaagentuuri poolt vastu võetud oli ja "osa sellest ölist raudteevalitsuse poolt "tarvitatud sai, millepärast oli tagasiandmine Traustel'ile võimatuks sai, niisama "asjaolu, et oli laeva tonsi eest ministeerium cif Tallinna L 38.15/.-maksis, kuna "Londoni Saatkonna kaudu kindlaks tehti, et "oli selles analüüsis, mis Traustel ministeeriumile andis, ostu momendil Londoni "turul L 54-55 maksis, millest selgub, et "ministeerium oli odavasti ostnud on, leiab "komisjon, et ministeerium saadud öli pealt "kahju kandma pidi sellepärast, et oli raudtee "tarvitamiseks vastu ei võetud ja selle "tõttu odavama hinnaga ära müüa tuli. Asjast on näha, et Raudteevalitsus osa oli "ära tarvitas ja et katsed oli tarvitamise "kohta lahku lähevad. 21.I.1921.a. leiti, et "oli täiesti kõlbmata on ja et seda vastu "ei võeta, kuna 14.VI.1921.a. akt kokku "seati, mis tõendab, et oli väga hästi raudtee "nõudeid täidab." Sellepärast ei leia "tekkinud oludes komisjon võimalusi kahjusummade sissenõudmiseks teesid, kuid viimaste asjaolude selgitamiseks ja silmas "pidades, et domineeriv osa ölist Raudteevalitsusele ära müüdud 1921.a. jooksul, kuna "ülejäanud osa ölist ärimeestele K. Liivak & A. Michelson'ile ja K. Tamberg'ile ja "Ed. Pohl'ile ära müüdud, sellepärast, et "Raudteevalitsus seda vastu ei võtnud, oleks "vaja kindlaks teha, kuhu nimetatud ärimeestele müüdud oli tarvitatud sai. Kui selgub, "et ka see oli raudtee tarvituseks ehk osa "sellest läks, siis tekkis küsimus, miks

"Raudteevalitsus oli otsekohes vastu ei võt-
 "nud, mis ministeerium Raudteevalitsusele
 "selle ülesandel tellis, millega ühenduses
 "laheneb küsimus, kelle süü läbi kahju saa-
 "dud ja kes oli müügist saadud kahjud kandma
 "peab, missuguse küsimuse lahendamise minist-
 "rite otsustada alluvuse järele kuuluks."

Riigi kaubaagentuur kirjaga 16.VI.1924.a.
 Nr.405 pööras Tallinna kriminaal politsei ülema
 poole palvega "juurdlust toime panna ja selgusele
 jõuda, kas nimetatud ärimehed raudteevalitsusele
 Kaminilt ostetud oli müüsid."

Ligiliasatud kriminaal politsei kirjavahetu-
 sest on näha, et "ärimehed tõrguvad niisuguste
 teadete andmisest, põhjendades seda äri saladu-
 seks. 28.VIII.1924."

Eelpooltähendatud järelejäänud oli müüs riigi
 kaubaagentuur osalt enampakkumisel, osalt ma-
 janduslisel teel järgmistele äri meestele:

K.Liivak & Michelson'ile	netto 6081 pd.	29 n.ä	M.105.-puud
K.Tamberg'ile	" 1000 "	25 " "	" 105.- "
A.Michelson'ile	" 2000 "	- " "	" 75.- "
Ed.Pohl'ile	" 4840 "	35 " "	" 75.- "
V.Hannemann'ile	" 575 "	21 " "	" 60.- "

"Oli puudujääk 651 pd. on maha kantud M.39.122.-
 suuruses.

Määrdeoli operatsioonist on riigi kaubaagen-
 tuur kahju saanud M.9.127.389.11.

2. Rukkid. Rukkide ostmise kohta testas toit-
 lusministeerium riigi kaubaagentuurile kirjaga 11.

XII.1920.a.Nr.18916 järgmist:

"Väliskaubanduse otsuse põhjal 9.XII.s.a.pa-
 "lub Toitlusministeerium rutuliselt ära tel-
 "lida 2000 tonni rukki teri - 1000 kg.hinnaga
 "504 Emk.puud Estonian-American Oil Ko käest.
 "Lepingus tuleb ära tähendada, et rukis täies-
 "ti terve ja kuiv on ja ei sisalda mitte üle
 "0,3% prügi.
 " Kirjalik pakkumine, mis tähendatud fir-
 "ma poolt tehtud Tallinna linnale, on Väliskau-
 "banduse Nõukogu paberite juures. Nõuda panga
 "tagatised."

Toitlusminister (allkiri) Johanson
 Põllusaaduste ja kaubanduse osakonna
 juhataja (allkiri).

hiigi kaubaagentuuri kaustas Nr.8/1920.a.
 lhk.142 leidub saksakeelne leping 13.XII.1920.a.
 sõlmitud riigi kaubaagentuuri ja Estonia American
 Oil Co vahel:

Väljavõtte tõlkes:

R.Kaubaagentuur tellis "Estonia American Oil Co", Tallinnas, 2000 tonni Ameerika rukkid harilikus turu häduses, s.t.värsked ja terveid, naturaals kaalus mitte alla 44 vene naela tsetverikus. Vähema kaalu pealt tehakse hinna alandus 1% iga hektoliitri eest. Kokkulepitud hind rukki eest cif Tallinn EM.504.- puuda pealt. Kolme päeva jooksul avab R.kaubaagentuur Scheeli pangas Estonia-American Oil Co nimel akkreditiiivi tähtajaga 1.II.1921. EM.31.000.000.- õigusega üle kanda seda summat väljamaa pankadesse, väljamaksmiseks korralikult väljaantud cif Tallinn laadimise dokumentide vastu (konossementid ja kinnituspoliis) hinna alusel EM.505.- puuda eest. Järelejäänud summa üle M.30.536.000.- avab Riigi kaubaagentuur akkreditiiivi tähtajaga 15.veebruaril 1921.sama tingimustel kui esimene akkreditiiiv. Estonia American Oil Co on kohustatud rukkid cif Tallinn hankima: esimesed 200 tonni kolme nädala jooksul, järgmised 800 tonni kuue nädala ja viimased 1000 t. kahaksa nädala jooksul, arvatud esimese akkreditiiivi avamise päevast. Lepingu täpse täitmise kindlustuseks, kõigis tema punktides, headuse ja tähtaja kohta, deponeerib Estonia-American Oil Co ühtlasi R.Kaubaagentuuri esimese akkreditiiivi avamisega, kautsjooni EM.500.000.- suuruses, mis vabanevad ühe soliid väljamaa panga garantii vastu, millega pank kuni 5% lepingu summast, headuse kvantumi ja hanke aja täitmise kohta, vastutuse oma peale võtab. Seevastutus kustub sel momendil, kui R.Kaubaagentuur kõik ostetud kvantumi tege-likult on vastu võtnud ja vastava sertifikaadi välja andnud. Täiendused selle lepingu kohta: 1) Tellitud rukkis ei tohi sisaldada kõrvalaineid rohkem kui 0,3%. 2) Akkreditiiiv M.31.000.000.- ei ole mitte 3 päeva jooksul avatud, selle tõttu ei ole Estonia American Oil Co'l võimalust rukkid kokkulepitud hinnaga EM.504.- cif Tallinn müüa, vaid hind on V.K.N.prot.Nr.12 p.3 põhjal M.524.- puuda peale cif Tallinn tõstetud.

Tähendatud lepingu on alla kirjutanud riigi kaubaagentuuri direktor V.Brandt ja firma Estonia American Oil Co eest Sternberg.

Esimene saadeti rukkid jõudis Tallinna ja anti otsakohe toitlusministriumile üle.

Teine saadetiis jõudis märtsi algusel 1921.a. a/l. Rams-Capelle'ga Paldiski sadama ja sai seal R.Kaubaagentuuri esitaja poolt vastu võetud ja Toitlusminist.esitajale üle antud. Pärast selgus, et rukkid olid kõlbmatud, koppinud lõhnaga ja sisaldasid palju kõrvalisi aineid.

1921.a. 5.III. S.Varustuse Val.ülema käsul moodustatud komisjon toitlusministeeriumi ja kaub.tööst.min.esitajatega otsustas: "Kuni asja selgitamiseni kohalejõudnud rukist sõjaväele mitte vastuvõetunuks lugeda ja jätta leivavabrikusse toitlusministeeriumi korraldusse."

1921.a.7.III.kaub.tööst.ministri korraldusel moodustatud komisjon, mille koosseisus: kaubaagent., toitlusministeeriumi, sõjaväe varustuse valitsuse, börse komitee ja riigikontrolli esitajad ja Estonia Oil Company poolt G.Sternberg, otsustas: "rukkide väljalaedimist mitte takistada, kuid lõpulik rukkide vastuvõtmine peab sündima peale proovide läbivaatamist (analüüsimist)."

12.III.1921.a. sõjaväe varustuse valitsuse ülema resolutsiooni põhjal moodustatud komisjon järgmises koosseisus: esimees al.polk. Karunga ja liikmed: toitlusminist.esitajad, kaub.tööst.min.esitajad, s.var.valitsuse ja s.kontrolli esitajad ja T.L.leivavabriku juhataja, - otsustas: "et vastuvõetav rukis sisaldab liiga palju kõrvalaineid ja juba kopitanud ja sellest valmistatud leib kopitanud lõhnaga ja kibeda maitsega, rukkid sõjaväe toitmiseks mitte vastuvõetavaks lugeda."

Riigikontrolli nõudmise peale pööras r.k.ag. 4.jacsk. rahukohtuniku poole nõudmise kindlustamise asjus

Georg Sternbergi vastu, kes kaupleb Estonian-American Oil Co nime all, paludes:

1) Aresti peale pannes K.Scheeli pangas Estonian-American Oil Co nimel kaupleja Georg Sternbergi rahasummade peale 1.000.000 marga suuruses.

2) 500.000 marga väärtuses aresti peale pannes Estonia-American Oil Co nimel kaupleja Georg Sternbergi korteri ja kontori sisseseade peale, mis Tallinnas, Pikal t.Nr.57 k.2.

3) Nõudmise kindlaksmääramiseks ja selle sisseandmiseks 4 nädalat aega anda.

Juuni kuus 1921.a.esitas riigi kaubaagentuur Tallinna-Haapsalu rahukogule nõudepalve Georg Sternbergi, Boris Sternbergi ja Christian Nordgeri vastu, kes kauplevad "Estonia American Oil Co" nime all. Riigi kaubaagentuur nõudis nende käest tagasi M.2.076.460.- puuduva 3962 pd. 28 n. eest (524 m. x 3962,7) ja peale selle hinnaalandusena 30% võrra alaväärtuslise rukkide eest M.8.973.762.- kokku M.11.050.222.-marka ühes 6%, arvates 3.III. 1921.a. kuni maksu päevani.

Tsiviilosakonna järelepärimise peale selle asja seisukorra kohta teatas kaub.tööst.ministeerium kirjaga 22.X.1926.a.Nr.4251/R, et asi on arutusel kohtupalatis.

Kaubaraamatu järele on rukki arvel kahju saadud	M.15.823.068.-
kaupade kulude-tulude arvele kantud mitmekordse tuulutamise läbi kaotsikäinud rukkid 656 pd. 37 n.	" 180.654.-
puudujääk 3962 pd.28 n.	" 2.076.460.-
	<hr/>
	M.18.080.182.-

Puudujäägi summa M.2.076.460.- suuruses oli esialgselt Estonia-American Oil Co arvele debiteeritud, pärastpoole on aga kaub.tööst.ministri k.t.resolutsiooni põhjal maha kantud M.2.076.459.- ja riigi kaubaagentuuri lõpubilansi jäetud M.1.-

Riigikontrolli nõudmisel esitas r.kaub.ag.6.VIII21a. Tallinna-Haapsalu rahukogule nõudmise M.2.400.000.- suuruses end.riigi kaubaagentuuri juhataja V.Brandt'i ja end.toitlusministri abi H.Luhti vastu, sest nende hooletu asjaajamise tõttu ei saanud leningus ettenähtud summa M.31.000.000.- kolme päeva jooksul panku sisse makstud, mille läbi riik 20 mk. puuda pealt pidi juure maksuma. (ärakiri sellest palvekirjast on tsiv.osak.k.Nr.19/1921.e.lhk.341).

Selles asjas on kassatsiooni kaebtus riigikohtule sisse antud.

Eelpoolkirjeldatud rukkide ostmise asjus peab riigikontroll ära märkima, et kaubaagentuuri juhataja:

1) sõlmis lepingu äriilmas vähetuntud firmaga, kuna temal võimalus oli esimese klassi väljamaa firmadega ühendusesse astuda,

2) maksis üle 60.000.000 miljoni marga kaubadokumentide vastu välja enne kui temal kauba headuse kohta kindlad andmed käes olid; lepingus ettenähtud kautsjon M.500.000.- oli liig väike, et sellega lepingu täitmist küllaldaselt kindlustada,

3) V.Brandti hooletuse tõttu (mitte õigel ajal avatud krediit) kõrgendas müüja kauba hinda puuda pealt M.20.- võrra, mille läbi riik M.2.400.000.- rohkem maksis, kui lepingu alghinnas oli ette nähtud.

3. Nafta ostmine. Riigi kaubaagentuur sõlmis 26. jaanuaril 1921. a. firmaga "The Caucasian Oil Co" lepingu, mille järele tellis 850 tonni (long tons) naftat, hinnaga £ 17 5/- tonni eest (2240 inglisis naela) cif Tallinn, erikaal 0,860-0,870, 15° C juures, leekpunkt mitte vähem 77-80° C ja põlemise soojus mitte vähem kui 10.500 gr. kalooriat. Lepingule on alla kirjutanud riigi kaubaagentuuri direktor V. Brandt ja firma "The Caucasian Oil Co" eest G. Aisenstadt.

Ostetud nafta jõudis Tallinnasse a/l. "Fritz Strauss"iga ja sai vastu võetud ladude jaoskonna aktiga 22.II.1921. a. Nr. 38 - 882,006 tonni (53.844p) Riigi kaubaagentuuri kalkulatsiooni järele oli nafta omahind EM. 398.64 puud. Turuhinnad läksid järele sult alla, nii et agentuur ka oma müügihinnad vastavalt alandama pidi ja kalli hinnaga sisseostetud nafta, hinnaga M. 362 - M. 134.- puuda eest pidi ära andma. Nafta ostjad olid küll suuremalt osalt riigiasutused, aga osa läks ka eraasutuste kätte, nagu E.T.K. ja nafta müüja firma "The Caucasian Oil Co", kellele 8149 pd. naftat, hinnaga M. 275 - M. 134.- tagasi antud. See tagasiandmine viimasele firmale sündis sel põhjusel, et kaub. tööstusministeerium reservuari, kus naftat hoiti, "The Caucasian Oil Co"le rendile üle andis, teda ühtlasi kohustades reservuari põhjas olevat naftat üle võtma kaub. tööst. ministeeriumi poolt iga kuu määratavate hindadega, mis ei tohi kõrgemad olla kui tolleaegsed turuhinnad. (ärakiri lepingust 4.II.1922. a. k. Nr. 17/1922. a. C.D.).

Eelpooltoodud kogu nafta ostu-müügi operatsioonist langeb riigi kaubaagentuuri peale kahju-

summa M.7.119.546.15 suuruses.

Riigi kaubaagentuur on nimetatud firma "The Caucasian Oil Co" käest lepingu järele 23.V.1921a. (K.Nr.23/1921.a.J.D.) veel 800 tonni naftat ostnud, hinnaga L 10 15/- tonni eest, mille tema otsakohe akti järele Nr.244 - 15.VI.1921.a.merejoudude intendantuurile L 8600.- eest üle andis. See ostu-müügi operatsioon ei ole riigi kaubaagentuuri kaubaraamatutest läbi viidud. Ainult intendantuuri isiklikust arvest on näha, et see operatsioon ühtlasi debetist kui ka kreditist on läbi kantud, millest järeldada tuleb, et riigi kaubaagentuur tähendatud ostu-müügi puhul midagi oma kasuks ei ole arvestanud.

4. Bensiin. Lepingu järele 24.maist 1921.a. ostis kaubandus-tööstusministeerium Vene väliskaubanduse rahvakomissariaadi käest 10.000 pd.bensiini - - - , (k.17_a - 1921.a.)hinnaga EM.800.-puud.

Akti järele 4.VI.1921.a.võttis kaubaagentuur vastu 11 tsisternist bensiini netto 7442 pd., mis kuludega kokku M.7.044.368.20 maksmata läks. Kalkulatsiooniga raamatu lhk.102 järele oli bensiini omahind M.952.-, kuna müügihinneks M.1100.- puuda pealt määrati.

Kirjavahetusest on näha, et bensiin liig raske oli, peaaegu petroleumi taoline, teda võis ainult II sordi bensiiniks lugeda.

Turuhindade langemise tõttu on riigi kaubaagentuur bensiini müünud alla oma hinda (M.600-750 puud), mille läbi kahju saanud M.940.508.89.

5. Raud. Riigi kaubaagentuur ostis firma "Steffens & Noelle" käest Berliinis, lepingu põhjal

20.XII.1920.a. 800 tonni mitmesugust sordi rauda	
48.663 pd., mille eest maksis	M. 14.339.754.-
tollikulud.....	" 736.025.-
eksped.kulud.....	" <u>1.037.080.68</u>
Kokku	M. 16.162.859.68

Keskmine ostuhind oli selle järele ümmarguselt M.312.- puuda pealt.

Müüdnud sai see raud riiklistele asutustele hinnaga M.190-375 puud, majand.ühisustele, põllumeeste seltsidele ja linatoimkondadele à 375 mk. puud ja oksjoni teel Eesti tarvitajate keskuhisesse (kaubar.III 93 - 22.a.) 26.018 pd. 37 n. à 190 marka puud. Rauda arve näitab kahju M.3.480.45480, mis peamiselt tekkinud viimases müügi operatsioonist nähtavasti raua turuhinna langemisest tõttu.

6. Kaerte ostuleping. Sõjaväe varustuse valitsus vajab kaeru, millede ostmise riigi kaubaagentuur. enese peale võttis, sõlmides 23.mail 1921.a. lepingu kellegi tundmata ärimehega, V.Dahniga, Sundsvallist (Rootsis) 1000 tonni peale, hinnaga 220 shillingit. tonni eest (1000 kg.) Kaerad pidid kahe kuu jooksul, arvates akkreditivi avamise päevast Enskilda pangas Stockholmis, Tallinnas üle antud saama.

Et leping Dahn'iga oli sõlmitud ilma kindla ja küllaldase tagatiseta ja Dahn ainult kui vahelkaupleja tuntud oli, siis võis juba ette arvata, et Dahn'i käest kaeru saab ainult sel korral, kui kaerte hinnad välismaa turgudel langevad. Dahn'il ei läinud nähtavasti korda väljamaal firmat leida, kes oleks kaerte hankimist tähendatud hinnaga oma peale võtnud, sest et kaerte hinnad tõusid vahepeal kiiresti.

Sellepärast püüdis Dahn ära kasutada kõiki võimalusi, et lepingust lahti saada, ning lõpuks kadus üldse Eestist.

Sõjaväe varustuse valitsus, kes riigi kaubaagentuuri saamatuse tõttu oli mitu kuud asjata kaeru ootanud, pidi hiljem neid ise ostma ja nähtavasti kõrgemat hinda maksma.

Eltoodud kauba operatsioonidest saadud kahjussummade kokkuvõte näitab:

1)	kahju määrdeõli pealt.....	Mk. 9.127.389.11
2)	" rukkide "	" 15.823.068.-
	" " "debitoor. arvel"	2.076.459.-
3)	" nafta "	" 7.119.546.15
4)	" bensiini "	" 940.509.89
5)	" raua "	" 3.480.454.80
		<u>Mk.38.567.425.95</u>

Peale nende kahjude on Londonis A.Puchk'i läbi ostetud sõduri riiete pealt kahju " 23.280.541.77
 (ostmine sündis riigi kaubaagentuuri tegevuse ajal)

Mk.61.847.967.72

Vahetasu arvest selgub, et riigi kaubaagentuur ostis mitmele riigiasutusele kaupsid, mida nendele otsekohe üle andis, arvestades enese kasuks 2-3% vahetasu. Suurematest ostudest sellel alal tuleks nimetada:

a) toitlusministeeriumi arvel:

- 1) a/s."Skandinavisk Extræs'ilt" kirja põhjal 20.nov. 1920.a. 1000 tonni rukki teri, hinnaga 700 Daani krooni tonni eest cif Tallinn. (riigi kaubaagentuurile arvestatud vahetasu 3% = Mk.1.039.500.-)
- 2) a/s."Promit'ilt" kirja põhjal 20.nov.1920.a. -

300 tonni suhkrut, hinnaga \$ 8-25 sada ingl. naela eest cif Tallinn (riigi kaubaagentuuri vahetasu 3% Mk.434.649.60.)

- 3) a/s. "Promit'ilt" kirja põhjal 20.XI.1920.a. - 1500 tonni rukkid, hinnaga \$ 82,11 tonni eest cif Tallinn (vahetasu 2% Mk.965.613.60.)
- 4) "Exploration Company Ltd" lepingu põhjal 24.XI.1920.a. - 1000 tonni nisujahu ä \$ 123 tonni eest cif Tallinn (vahetasu 2% = Mk.959.304.06.)
- 5) J.Habicht'i käest kirja põhjal 6.X.1920.a. Nr.9899 - 100 tonni nisupüüli, hinnaga Dkr. 1.25 fob Kopenhagen (vahetasu 3% = Mk.115.028.61)

b) mereasjanduse peavalitsuse arvel:

- 1) elektro-tehn.büroo "Tmba'lt" 10.000 meetrit tsingitud teras trossi, lepingu põhjal 7.I.21., hind 20.000 Saksa mk.tonni eest cif Tallinn (vahetasu 3% = Mk.120.991.55.)
- 2) J.Haine & Co'lt, Londonis, 3000 tonni süsa ä 110 ja 100 shillingi tonni eest (vahetasu 2% = Mk.583.428.66.)

Peale selle on riigi kaubaagentuuri poolt veel järele saadud suuremad ja vähemad sisseostud toimetatud: Kreenholmi puuv.vabrikult - mitkal, Balti puuvilla vabrikult - bjas ja pesuriie, firmalt J.R.Hughes - inglise villane riie, The Asbestos Engineer. Co'lt - balatarihmad, Chesterfield tube Co'lt - leektorud, Melliar Smith'ilt - 5000 paari saapaid, H.Zimmermann'ilt - karbolhape jne.

Suurematest müügi operatsioonidest, mis riigi kaubaagentuur teostas, tuleks nimetada lina-seemnete müüki Vene Tsentrosojus'ile ja arstirohtude müüki Venemaale (vahetalitajana).

Tähendatud kauba operatsioonid on kaubaagentuurile kasusid ja kahjusid toonud. Kogu kauba operatsioonide tulemus on allpool lähemalt ära tähendatud (v.kauba aruanne).

III. KAUBANDUS-TÖÖSTUSMINISTRIUMI KAUBANDUSLISE OPERATSIOONIDE LÕPETAMINE.

I. Riigi kaubaagentuuri tegevuse likvideerimisele määramine.

Riigi kaubaagentuuri kandest saadud kaubad olid sagedasti onaduste poolest halvamad ja hinna suhtes kallimad, kui väljaspoolt ostetud kaubad. Ka ei saanud kaubaagentuur igakord tarvilist kaupa tähtajaks muretseda (sõjaväe varust.valitsuse kaerad). Need asjaolud tekitasid riigiasutuste tegevuses raskusi ja arusaamatusi, mille tõttu sõjaväe varustuse valitsuse ülem pööras palvega 25.maist 1921.a. väliskaubanduse nõukogu poole (v.protokoll Nr.19 - 9.juunil 1921.a.) "seletust anda kahe punkti kohta: 1) kas ostab sõjaväele tarvisminevad kaubad riigi kaubaagentuur või 2) kinnitab väliskaubanduse nõukogu sõjaministriumis toimendanud vähempakkumisel saavutatud materjalide ja ainete hinnad", mille peale väliskaubanduse nõukogu otsustas: "Sellekohane komisjon kokku kutsuda, kes riigi sisseostu keskkoha asutamise põhikirja saaks välja töötama."

Kas see põhikiri sai välja töötatud, ei selgu revisjoniks esitatud materjalist. Ka ei ole see asjaolu enam tähtis, sest mõni päev hiljem, nimelt 15.juunil 1921.a.(pr. 54 p.XII) otsustas väbariigi valitsus kaubandus-tööstusministri ettepaneku peale 6.juunist 1921.a.Nr.1313:

XII.

"Määrata kõik Kaubandus-Tööstusministriumis kaubanduslised operatsioonid, mis ministriumis Kaubanduse osakonna, hiljemalt n.n. kaubaagentuuri kaudu astud, likvideerimisele.

Likvideerimise juhatamine panna erikomisjoni peale, kelle juhatajaks määrata Kaubandus-Tööstusministri abi R. Renning, liige-teks Kaubaagentuuri juhataja F. Kurrot ja üks esitaja Rahaministri määramisel.

Komisjon on kohustatud oma koosolekute test ja müükidest kiigikontrollile testama.

Ladus olevad kaubad tulevad likvideerida, kas enampakkumise ehk lihtmüügi teel, kauba iseloomu ja ostjate ringkonda arvesse võttes, kus juures müügid üle 100.000 marga Kaubandus-tööstusministrile kinnitamiseks tulevad ette panna.

Kaupade müümine sünnib en gros viisil, kus juures müügile minevate partiide suurus likvideerimise komisjoni poolt ette kindlaks määratakse.

Müüdavate kaupade alushind on likvideerimise komisjoni määrata, ilmaturu hindadega kokkukõlas.

Likvideerimise kõigest on komisjoni esimees kohustatud Kaubandus-Tööstusministrile iga nädal aruandma.

Lähemate instruksioonide andmine likvideerimise korra kohta anda Kaubandus-Tööstusministri hooleks.

Kaubaagentuuri ametnikud, kes Kaubaagentuuri tegevuse lõpetamisel ministeeriumi teenistusest vastava tegevuse puudusel lõplikult vabastatakse, saavad 2 kuu palga suuruses eritasu, viimse kuupalga järele arvatud."

.....

Eeltoodud otsuse motiivid on kaubandus-tööstusminister nähtavasti suusõnal vabariigi valitsusele ette kannud, sest vabariigi valitsuse arhiivis vastavat kirjalikku seletust ei leidu. Kuid vabariigi valitsuse otsus on ilma selletagi arusaadav. Kaubandusosakonna pikema ja riigi kaubaagentuuri lühema kestvuse ajal olid kitsendused kaubavahetuse alal ilmaturul juba niivõrd lahenenud, et riigi osavõtmine kaubanduslistest operatsioonidest täitsa ülealusena osutus ja riigile isegi kahjulikuks muutus, nagu seda kaubaagentuuri tegevus näitas, sest riigi kallid ja raske aparaat ei suutnud enam päenuvate erakaupmeestega võistelda.

2. Riigi kaubaagentuuri likvideerimise komisjoni tegevus.

Riigi kaubaagentuur tegutses 1920.a. septembrist kuni 15. juunini 1921.a., s.o. ligi 9 kuud. Ta oli tegevuse algusel kaubandusosakonnalt suured kaupade tagavarad üle võtnud ja oma tegevuse kestvusel veel palju kaupsid juurde ostnud. Kaubaagentuuri likvideerimisele määramise momendil oli suur osa nendest kaupadest realseerimata.

Likvideerimise komisjon, oma tegevust algades, püüdis kõige pealt kauba ladud tühjendada ja puhastada. Selleks otstarbeks võttis komisjon järgmised abinõud tarvitusele:

1) korraldas ise kaupade müüki ning sel otstarbel saatis ringkirjad ministriumitele ja teistele riigiasutustele teadaandega, missugused kaubad müügil ning kuulutas ajalehtedes enampakumisele määratud ja vabamüügil olevate kaupade kohta;

2) andis komisjoni müügile suure osa mitmesugussid kaupsid Eesti tarvitajate keskühisuse ja arstirohud a/s. "Atlanta" ja pärastpoole Tartu firma Lill ja Hakkaja kätte.

Peab tunnistama, et komisjoni ülesanne kaupade müügi alal ei olnud kerge, sest, nii kui teada, kaotas vabariigi valitsus 1921.a. algul viimasel sõjaajal maksmapandud kitsendused kaupade sisseveo alal ära ning selle tõttu voolas alatasa suurel hulgal värsked kaupsid juure, mis oma hindade poolest madalamad ja headuse poolest palju kõrgemal seisisid, kui riigi kaubaagentuuri sõjaaegsed kaubad. Sellega on seleta-

tavad mitmed suuremad kahjusummad, mida kaupade realiseerimine enesega kaasa tõi. Kahjuks ei ole likvideerimise komisjon oma arvestamistes eraldanud likvideerimisest saadud kahjud kaubaagentuuri harilikkude operatsioonide resultaadist, mille tõttu likvideerimise läbi tekkinud kahjusumma suurust lähemalt ära määrata ei saa. Ainult 1923.a.kohta on eraldi arvestatud enampakkumisele määratud ja müüdud kaubad, millest näha on, et nende kaupade müügist on Mk.1.439.714.- kahju saadud, kuid see summa on ainult väike osa üldisest likvideerimisel saadud kahjust.

Likvideerimise töö venis väga pikale. See oli/tingitud ^{osalt} ~~peasjakkide~~, nagu juba tähendatud, realiseeritavate kaupade rohkusest ja kauba hindade langemisest, mille tõttu raske oli ostjaid leida. ~~Kuigi kaupade müük jätkus ka kogu perioodi jooksul~~ Samuti tekitas likvideerimise töid ~~ka see asjaolu~~, et linamüüjatele vastukaupade väljajagamine liig aeglaselt sündis. Paljud vastukaubad seisis väljajagamise punktides kuude viisi ja mõned rohkem kui aasta. Kuna mitmete kaupade turuhinnad päevpöevalt langesid, võisid vastukaubad linamüüjatele kallimad olla, kui vabamüügil ostes, ja paljud linamüüjad sellepärast vastukaupa üldse enam ei nõudnud. Vastukaupade kiiremaks korraldamiseks otsustas riigi kaubaagentuuri likvideerimise komisjon koosolekul 11.IX.1922a.:

- 1) Vastukaupade andmist linatsekkide vastu lõpetada 15.XII.
- 2) Vastukaupade hindasid, millised turuhindadele järele või koguni ette jõudnud - alandada sel-

lakohase linavolinikkude ettekande põhjal.

- 3) Vastukaubad, mis määratud ajaks võljs jagamata
jäänud, vabale müügile lasta.

Samuti ei aitanud teised riigiasutused heameelega kaasa kaubatagevarade vähendamisele. Kuudas riigiasutused likvideerimise komisjoni kaubapakumiste kuulutuste ja teadaannete peale reageerisid, seda tõendavad n'it.järgmised dokumendid:

- 1) Telefonogramm Nr.293 - 2.II.1922.a.riigikontrolli tsiviilosakonnale:

"Kuulutuste peale lehtedes sai Adtee Valitus Varustuse osakonnale värnitsa R.kaubaagentuuri poolt pakutud, hind kokkulupe j'role. Adtee Val. ei taha läbirääkimisi värnitsa müügi asjus algada, paneb ette Agentuurile oma telefonogrammiga Nr.109 - 1.II.a.a.kinnisest pakumisest 2.II osa võtta. Et kaub. tööst.min.värnits võib Adtee Val.üle antud teada hinnaga kokkulupe j'role - protesteerin ostmise vastu erefirmadelt . . . (kurrot)."
"riigi kaubaagentuuri juhetoja k.t.(kurrot)."

- 2) Riigi kaubaagentuuri kiri 17.III.1922.a.Nr.1097 sadematahastole:

"Vastuseks Teie kuulutuselo eillesse "Päevalehes" nafta ostmise asjus, teatan, et mina sunnitud olen sellele vastu protesteerima, sest Teie kirja põhjal 2.II.a.a.Nr.4445/125 on R.kaubaagentuuri likvideerimise komisjon Teile reserveerinud 2500 m. naftat, ja ka hinna suhtes sai Teile sõnalausumata vastu tuldud ja Teie poolt pakutud hind 235 m. m'd.eest nõusolekut avaldud telefonogrammiga Nr.320 - 25.II.1922."
R.kaub. ag. juh.kt.(allkiri) Kurrot.

- 3) Riigi kaubaagentuuri kiri 12.juunist 1922.a.Nr. 2479 riigiraudtee valitusele:

"Peale selle peame Teie tähelpanu veel selle peale pöörama, et kaub.tööst.minist'rium ringkirjaga 31.X.1921.a.Nr.651 kõikide asutuste poole pööras, milles palus mitte enam Berliini Agentuuri poole oma tellimist ja ülesannetega pöörata, kuna agentuur 1.VII.1921.a.likvideerimisele on määratud. Ja et asutused sellest ringkirjast kinni ei pea, siis on likvideerimine lõpmata pikale veninud."

Likvideerimise komisjoni tegevuse kohta lei-
duvad (kaustas Nr.2 - 3) koosolekute protokollid,
mis algavad 11.V.1921.a. ja lõppevad 5.I.1925.a.
Protokollid kuni 7.IA.1921.a. on kaup.tööst.minist-
ri poolt kinnitamata. Tähendatud protokollidest
on näha, et likvideerimise komisjon otsustas, mis-
sugused kaubad vabamüüjale lasta ja missugused
enampakkumise teel ära müüa; määras müüdavate
kaupade hinnad, mis mõnel juhusel rohkem kui 50%
alla oma hinna langesid. Likvideerimise komisjo-
nile on ette kantud suuremad võlanõudmise asjad
(nägu LTK ja teised). Likvideerimise komisjoni
tegevus on, nägu protokollidest näha, järsult
ära lõppenud 5.jaanuaril 1925.a., nii et teadma-
ta jääb, kas riigi kaubaagentuuri 1924.a.kui ka
lõpubilans 20.VI.1925.a.on likvideerimise komis-
joni poolt läbi vaadatud ja heaks kiidetud.

Peale riigi kaubaagentuuri likvideerimise
tööde lõpetamise ja aruande esitamise riigikont-
rollile juunis 1925.a.anti kõik riigi kaubaagen-
tuuri aktivad ja passivad kaubandus-tööstusmi-
nistriumile üle.

7.aprillil 1926.a. tegi vabariigi valitsus
riigi kaubaagentuuri likvideerimise kohta järg-
mise otsuse:

(väljavõtte protokollist Nr.33).

III.

1. Lugesid likvideerimistööde lõpule viimise-
ga oma tegevuse lõpetenuks:
 - a) Vabariigi Valitsuse 15.juuni 1921.a.
otsusega riigi kaubaagentuuri likvi-
deerimiseks asutatud erikomisjon, arva-
tes 1.juulist 1925.a.
 - b)

2. Riigi kaubaagentuuri likvideerimiskomisjoni lõpetamata asjad ja summade sissenõudmine ning väljamaksmine lugeda üleantuks kaubandus-tööstusministeeriumile, arvates komisjonide tegevuse lõpetamise päevast.

3.

Vabariigi valitsuse poolt 25.septembril 1920.a. kinnitatud kaubandus-tööstusministeeriumi juures töötava riigi kaubaagentuuri korralduse äramuutmise kohta tegi riigikontrolör kirjaga 13.mail 1925a. Nr.1342/K vabariigi valitsusele järgmise ettepaneku:

"Vabariigi Valitsuse resolutsiooniga 22.apr.k.a.minule läbivaatamiseks antud kaub.tööst.ministri ettepaneku kohta kaub.tööst.ministeeriumi juures töötava riigi kaubaagentuuri korralduse (R.T.nr.175/176 - 1920.a.) §§ 17,18,19,20 ja 21 maksvusetaks tunnustamise kohta teatan, et mina tähendatud paragrafide kaotamist õigeks pean. Kuid kuna kogu kaubaagentuuri "korraldus" seadusepärane ei ole ja temas ettenähtud kaubandusnõukogu ammu enam koos ei käi ning ka "korralduse" teised osad iganenud on, pean õigemaks kogu "korraldust" maksvusetaks tunnustada, milleks takistusi ei ole. Lisan siia juurde vastava otsuse kava."

Riigikontrolöri ettepanek oli järgmine:

"Vabariigi Valitsuse poolt 25.IX.1920a. kinnitatud kaub.tööst.ministeeriumi juures töötava riigi kaubaagentuuri korraldus("R.T." nr.175/176-1920.a.) tunnustada maksvusetaks."

Keltoodud ettepaneku kinnitas vabariigi valitsus oma otsusega 18.V.1925.a.

IV. KAUBANDUSOSAKONNA JA RIIGI KAUBAAGENTUURI OPERATSIOONI KREDIIDID.

Kaubandus-tööstusministeerium tegi 1919.a. esimesel poolal, enne kaubandusosakonna väljarenemist, mitmesuguseid kaubanduslisi operat-

sioone ning sai selle tarvis raha riigikassalt. Riigikassalt saadud krediitid kui ka nendega tehtud operatsioonid on arvestatud ministeariumi pearaamatupidamise arveraamatutes. 1919. aasta esimese poole lõpul, kui juba oli ministeariumi juures välja kujunenud kaubandusosakond oma iseseisva raamatupidamisega, on kaubandus-tööstusministearium osa riigikassalt saadud krediite ja nendega seotud operatsioone üle annud kaubandusosakonnale, kuna teine osa sama krediite ja operatsioone on pearaamatupidamises arvele jäänud. Viimselt tähendatud krediitid ja nende kasutamise aruanded on riigikontrolli poolt eriti revideeritud ja eriti kinnitamiseks esitatud, mille tõttu nad siin kohal arutamise alla ei kuulu.

Käesoleval korral on riigikontrolli poolt sisuline revideerimine tehtud krediitide suhtes, millede vastavaid kaubanduslisi operatsioone kaubandusosakonna ja kaubaagentuuri tegevuses jälgida saab, kui ka otsekohe kaubandusosakonnale määratud krediitide kasutamise suhtes.

Alljärgnevast tabelist on näha, et ministearium on riigikassalt krediite teatavate operatsioonide jaoks eriti kui ka ilma eriotstarbete operatsiooni fondiks saanud. Peale määratud krediitide on riigikassa veel väljaspool riigi eelarvet summe ministeariumi korraldusesse annud.

Jär- k Nr.	Operatsiooni fondi nimetus	Hiigikasselt saadud		Hiigikassale tagasi maksetud	
		Aasta	Aastate järele: Kogusummas	Aastate järele: Kogusummas	Aastate järele: Kogusummas
1.	Linade operatsiooniks	1919: 5.897.283.43 1920: 3.500.000.- 1921: - 1922: -	5.144.548.47	4.109.904.75 142.830.21	9.397.283.43
2.	Paberosside - " -	1919: 4.250.000.- 1922: -	4.250.000.-	706.000.- 3.544.000.-	4.250.000.-
3.	Propside - " -	1919: 1.000.000.- 1922: -	1.000.000.-	1.000.000.-	1.000.000.-
4.	Hülgerasva - " -	1919: 150.000.- 1922: -	150.000.-	150.000.-	150.000.-
5.	Kaubandusosakonna oper. kapi- tal (süüa on arvatud ka völg- Prantsuse val. varustuse eest Mk.157.743.654.84)	1919: 4.847.048.61 1920: 198.748.654.84 1921: - 1922: - 1923: -	203.590.703.45	38.852.50 4.400.000.- 30.227.436.92 57.266.603.76 111.657.810.27	203.590.703.45
6.	Tsemendi ostmiseks	1919: 2.500.000.- 1922: -	2.500.000.-	2.500.000.-	2.500.000.-
7.	Kantselei tarbeasjade kesk- leo operatsiooniks	1919: 360.925.- 1922: -	360.925.-	360.925.-	360.925.-
8.	Ameerika abiandmise komitee- le kaupade ostmiseks (Reva- lis)	1919: 183.591.194.85 1920: - 1923: - 1924: -	183.591.194.85	390.526.65 182.707.838.76 492.829.44	183.591.194.85
9.	Väljaspool määratud summe mi- nisteeriumile mitmesug. ots- tärveteks	1919: 14.247.759.85 1920: 377.898.829.75 1921: 33.358.705.08	425.505.294.68	425.505.294.68	425.505.294.68
			830.345.401.41		830.345.401.41
	Kaub.osak. 1919.a. operatsioo- nidest saadud ülejääk		181.134.835.29		181.134.835.29
			1.011.480.236.70		1.011.480.236.70

Eeltoodud tabelist selgub, et kaubandus-tööstusministeerium/^{tühendatud} kaubanduslisteks operatsioonideks on riigikassalt saanud krediite Mk.830.345.401.41 suuruses ja et see summa riigikassale kõik ära tasutud on.

Riigi kaubaagentuurile ei ole eelarve korras öieti mingit krediiti määratud, tema kasutada jäi kaubandusosakonna 1919.a.üle jääk Mk. 181.134.835.29 suuruses, mis ta likvideerimise ajal kaubandus-tööstusministeeriumile ära tasus, kes seda summat omakord riigikassaga ära arvestas. Riigi kaubaagentuuri käsutada jäid ka kõik kaubandusosakonna aktiv-summad 27.IX.1920a. (kaubad, sulareha pankades, välisvälüute jne., mis kaub.osak.raamatute bilansis 31.dets.1920.a. peale näidatud). Eeltoodud krediidisummale Mk.830.345.401.41 juure arvatas riigi kaubaagentuuri käsutada jäänud kaub.osak.1919.a.üle jääki Mk.181.134.835.29, on kaub.tööst.ministeeriumi kaubanduslisteks operatsioonideks saanud krediitide üldsumma Mk.1.011.480.236.70.

Riigikontrollile revideerimiseks saadetud materjalide hulgas ei ole täpsaid andmeid krediitide liikumise kohta kaubandus-tööstusministeeriumi keskasutuse ja kaub.osak.ning riigi kaubaagentuuri vahel.

Üle minnes üksikute krediitide kasutamise vaatlusele, tuleb kohe konstateerida, et kaub.-tööst.ministeerium ei ole üksikuid operatsioone määratud krediitide piirides teostanud, vaid oma äranägemise järele talitanud, andes kaubandusosakonnale summasid tarviduse järele "jooksval arvel" ja jättes selle vastu kaubandusosakonna arvel tema kätte maksetud summasid oma kä-

utada. Niisuguse talitusviisi tagajärg oli see, et kaubandusosakonna raamatutes üksikuid määratud krediidisummade liikumisi jälgida ei saa, sellepärast võib neid summe võtta ainult kaubandus-töös-tusministeeriumi operatsioonide krediitide aruandest ja ühiselt kaubandusosakonna raamatutes olevate operatsioonidega võrrelda.

Seda võrdlust tehes võib üksikute krediidisummade kasutamise kohta eraldi järgmist ära märkida:

1) Linade operatsioonide krediidist

välja võetud 1919/1920.a. Mk. 9.397.283.43,

mis 1919/1922.a. riigikassale tagasi maksetud

Linakesktoimkonna aruande järel:

makstud lina, seemnete, takkude eest.....Mk. 163.302.591.94

kaaluvahed ja kulud..... " 95.132.621.20

Mk. 258.435.213.14

müüdud Mk. 671.589.018.35

hinnavahed jne....." 5.158.455.69 " 676.747.474.04

k a s u Mk. 418.312.260.90,

missugune summa riigi kaubaagentuuri aruandes on näidatud.

2) Paberosside operatsioonide krediidist

välja võetud 1919.a. Mk. 4.250.000.-,

mis riigikassale tagasi maksetud 1919 ja 1922.a.

Kaubaraamatu järel (lhk. 79):

ostatud
14.413.000 } Mk. 1.596.468.-
tk.)

kulud.... " 1.270.414.63 " 2.866.882.63

müüdud 14.399.150 tk. " 3.864.535.20

puudu-
jääk 13.850 " kasu Mk. 997.652.57,

mis 1919.a. kulude-tulude arvele on kantud.

3) Propside operatsiooni krediidist

välja võetud 1919.a. Mk. 1.000.000.-,

mis riigikassale tagasi maksetud 1922.a.

Kaubaraamatu järele (1.61):

ostetud

1087,42 k.s. Mk. 422.022.46

kulud..... " 981.939.99 Mk. 1.403.962.45

müüdnud

851 k.s.... Mk. 4.978.706.84

ülejääk... 117.723.30

236,12 k.s. " 5.096.430.14

k a s u Mk. 3.692.467.69,

millest Mk. 3.574.744.39 on kaub. csak. 1919.a. tulude-kulude arvele kantud, kuna propsi ülejääk 1920.a. on arvestatud.

4) Hülgerasva operatsiooni krediidist

välja võetud 1919.a. Mk. 150.000.-,

mis riigikassale tagasi maksetud 1922.a.

Kaubaraamatu järele (lhk. 50):

ostetud 580

pd. 16 n. Mk. 111.370.25

kulud..... " 803.25 Mk. 112.173.50

müüdnud 580

pd. 16 n.

" 140.076.-

k a s u Mk. 27.902.50,

missugune summa 1919.a. kulude-tulude arvele on kantud.

5) Tsemendi ostmiseks välja võetud

1919.a. Mk. 2.500.000.-,

mis riigikassale tagasi maksetud 1922.a.

Kaubaraamatu järele (lhk. 99):

ostetud 43:142

vaati..... Mk. 1.286.289.-

kulud..... " 165.969.30 Mk. 1.452.258.30

müüdnud	40.973	v.	Mk.	1.818.352.-	
ülejääk	2.160	"	"	76.849.-	Mk. 1.895.201.-
puudujääk	9	"			<u>Mk. 442.942.70,</u>

mis 1919.a. kulude-tulude arvele kantud.

- 6) Kantsleil tarbeasjade kesklae operatsioonideks
välja võetud 1919.a. Mk. 360.925.-,
missugune summa 1922.a. riigikassale on tagasi maksetud.

Tähendatud operatsiooni arvestamine oli kuni 31.XII.1921.a. kaub.tööst.ministerriumis, kes kaupade ülejäägi Mk.16.152.288.79 väärtuses riigi kaubaagentuurile likvideerimiseks üle andis, mille teostamisel kahju saadud Mk.6.680.449.77.

- 7) Kaubandusosakonna operatsiooni kapitaliks

välja võetud	1919/1920.a.	Mk.	45.847.048.61
Võlg Prantsuse valitsusele	sõjalise varustuse eest	"	157.743.654.84
	Frs.13.145.304.57		<u>Mk.203.590.703.45,</u>

mis kõik tagasi maksetud riigikassale 1919/1923.a. jooksul.

Prantsuse võlasumma kohta peab tähendama, et sõjaväe varustuse valitsusele Prantsusmaalt saadetud mitmesug.sõjaline varustus tähendatud valitsuse poolt on vastu võetud aktide põhjal, mis üles loetud sõjaministerriumi sõjariistade osakonna kirjas 17.IX.1926.a.Nr.2397. Tähendatud operatsioon ei kuulu õieti kaub.tööstusministerriumi tegevuse hulka, kuid väbariigi valitsuse salajase otsuse põhjal 10.IX.1920.a.on eeltähendatud summa Mk.157.743.654.84 kantud kaubandus-tööstusministerriumi operatsiooni krediitide arvele, nähtavasti et riigi eelarvet mitte koorjata.

- 8) Ameerika võlg "Revalise" läbi ostetud kaupade
eest \$ 12.239.412.99 Mk.183.591.194.85,

mis riigi kaubaagentuuri poolt kaubandus-töös-
 tusministeeriumile tasutud, kelle poolt tähen-
 datud võlasumma riigikassa peale üle kantud.

- 9) Väljaspool määratud kredite on kaubandus-töös-
tusministeerium mitmesuguseks otstarbeks välja
võtnud Mk.425.505.294.68.

See summa on järgmiste maksimiste eest riigi-
 kassa poolt kaubandus-töös tusministeeriumile
 arvestatud:

1919.a.

Tollivalitsusele võlgujäänud tolli-
 maksud sissetulnud kaupade pealt, mis
 otsekohe riigi sissetulekuks üle kan-
 tud..... 2.050.663.-

Riigikassa poolt välja mak-
 setud Tall.Läeva Uhisusele
 kapten Altenbrunni poolt Londo-
 nis kauband.agent hra Puhkile
 sissemaksud L 500.-kontrvaluu-
 ta \$ 54.- Raham.kirjad Tallin-
 na renteile 16.V.Nr.3017 ja 20.V.
 19.Nr.3143..... 27.000.-

Riigikassa poolt välja mak-
 setud prl.Pantoff'ile C.Oider-
 manni poolt Londonis kaub.agent
 hra Puhkile sissemaksud L 25.-
 kontrvaluuta \$ 45.- Rahaminist.
 kiri Tallinna renteile 26.V.19.
 Nr.3338..... 1.125.-

Riigikassa poolt välja mak-
 setud a/s. "A.M.Lutherile"
 a/s. "Venesta Ld" poolt Londo-
 nis kaub.agent hra Puhkile
 sissemaksud L 10.000.- kontrv.
 \$ 45.- Raham.kirjad Tallinna
 rent.21.V.19.Nr.3179 ja 2.VI.19.
 Nr.3477 450.000.-

Välja maksetud hra Clementi
 telegrammi põhjal kaub.-tööstusm.
 arvel ostetud kirjutusmasinate
 eest Dkr.36.000.- \$ 5.- 180.000.-

Välja maksetud hra Clementi
 kulud (sõidurahad ja telegr.ku-
 lud); aruande järele riigikassa
 poolt välja maksetud Dkr.349,85
 mitm.kursiga..... 1.829.25

Riigikassa poolt võlja maksetud Pärnu rentoist Londonis kauband. agent hra Puhkile sisse maksetud L 200.- ette kontrvaluuta ä 45.-	9.000.-
Rahamin. summadest kauband.-tööstusmin. arvel Kans. Csake Pankki kaudu Alpo Sooniem'ile tagasi maksetud Smk. 3.142.60 ä 1.-	3.142.60
Kaub.-tööstusminist. kirja põhjal 28.X.19. Nr. 12092, milles teatatakse, et Briti valitsusele väljaantud võlakohustus L 50.000.- peale ä 230.- on selle kohustuse summa Kaminile antud avansi- no riigikassa poolt arvestatud.....	11.500.000.-
Riigikassa kirja põhjal 28.XII.18a. Nr. 1124 maksetud Taubele, Viljandis, Kamini arvel linade operatsioonil alal	25.000.-
<u>1920. a.</u>	
Kaub.-tööst. minist. kirja Nr. 2955 - 26.II.20. a. juures saadud võlakohustuste põhjal, mis E. Valitsuse nimel hra A. Piipi poolt võlja antud, abiandmise katteks vilja, riiete, saabaste ja suhkru eest L 200.000.- ä 230.-	46.000.000.-
E. Panga k. Nr. 15083 - 22.X.20. a. ja riigi rahaasjand. arveosak. k. Nr. 9430 - 28.X.20. a. põhjal võlja maksetud minist. arvel E. Vab. Val. ja E. Panga ühiselt on call a-lt Royal pangas, Londonis "Overseas Import Exp. Co" heaks Stockholmis 1000 ton. rukki eest \$ 137.160+ + 1/2% komisj. \$ 68,58 k. ä 349.314 = = 39.236/3/10	38.843.829.75
E. Panga k. Nr. 15222 - 25.X.20. a. ja riigir. asj. arveosak. k. Nr. 9509 - 2.XI.20. a. põhjal üle kantud E. Vab. Val. ja E. Panga ühiselt on call arvelt Royal pangas, Londonis k&t. min. käesutada L 70.000.- k. ä 990.- hra Puhkile sõjavõe riiete ostmiseks.....	69.300.000.-
E. Panga k. Nr. 16002 - 8.XI.20. a. ja riigir. asj. arveosak. k. Nr. 10021 - 17.XI.20. a. võlja maksetud k&t. min. arvel E. Vab. Val. ja E. Panga ühiselt on call arvelt Royal pangas, Londonis petroleumi eest L 24.000.- k. ä 1000.-	24.000.000.-
Riigi rahaasjand. arveosak. k. Nr. 10252 - 24.XI.20. a. põhjal üle kantud Eesti Panka Dkr. 700.000.- muretsemiseks kontrvaluuta k. ä 49,50 (rukki ostmiseks).....	34.650.000.-
E. Panga k. Nr. 16999 - 25.XI.20. a. makstud riigirah. asj. arveosak. k. järelle Nr. 10250 hra Karlsonile k&t. min. poolt Smk. 600.000.- ä 5,80	3.480.000.-

A&t.min.kirjade põhjal 25.XI.
 20.a.Nr.11609 ja 11611 on riigi-
 kassa peav.poolt 26.XI.20.a.Nr.10299
 ja 10301 p.Panga k.järele 29.XI.
 20.a.Nr.17209 avatud Royal Bank of
 Scotland kaudu ministerriumile ak-
 kreditiivid \$ 55.440.- suhkru ost-
 miseks = \$ 178.605.- a 392.- Dolla-
 rite katteks on ühiselt on call arvelt
 maha kirjutatud \$ 59.000.- a 360.-
 Kontrvaluuta kantud min.operatsioo-
 ni summade arvele 80.240.000.-

x) ja \$ 123.165.-
 rukki ostmiseks

E.Panga k.Nr.17397 - 2.XII.20.a.
 põhjal maksetud k&t.min.soola ostmi-
 seks Smk.420.000.- a 5,75 2.415.000.-

E.Panga k.Nr.17908 - 10.XII.20.a.
 ja k&t.min.k.Nr.10556 - 6.XII.20.a.
 põhjal K. ja T.min.käsitada New-Yor-
 kis 9.XII.20.a.avatud nisu akkredi-
 tiivi katteks \$ 123.000.- välja maks-
 tud L.V.Val. ja E.Panga ühiselt on
 call arvelt. Kontrvaluuta k. a 390.-
 min.operatsiooni summade arvele kan-
 tud 47.970.000.-

Riigikassa peav.k.Nr.10969/70 -
 21.XII.20.a.akkreditivi avamiseks
 Scheel & Ko pangas üle kantud W.
 panga kaudu 1000 ton.rukki ostmi-
 seks. "Estonia American Oil Co" Tal-
 linn, heaks 31.000.000.-

1921.a.

Riigikassa peaval.kirja 10.I.
 21.a.Nr.105 ja E.panga kirja 16.I.
 Nr.64 järele on k&t.min.käsitada
 "Estonian American Oil Co" akkre-
 ditiivi katteks kantud 31.978.000.-

Riigikassa peaval.k.p.24.I.21.a.
 Nr.563 ja 564 ja Eesti Panga k.p.
 25.I.21.a.Nr.1707 välja maksetud
 F.Karlsen'ile Berliinis sõjaväe
 var.val.tehnilise komitee jaoks
 tellitud õpeabinõude eest Smk.
 151.178 a 6,25 944.925.-

Eesti Panga kirja 10.V.21.a.Nr.
 9843 järele välja maksetud "L'As-
 sociation Liniere de Lille"le
 L 184/19/4 a Frs.49,87 = Frs.
 9.224,25 + panga komisjon Fr.4,65 =
 = Frs.9.228,90 a Lmk.24.- 221.493.60

Aksiisi peaval.kirja 27.I.21.a.
 Nr.694 ja Londoni kaubaagendi kirja
 põhjal firma Southard & Ko'le müüdü
 10 aami piirituse eest saadud
 L 160/16/1 a 290.- ministerriumi ope-
 ratsiooni summade arvele kantud... 207.437.38

Riigikassa peaval.kirja 11.VIII.
 22.a.Nr.5996 põhjal üle kantud min.
 operats. summade arvele Briti valitsus-
 sele tõiendav võlg L 29/15/8 a 230.- 6.849.10

425.505.294.68

Eelolevas summas on võlg Briti valitsusele
L 241.681/14/2 Mk.55.586.792.92.

Riigi kaubaagentuuri raamatutest on näha, et
Briti valitsusele on jäänud kaupade eest maksta

	L	190.797	-	3	-	1
"Revalise" kaupade nrchireha	"	50.000	-	-	-	-
Täiendavalt kaupade ja nrchi- reha eest.....	"	884	-	11	-	1
	L	241.681	-	14	-	2

Ülejäänud summa on tarvitatud, nii kui eel-
toodud spetsifikatsioonist näha, mitmesug.kaub.
osak. ja riigi kaubaagentuuri operatsioonideks.

10) Riigi kaubaagentuurile operatsiooni kredii-
diks, kaub.osak.1919.a.ülejääk Mk.181.134.835.29,
missugune summa riigi kaubaagentuurilt kaub.-
tööstusministeeriumile on tagasi maksetud.
Kaub.-tööst.ministeerium on seda summat omalt
poolt riigikassaga ära arvestanud.

M ä r k u s: Peale nende krediitide on kaub.
tööst.min.maksnud oma eelarve
krediitidest kaub.osakonna pal-
kadeks ja teiste kulude katteks
üle Mk.1.700.000.-

V. RAAMATUPIDAMINE.

Vabariigi valitsuse korralduses 25.septemb-
rist 1920.a., mille põhjal riigi kaubaagentuur te-
gutsema hakkas, ei ole kaubandusosakonna aktiiva ja
passiiva üleandmisest riigi kaubaagentuurile midagi
öeldud, veel vähem annab see korraldus alust järæl-
duse tegemiseks, et riigi kaubaagentuur oleks õi-
gustatud tähendatud osakonna järeltulijana talita-
ma ja tema tegevuse tulemusi enese operatsioonide-
ga ühte liitma.

Korralduse pp. 17, 18, 20 ja 21 räägivad puhaskasust; millest riigi kaubaagentuuri ametnikud osa saavad, ja p.20 teeb isegi kaubaagentuuri juhatajale kohuseks kokku seada iga kuu täpise plane kuubilans kasu väljaarvamiseega. Sellest tuleb järeldada, et kaubaagentuuril pidi iseseisev ja eraldi raamatupidamine olema, mille põhjal ta võis oma operatsioonide üle iga kuu täpsed aruanded esitada.

Riigikontrolli järelepärimise peale 7.aprillist 1922.a.Nr.2332/2498 kaubaagentuuri arvepidamise asjas seletas kaubandus-tööstusministerium järgmist:

"1) Riigi Kaubaagentuuri raamatud on algusest peale, s.o.1.oktoobrist 1920.a., eraldi peetud end.Kaubanduse osakonna raamatutest, kuid R.K.A. tegevus ei ole, selle sõna tões mõttes, mitte lahutatud end.Kaub. Csak.tegevusest põhjusel, et R.K.A. ei saanud põhimääruste järele töötama hakatagi ja jäi töötama samal alusel kui Ministeriumi end.Kaubanduse Csakond, ilma oma kapitalita, üle võttes Kaubanduse Csakonnalt mitte ainult kaubad ja rahalised väärtused kassas ja pangas, vaid ka muud väärtused ja kohustused, debitooride-kreditooride j.m.näol.

2) End.Kaubanduse osakonna arvepidamise kordaseadmine ja lõpetamine jäi Riigi Kaubaagentuuri ülesandeks. Paralleel Riigi Kaubaagentuuri raamatutega on peetud end.Kaubanduse osakonna raamatuid, kuid eelmises punktis tähendatud väärtuste ja kohustuste ülejääkisid Riigi kaubaagentuuri raamatutesse senini ülekanda pole saanud, sest et paljud arved 1919.a.peale selgitamata või koguni läbikandmata on. Seega ei või saldosisid ühte liita enne kui kõik vanad arved on selgitatud. Riigi Kaubaagentuuri raamatud on ä jaur ainult tegevuse aja jooksvate läbikäikude kohaselt. Detsember 1920 ja detsember 1921.a.on lõpetamata põhjusel, et paljud nendest tegevuse aastatesse puutuvad operatsioonid veel läbikanda tulevad, ja lõpetada ei saa enne, kui tarvilised sissekanded tehtud, et võimaldada resultaatide väljaviimist, üksikute perioodide eest, vastavalt Riigikontrolli nõuetele. (Riigikontrolli harvendus).

.

3) Vikspärest Riigi kaubaagentuuri kuu ja aasta bilansid tehtud ei ole, selgub eelmistest seletustest, neerajalikult p.1 ja 2.- aktide põhjal ülevõetud kaupad on ühtlasi aktive ja passiva, s.o.osa kapitalist, mis Riigi kaubaagentuur endiselt kaubanduse Osakonnalt üle võtnud, kuid need aktid ei kujuta endast mingisugust tõsist alust arvestamiseks, kuna need hinnatud on umbkaudselt, olgihinda tõheltumata jättes, ja võivad seega ainult käsitlemiseks olla kaupade koogu võrdluse juures, ledukaubaraamatute vahel. Nende omalajal sissekandmine rahaliselt on suureks segaduseks õigete resultaatide väljaviimise juures."

Kuid riigi kaubaagentuuri juhatajad on kaubandusosakonna ja riigi kaubaagentuuri operatsioonide resultaadid raamatupidamises kui ka lõpuaruandes kokku liitnud ja selles asjas vabariigi valitsuse korralduse ja riigikontrolli nõudmise vastu talitunud. ~~kaubandusosakonna~~
~~arvestamisest~~
~~kaubandusosakonna~~
~~arvestamisest~~

nevideerimiseks esitatud arvestamatutest on näha, et riigi kaubaagentuur oma arvestamised ilma algusbilansita avas. Memoriaalis on algusbilansi jaoks mitu lehte vabaks jäetud. Kaubandusosakonna operatsioonidele avas riigi kaubaagentuur oma raamatutes "kaub.osakonna likvideerimise arve", mille aja jooksul kõikide kaup.osakonna summade ülekandmisega lõpetas. Kaub.osakonnalt ülejäänud kaupade kohta on 1920.a.oktoobri algusel küll inventuur tehtud, kuid ladu ja kaubaraamatud ei ole selle inventuuriga kooskõlasse viidud. Kaub.osakonna 1920.a.arvete läbikäigu summad on riigi kaubaagentuur oma raamatutes 1924.aastal üle kannud ja, nagu eelpool tähendatud, seega oma ja kaubandusosakonna operatsioonid seegi ajanud.

Üksikute raamatute kohta peab tähendama, et

kasra ja pankade arvearvatuses saldod 1.1.1921.a. peale on ette kantud, kuna tähendatud arved peaarvatuses ilma vastava saldota algavad; läbikäigu summad on õiged. Hiigi kaubaagentuur on oma raamatud 1920-1924.a. ainult 31.detsembril 1924.a. lõpetanud, kuna 1920-1923.aastate arvete läbikäigu summad 1924.a. peaarvatusesse on üle kantud. Lõpabilans on pärast seda 20.juunil 1925.a. tehtud.

retireeritud abiraamat Nr.12 - 1920/1921.a. on lõpetamata, kokkuvõtted pliiatsiga tehtud. kaupade operatsioonide arvestamiseks on riigi kaubaagentuur ~~üle~~ ostu- ja ~~üle~~ müüraamatud sisse seadnud, mille kuu kokkuvõtted memoriaalist läbi kannud. Osturaamatud ei ole aga kõik ostu operatsioonid sisse kantud, mõned on otseselt memoriaalist läbi viidud.

Esitatud lõpuarvannote kohta tähendab riigi kaubaagentuur oma selotuskirjes muuseas:

"Üksikute tegevuse aastate eest araldi aruandeid kokku seada ei olnud võimalik, olgugi, et kõik teatud aastatesse puutuvad operatsioonid on enam-vähem vastavate aastate raamatutes arvestada püütud ja sel põhjusel ka kõik raamatud, kuni selgituste töö lõpetamiseni, lahti hoitud, ei võinud siiski täpsed ja õiged saadud kasu ja kahju summad iga aasta kohta kujuneda, teatud operatsioonide pealt, kõigepealt sel põhjusel, et linnade operatsioonidega seotud toimetused kõikide tegevusaastatega seotud on, nimelt: linnad osteti, monopoli hindadega, 1919 ja 1920.a.a. ja müüdi 1919-1921.a., kuna vastukaupu, millede pealt riik linnade arvel kahjusid kandis, kuni 1922.a. lõpuni välja jagati ja väljajagamata kaupu veel kuni 1924.a. veebruari kuuni, enampakkumise teel, realseeriti. Ka algas, nii kui juba eelpool nimetatud, Riigi Kaubaagentuur oma tegevust ilma alusbilansita, kus juures Riigi Kaubaagentuur oma tegevuse ajal peesjalikult end kaub. osakonna poolt sisseostetud kaupade realseerija oli ja saadud kahjud tema tegevuse aastatesse ei kuulu. Nii oleks mõttetu olnud üksikute aastate kohta araldi aruandeid kokku seada, mis teatud operatsioonide ja kaupade suhtes üleminevaid andmeid sisaldanud oleks."

VI. RIIGI KAUBAAGENTUURI ARUANNE.

Kaubandus-tööstusministeerium saatis 30. juunil 1925. a. kirja Nr. 2240 juures riigikontrollile revideerimiseks riigi kaubaagentuuri poolt kokku seatud aruanded:

1) bilans 31. dets. 1924. a. peale, tulude ja kulude aruanne ühes 29 lisaga ja

2) lõpubilans 20. juuni 1925. a. peale, kasude ja kahjude aruanne ühes 14 lisaga.

A. Bilans.

Viimase bilansi järele oli riigi kaubaagentuuri arvete seis 20. juunil 1925. a. järgmine:

Aktiiva.1) Kassa arve.

1. I. 1920. a. kuni 20. VI. 1925. a. oli mitmesuguseid sissetulekuid.....	Mk.	250.091.706.71
väljaminekuid.....	"	<u>249.780.950.76</u>
20. VI. 1925. a. ülejääk	Mk.	310.755.95

Tähendatud ülejäägi on riigi kaubaagentuur kaubandus-tööstusministeeriumi kassasse sisse maksnud aruande juures oleva maksutunnistuse põhjal 26. VI. 1925. a. Nr. 146.

Riigi kaubaagentuur on kassa aruanded esitanud 1920-1924. a. eest.

2) Jooksev arve Eesti Pangas Nr. 212.

Ülejääk oli Eesti Pangas 20. VI. 1925. a. Mk. 5.323.282.-, mis sugune summa vastab Eesti Panga arve väljavõttele. Eeltähendatud summa on nimetatud panga teadaande põhjal 22. VI. 1925. a. üle kantud kaub. tööst. ministeeriumi deposiidi arvele Nr. 19.

Tähendatud jooksva arvel kogunud % 1925. a. eest Mk. 155.200.- on Eesti Pank sama teadaande põhjal riigikassa jooksvale arvele kannud.

Eesti Pank on samuti riigikassa arvele kannud riigi kaubaagentuuri jooksva arve %

1923. a. eest Mk. 2.007.535.-

1924. a. " " 799.600.-,

mis tugused summad riigi kaubaagentuur ühelt poolt kasudena näitab, teiselt poolt neid summe aga arvestab "puhtakasu arvel tasutud summade arvel".

Et eeltähendatud summad riigi kaubaagentuuri kasude hulka ei kuulu "R.T." nr. 67 - 1922. a. väljakuulutatud riigikoogu poolt 11.V.1922. a. Nr. 33 all vastuvõetud seaduse põhjal, siis tuleb kaubaagentuuri arvestamist vastavalt korrigeerida.

3) Võlakohustused.

Riigi kaubaagentuuri käsutada jäid 20.VI.1925 a.:

ETK. vekslid, tähtajaga
27.VI - 28.XII.1925. a. Mk. 6.250.000.-

V. Rempeli veksal, täht-
päev 1.XII.25. a. " 49.450.-

(lisa Nr. 6 järele) kokku Mk. 6.299.450.-

Tähendatud vekslid on kaub.-tööstusministeeriumi pearaamatupidaja vastu võtnud allkirja järele 26.VI.1925. a.

Kaubandus-tööstusministeeriumilt saadud andmete järele on kõik vekslid tasutud.

4) Liikuv varandus.

Järelejäänud aruande lisa Nr. 10. järele mitmesugust kantselai mööblit ja asju, kirjutusmääsaid, kaal vihtidega jne. kogusummas Mk. 103.650.07.

Tähendatud varandus on üle antud kaub.tööst. ministriumi kantsleisse allkirja vastu 30.VI. 1925.a.

Vabariigi valitsuse määruse põhjal 29.märtsist 1922.a. ("R.T." nr.45 - 1922.a.) on see varandus hinnata üle antud ja kaubandus-tööstusministriumi poolt oma raamatutes vastavalt arvestatud. Sellepärast tuleb ülevaltähendatud summa aktivast välja jätta.

5) Komisjoni müügile antud arstirohud.

Ameerikast saadud arstirohtudest jäi Lill ja Hakkaja juures müümata 20.VI.1925.a.mitmesuguseid arstirohte, nimekirja järelle (lisa Nr.5) Mk. 2.176.181.90 väärtuses.

Arstirohtudest on tulevikus ainult kahju oodata, sest 1) on mõned arstirohud pärastpoole odavamalt müüdnud kui inventeeritud ja 2) kaub.-tööstusminister kavatses järelejäänud arstirohud hinnata sõjaväe tervishoiuvalitsusele üle anda.

6) Debitoorid.

a) Riigiasutused:

1) Sadamatehased, võlg ... Mk.1.153.935.52
Võlasumma on kinnitatud sadamatehaste poolt kirjaga 6. V.1925.a.Nr.1456.

2) Riigi raudteevalitsuse võlg " 4.288.140.18

Tähendatud võlasumma koosneb: a) hinnaalandusest määrdeöli peale, b) kaaluvahede arvestamistest, c) vahetasust, mis R.kaubaagentuur väljamaa operatsioonide täitmisel on arvestanud 2-3%. R.kaubaagentuur ei ole selgitanud, missugustest üksikutest summadest ülevaltähendatud võlasumma koos seisab, samuti ei saanud revideerimisel seda jälgida, sest raudteeval.ei ole sissemaksud igakord mitte üksikute

arvete järele teinud, vaid on suuremad summad maksnud üldse arvete kattas. haudtöevalitsus ei ole ülevaltähendatud summat mitte tunnistanud, vaid on üksikute summade mahakirjutamist nõudnud. (hdt. val. kiri 29.IV.25.a.Nr.2133).

3) Sõjaministeeriumi varustuse valitsuse võlg Mk.24.840.444.07

Tähendatud võlg on tekkinud mitmesug. varustuse eest, mis R. kaubaagentuur var. valitsusele annud. Võlasumma kohta varustuse valitsuse poolt vastulauseid ei ole esitatud. - Vabariigi valitsuse otsuse põhjal 27.X.1926.a. on sõjaministri ettepanekul 20.X.1926.a. Nr.5631 tähendatud võlasumma Mk.24.840.443.86 aruande korras maha kustutatud.

4) Riigikontrolli võlg " 250.-

Selle summa võlgnes riigikontrolli ametnikkude komitee 1 paari sabaste eest. Võlg on tasutud 1926.a. kaub.-tööstusministeeriumile.

5) Rahaministeeriumi võlg " 284.690.88

Tähendatud summa on riidevarustuse hinnavahe, mis tasumata jäänud.

6) Põllutööministeeriumi võlg " 298.526.88

Kirjavahetusest ei ole näha, et põllutööministeerium selle summa vastu oleks väielnud.

7) Mereasjanduse peavalitsuse võlg " 3.349.012.92

Võlasumma on õigeks tunnistanud ningetatud peavalitsuse kirjaga 24.IV.1925.a.Nr.782.

8) Riiklise turbatööstuse võlg " 387.996.80

Võlg on turbatööstuse poolt õigeks tunnistanud ja kaub.-tööstusministeeriumiga reguleeritud.

9) Välisministeeriumi võlg ... " 8.896.897.56

Arvete võrdlemisel on selgunud, et välisministeerium ei ole tunnistanud mitmesug. kursivahesid Mk.4.368.558.46 suuruses, vaid on nõudnud nende vahede mahakandmist. Välisministeeriumi arvvel on peale selle veel selgitamata summasid Mk.4.528.338.90 (k.l/1925.a.).

10) Siseministeeriumi võlast Mk.743.129.- on kaub.-tööst.ministri resolutsiooni põhjal 11.VI.1925.a.maha kantud Mk.743.128.- ja aktivasse üles võetud "

Tähendatud võlg oli tekkinud siseministeeriumi nõudmise peale väljaantud sigarettide eest, mil- lede eest saadud raha tähendatud ministeeriumi ametnikud Gallin ja Maurer jätsid riigi kaubaagen- tuurile üle andmata. Riigikontroll tegi ettepaneku kohtupalati proku- rörile süüdlasi ametnikke vastutu- sele võtta kriminaal kohtupidamise korras ning riigi kaubaagentuur esitas nende vastu tsiviilnõudmise kohtule, kes tähendatud summat riigi kaubaagentuuri kasuks on väl- ja mõistnud, kuid raha kättesaami- ne on kahtlane, sest nõudmise rahul- damiseks puudub kostjatel varandus. (kaub.-tööst.min.kiri. 22.X.1926.a. Nr.4251/a.)

11) Ehituse peavalitsuse võlast Mk.92.161.28 on kaub.-tööst.minist- ri resolutsiooni põhjal 11.VI.1925a. maha kantud Mk.92.160.28 ja akti- vasse üles võetud Mk.

1.-

Tähendatud võlg on tekkinud an- tud materjalide eest. Ehituse pee- val.ametnik A.Gielov oli selle summa ära raisanud, ette pannes ehituse peavalitsusele võltsitud maksutunnistuse kaub.-tööst.minis- teeriumi nimel. Võlasumma on kohtu poolt välja mõistetud, kuid kätte- saamine kahtlane.

Kokku debitoore-riigiasutusi Mk.43.499.896.81

Debitoride hulka tuleb veel arvata toitlusministeerium võla- summaga " 61.052.270.23

Riigi kaubaagentuur on tähenda- tud summat üle kannud "puhtakasu arvel tasutud summade hulka", kuid arvesse võttes, et sellest võlast osa pärastpoole tasutud ja veel edaspidi toitlusministeeriumi ak- tiva lõpulikult realseerimisel osa- lisi tasumisi on ette näha, tuleb tähendatud võlasumma debitoride arvele tagasi kanda.

Riigiasutuste kogu võlasumma Mk.104.552.167.04

b) Omavalitsus- ja eraasutused ning isikud:

1) Tartu maakonnavalitsus võlgneb Mk. 846.330.05

Võlg on tekkinud mitmesuguste kaupade väärtusest ja kulydest Mk.800.000.- ja viivitus % Mk. 46.330.05. Selle summa vastu maa- konnavalitsus ei vaidle, kuid tasu- da kavatses 10 a.jooksul ja on pööranud vastava palvega siseminis- teeriumi poole. (k.Nr.21/1923a.lhk.144).

- 2) Järva maakonnaavalitsuse
võlg Mk. 584.294.73
Võlg on tekkinud mitmesuguste kaupade väärtusest ja kuludest. Järva maakonnaavalitsus on pööranud palvega rahaministeeriumi poole, lubada tähendatud võlga 10 aasta jooksul ära tasuda. (Võlasumma on maak. valitsuse poolt tunnustatud kirjavahetuse läbi k.Nr.17/1923).
- 3) Lesti tarvitajate ühisuse keskühisuse võlg " 2.994.263.92
Tähendatud ühisus on sellest võlasummast tunnistanud Mk. 209.299.81, kuna ülejäänud summa vastu vaidleb. Üksikasjalised andmed selle kohta leiduvad selles seletuskirjas lhk. 2/5.
- 4) O. Ottase võlg " 1.700.-
on tekkinud temale ministeeriumi laadust antud laudade eest.
- 5) Lill ja Hakkaja võlg " 72.479.-
Tähendatud firma võlgneb seda summat müüdnud arstirohtude eest, mida tema oleks lepingu põhjal pidanud ära tasuma. Et aga kõik arstirohud ei ole müüdnud sularaha eest, on nimetatud firma maksu pikendamist palunud.
- 6) Halliste majandusühisus .. " 8.159.16
Võlg on ühisuse esitaja poolt tunnustatud.
- 7) Pärnu majandusühisus " 22.884.-
Võlg on tekkinud linade pealt arvatud vahetasust. Ühisusel oli õigus saada tasu linade puhastamise eest, kuid tema nõuab kõige vastuvõetud ja ärasaadetud linade eest vahetasu.
- 8) J. Vessart'i võlg " 4.896.35
on üle kantud linajaoskonna raamatutest. J. Vessart (Järva maak. linavolinik) ei ole tähendatud summat dokumentidega tõestanud.
- 9) J. Leedu võlg " 4.830.51
on samuti üle kantud linajaoskonna raamatutest. J. Leedu (Viljandi-maa linavolinik) ei ole kulutatud summa kohta tõendavaid dokumente ette pannud.
- 10) R. Heerdemann'i võlast
Mk. 14.846.- on kaub.-tööst. ministri resolutsiooni põhjal 11.VI.1925a. maha kantud Mk. 14.845.- ja aktivas-
se üles võetud " 1.-

Tähendatud võlg oli tekkinud kooperatiiv "Aida" arvel väljaantud sigarettide eest, mis aga kooperatiivi poolt ei ole tunnustatud. Kohtu poolt oli välja mõistetud Mk.20.000.-, sisse nõutud Mk.5.154.-, jäi võlgu Mk.14.846.- Selle summa kättesaamine on riigi kaubaagentuuri andmete järele kahtlane olnud, millepärast sama maha kantud.

11) Estonian-American Oil Company võlast Mk.2.076.460.- on maha kantud eeltähendatud resolutsiooni põhjal Mk.2.076.459.- ja aktivasse üles võetud

Mk. 1.-

Võlg on tekkinud rukkide puudujäägist; tähendatud firma on pankrotti jäänud, sellepärast on see summa maha kantud. Üksikesjalikud andmed v.lhk.232.

12) N.Pukkiti võlast Mk.762.102.85 on maha kantud eeltähendatud resolutsiooni põhjal Mk.762.101.85 ja aktivasse üles võetud

" 1.-

Võlg oli tekkinud avansi ja tööliste ja ametnike varustuse raha raiskamise tõttu; lähemad andmed selle kohta leiduvad selles seletuskirjas lhk.200.

Tähendatud summa on kohtu poolt välja mõistetud, kuid kättesaamine küsitav (riigi kaubaagentuuri andmete järele), millepärast ka maha kantud.

13) R.Kraut'i (Cederhilm) võlast Mk.97.374.40 on maha kantud eeltähendatud resolutsiooni põhjal Mk.97.373.40 ja aktivasse üles võetud

" 1.-

Võlg on tekkinud selle läbi, et Kraut tema kätte ilma tagatiseta väljaantud akkumulaator happe pudelid (500 tk.) tagasi ei toonud. Tähendatud summa on kohtu poolt välja mõistetud, kuid sissenõudmine viibib, sest pole võimalik leida varandust nõudmise rahuldamiseks. (Kaub.-tööst.min.kiri 22.X.1926.a.Nr.4251/R.)

14) J.Rapoport võlgneb

678.274.63

Võlg on tekkinud temalt komisjoni müügile võetud metsamaterjalide operatsioonist. Kaub.-tööst.min.kirja järele 22.X.1926.a.nr.4251/R on asi senini kohtusse sisse andmata.

15) Kooperatiiv "Ait" võlast Mk.24.992.40 on maha kantud eeltähendatud resolutsiooni põhjal Mk.24.991.40 ja aktivasse üles võetud

1.-

Võlg oli tekkinud selle tõttu, et arvete võrdlemisel riigi kaubaagentuuriga selgus, et kooperatiivile oli tubakat vähem arvestatud kui tegeli-

kult välja antud. Nõudmise asi on kohtus olnud, kuid selle tõttu, et tekkinud vea parandamiseks seaduses ettenähtud tähtaeg oli möödunud, jättis kohus nõude tagajärjeta (Tall.linna II jsk. rahukohtuniku otsus 4.IV.1925.a.), mil põhjusel tähendatud summa on maha kantud.

16) Eesti tööstuse ühisuse liidu võlast Mk.326.987.26 on maha kantud eeltähendatud resolutsiooni põhjal Mk.326.986.26 ja aktivasse jäetud Mk.

1.-

Võlg oli tekkinud kivisüta müügist tähendatud ühisusele. Võla sissenõudmiseks oli riigi kaubaagontuur kohtu poole pöörenud, kus selgus, et tähendatud Eesti tööstuse ühisuse liit on likvideeritud, mil põhjusel võlasumma maha kantud.

17) Eestimaa vabrikantide ühisuse võlast Mk.482.430.- on maha kantud eeltähendatud resolutsiooni põhjal Mk.482.429.- ja aktivasse võetud

1.-

Võlg on tekkinud kivisüe ja teiste kaupade müügi alal.

Kaub.-tööst.ministeeriumi kirja järelle 20.X.26.a.Nr.4251 on nõudmine rahukogusse sisse antud, kuid seal sisuliselt otsustamata.

18) Väliskaub.ühisus "Kosmos" võlast Mk.7.183.951.80 on maha kirjutatud eeltähendatud resolutsiooni põhjal Mk.7.183.950.80 ja aktivasse jäetud

1.-

Üksikasjad selle võla kohta leiduvad selles seletuskirjas lhk.42.

19) C.A.Virkhaus'i võlast Mk.329.651.50 on maha kirjutatud eeltähendatud resolutsiooni põhjal Mk.329.650.50 ja aktivasse jäetud

1.-

Üksikasjad selle võla kohta on selles seletuskirjas lhk.38.

20) Põhja paberi ja puupapi vabr. a/s. võlast Mk.667.015.42 on maha kirjutatud eeltähendatud resolutsiooni põhjal Mk.667.014.42 ja aktivasse jäetud

1.-

Üksikasjad selle võla kohta on selles seletuskirjas lhk.53.

21) Tartu linnavalitsuse võlast Mk.178.116.05 on maha kirjutatud eeltähendatud resolutsiooni põhjal Mk.178.115.05 ja aktivasse üles võetud

1.-

Võlg on tekkinud bensiini müügi alal. Tartu linnavalitsus tel-

lis kirjaga 2.V.1921.a.Nr.1136
 250 puuda bensiini, hinnaga 735 mk.
 puud - Mk.133.750.- eest, mis ka lin-
 navalitsuse poolt on tarutud. Niigi
 kaubaagentuur on aga Tartu saatnud
 ja arvestanud 341 pd. 15 n. bensiini
 eest ä Mk.1050 puud = Mk.361.366.05,
 põhjendades kallimat hinda sellega,
 et tollimise ajal bensiini lõpukel-
 kulatsioon oli tegemata. Niigi kau-
 baagentuur on nõudmise kohtusse esi-
 tanud, kuid rahukogu ei ole seda ra-
 huldanud; peale seda kohtupalatisse
 appelleerinud, kus asi veel otsusta-
 mata.

22) Riigivar.osak.ametn.verustuse
 võlast Mk.17.020.62 suuruses on maha
 kantud eeltõhendatud resolutsiooni
 põhjal Mk.17.019.62 ja aktivasse jäe-
 tud

Mk. 1.-

Võlasumma oleks pidanud regulee-
 ritud sama r.var.osakonnaga kellel
 võimalus oli võlga ametnikkude käest
 sisse nõuda. Kaub.-tööst.minist.kir-
 jast 22.X.1926.a.Nr.4251/R on näha,
 et asi oli Tallinna-Haapsalu rahuko-
 gu poolt kuriteo tunnemärkide puudu-
 sel ära lõpetatud.

23) Pärnu puu- ja rauatööstuse
 tehase võlast Mk.68.421.24 on maha
 kirjutatud Mk.68.420.24 eelnimetatud
 resolutsiooni põhjal ja aktivasse
 üles võetud

" 1.-

Võlg on tekkinud säte müügist.
 Kaub.os.oli nimetatud tehasele müü-
 nud 934 pd., hinnaga Mk.135.- puud -
 Mk.128.421.24 väärtuses, kuid maks-
 nud on tema Mk.60.000.-, vahe Mk.
 68.421.24 tasumata. Nõudmine on ra-
 hukogule esitatud, kuid seni otsus-
 tamata. (K.tööst.min.kiri 22.X.26.a.
 Nr.4251/n.)

24) Kaub.tööst.min.ametn.kooper-
 atiivi võlast Mk.132.902.- on samu-
 ti, kui eelmises punktis tähendatud,
 maha kirjutatud Mk.132.901.- ja ek-
 tivasse jäetud

" 1.-

Kaub.-tööst.min.kirjaga 22.X.26.a.
 Nr.4251/n selatab selle võla kohta,
 et "kooperatiivi likvideerimise ko-
 misjoni poolt kriminaal korras üles-
 tõstetud süüdistus Tallinna-Haapsalu
 rahukogu poolt ära lõpetud, m/voli-
 niku poolt uus tsiviilnõudmine seni-
 ni algatamata."

25) A.Markson p/l. "Dora" omaniku
 võlast Mk.521.111.50 samuti kui eel-
 mistes punktides tähendatud, maha
 kirjutatud Mk.521.110.50 ja aktivas-
 se jäetud

" 1.-

Võlg on tekkinud 1919.a. Londoni kaubaagentuurilt kulutatud summast L 381-15-4.

Kaub.-tööst.ministeeriumi kirja järelle 22.X.1926.a.Nr.4251/R on sissenõudmine üle antud teedeministeeriumi korraldusse.

26) C/ü. "Fenno-Baltika" võlast Mk. 2.014.687.50 on maha kantud (samuti kui eelmistes punktides tähendatud) Mk. 2.014.686.50 ja aktivasse jäetud Mk. 1.-
Käesolevas seletuskirjas lhk. 98.
on üksikasjalised andmed selle kohta.

27) Uue Suislepa masinatarv.ühis. võlast Mk.220.211 maha kirjutatud eelmistes punktides nimetatud resolutsiooni põhjal Mk.220.210.- ja aktivasse üles võetud " 1.-
Tähendatud ühisus võlgneb seda summat saadud rehepeksu garnituuri eest. Nõudmine on kohtusse esitatud, rahukogu on nõudmise tagasi lükanud, appellatsiooniga kaebtus kohtupalatis senini otsustamata. (Kaub.-tööst.min.kiri 22.X.1926.a.Nr.4251/R.)

28) Uue Pikru küla masinatarv.ühisuse võlast Mk.276.652.- maha kirjutatud eelmistes punktides tähendatud põhjusel Mk.276.651.- ja aktivasse üles võetud " 1.-
Võla tekkimine ja nõudmise asi samuti nagu p.27 kirjeldatud.

29) Petseri maakonnavalitsuse võlast Mk.20.230.- maha kantud eelmistes punktides nimetatud resolutsiooni põhjal Mk.20.229.- ja aktivasse üles võetud " 1.-
Võlg on tekkinud tasumatajäänud laenu % Mk.2303.- ja kohtukuludest Mk.17.427.- Kaub.-tööst.min.kirja järelle 22.X.1926.a.Nr.4251/R on sissenõudmine algatud.

30) "Tallinna Teataja" võlast Mk.826.449.38 maha kirjutatud eelmistes punktides nimetatud resolutsiooni põhjal Mk.826.448.38 ja aktivasse jäetud " 1.-
Võlg on tekkinud müüdü paberi eest tasumatajäänud summast. Kaub.-tööst.min.kirjas 22.X.1926.a.Nr.4251/R on selle kohta selgitud "et ühisus likvideeritud, puudub võimalus nõuda: selgitamisele võetud küsimus, kas ühisuse asutajad liikmed võla asjas vastutavad on."

31) Viru maakonnavalitsuse võlast Mk.93.103.53 on maha kantud eelmistes punktides nimetatud resolutsiooni põhjal Mk.93.102.53 ja aktivasse jäetud " 1.-
Tähendatud võlasummat ei tunnista Viru maakonnavalitsus, põhjused on üles loetud nende kirjas 30.IX.1922.a.Nr.11024. (Kaub.osak.kaust. Nr.55/1920a. "lambavillad".)

32) Lääne maakonnaavalitsuse võlast Mk.77.592.93 maha kantud eelmistes punktides tähendatud resolutsiooni põhjal Mk.77.591.93 ja aktivasse jäetud Mk. 1.-
 Lääne maakonnaavalitsus ei tunnista seda võlga põhjustel, mis nende kirja- jades 22.IV. ja 7.V.1923.a.üles loe- tud (kaust 18/19 - 1923.a.arhiiv).

33) Saaremaa maakonnaavalitsuse võ- last Mk.6197.45 on maha kantud eelmis- tes punktides nimetatud resolutsiooni põhjal Mk.6196.45 ja aktivasse jäetud " 1.-
 Kirjavahetusest riigi kaubaagentuu- ri ja tähendatud maakonnaavalitsuse va- hel (1923.a.arhiiv kaust Nr.21) on nä- ha, et maakonnaavalitsus oma võla tasu- tuks on lugunud. Milloist võlg tekkinud, ei saa jälgida, sest rasematute välja- võtet maakonnaavalitsuselt ei leidu.

Järgmistest võlasummadest on maha kirjutatud eel- tähendatud resolutsiooni põhjal ja aktivasse jäetud Mk.1.- suuruses:

34) Tallinna linna toitlusvalitsu- se võlast Mk.5250.- maha kirjutatud Mk.5249.- ja aktivasse üles võetud... Mk. 1.-
 Võlg on tekkinud petroleumi vasti- de eest ja Tall.linna toitlusvalitsu- se poolt tunnustamata, sest tema olla teised vaadid aserele annud, mille kohta aga andmeid kirjavahetuses ei leidu. Kaub.-tööst.ministreeiumi kir- ja järele 22.X.1926.a.Nr.4251/R on asi, kui kahtlane, kohtusse andmata.

35) Berliini kaubaagentuuri võlast Mk.39.323.99 maha kirjutatud Mk.39.327.99 ja aktivasse üles võetud " 1.-
 Võlasumma Rmk.13.292.44 kursiga 2,15 on tekkinud selle tõttu, et en- dine esitaja F.Karlson on lõpuarve riigi kaubaagentuuriga tegemata jät- nud.

36) Moskva kaubaagentuuri võlast Mk.71.800.- maha kirjutatud Mk. 71.799.- ja aktivasse jäetud " 1.-
 Võlg on tekkinud toitlusministee- riumi arve järele 14.III.1921.a. Moskva saadetud 30 pd.suhkru eest. Et Moskva kaubaagentuuri esitajat Voinoff'i ei ole leida, ei saa võla- summast sisse nõuda, millepärast üle- valtähendatud summa ka maha kirjuta- tud.

37) F.Karlson'i võlast Mk. 2.946.573.68 maha kirjutatud Mk. 2.946.572.63 ja aktivasse jäetud " 1.-

Selle võla kohta leiduvad üksikasjalised andmed lhk. 63.

Kaub.-tööst.min.omas kirjas 22.X. 1926.a.Nr.4251/R seletab selle võla kohta järgmist:

"Rahukogu poolt kuriteo tunnuseid
"puudusel kriminaal korras esitatud
"nõudmine ära lõpetatud; kaub.-tööst.
"min.resolutsiooniga tsiviilnõudmise
"üleöstmine F.Karlson'i vastu samuti
"ära lõpetatud; m/.juriskonsultile
"asi uueks läbivaatamiseks antud tsiviilnõudmise üleöstmise asjas teiste asjaosaliste vastu."

Kokku debitoore - omavalitsus- ja eraasutusi ja isikuid Mk.5.218.139.35

Peale ülevalnimetatud võlgade kannab riigikontroll debitoride arvele:

E.lastekaitse ühingu võla kaupade kuludeest Mk.2.671.169.4

Vabariigi valitsuse järgmise otsuse põhjal 13.

VII.1921.a.(prot.Nr.61 § 7):

"Seni Toitlusministeeriumi poolt korraldud
"Ameerika Abiandmise Seltsi (American Relief Administration European Childrens fnd) poolt Eesti lastekaitse ühingu kaudu puudust kannatajatele Eestis väljajagatavate kaupade väljalaadimist, ladushoidmist ja väljaandmist toitlusministeeriumi likvideerimise puhul l.VII.s.a.arvates tööstus- ja kaubandusministeeriumi korraldada anda."

on riigi kaubaagentuur üle võtnud toitlusministeeriumi ladudest 29.VII - 15.IX.1921.a. Ameerika abiandmise ja Inglis seltsi "Hoiu lapsi" toiduained ja nende väljaandmise kohta, mis Eesti lastekaitse ühingu juhatuse nõudmistele põhjal sündis, raamatud Nr.10 ja 11 pidanud. Vabariigi valitsuse otsuse põhjal 5.juunist 1925.a.andis kaubaagentuur kõik Ameerika abiandmise seltsi kandest saadud ained Eesti lastekaitse ühingule üle akti põhjal 20.juunil 1925.a.

Kulud, mis toiduainete vastuvõtmise ja väljaandmisega seotud, samuti kinnituse kulud ja töölis-

te palgad kandis riigi kaubaagentuur "Lastekaitse ühingu kaupade kulude" arvele, millede kogusumma Mk.2.671.169.41 arvestas kui puhtakasu arvel tasutud summa.

Et vabariigi valitsus ei ole ära määranud, kes need kulud peab kandma ning ministeeriumil õigus puudus puhtakasu arvel kõrvalisi väljaminekuid teha, siis tuleb tähendatud Mk.2.671.169.-lastekaitse ühingult sisse nõuda, või kui see võimalik ei peaks olema, siis kahju seaduslikus korras riigi kanda võtta.

M ä r k u s: Siin juures peab tähendama, et nimetatud Ameerika abiandmise seltsi kaupade arvestamine on olnud väljaspool riigi kaubaagentuuri raamatupidamist, mille tõttu käesoleval revideerimisel seda arvestamist üksikasjaliselt ei tulnud võrrelda.

Nii kui juba eelnimetatud üksikute debiitoride juures ära tähendatud, on kaub.-tööst. ministri k.t. Leo Sepp'a järemlise resolutsiooni põhjal 11.VI.1925.a., millest ärakiri riigi kaubaagentuuri vastaval ettekande ärakirjal leidub:

"Ettekantud korras talitada. Kahtlased võlasummad, mis aktiivasse (1 margega) üles jäävad, ühisele nimekirjale kanda, et hiljem võimalik oleks neid nõudmisi selgitada ja esimesel võimalusel sisse nõuda."

maha kantud debiitoride arvelt kogusummas Mk. 20.356.720.78.

Eeltähendatud mahakirjutused on riigi kaubaagentuur teinud, et lõpubilansi mitte koormata summadega, millede sissetulek on väga kahtlane.

7) Kindlustused.

Järgmised kindlustused olid riigi kaubaagentuuri kassas 20.VI.1925.a. (lisa Nr.7):

- 1) K.Scheel & Co kindlustus-
kiri 16.XII.1920.a. Esto-
nia-American Oil Co ruk-
kide lepingu täitmise
kindlustuseks Mk. 500.000.-
- 2) Lill ja Hakkaja'lt saadud
komisjoni müügile antud
arstirohtude väärtuse
kindlustuseks vekslid il-
ma tähtpäevadeta " 2.500.000.-
- Mk. 3.000.000.-

Tähendatud kindlustused on kaubandus-tööstus-
ministeeriumi pearaamatupidaja 21.VI.1925.a. allkir-
ja järele vastu võtnud.

8) Kahtlaste võlgade arve debet-saldo M.3.-

Debitooride arvelt olid järgmised võlad kaht-
laste võlgade arvele üle kantud:

- 1) riigikontrolli arvelt Mk.127.393.87

Võlg riigikontrolli arvele ei
kuulunud, sest nagu pärast selgus,
oli end.Rkt.ametnik Luuberg vale-
dokumentide abil välja võtnud riig-
ikontrolli arvel bensiini 153 pd.
25 n.

- 2) riigikontrolli
arvelt.....Mk.36.981.-

tollivalit-
suse arvelt " 121.509.-

rahaminis-
teeriumi
arvelt.... " 223.060.- Mk.381.550.-

1923.a.kahtl.
võlg.arvelt:
maha arvatud
tagasisaadud
shevicti eest " 12.102.50 "369.447.50

sama isiku ja teiste
poolt valedokumentide
abil väljavõetud ing-
lis shevicti eest.

- 3) J. Arro võlast bensiini eest " 9.967.50

Kaub.-tööstusministri resolutsiooni põhjal
11.VI.1925.a.on eelnimetatud summadest maha kirju-
tatud Mk.506.805.87 ja aktiivasse jäetud:

Luuberg'i võlast Mk. 1.-
 " ja teiste võlast " 1.-
 J. Arro võlast " 1.-

Kaubandus-tööstusministeerium kirjaga 22.X.
 1926.a. Nr.4251/R seletab nende võlgade kohta:

p.1 ja 2 ülesvõetud summad on kohtu poolt
 välja mõistetud, puudub varandus
 nõudmise rahuldamiseks.

p.3. Arro elukoha mitterahuldamise tõttu
 nõudmine senini sisse andmata.

9) Puhtakasu arvel tasutud summad.

Kaubandus-tööstusministeerium teatas kirja-
 ga 8.XII.23.a.Nr.8/R riigi kaubaagentuurile, et
 ministeerium on riigikassale sissemaksatud sum-
 madest arvestanud Mk.16.381.637.92 riigi kauba-
 agentuuri puhtakasu maksude arvel.

Peale eeltähendatud summa Mk.16.381.637.92
 on riigi kaubaagentuur tähenda-
 tud arvele kannud:

riigikassale üleantud jooksva arve E.P.Nr.212 % 1923.a.eest"	2.007.535.-
samuti 1924.a. eest	" 799.600.-
riigikassale 1924.a.üleantud summad	" 38.000.000.-
kaub.-tööst.min.deposiidi arve- le Nr.19 sissekantud	" <u>10.000.000.-</u>
	Mk.67.188.772.92

ja järgnevate arvete saldod:

toitlusministeeriumi võlg ...	Mk.61.052.270.23
riigiteenijate varustuse vahe- rahad	" 72.476.091.41
Prantsusmaalt saadud sõjalise varustuse eest	" 157.743.654.84
Lastekaitse ühingu kaupade ku- lud (2.488.701.41 + 182.468)	" 2.671.169.41
Soome messe kulud	" <u>1.514.801.08</u>
	Mk.362.646.759.89

Eeltähendatud summade kohta tuleb tähendada:

1) Riigi kaubaagentuuri jooksva arvel Nr. 212 Eesti Panga arvestatud % 1923. ja 1924. a. eest, kokku Mk. 2.807.135.- on riigi kaubaagentuur oma tulude hulka võtnud, mis aga, nii kui eelpool tähendatud, seadusega kooskõlas ei ole. Et tähendatud % otsekohe riigituludeks tulevad arvestada, vähendas riigikontroll selle summa võrra riigi kaubaagentuuri tulusid, välja jättes tähendatud summat puhtakasu arvel tasutud summadest.

2) Tcitusministeeriumi võlasumma Mk. 61.652.270.23 tuleb üle kanda, nii kui eelpool juba tähendatud, debiitoride arvele.

3) Riigiteenijate varustuse vaherahad Mk. 72.476.091.41 tuleb vabariigi valitsuse otsuse põhjal 14. dets. 1920. a. (prot. Nr. 163 p. XIV) riigi kaubaagentuuri operatsiooni kuludeks kanda, mille tõttu tähendatud summa puhtakasu arvel tasutud summadest, kui ka puhaskasust tuleb välja jätta:

4) Prantsusmaalt saadud sõjalise varustuse võla kohta Mk. 157.743.654.84 on eelpool krediidide peatükis lähemad andmed olemas. Et vabariigi valitsuse otsus 10. sept. 1920. a. Nr. 41 käseb "summa kaubandus-tööstusministeeriumi operatsiooni summa arvele kanda" ja kaub.-tööstusministeerium seda omakord riigi kaubaagentuurile edasi arvestanud on; ehk küll viimasel mingit ühist selle operatsiooniga ei ole, tuleb tähendatud summa, kui riigi kulu, "puhtakasu arvel tasutud summade" hulka jätta.

5). Lastekaitse ühingu kaupade kulud Mk.
2.671.169.41 on riigikontroll debitooride arvele kannud, sest vabariigi valitsuse vastavates otsustes ei ole öeldud, kelle kanda need kulud jäävad (v.eelpool lhk. 273.).

6). Soome messe kulud Mk.1.514.801.08.
Eesti võttis 1920.a.Helsingis korraldatud Soome messest. osa.. Esitatud dokumentidest on näha, et messe Eesti osakonna komissariks oli insener Möllerson, kes tegutses mingisuguse instruksiooni põhjal 16.VI.1920.a.Nr.909. ~~Tõhendamata~~
~~instruksioonid~~ Andmeid messe korralduse kohta riigi kaubaagentuuri poolt revideerimiseks saadetud materjalide hulgas ei leidu, samuti ei ole kaubandus-tööstusministeerium riigikontrollile tarvilisi seletusi annud, kelle korraldusel ja arvel need kulud tehtud. Esielgselt, kuni asja lõpulikult selgitamiseni, paigutas riigikontroll tõhendamata kulude summat Mk.1.514.801.08 "üleminevate summade" arvele.-

Neid märkusi arvesse võttes jääksid "puhtakasu arvel tasutud summade" arvele järgmised summad:

- 1) puhtas rahas riigikassale ja kaub.-tööstusministeeriumile tasutud summad .. Mk.64.381.637.92
 - 2) Prantsusmaelt saadud sõjalise varustuse eest " 157.743.654.84
- Kokku Mk.222.125.292.76

Eeltoodud summased kokku võttes on riigi kaubaagentuuril järgmised

a k t i v a d:

- 1) Kassa arvel puhtas rahas ... Mk.310.755.95
- 2) E.Pangas jooksväl arvel "5.323.282.-

3) Völakohustused	Mk.	6.299.450.-
4) Liikuv varandus Mk.103.650.07 (välja jäetud)	"	-
5) Komisjoni müügile antud arsti- rohud	"	2.176.181.90
6) Debitoorid		
{ mitme- sugused 48.713.036.16		
{ toitlus- minist. 61.052.270.23	"	112.441.475.80
{ E. laste- kaitseüh. 2.671.169.41		
7) Kindlustused	"	3.000.000.-
8) Kahtlased võlad	"	3.-
9) Puhtkasu arvel tasutud summad: eeltoodud spetsifikatsiooni jä- relle	"	222.125.292.76
10) Üleminevate summade arvel: Sooma messu kulud	"	1.514.801.08
		<hr/>
	Mk.	353.191.242.49

Tähendatud aktiiva on revideerimisel niivõrd õige leitud, kui palju selle kohta märkuselehtedes ei ole eraldi selgitamise alla võetud summa ära tähendatud.

P a s s i v a.

1) Varanduste eksploateerimise arve.

Riigi kaubaagentuur on mõned riigi varandused, mis tema korralduses olid, edasi annud üürile või rendile. Selle eest on ta järgmised summad saanud:

H.Vannak'ilt, Baltiskis, 12 turbavagoneti rendi maksu 1 a.eest (lepingu põhjal 22.XI.1921.a.) a Mk.1930.-kuus ...Mk.		23.760.-
"Estopolonia'lt" 2 maa-aluse reser- vuaari rendi maksu 1 a.eest, Mi- ni sadamas (lepingu põhjal 14.I. 1922.a.)	"	450.000.-
"Caucasian Cil Co'lt" 1 raud reser- vuaari rendi maksu 1 a.eest, masu- ti ladus, kõige inventariga (lepin- gu põhjal 4.II.1922.a.)	"	720.000.-

ETK'lt aitade nr.nr.4,5,6,7,11;12 ja 13, hooviplatsi ja puukeldri üüri eest, mis arvestatud riigi kauba- agentuuri arvete järele (ilma lə- pinguta)	Mk.	330.325.87
Posti peavalitsuselt aitade nr.nr. 5,10,19 üüri eest (ilma ləpinguta)"		12.784.20
Tallinna linnaval.ehituse osakonnalt Nõmme lao keldri üür, kirja põhjal 2.VI.1922.a.	"	<u>15.000.-</u>
	Mk.	1.551.870.07
millieest summast renteisse sisse maksetud	"	<u>450.000.-</u>
	Mk.	<u>1.101.870.07</u>

Eeltähendatud summad on sisse tulnud 1921/22.a. jooksul, kuid riigi kaubaagentuur ei ole neid omal ajal riigituludeks sisse kannud, vaid lõpubilansis passivana üles võtnud.

2) Kreditoorid.

a) Riigiasutused:

1) Saaremaa rekvireerimise komisjon	Mk.	3.258.75
2) Pärnumaa	"	110.815.25
3) Viljandimaa	"	72.60
4) Harjumaa	"	<u>565.-</u>
	Mk.	<u>114.711.60</u>

Nimetatud summad on krediteeritud komisjonide kaudu rekvireeritud lambavillade ja nahkade eest, mis kaub.-tööstusministeeriumile saadetud ja raamatutes kui väljamaksmata summad lahti seisavad.

b) Eraasutused:

Pärnu linatööstuse a/s. Mk.12.910.43.

Tähendatud summa seisab raamatutes veel lah-
ti. Üksikasjalised andmed vahekorra kohta tähendatud firmaga on kirjeldatud linamonopoli peatükis lhk. 102/8, millest näha, et Pärnu linatööstu-

se a/s. suurema nõudmisega kaub.-tööstusminis-
teeriumi vastu kohtu teel esineb.

3) Kautsjonide arve.

Kautsjonide arve on vastamisi peetud kind-
lustuste arvoga, missugune aktivas üles võetud
järgmiste summadega.

1) K.Scheel & Co kindlus- tuskiri 16.XII.1920.a.	Mk. 500.000.-
2) Lill ja Hakkaja'lt saa- dud vekslid	" 2.500.000.-
	<u>Mk.3.000.000.-</u>

4) Üleminevate summade arve.

Sellel arvel on lahtiseks jäänud mitmesugu-
sed vähemad summad, mis endistel omanikkudel saa-
da on palga ja varustuse vahena 1921.a.kogusummas
Mk.5854.33.

5) Kahtlaste võlgade arve kredit-saldo Mk.49.604.15.

Sellel arvel on lahti jäänud mitmesuguste
isikute ja asutuste kredit-saldod, mis on tekki-
nud 1922-1924.a.jooksul mitmesugustest suurema-
test ja vähematest summadest, mis üksikasjaliselt
riigi kaubaagentuuri lõpuaruande lisas Nr.3 on
üles loetud, kogusummas Mk.49.604.15.

Nimetatud summade kohta peab tähendama, et
nende iseloomu järele neid jäotades langeb

- a) arvestamise vahede peale Mk.20.313.15
- b) kaupade eest ostjate poolt
rohkem sisse maksetud kui
tegelikult riigi kaubaagen-
tuuri poolt nendele välja
antud " 14.629.75
- c) eksikombel riigi kaubaagen-
tuurilt teist korda sisse
nõutud Tallinna linna elekt-
rijaamalt 10 pd.37 n.värnit-
se eest " 13.656.25

d) kautsjon ühe vaadi eest	Mk.	1.000.-
	Mk.	49.604.15

Kokkuvõetult on riigi kaubaagentuuril järgmised

passivad:

1) Varanduse eksploateerimise arvel	Mk.	1.101.870.07
2) Kreditoorid	"	127.622.03
3) Kautsjonide arvul	"	3.000.000.-
4) Üleminevad summad	"	5.854.33
5) Kahtlased võlad	"	49.604.15
	Mk.	4.284.950.58

Kõik passiv-summad on revideerimisel niivõrd õiged leitud, kui palju nende kohta märkuselähtedes ei ole eraldi tähendusi tehtud.

Üldkokkuvõte

Aktivad	Mk.	353.191.242.49
Passivad	"	4.284.950.58
puhaskasu	Mk.	348.906.291.91

Tähendatud aktiiva ja passiva selgitamine ja lõpulik likvideerimine kestab kaubandus-tööstus-ministeeriumis edasi, sellepärast ei saa puhtakasu summat Mk.348.906.291.91 lõpulikuks lugeda.

B. Kasud ja kahjud.

Riigi kaubaagentuuri aruandes on suurem osa kasude ja kahjude summadest näidatud nagu need üksikutest arvetest raamatutes tekkinud. Aruande lõputulemus näitab kasu Mk.424.293.169.39.

Riigikontroll gruppeeris kasud ja kahjud võimalust mööda nende iseloomu järele, et sellega roh-

ken koondatud ülevaadet anda üksikute suuremate operatsioonide kohta, nagu metsamaterjalide ja mitmesuguste kaupade müügid, 1919.a. täiendav kasu jne.

Eelpool oli juba tähendatud, et riigi kaubaagentuur oma raamatutes ja aruandes on kaubandusosakonna ja enese operatsioonide resultaadid ühte liitnud, mille tõttu esitatud aruande põhjal otsakohe öelda ei saa, missuguste tagajärgedega kumbki nendest asutustest töötas.

Selle puuduse kõrvaldamiseks püüdis riigikontroll kasusid ja kahjusid, mis üksikutest operatsioonidest tekkinud, võimalust mööda öieti kaubandusosakonna vahel ühelt poolt ja kaubaagentuuri vahel teiselt poolt ära jaotada.

Siin juures peab toonitama, et see jaotus ei või ^{iseseisvalise} täpsuse peale pretendeerida, sest riigi kaubaagentuur ei ole oma tegevuse ajal raamatuid vastavalt pidanud, et nende järele võimalik oleks täpselt joont kaubandusosakonna ja kaubaagentuuri tegevuse tagajärgede vahel tõmmata. Kasude ja kahjude jaotamisel võttis riigikontroll peamiselt alusks kriteeriumi, mis ajal ja kelle poolt teatud operatsioonid on algatud ja ~~määrakjühuse~~ ka asjaolu, kelle läbi resultaat tekkis. Ühtlasi tarvitas riigikontroll ka osalt kaubandusosakonna bilansis 31.dets.1920.a. näidatud andmeid.

Kuigi alljärgnev kasude ja kahjude jaotus eneses puudusi sisaldab, mis tingitud tehnilistest raskustest kui ka aja kokkuhoidmisest väljaarvamiste juures, tõestavad ligikaudsed andmed, mis allpool ette toodud, juba küllaldaselt, et

riigi kaubaagentuur ei suutnud oma lühikese tegevuse ajal aruandes näidata suurt puhaskasu - üle 400 miljoni marga - anda, vaid et ta kahjuga te- gutses, mis täpse arvestamise juures veel suureneks.

K a s u d

1) Linasaaduste operatsioonist Mk. 418.312.260.00

Üksikasjalised andmed selle summa kohta on siin selletus- kirjas lhk. 106.

2) Metsamaterjalide operatsioonist:

riigi kaubaagentuuri aruande järele kasu Mk. 14.781.005.65

maha arvatud kahjud:

Schwarzi saeveski eksploa- teerimisest. Mk. 1.001.717.25

-do-
Kaplani saeveski " 374.799.31

-do-
Kikerpilli saeveski " 76.780.55 " 1.453.297.11

. Mk. 13.327.703.54

mille summa koh- ta lähemad andmed lhk.

Tuleks veel maha arvata kahjudena.
näidatud " 1.862.- Mk. 13.325.846.54
mis Rapoport'i metsa- materjalide komisjo- ni müügil kulutatud

P.1. ja 2. tähendatud kasusummad kuuluvad kau- bandusosakonna kasude hulka.

3) Ameerikast ostetud kaupade kasu- ja kahjusummast

Mk. 130.043.264.25

tuleb maha arvata "Revalise" kursivahed. " 122.523.952.70,
sest tähendatud summa on ju- ba kaub. osak. 1919. a. kasusummas.

jääb järele Mk. 7.519.311.55

Tähendatud summa kuulub kaubandusosakonnale.

4) Protsendid:

Kaub.osakonnale arvestatud	Mk.	397.793.31
"hevalise" kauba arvete järele "		390.526.65
E.Panga jooksvalt arvelt	M.	5.714.063.-
maha arvatud 1923. ja 1924a. %% , mis riigituludeks kuuluvad"		2.807.135.- "
		2.906.928.-
E.tarvit.ühisusolt vekslite pealt"		446.781.25
Londoni kaubaagentuurilt	"	816.107.48
mitmesugustest operatsioon..	M.	5.010.364.04
maha arvatud makstud %%	"	51.795.50 "
		4.958.568.54
		<u>Mk.9.916.705.23</u>

Tähendatud % summast kuulub:

kaub.osak.arvele.....	Mk.	788.319.96
" agentuuri arvele..... "		9.128.385.27

5) Vahetasu arve.

Arvestatud vahetasu:

Riigivaranduste realiseerimise eest	Mk.	1.954.022.-
Londoni kaubaagentuuri komisjonid (kaub.osak.M.14.493.520, kaub.ag.1.762.122.-).....	"	16.255.642.-
Mitmesuguste vähemate operatsioonide eest	"	1.930.553.-
Toitlusministeeriumile, mereasjanduse peaval., sõjaministeeriumile ja t.asutustelt 1½ - 3% vahetasu mitmesug.tellimiste eest (kaub.osak. Mk.1.205.599.79).....	"	7.107.619.73
Venemaale saadetud arstirohtude pealt vahetasu 15% maha arvatud makstud vahetasu	M.	712.607.50
	"	570.080.50 "
		142.527.-
		<u>Mk.27.390.368.73</u>

maha arvatud makstud:

Malcolm'ile avanside eest
 £ 100.000.- 2% = £ 2000.- M.1.450.000.-

Panga komisjonid va-
luuta operatsioonide
eest, akkreditiivi
avamise kulud jne. Mk. 1.025.265.60

Mitmesug. operatsioo-
nide eest..... " 376.137.50 Mk. 2.951.403.10

Mk. 24.438.965.63

Täheendatud summast langeb:

kaub. osakonna neale Mk. 15.699.119.79
r. kaubaagentuuri " " 8.739.845.84

6) Kursivahet arve.

Kaub. osak. valuuta vahet arvel ... Mk. 60.355.050.21
Mitmesug. kursivahet riigi kauba-
agentuuri poolt arvestatud " 17.491.788.48
Kokku Mk. 77.846.838.69

Kursivahedest saadud kasu on tekkinud Eesti
margu langemisest.

Kasud:

7) inventeerimata kaupadest Mk. 31.312.50
8) kaupade ülekasvudest " 1.734.808.41
9) tollivalitsuselt arvestatud "Re-
valise" tubaka ja sigarettidest " 3.172.973.65

Arvesse võttes, et need kasusummad on ühenduses
kaupade operatsioonidega, kannab riigikontroll neid
täheendatud operatsioonidest saadud kahjudest maha.
(v. kaupade aruanne.)

1919. a. tulud:

Täiendav kasu 1919. a. eest Mk. 10.557.494.18

Kaupade puudujäägid
(selgitamata arvete
arvelt) Mk. 258.442.44

maha arvatud
ülejääd (selgitama-
ta arvete arvelt) .. " 207.451.50 " 50.990.94

(v. lhk. 28.)

Mk. 10.506.503.24

Viimaste summade kohta peab tähendama, et

1919.a. aruandes puudujäägid ja ülejäägid, kuigi üksikult arvestamata, siiski lõpuresultaadis juba sees on. Riigi kaubaagentuur oli puudujääkide ja ülejääkide summasid veel kord arvestanud, storneeris neid aga 1925.a. kasude ja kahjude arvel, millepärast need summad täiendavast kasust 1919.a.eest maha arvata tulevad.

Kasude kokkuvõte.

Õeltoodud üksikuid kasusummasid koondades saame järgmise ülevaate, milles kaubandusosakonna ja riigi kaubaagentuuri kasud eraldatud:

	Kasusummad	Kaub.osak.	Riigi kauba- agentuur
Linade operatsioonist.....	413.312.260.90	418.312.260.90	
Metsamaterj.operats	13.325.846.54	13.325.846.54	
Ameerikast ostetud kaupadest täiendav kasu.....	7.519.311.55	7.519.311.55	
Protsendid.....	9.916.705.23	788.319.96	9.128.385.27
Vahetasu.....	24.438.965.63	15.699.119.79	8.739.845.84
Kursivahed.....	77.846.838.69	60.355.050.21	17.491.788.48
1919.a.tulud.....	10.506.503.24	10.506.503.24	
Mk.	561.866.431.78	526.506.412.19	35.360.019.59

K a h j u d.

1) Kaupade müügist tekkinud kahjud.

Kauba aruande asemel on riigi kaubaagentuur esitanud lisa Nr.26 - "kauba arvete üldlõbiköik 1.I.1920.a. - 31.XII.1924.a.", kus on näidatud iga üksiku kauba kohta kaalu ehk arvuline kui ka rahaline lõbiköik ja selle järele väljaviidud

resultaat - kahju ehk kasu. Kaubaraamatute võrdlemiseks pearaamatu kauba arvega on see tabel muidugi tarvilik, kuid selle järele ei saa ülevaadet riigi kaubaagentuuri tegelikkude operatsioonide kohta, sest nii kui kõikides raamatutes, nii on ka kaubaraamatutes palju storneerimisi, ülekandeid ühe arve pealt teise peale jne. Selles tabelis väljaviidud lõputulomus iga üksiku kauba kohta ei vasta samuti tegelikult saadud kasu ehk kahju summale, sest

- a) kaupade puudujäägid ja ülejäägid ei ole rahaliselt vastavate kaupade arvel registreeritud, nii et mõni kaup näitab tegelikult kasu, kuna aga puudujäägi arvel kahju tekkinud;
- b) mõned kasud ehk kahjud on otsakohe kaupade kulude-tulude arvule kantud.

Et riigi kaubaagentuur kauba aruannet eel- tähendatud kujul - kus iga üksiku kauba kohta selle tegelik läbikäik, samuti ka tegelik resultaat oleks välja viidud - ei ole kokku seadnud, siis võib kaubaoperatsioonide üldist lõpuresul- taati ainult järgmiste arvete ühendamisel saada.

Kauba arve.		
Saadud kahju mitmesuguste kaupade pealt		Mk.102.462.904.28
Kaupade puudujäägid		" 4.366.223.14
		<u>Mk.106.829.127.42</u>
maha arvatud:		
Saadud kasu	M.72.058.522.73	
Inventeerimata kaupad	" 31.312.50	
Ülejäägid	" 1.734.808.41	
Tollival- tubaka arvelt 3.172.973.65		
miinus mahakir- jutatud võlg ..	1.320.535.71	" 1.852.437.94
		" 75.677.081.58
		<u>Mk. 31.152.045.84</u>

Kaupade tulude-kulude arve	Mk. 4.524.084.01
" kulude arve	" <u>6.834.91</u>
kahju kaupade müügist	<u>Mk.35.682.964.76</u>

"Üksikute summade kohta oleks tähendada:

a) Riigi kaubaagentuuri aruande lisas Nr.26 näidatud kaupade pealt saadud kahjusummast Mk.102.462.904.28 ja kasusummast Mk.72.058.522.73 riigi kaubaagentuuri operatsioonide eraldades (niipalju kui see võimalik oli ilma suurema ajakulutamiseta teha), sisse võttes riigi kaubaagentuuri tegevuses ülesloetud kaubaoperatsioonidest saadud kahjusummasid (mahakirjutused debiitoride ja tulude-kulude arvelt on eraldi näidatud), saame järgmise ülevaate:

Riigi kaubaagentuuri kaubaoperatsioonidest

saadud:

Kauba nimetus	Kahjud	Kasud
Bensiin	940.508.89	-
Heeringad	-	600.863.50
Kastid	885.-	-
Kottide kaltsud..	78.-	-
Kirjataskud	137.-	-
Karboli hapo	737.721.08	-
Kastid, plekist..	2.220.-	-
Linaseemne õli ..	21.260.31	-
Puuvilla lõim.	-	29.445.47
Labidad	7.766.-	-
Määrdeõli	9.127.389.11	-
Nõfta	7.119.546.15	-
Margarin	-	515.39
Sidumise nõör	-	9.091.85
Vasika- ja hobuse-		
nahad	-	2.410.-
Lambanahad.	-	3.800.30
Naha ääred	-	2.574.50
Hobuse- ja pinsoli-		
nahk	-	13.199.-
Õlikoogid	1.030.033.20	-
Värnits	-	473.059.-
Vaadi prundid ...	22.942.-	-
Raud	3.480.454.80	-
Rukkid	15.823.068.-	-
Balata rihmad ...	-	723.892.39

Kauba nimetus	Kahjud	Kasud
Tuletikud	233.669.40	-
Katla- ja aurutorud	-	137.636.64
Traat	-	500.-
Tekid (proovid) ..	2.249.38	-
Vaadid	-	133.905.70
Mk.	38.549.928.32	2.130.893.74
A.Puhki läbi oste- tud söduri riie- test	23.280.541.77	-
Kokku:	61.830.470.09	2.130.893.74
Jäeb kaub.osakonna: arvele	40.632.434.19	69.927.628.99
Üldsumma Mk	102.462.904.28	72.058.522.73

b) Kaupade puudujäägid Mk.4.366.223.14 suuruses on kaub.-tööstusministri resolutsiooni põhjal 11.VI.1925.a.kahjuna maha kirjutatud. Tegelikult on puudujääkide summa palju suurem, sest mitmed puudujäägid on otsekohe kaupade tulude-kulude arvele kahjuna kantud. Puudujääkide kohta on riigikontrolli poolt eraldi lisa vastava märkuselehe juurde kokku seatud, mis üldsumma Mk.5.435.146.77 näitab. Vastandina puudujääkidele on riigi kaubaagentuur mitmesugustel kaupadel ülejääkisid leidnud Mk.1.734.808.41 suuruses, missugune summa aruandes kasuna näidatud. Puudujääkide kui ka ülejääkide rahaline väärtus oleks tulnud vastava kauba arvele kanda, siis oleks see vastavalt resultaadile peale mõjunud, kuna niiviisi kui riigi kaubaagentuur seda on teinud, kauba arvel puudujäägi mahakirjutamisega selle arve kasu on suurenenud ning kahju puudujäägi arvel otsida tuleb. Vastupidine nähtus on ülejääkidega.- Kaupade puu-

dujääkide ja ülejääkide summa on raske jaotada, et aga suurem osa nendest on tekkinud kaubandusosakonna tegevuse ajal; paigutas riigikontroll nad jaotamata kaubandusosakonna arvele.

c) kaupade kulude-tulude arve analüüseerimisel selgus, et riigi kaubaagentuuri aruandes näidatud kulud Mk.47.124.726,77 ja tulud Mk.42.600.642,76 selle arve läbikäigu summad debetis kui ka kreditis on, kus muidugi palju storneerimisi ja ülekandeid teiste arvete peale leidub. Lühikene kokkuvõte sellest arvest näitab järgmisi summasid:

K u l u d:

hinnaalandused ja vahed	Mk. 8.437.879.36
puudujäägid	Mk.2.496.414.14
mahaarvatud üle- kasvud	" <u>1.115.358.67</u> " 1.381.055.47
kaupade kulud, proovid jne.	" 5.603.774.42
kahjud mitmesug.kaupade pealt:	
enampakkumisel müüdnud	Mk.1.439.714.33
mitmesugused "	<u>343.528.75</u> " 1.783.243.08
mahakirjutused	" 423.787.50
riigiasutustele tasuta üleantud varandused	" <u>38.817.50</u>
	<u>Mk.17.668.557.33</u>

T u l u d:

Irboskas linade ja nahkade vahetusel saadud kasu Mk.7.970.690.56	
maha arvatud maks- tud vahetasu"	<u>232.303.12</u> Mk. 7.738.387.44
mitmesug.vahed linade arvel	" 1.135.303.95
vahetasud ja komisjonid	" 2.640.287.75
kasud mitmesug.kaupade pealt ...	" 1.476.502.07
mitmesugused tulud	" <u>153.992.11</u>
	<u>Mk.13.144.473.32</u>

Vahe kulude-tulude vahel = Mk.4.524.094.01
(kahju) langeb riigi kaubaagentuuri operatsioonide peale.

d) Riigi kaubaagentuur on kasude arvel kannud omal ajal tollivalitsusele 'meerikast ostetud kaupade (tubaka ja sigarettide) hulgas tekkinud puudujäägi Mk.3.172.973.65. Selle vastu aga debitoride summast kahjuna kannud tollivalitsuse võla Mk.1.320.535.71 suuruses, nii et riigi kaubaagentuuri heaks selle puudujäägi kattaks Mk.1.852.437.94 jäi, mis üldi oleks pidanud 'meerikast ostetud kaupade kasuks kantud saama. Riigi kaubaagentuuri ja tollivalitsuse vahel oli omal ajal äge vaieldud puudujäägi kohta; üks aga teine pool ei suutnud oma õigust dokumentaalselt tõendada, kuni lõpuks raheminister ühes kaubandus-tööstusministriiga otsustasid mõlemate asutuste võlga ja nõudmised vastastik kustutada. Et "nevalise" aruanne juba lõpulikult oli kokku seostatud, jättis riigi kaubaagentuur tähendatud summad kasude-kahjude arvel, kui iseseisva operatsiooni resultaadid, püsima.

Riigikontrolli kannab eeltähendatud vahe Mk.1.852.437.94, kui puudujääkide kattaks ülejäänud summa, kauba aruandesse kaubandusosakonna arvel.

Alguses väljaviidud kaupade müügist saadud kahjusummast Mk.35.682.964.76 (mis on saadud kaupade brutto kasu Mk.75.677.091.58 ja kahju Mk.111.360.046.34 vahest) ära jaotades riigi kau-

baagentuuri ja kaubandusosakonna vahel, ära ka-
suteses oeltoodud andmeid, kujunob kaubaoperet-
siocnide lõputulemus järgmiseks:

a) kahjud:

	kaub.osak.	rii.kaubaag.
oelmise tabeli järe- le	40.632.434.19	61.830.470.09
kaupade puudu jäägid	4.366.223.14	-
" tulude-kulude arve	-	4.524.084.01
" kulude arve	4.914.-	1.920.91
Mk.	45.003.571.33	66.356.475.01
b) <u>kasud</u> :		
oelmise tabeli järele	69.927.628.99	2.130.893.74
inventorimata kau- bad	31.312.50	-
ülokasvud	1.734.808.41	-
tollival.tubaka arvel	1.852.437.94	-
Mk.	73.546.187.84	2.130.893.74

Kaubandusosakonna

kasusummast	Mk.73.546.187.84
kahju maha arvates	" 45.003.571.33
jääb kasu	<u>Mk.28.542.616.51</u>

Riigi kaubaagentuuri

kahjusummast	Mk.66.356.475.01
kasu maha arvates	" 2.130.893.74
jääb kahju	<u>Mk.64.225.581.27</u>

millises summas A.Puhki läbi ostetud sõdurite riie-
te pealt Mk.23.280.541.77.

Vahe mõlemate summade vahel - Mk.35.682.964.76
vastab kaupade müügist saadud kahjusummale, mis siin
alguses välja viidud.

Komisjoni peale antud kaupade arve.

Komisjoni müügile antud kaupadest (E. tarvitajate ühisusele ja teistele) on kahju saadud Mk. 30.374.451.43, mille kohta lähem seletus lhk. 219.

Riigi kaubaagentuur näitab aga peale selle veel oma aruandes "Estokole" komisjoni müügile antud kaupade arvel" saadud kahju " 796.023.60.

Tegelikult koosneb viimane summa mitmesugustest kuludest, mis ühenduses komisjoni müügiga, nagu: komisjon, laduüürid ja hinnavad, kuna üksikute kaupade resultaadid kauba arvel selguvad.

Komisjoni müügist saadud kahju Mk. 31.170.475.03,

mis kaubandusosakonna tegevusest on tekkinud.

2) Kahjuks kantud summad.

Kaub.-tööstusministri resolutsiooni põhjal 11.VI.1925.a.

a) kadumaläinud meëtrimööttude väärtus Mk. 1.910.-

b) kahtlased võlad:

1) Berliini kaubaagentuuri kaudu ostetud kasukate puudujääk 76 tk.
à Mk. 437.- = M. 33.212.-

2) valedokumentide abil väljavõetud bensiin (v. lhk. 274) "127.392.87

3) samuti inglise sheviot (v. lhk. 274) "369.447.50

4) J.Arro võlasum- mast (v.lhk. 275.)	Mk. 9.966.30	
5) J.Normanni ar- ve saldo (arves- tamise vahed)	" 416.21	
6) Ajalehe "Svobod- noje Slovo" võlg	" 23.275.01	
7) E.Ühistegelise liidu võlg (ar- vestamise vahed)	" 160.-	
8) J.Tatsi võlg (ar- vestamise vahed)	" 190.-	Mk. 564.059.89
		<u>Mk. 565.969.89</u>

Kahjudest langeb	kaub.osak. peale.....	Mk. 35.122.-
"	" riigi kauba- agentuuri peale.....	" 530.847.89

c) riigiasutuste kahtlased võlasummad:

1) siseministeeriumi võlast (v.lhk. 264.)	Mk. 743.128.-
2) ehituse peavalitsuse (v.lhk. 265.)	" 92.160.28
3) tollivalitsuse võlg Mk. 1.320.535.71	
	<u>Mk. 835.288.28</u>

Tollivalitsuse võlg Mk. 1.320.535.71 on ma-
ha arvatud riigi kaubaagentuuri kasude arvel
näidatud (tubaka arvel) summast Mk. 3.172.973.65,
vahe aga siin eelpooltoodud kauba aruandesse
paigutatud.

P.1 ja 2 tähendatud summad langevad kaub.
osakonna arvele; viimane - riigi kaubaagentuu-
ri arvele.

d) mitmesuguste asutuste ja isikute lootuseta
võlad:

1) R.Heerdemanni võlast	Mk. 14.845.-
2) Estonia-American Oil Company	" 2.076.459.-

3)	N.Pukkiti völast	Mk.	762.101.85
4)	R.Krauti völast	"	87.373.40
5)	Kooperatiiv "Ait" völast ..	"	24.991.40
6)	E.tööstuse ühisuse liidu vö- last	"	326.936.26
7)	Eestimaa vabrikantide ühisu- se völast	"	482.429.-
8)	Väliskauband.ühisus "Kosmos" e völast	"	7.183.950.80
9)	C.A.Virkhaus'i völast	"	329.650.50
10)	Põhja paberi ja puupäi vabr. a/s. völast	"	667.014.42
11)	Tartu linnaval.völast	"	178.115.05
12)	Riigivar.osak.ametn.varust. völast	"	17.019.62
13)	Pärnu puu- ja rauatööst.tä- hase völast	"	68.420.24
14)	Kaub.-tööst.min.ametnik. kooperrat.völast	"	182.901.-
15)	A.Markson'i völast	"	521.110.50
16)	O/ü. Fenno Baltika völast..	"	2.014.686.50
17)	Uue Suislepa masinatarv.ühis. völast	"	220.210.-
18)	Uue Pikru küla masinatarv. ühis.völast	"	276.651.-
19)	Petseri maakonnavalitsuse völast	"	20.229.-
20)	"Tallinna Teataja" völast ..	"	826.448.38
21)	Viru maakonnavalitsuse vö- last	"	93.102.53
22)	Lääne maakonnavalitsuse vö- last	"	77.591.93
23)	Saaremaa maakonnavalitsuse völast	"	6.196.45
24)	Moskva kaubaagentuuri völast"	"	71.799.-
25)	F.Karlson'i völast	"	2.946.572.68
26)	Tallinna linna toitlusval. völast	"	5.249.-
27)	Berliini kaubaagentuuri völast	"	39.327.99
		Mk.	<u>19.521.432.50</u>

Lähemad andmed eeltoodud mahakandmistele kohta on debiitoride arvel leida. Siin kohal jääks ainult tähendada, et mahakantud summadest langeb:

kaub.osakonna peale	Mk.	13.382.710.40
riigi kaubaagentuuri peale ...	"	<u>6.138.722.10</u>
	Mk.	<u>19.521.432.50</u>

e) selgitamata arvete arvel seisis saldo

Mk. 468.459.51,

mis koosneb järgmistest summadest:

1) kursivahest Sov.rublade arves-
tamisest riigi kaubaagentuuri
ja välisministeeriumi vahel
(arvestamise vahe)

Mk. 9.400.-

2). laevasõidu ameti arvel väl- jakirjutatud maks 30.I.1920a. kassa ord.Nr.62, missugust summat laevasõidu amet ei tunnista.	Mk.	981.52
3). 1919. a. antud postmarkide eest L'office Franco-Estho- nienne'ile.	"	6.650.-
4) linajaoskonna arvel ülekantud 5762 kotti.	"	<u>451.427.99</u>
	Kokku Mk.	468.459.51

Viimase summa kohta (p.4) seletab riigi kau-
baagentuur, et kottide arvel seisev vahe on tek-
kinud sellest, et nende arvestamist ei ole
1919/1920. a. täpselt peetud. Kottide seas olid
ka niisuguseid, mis kohe lagunesid ja teiste
kottide paikamiseks on tarvitatud, ilma et
neid paikadeks võetud katkiseid kotte oleks
omal ajal maha kirjutatud.

Tähendatud summast Mk.468.459.51 langeb
riigi kaubaagentuuri peale Mk.9.400.-, kaub.osa-
konna peale Mk.559.059.51.

3) Üleüldised kulud.

Riigi kaubaagentuuri aruande järele:

1.I.1920-31.XII.1924 (lisa Nr.27)	Mk.	44.011.364.58
1.I.1925-20.VI.1925 (" Nr.11)	"	<u>1.443.994.07</u>
	Kokku	<u>Mk.45.455.358.65,</u>

mis koosneb järgmistest summadest:

a) riigi kaubaagentuuri arvel:

palgad, arsti- ja abirahad	Mk.	13.013.553.04
ületunnitasu	"	2.175.619.31
väljamaa agentuuride kulud	"	12.296.972.75
ladude kulud	"	11.549.828.44
kohukulud	"	1.081.239.44
majanduslised kulud	"	554.273.50
kantselei	"	495.149.20
esituskulud	"	155.760.-
panga, kuulutuse ja mitmesug. kulud	"	471.876.51
kantselei tarb.kesklaos kulud	"	<u>435.437.30</u>
	Mk.	42.229.709.49

b) kaubandusosakonna üldkulud Mk. 3.225.649.16
 Mk.45.455.358.65

Riigi kaubaagentuuri kulude kohta peab tähendada, et agentuuri tegevuse ajal 27.IX.1920.a. - 15.VI.1921.a. oli kulusid Mk.16.327.446.47, kuna likvideerimise kestvuse ajal 16.VI.1921.a. - 30.VI.1925.a.kulutati " 25.902.263.02
 Kokku Mk.42.229.709.49

4) Tulud ja kulud 1919.a.

Riigi kaubaagentuuri kasude-kahjude aruandes on näidatud 1919.a.mitmesuguseid kulusid Mk.149.563.952.91, millest maha arvatud mitmesuguseid tulusid Mk.37.597.494.39 ja kahjuna jäetud Mk.111.966.458.52. Tähen-datud summa jätab riigikontroll kahjude summast välja, sest eelnimetatud summas Mk.149.563.952.91 on Mk.122.523.952.70 "Revalise" kohta k"ivaid kursivahesid, nii et kahju asemel täiendav kasu Mk.10.557.494.18 1919.a. kujuneb. (v.1919.a.aruande juure selatus lhk.28.)

Nimetatud kasusumma kannab riigikontroll kaubandusosakonna 1919.a.tulude hulka kasude arvele (maha arvatud puudu jääkide-ülekasvude vahe Mk.50.990.94).

5) Kantselai tarbeasjade müügist saadud kahju

Mk.6.680.449.77 ei kuulu kaub.osakonna ega ka riigi kaubaagentuuri kahjusummade hulka, mispärast riigikontroll seda edaspidi eraldi näitab.

6) Kahjusummade kokkuvõte.

Eltoodud kahjusummasid kokku võttes saame järgmise pildi kahjude kohta.

1) kaupade müügist kahju Mk.35.682.964.76
 komisjoni " " " 31.170.475.03

2) mahakantud summad (pkt. a, b, c, d, e)	Mk. 21.391.150.18
3) üldised kulud	" 45.455.358.65
4) kants. tarbeasj. operats. ..	" <u>6.680.449.77</u>
	Mk. 140.380.398.39

Sellele summale tuleb juure arvata riigiteenijatele maksetud varustuse vaheraha, mis vabariigi valitsuse otsuse põhjal operatsiooni- ja tasuta kaubandus-tööstusministeeriumile üleantud inventar " 103.650.07

Kahjude kogusumma Mk. 212.960.139.87

Ülevahtähendatud kahjusummasid eelpooltoodud märkuste järelle ära jaotades saame järgmise ülevaate:

Kahjude- kasude nimetus	Üldine kahjusumma	K a h j u s u m m a s t l a n g e b:		
		Kaubandus- osakonna peale	Riigi kauba- agentuuri peale	Kaub.-tööst. ministeeriu- mi peale
Kaupade müügist..	35.682.964.76	-	40.945.039.50	A. Puhk 23.280.541.77
Komisjoni müügist..	31.170.475.03	31.170.475.03	-	-
Mahakantud summadest	21.391.150.18	14.712.180.19	6.678.969.99	-
" Üleüldised kulud....	45.455.358.65	3.225.649.16	42.229.709.49	
Kantselei- tarbeasj.	6.680.449.77	-	-	K. t. min. 6.680.449.77
Varustuse vaherahad	72.476.091.41	-	-	72.476.091.41
Tasuta üle- antud in- ventar	103.650.07	-	-	103.650.07
maha arva- tud: kaupade müügist kssu.....		49.108.304.38		
		28.542.616.51		
Kahju Mk.	212.960.139.87	20.565.687.87	89.853.718.98	102.540.733.02

P u h a s k a s u .

Eelpooltoodud kasudest	Mk.561.866.431.78
kahjusummat maha arvates	" <u>212.960.139.87</u>
jääb puhaskasu	Mk.348.906.291.91

Võrreldes seda summat riigi kaubaagentuuri lõpuaruandes väljaviidud puhaskasu summaga

Mk.424.293.168.39, on eeltühendatud puhaskasusumma Mk.75.386.876.48 võrra vähem. See vahe koosneb järgmistest eelpooltoodud seletuste põhjal mahaarvatud summadest:

varustuse vaherahad M.72.476.091.41	
E.Pangas jooksva arve %/o	" 2.807.135.-
tasuta üleantud inventarist	" 103.650.07 M.75.386.876.48

Riigikontrolli poolt näidatud puhaskasusummat Mk.348.906.291.91 eelpooltoodud kasude-kahjude tabelite järjekärra jaotades saame kaub.osakonna ja riigi kaubaagentuuri 1920/1925.a.tegevuse kohta järgmised lõpunumbrid:

Kaubandusosakonna

kasud	Mk.526.506.412.19
kahjud	" <u>20.565.687.87</u>
puhaskasu	<u>Mk.505.940.724.32</u>

millises summas 1919.a.täiendav kasu Mk.10.506.503.24.

Riigi kaubaagentuuri

kahjud	Mk. 89.853.718.98
kasud	" <u>35.360.019.59</u>
kahju	<u>Mk. 54.493.699.39</u>

Mitmesugused kahjud:

A.Puhki läbi ostetud söduri riiete pealt	Mk.23.280.541.77
--	------------------

Kantselei. tarbeasj. kesklae operatsioonidest	Mk. 6.680.449.77
Varustuse vaherahadest ...	" 72.476.091.41
Tasuta üleantud inventarist	<u>" 103.650.07</u>
	<u>Mk. 102.540.733.02</u>
Kaub. osakonna puhaskasust ...	Mk. 505.940.724.32
maha arvates riigi kaubaagen- tuuri ja t. kahjud	" 157.034.432.41
(54.493.699.39+102.540.733.02)	<u>"</u>
jääb puhaskasu	<u>Mk. 348.906.291.91</u>

Kõiki kaubandusosakonna ja riigi kaubaagen-
tuuri operatsioonid kokku võttes saame järgmise
resultaadi kaubandus-tööstusministeeriumi kauban-
duslistest operatsioonidest:

Kaubandusosakonnal -	
kasu 1919. a. raamatute järele	Mk. 181.134.835.-
" täiendavalt	<u>" 10.506.503.-</u>
	Mk. 191.641.338.-
kasu 1920. a. operatsioonidest (348.906.291.91-10.506.503.24)	<u>" 338.399.789.-</u>
Kasu kogusumma	<u>Mk. 530.041.127.-</u>

Kui arvesse võtta, et suurematest operatsioonidest on kasu annud:

"Revalis" (mille kohta eraldi aruanne olemas)	Mk. 167.485.429.-
lina monopol	<u>" 418.312.261.-</u>
Kokku	Mk. 585.797.690.-,

siis on selge, et kõikidest teistest kaubandusosa-
konna ja riigi kaubaagentuuri operatsioonidest
on riik ainult kahju saanud, ja nende kahjude kat-
teks eelnimetatud operatsioonide ülejääkidest ku-
lutanud Mk. 55.756.563.-

Kui veel "Revalise" aruande juure tagasi pöörata, millest näha on, et selle operatsiooni pealt saadud kasusummast Mk.167.485.429.46 on umbes 86,5% annud riigiasutused, siis võib konstateerida, et ainuke tulutoov operatsioon riiklises kaubandusliises ettevõttes oli lina monopol, millest tegelikku kasu on saadud.

Bilansi analüseerimisel on juba tähendatud, et riigi kaubaagentuur ei jõudnud oma aktivasid ja passivasid likvideerida, mille tõttu kaubandustööstusministeerium seda tööd jätkab. Sellepärast ei ole eelpool väljaviidud kasusumma Mk.348.906.291.91 veel lõpulik ning see saab muutuma vastavalt likvideerimise käigule. Juba nüüd võib öelda, et kasusummale tuleb juure arvata Eesti tarvitajate keskühisuse võla protsendid, kuna mahaarvamisele kuuluvad arstirohtude likvideerimisest saadavad ja Pariisi E.välisdelegatsiooniga seotud asutuste (Office ja Societe maritime Franco-Esthonienne'i) kahjud.

Viimselttähendatud ettevõtete kohta leiduvad lähemad andmed käesoleva seletuskirja lisas.

VII. ÜLDINE KOKKUVÕTE.

Kaubandus-tööstusministeeriumi poolt esitatud riigi kaubaagentuuri tegevusaruande ja sinna juure kuuluvate raamatute ja dokumentide kohta eelolevas seletuskirjas ettetoodud revideerimise tulemusi kokku võttes konstateerib tsiviilosakond järgmist:

1) Riigi kaubaagentuur on asutatud ja tegutsenud vabariigi valitsuse korralduse põhjal 25. septembrist 1920.a. ("R.T." nr.175/176 - 1920.a.) ilma seadusandlise sanktsioonita.

2) Riigi kaubaagentuur on vastu eelmiselt tähendatud vabariigi valitsuse korraldust ja vastu riigikontrolli nõudmist arvestamistes ja esitatud aruandes enese kaubandusliste operatsioonide tulemused kokku liitnud oma eeltulija - kaubandusosakonna osa 1919.a. ja kõikide 1920.a.operatsioonide tulemustega, mille tõttu aruanne ei anna õiget ülevaadet riigi kaubaagentuuri tegevuse tagajärgedest.

3) Aruande lõpubilansis 20.juuni 1925.a.peale näidatud aktivsumma Mk.428.578.118.97 ja puhaskasu Mk.424.293.168.39 ei ole õieti arvestatud, sest et

A. Kahjude ja kasude arvele on kandmata jäänud:

a) puhaskasu arvelt tasutud summade arvelt varustuse raha	Mk.72.476.091.41
b) liikuva vara arvelt tasuta üleantud inventar "	103.650.07

B. Kasude arve on suurendatud Eesti Pangas jooksva arve Nr.212 %%-ga 1923/4.a.eest, mis storneerida tuleb	" 2.807.135.-
Kokku	Mk.75.386.876.48

4) Nelmses punkt 3.tähendatud ülekandmisi arvesse võttes, kujuneb riigi kaubaagentuuri arve seis 20.juuniks 1925.a.järgmiselt:

a) kasude ja kahjude arve:

kasud Mk.683.292.721.41

maha ar-
vates

storno " 2.807.135.- Mk.680.485.586.41

kahjud " 331.579.294.50

puhaskasu Mk.348.906.291.91

b) bilansil:

Aktiva.

1) Kassa arve Mk. 310.755,95

2) T.Pangas jooksev arve Nr.212" 5.323.282.-

3) Völakohustused " 6.299.450.-

4) Komisjoni müügile antud ar-
tirohud " 2.176.181.90

5) Debitoorid:

mitmesugused Mk.48.713.036.16

toitlusminis-
teerium . . ." 61.052.270.23

E.lastekait-
se ühing. . ." 2.671.169.41 112.441.475.80

6) Kindlustused " 3.000.000.-

7) Kahtlased völad " 3.-

8) Puhtakasu arvõl tasutud summad:

riigikassale makstud
puhtas rahas Mk.64.381.637.92

Prantsusmaalt
saadud sõjali-
se varustuse
eest " 157.743.654.84" 222.125.292.76

9) Üleminevate summade arve

Soome messe kulud " 1.514.801.08

Kokku Mk.353.191.242.49

Passiva.

1) Varanduse eksploateerimise
arve Mk. 1.101.870.07

2) Kreditoorid	Mk.	127.622.03
3) Kautsjonid.	"	3.000.000.-
4) Üleminevad summad	"	5.854.33
5) Kahtlased võlad	"	<u>49.604.15</u>
	Mk.	4.284.950.58
6) Puhaskasu	"	<u>348.906.291.91</u>
	Kokku	<u>Mk.353.191.242.49</u>

5) Riigi kaubaagentuuri aruandele ligilisatud kaubandusosakonna arveraamatud näitavad 1919.aastal kaubanduslistest operatsioonidest saadud puhaskasu Mk.181.134.835.29.

6) Punkt 4.all arvestatud puhaskasu Mk.348.906.291.91 tekkimist riigi kaubaagentuuri arveraamatutest jälgides selgub:

a) et sellest summast langeb kaubandusosakonna operatsioonide arvele 1919.a.eest Mk.10.506.503.24 ja 1920.a.eest (peale riigi kaubaagentuuri ja teistest operatsioonidest saadud kahjude mahaarvamist) Mk.338.399.788.67, mille järele kaubandusosakonna operatsioonidest saadud üldine kasusumma kujuneb, arvesse võttes eelmises p.5.tähendatud puhaskasu, 1919a.(181.134.835.29+10.506.503.24)Mk.191.641.338.-
1920a. " 338.399.789.-

Kokku Mk.530.041.127.-,

kuna riigi kaubaagentuuri poolt algatud operatsioonid ligikaudse jaotamise järele on kahju annud Mk.54.493.700.-.

b) et eelpooltähendatud puhaskasu Mk.530.041.127.- on saadud riiklisest monopoliseeritud linade müügist ja "Revalise" läbi ostetud kaupade arvelt.

7) Revideerimisel on kaubandusosakonna 1919.a. arveraamatute ja riigi kaubaagentuuri aruande arve-

te üldisest läbikäigusummast tsiviilosakonna 4 märkuslehe järelle õigekstunnistamata jäänud Mk.326.960.256.42.

8) Kaubandusosakonna arvepidamine oli nii keskkohas kui ka kõigis temale alluvates asutustes 1919. ja 1920.a.väga puudulik ja korratu ning asjaajamine on iseäranis hooletu Londoni ja Berliini kaubaagentuuris olnud, mille tõttu riik suuremaid kahjusid on saanud.

9) Riigi kaubaagentuuri summadest on vabariigi valitsuse otsuse põhjal tasutud sõjamineisteriumi võlg Prantsuse valitsusele Mk.157.743.654.84.

10) Kõik kaubandusosakonnale ja riigi kaubaagentuurile antud operatsioonide krediidid Mk.1.011.480.236.70 on kaubandus-tööstusministerium riigikassaga reguleerinud.

11) Eesti Pariisi välisdelegatsioon on kaub.-tööst.ministeriumile kuuluvatest summadest (l'Association linière'i käest saadud) osa - Frs.188.368.- oma käsutada jättnud ja sellest osa kahjutoovate ettevõtete asutamiseks ja kuludeks ära tarvitanud. (Societe maritime Franco-Esthonienne ja l'office Franco-Esthonien).

Amil
Tsiivilosakonna juhataja,
peakontrollöör
S. Luu
Eesti kaubandus- ja tööstusminister
Fluder
Vanem resident

L I S A .
=====

Pariisi Eesti välisdelegatsioon.

Eraldi kõigist käesolevas seletuskirjas eel-
poolkirjeldatud operatsioonidest seisab Pariisi
Eesti välisdelegatsiooni summade arvestamine kau-
bandusosakonna raamatutes. Kaubandusosakond ei
ole otsekohest ühendust välisdelegatsiooniga pi-
danud, isegi sellanimelist arvet ei leidu kau-
bandusosakonna raamatutes, kuid välisdelegatsioo-
nisse puutuvad summad on Pariisi saatkonna arvel
läbi kantud.

Samuti ei leidu riigi kaubaagentuuri mater-
jalide hulgas andmeid välisdelegatsiooni rahali-
se tegevuse kohta, peale "Banque de Suede et de
Paris" jooksva arve, mis välisdelegatsiooni ni-
mel avatud. Viimselttähendatud arve revideerimi-
sel võttis riigikontroll vaatluse alla välisde-
legatsiooni arveraamatud, mis 30. septembril
1919. a. lõpetatud. Selle juures selgusid järgmi-
sed üksikasjad:

Arveraamatute kinnipandud arved näitavad
järgmist seisu:

	Debet	Kredit
	Fr.	Fr.
Vabariigi valitsuse arve		1.456.015.74
Üleüldiste kulude	1.026.659.36	
Isikute	58.827.33	
Jooksev arve:		
Cto B. Banque de		
Suede et de		
Parisfr.67.883.40		

	Debet	Kredit
	Fr.	Fr.
Banque des Pays du Nord.... fr.3.873.69		
London County & Westmins- ter Bank Ld L 658. -"20.091.75	91.848.34	
Varanduse arve	278.680.21	
	Fr. 1.456.015.74	1.456.015.74

Seesama bilans on välisdelegatsiooni raamatupidaja L.Ibrus-Köstneri poolt Pariisis 31.XII. 1919.a.kokku seotud ja Rgk.väliskomisjonile esitatud, kes aga konstateeris, et "suurem osa isikute ja teiste arvete saldodest ei vasta tööle, mis pärast välisdelegatsiooni lõpubilans likvideerimiseks ei kõlba, vaid selleks uus lõpubilans kokku tuleb seada."

Välisdelegatsioon on summasid saanud 1) välisministeeriumi krediitidest ja 2) kaubandus- tööstusministeeriumi operatsiooni summadest.

Punkt 1.tähendatud summade kulutamist on riigikontroll juba revideerinud välisministeeriumile 1918/1919.a.peale määratud krediidi Mk.14.302.011.42 kasutamise alal. Kulude kogusumma Mk.10.404.286.29, mille hulgas ka välisdelegatsiooni kulud, on kontrollnõukogu poolt 4.juunil 1923.a.kinnitatud.

Käesoleval revideerimisel said läbi vaadatud välisdelegatsiooni raamatud ja võrreldud need sissekanded, mis ühenduses kaubandusosakonna raamatutega.

Kaubandusosakonna raamatutes on kõik arvestamised, mis välisdelegatsiooniga seotud, "Pari-

si saatkonna" arvel läbi kantud, mille lõpusal-
do 31.XII.20.a.Frs.349.764.10 = Mk.764.850.33
välisministeeriumi arvele on üle viidud.

Välisdelegatsiooni lõpubilansi summade kohta
peab tähendama:

1) Üleüldiste kulude arve.

Kulude summa Fr.1.026.659.36 on välisminis-
teeriumi 1919.a.krediitide kulutamise aruande
läbivaatamisel, nagu eelpool juba tähendatud,
riigikontrolli poolt dokumentaalselt revideeri-
tud.

2) Isikute arve.

Välisdelegatsiooni debiteeride nimekirjas on:

Londoni saatkond	Fr.	82.444.25
Pariisi "	"	57.334.58
Kopenhaageni "	"	14.809.60
Stockholmi "	"	10.129.75
Välisministeerium	"	41.001.15
Rahaministeerium	"	3.036.-
Sõjaministeerium	"	13.905.90
Tallinna linnavalitsus	"	50.-
Estur	"	150.40
Tervishoiu peavalitsus	"	6.000.-
Tartu ülikool	"	500.-
Societe Maritime Franco-Esthon. (valitsuse osamaksud)		10.000.-
Revalis - maksetud 6 kirjutus masina eest	"	3.050.50
Office Franco-Esthonien avans "	"	2.000.-
Läti saatkond	"	25.000.-
Aleksander Puchk 3680 Scome mk "	"	2.212.38
Goldarbeiter, raskem makstud 4 54 - 5 -	"	1.407.79
Leitn. V. Tomingas	"	195.-
" Crgusear	"	400.-
Amstnik Arder	"	440.-

Fr.274.067.30

Sisuliselt kuuluksid järgmised summad kaub.

osak.arvele:

Fr.10.000.- Societe Maritime Franco-Esthon.
maksetud;
" 3.050.50 Revalise arvel maksetud;
" 2.000.- Office Franco-Esthonien'ile mak-
setud;

kuid neid summasid ei leidu kaub.osak. ja riigi kau-

baagentuuri raamatutes.

Välisdelegatsiooni kreditooride nimekirjas on:

Londoni kaubandusagentuur x) Fr.193.022.37

Mihkel Martna kulud valitsus-
selle antud aruande põhjal... " 22.217.60

Fr.215.239.97

Isikute arve saldo välisdelegatsiooni raama-
tute lõpetamisel 30.IX.1919.a.oli selle järele
Fr.274.067.30 - Fr.215.239.97 = Fr.58.827.33.

3) Jooksvad arved.

Välisdelegatsiooni tarvis on järgmised jooks-
vad arved pankades peetud:

a) Banque de Suede et de Paris.

..... Arve A.

millele sisse kantud:

L'Association liniere kuest saadud müüdü linade eest Fr.1.534.721.95

N.Köstneri läbi " 30.950.-

Fr.1.565.671.95

ja välja võetud:

Välisdelegatsiooni arvele B samas pangas Fr. 150.000.-

Office Franco-Esthonien'ile " 38.368.-

Kõnelise arvel ... " 1.279.700.-

J.Puchki arvel ... " 5.010.-

J.Poska arvel " 8.548.-

Naha laadimise ja tolli kulud " 13.881.-

Panga kuludeks ... " 129.70 " 1.495.636.70

Ülejääk Fr. 70.035.25

x) Märkus: Londoni kaubaagentuur on maksnud:

välissaatkonna arvel:

R.Eliaser'ile ja Ed.Laamann'ile L 100.--- = Fr. 2.595.-

maja eest Londonis L 8714.4.3 " 270.140.59

Fr.272.735.59

välissaatkond on maksnud:

John Pitkale kulude arvel L 75.13.3 Fr.1863.22

L 3000.--- annud " 77.850.- " 79.713.22

Fr.193.022.37

on kaubaagentuuri poolt üle kantud Pariisi saatkonna arvele. Tähendatud saldo on kooskõlas panga väljavõttega 15.X.19. ja on hra Pustale üle antud.

Kõik eelpooltähendatud summad sissetulekus kui ka väljaminekus on kaubandus-tööstusministeeriumi kaubandusosakonna raamatutes vastavatele arvetele kantud, kuid välisdelegatsiooni raamatutes neid summe läbi kantud ei ole.

b) Banque de Suede et de Paris.

Arve B.

Nii kui eelpool tähendatud, on arve A pealt B arvele üle kantud Fr.150.000.-

Sellest on delegatsioon välja

annud:

28.VIII.19	-	Fr.30.000.-	kassa arvele		
31.VIII.19	"	15.000.-	C.Pustale		
"	"	10.000.-	Fr.Est.Marit.		
"	"	20.000.-	J.Puch'ile		
"	"	3.500.-	C.Pustale		
"	"	3.614.-	trükitööde eest		
panga kulud	"	<u>2.60</u>	kokku	"	<u>82.116.60</u>
			Ülejääk		Fr.67.883.40

Kõik tähendatud summad on välisdelegatsiooni raamatutes läbi kantud ja panga väljavõttega 1.IX.1919.a. kooskõlas.

Kaubandusosakonna raamatutes on ülevaltähendatud Fr.150.000.- otsekohe Pariisi saatkonna arvele üle kantud ja pärast välisministeeriumi arvele kirjutatud, kelle debetis see summa veel praegu seisab.

Teiste jooksvate arvete kohta, mis välisdelegatsiooni bilansis näidatud:

a) Banque des Pays du Nord Fr. 3.873.69

b) London County & Westminster Bank Ltd L 658.- " 20.091.75

väljavõtteid ega andmeid võrdlemiseks ei leidu. Riigikontrolli väliskomisjoni revideerimise aktis 20.XII.1919.a.Pariisi saatkonna kohta on konstateeritud, et eeltähendatud pankade saldod Frs.67.883.40, 3873.69, 20.091.75 on Pariisi saatkonnale üle antud.

4) Vabariigi valitsuse arve.

Välisdelegatsiooni raamatutest on näha, et vabariigi valitsusele on krediteeritud järgmised summad:

Frs.1.197.577.22	(mitmekordsete vahetuste läbi saadud Soome laenust EM.2.000.000.-).
" 7.891.09	J.Tönisson'ilt Dkr.5500.- eest.
" 1.875.-	R.Eliaser'ilt.
" 6.840.42	J.Goldarbeiter'ilt Rkr. 4481.15.
" 150.000.-	linaoperatsioonidest (Banque de Suède et de Paris Conto B).
" 26.848.54	Londoni saatkonnale £238.5.0 ja konsulaar sissetulekud.
" 9.153.-	Pariisi saatkonnalt.
" 46.736.90	London County & Westm.B. saldo 1.IX.1919a.
" 1.125.-	E.Virgo poolt Sm.2500.-
" 3.378.25	%% Banque des Pays du Nord'ilt.
" 10.748.79	M.Wartna'lt.
" 10.09	kursivahed.
<hr/>	
Frs.1.462.184.30	
maha arvatud:	
kursi- vahed fr.5.999.65	
%% " 168.91	6.168.56
<hr/>	
Frs.1.456.015.74	

Eelseisvatest summadest on ainult Fr.150.000.-, nii kui eelpool tähendatud, kaubandusosakonna raamatutest läbi viidud.

5) Varanduse arve.

Büroolaud, toolid, kirjutusmasinad ja muu inventar nimekirja järelle

(lisa Rkt.väl.kom.juures)	Fr. 8.539.62
maja Londonis L 8714.04.C3	" <u>270.140.59</u>
	<u>Fr.278.680.21</u>

Nii kui eeltoodud andmetest näha, on välisdelegatsiooni bilansi summad senini veel selgitamata. Riigikontroll pööras sellepärast välisministeeriumi poole ettepanekuga, välisdelegatsiooni arvetega seotud summad kiires korras selgitada ja lahendada. (Tsiviilosakonna kiri 29.XI. 1926.a.Nr.8461.)

Pariisi Eesti saatkonna juure asutatud
kaubanduslised ettevõtted.

Pariisi Eesti saatkonna juure olid 1919.aastal asutatud kaks kaubanduslist ettevõtet: "Office Franco-Esthonien" ja "Societe maritime Franco-Esthonienne".

Tähendatud ettevõtetel puudus tarviline kontakt kaubandus-tööstusministeeriumiga kui ka Pariisi Eesti saatkonnaga. Viimast asjaolu märgib ära riigikontrolli väliskomisjon Pariisi Eesti saatkonna revideerimise puhul aktis 20.detsembrist 1919.a.:

"Vahekorrd mõlema ülalnimetatud asutuse ja "Pariisi Saatkonna vahel ei ole mitte selge: "mõlemad asutused ajavad iseseisvalt asju, "teevad lepinguid ja suuri operatsioonid, "kuid mõlematel puudub iseseisev raamatupidamine ja asjaajamine, kust tehtud operatsioonide ja lepingute kohta täielikka teateid ja seltsusi oleks võinud saada. Niisama ei ole neid teateid Saatkonnast saadud."

Kaubandus-tööstusministeeriumi kaubandusosakond ei ole nimetatud asutuste operatsioonide oma raamatutes läbi kannud. "L'office Franco-Esthonien'i" kohta on arve olemas, kuid "Societe maritime Franco-Esthonienne'le" ei ole isegi arvet avatud.

Riigikontrollile revideerimiseks saadetud andmete põhjal võib mõlma ettevõtte asutamise, tegevuse kui ka likvideerimise kohta järgmist öelda:

I. "Office Franco-Esthonien."

1. Asutamine.

"Office Franco-Esthonien" on asutatud Pariisi välisdelegatsiooni koosolekul 27.VII.1919.a. Protokollis Nr.109 ära kirjust on näha muuseas, et

"Office Franco-Esthonien'i juhatuskiri hakutati läbi ja võeti vastu. Office võib selle juhatuskirjas ülesloetud tingimistel töötada kuni vabariigi valitsuse lõpuliku kinnitamiseni." allkirjad: N.Köstner.
C.R.Pusta.

Nimetatud juhatuskirjas leidub prantsuskeelne tekst C.R.Pusta allkirjaga riigikontrolli väliskomisjoni 1919.a. revid. akti lisade hulgas. Selle dokumendi eestikeelne tõlge on järgmine:

- Siht:
1. Luua ja edendada otsekohesest kaubanduslist ühendust Eesti ja Prantsuse ja Belgia vahel.
 2. Organiseerida veo abinõud.
 3. Koondada Eesti tellimisi Prantsuse ja Belgia tööstusele; hoolitseda nende jaotamise eest ja jälgida nende täitmist.
 4. Organiseerida Eesti eksportsaaduste müümist Prantsusmaal ja Belgias.
 5. Kergendada kaupade vahetust, olles vahetalitejaks eksporteerijate ja impordeerijate vahel, ja kõigile huvitatud isikutele tarvilisi kaubanduslisi teateid muretseda.
 6. Koondada Eestisse saadetavad kaubad, et nende rutulist ja odavat ärasaatmist kindlustada, kui need kaubad ei tarvi eraldi ärasaatmist.
 7. Kinnitusseltsidega ühendusse astuda, et kõige kasulikumad tingimused saata (tarif d'abonnement general).
 8. Kindlustada vahetust Prantsusmaal ja Belgias, selleks otstarbeks ühendusse astudes suuremate krediit -

asutustega mõlemates riikides, koondades sinna kõiki maksusid, mis kaubavahetusest resulteerivad.

9. Arveid avada pankades ja muretseda tarvilist krediiti Eesti valitsusele kui ka linnadele, eraseltsidele ja eraisikutele, kodumaa tööstuse arendamiseks ehk üldkasulikkude tööde täitmiseks.

Finansid. Büroo sissetulekuks on komisjon 2½%, mis kõigi operatsioonide pealt võetakse, mis Eesti valitsuse ja Eesti kaubandusliste ringkondade läbi Prantsusmaal ja Belgias teostatakse, millest ½% antakse Emile Moeller'ile, kui kaubanduslisele attaschee'le ja 2% jääb delegatsiooni kasutada, kui büroo ülevõlpidamiseks, tema propaganda otstarbeks ja Eesti üliõpilaste toetuseks, kes Prantsusmaal õpivad; hra E. Moeller'ile garanteeritakse minimum 36.000 fr. ja maksimum 60.000 franki.-

Ülevõlptähtendatud % arvatakse kauba hindadele, mis Prantsusmaale jõuavad, juure.

Büroo kulud kannab delegatsioon, samad kaetakse nimetatud büroo tuludest.

Panga asjades, prahiraha inkasseerimises laevade pealt, mis peavad ühendust Prantsuse ja Eesti vahel jne., peab üks maksude kava esitatud saama.

See konventsioon on tehtud kolme aasta peale uuendamise õigusega.

Kui Eesti riik ei saa ametlikult kui iseseisev riik tunnustatud, siis saab büroo ümber nimetatud import ja eksport asutuseks.

Kaupade pealt, mis Eestist sisse veetakse, samuti ka kaupade pealt, mis Prantsusmaalt ja Belgiast Eestisse välja veetakse ja seal müüakse, ilma büroo vahetuseta, peab komisjon maksetud saama (välja arvatud on kaubaoperatsioonid erilepingute järel).

Eesti valitsus saab loobuma nendest kaubanduslistest operatsioonidest Prantsusmaal ja Belgias, millede teostamine sünnib väljamaa firmade agentuuride läbi, kes mitte Prantsusmaal ei ole ja keda büroo kontrollleerida ei saa. Kui aga siiski seda teostatakse, peab komisjon ikkagi büroole maksetud saama. Pariis. 27. juulil 1919. (allkiri) C.R. Pusta.

2. "Office Franco-Esthonien'i" tegevus.

Büroo juhatajaks oli prantslane Emil Moeller nimetatud. Büroo kogus Prantsuse kaubandusfirmadelt mitmesuguseid andmeid ja kaubaproove, astus

Georgia vabariigi delegatsiooni juhatoja Tsere-
telliga kirjavahetusesse Potis ja Batumis oleva
"marganese" väljaveo asjas, mida kavatseti Prantsuse,
Inglismaale ja Belgiale müüa, samuti kavatseti puu-
materjale Georgiast Prantsusmaale importeerida.
Büroo oli ka mõne kodumaa firmaga kirjavahetuses,
nagu a/s. "Silva", M.Lutheri ja Eesti tarvitajate
keskühisusega.

Moelleri tegevuspiirkonda kuulus nähtavasti
ka Eesti tutvustamine Prantsusmaal, mida ülesan-
net tema kõige paremini arvas teostada kinopilti-
de läbi. Selleks otstarbeks algas Moeller läbi-
rääkimisi firma "Natura Film'iga" Pariisis, kes
kirjaga 14.VIII.19.nöusolekut avaldas filmi ope-
ratööri Eestisse saata ja lepinguga 23.VIII.1919a.
ennest kohustas kuni 1250 meetrini ülesvõtteid
teha maastikust, tööstuse ettevõtetest ja ajaloo
alal. Selle töö eest oli maksta Frs.7500.-, mil-
lest Frs.2500.- tagasimaksmata ja Frs.5000.- fi-
lmi eksploatatsioonist pidi tagasi tulema. Kõik
summa sai tähendatud firmale välja maksetud, ope-
ratöör Eestisse saadetud, kuid filmi ei saanud
prantslased näha, sest "Natura Filmi" teate järe-
le hukkus kõik Stockholmi lähedal laevaõnnetuse
läbi. Moeller nõudis firmalt raha tagasimaksu,
teiselt poolt lubas firma uut operatööri Eestisse
saata mai. kuul tuleval aastal. Asi lõppes sellega,
et operatöör jäi saatmata ja raha tagasimaksmata.

Prantsuse-Eesti büroo toimetas E.valitsuse
poolt Prantsusmaal ostetud tallanaha vastuvõtmist
eksperdi läbi, kellele Fr.1000.- tasu maksis. Kir-
javahetusest on näha, et nahka oli ostetud "Boyet,
Jouan & Trèves'i" firma käest 29.653 kg, mille eest

makseti hra Pusta läbi Fr.415.142.- Prantsuse-Eesti büroo toimetas ka naha kinnitamist A.Puchki läbi Londonis. Naha ostu operatsioonid pealt on Prantsuse-Eesti büroo oma kasuks arvostatud 2½%=Fr.10.378.55.

Samuti müüdi nähtavasti E.Moelleri kaastegavusel Tallinnast a/l."George Fischer'iga" saadetud linu l'Association linière de Lille palju odavana hinnaga, kui samast laadungist linade eest Malcolmist saadi. Vahe Prantsusmaale müüdüd linade hinna pealt tegi välja umbes Fr.92.000.-

3. Arvepidamine.

Prantsuse-Eesti büroo revideerimiseks esitatud materjalide hulgas on märkusteraamat Nr.46, mis "kassaraamatuks" on nimetatud, kus mõned vähesed kassaoperatsioonid on sisse kirjutatud juuni kuust 1919.a. kuni aprilli kuuni 1921.a. Seda märkusteraamatut kassaraamatuks lugeda ei saa, sest seal on ainult osa rehalisi operatsioone sisse kantud, terved reed ja summad läbi kriipsutatud, parandatud jne. Teine raamat Nr.46 all on väljaläinud kirjade üle. Mingit muud arveraamatut esitatud ei ole. Riigikontrolli väliskomisjoni aktile on lisana juure pandud C.R.Pusta poolt allakirjutatud sissetulekute ja väljaminekute aruanne, mille järele 1919.a.detsembri 1-sel raha Fr.8447.49 Prantsuse-Eesti büroo käsutada jäi. Esitatud "Banque de Suède et de Paris" Office Franco Esthonien'i arve väljavõttest 31.XII.1919.a. on näha, et tähendatud summa 11.XII.1919.a.nimetatud panga jooksva arvel oli. Eelnimetatud C.R.Pusta aruanne sai esitatud tõendusdokumentidega võrreldud.

Ülevõlthendatud Fr.8447.49 kulutamist nimetatud kassa märkusteraamatuga ja esitatud Banque de Suede et de Paris väljavõttega 29.III.1920.a. võrreldes leidus, et tähendatud summa on täielikult ära kulutatud, sest panga väljavõtte lõpeb ilma saldota.

Prantsuse-Lesti büroo, samuti ka riigi kaubaagentuur ei ole mingit lõpuaruannet ehk ülevaadet nimetatud büroo rahaliste operatsioonide kohta esitanud.

Kaubandus-tööstusministeeriumi kaubandusosakonna väljamaa rekontros 1919.a. lhk.4, kus "l'office Franco-Esthonien'i" arve peetud, on näha, et nimetatud arve on krediteeritud komisjoni eest 2½% summast Fr.1.534.721.95 müüdü Association liniere'ile linade eest Fr.38.368.10 = EM.76.736.-, mis ka täielikult makstud "Banque de Suede et de Paris" poolt.

Eelpoolnimetatud hra Pusta aruandes, kassa märkusteraamatus ja "Banque de Suede et de Paris" väljavõttes leiduvate andmete järele oleks Prantsuse-Lesti büroo tulude-kulude kokkuvõtte kõige oma tegevuse ajal järgmine:

Sissetulek.

2½% komisjoni müüdü Association liniere'ile linade pealt	Fr.38.368.-
Boyot, Jonan & Treves komisjon	" 1.603.60
2½% Eestiisse saadetud nahkade pealt komisjon summast Fr.415.142.-	" 10.378.55
Banque de Suede et de Paris %% jooksv. arvelt jne.	" <u>216.65</u>
	Fr.50.566.80

Väljaminek.

Makstud inventari eest Fr.2345.-	
maha arvatud saadud müüdü asjade " "	<u>1289.-</u> Fr.1056.-

Palgad büroo ametnikkudele Fr.6.510.-
 " Arikulud : sõidurahad, kirjutus-
 materj., kontoori üür
 ja muud väikesed ku-
 lud " 12.792.31
 Natura Film'ile " 7.500.-
 Toetusraha ajakirjadele ja abi-
 raha Vallner'ile " 4.700.-
 "Revalise" arvel 1.306.60
 Välisministeeriumi ar-
 vel, veinide eest 1.661.25
 Londoni saatkonna arvel
 veinide eest 573.-
 E.Möller'ile:
 makstud ko-
 misj.arvel " 10.070.-
 tema kätte
 jäänud " 4.397.64 14.467.64 18.008.49 50.566.80

Väljaminekute summasid jälgides on näha, et Prantsuse-Eesti büroo kätte on jäänud ostetud inven-
 terist - üks kirjutusmasin, Fr.760.- ja üks kirjutus-
 laud, Fr.325.- väärtuses. E.Moelleri kätte on jäänud
 temale jaanuari ja veebruari kuus 1920.a.võetud sum-
 madest kokku Fr.4500.-, maha arvetud tema poolt ku-
 lutatud Fr.102.36 = Fr.4397.64, mille kohta mingid
 andmeid ei ole, mis otstarbeks tema seda raha enese-
 le on võtnud.

Peale selle on väljamineku summades:

Fr. 1.306.60	kulutatud	"Revalise arvel,
" 1.661.25	"	välisministeeriumi arvel
" 573.-	"	veinide eest,
		Londoni saatkonna arvel
		veinide eest,

mis riigi kaubaagentuuri poolt vastavatele arvetale
 üle kantud ei ole.

Prantsuse-Eesti büroo sissetulekute kohta jääb
 tähendada, et riigirahadest temale on makstud:

Fr.38.368.- müüdnud Prantsusmaal linade eest ko-
 misjon.

Fr.10.378.55 ostetud Prantsusmaal nahkade eest komisjon.

Viimane summa on riigi kaubaagentuuri kirja 17.XI.23.a.Nr.1362 järel Pariisi saatkonna poolt makstud, riigi kaubaagentuuri raamatutes aga summat Fr.10.378.55 ei leidu.

Peale selle on veel Moeller'i läbi Prantsuse-kesti büroo arvele "Banque de Suede et de Paris" sisse kantud Fr.1603.60, mille kohta C.Pusta omas kassa aruandes tähendab "Boyet, Jouan & Trever" komisjon Fr.1603.60, kelle käest see summa aga saadud, on teadmata.

Pariisi välisdelegatsiooni raamatutest on näha, et "Office Franco-Esthonien'ile" on antud 1919.a.30.VI. Fr.2000.- hra Pusta läbi. Selle summa kulutamise kohta esitas välisministeerium kaub.-tööst.minist.riigi kaubaagentuurile kirjaga 26.V.25.a.Nr.1335/60-R E.Moelleri aruande "Franco-Esthonien'i" kulude üle 25.V - 7.VI. 1919.a. Fr.1972.10 peale, kuna Fr.27.90 tema kätte väikeste kulude katteks jäi.

Riigikontroll juhtis omal ajal tähelepanu "Franco-Esthonien'i" kahjuliku tegevuse peale, ette pannes seda asutust likvideerida. Sellekohase välisministeeriumi ettekirjutuse põhjal on hra Pusta 5.märtsil 1920.a.E.Moeller'ile korralduse teinud tähendatud ettevõtte tegevust lõpetada. "Office Franco-Esthonien'i" lõpetamise puhul nõudis E.Moeller E.Vabariigilt tasu 1919/1920a. eest Fr.80.670.89, kuid, et see nõudmine küllalt põhjendatud ei olnud, sai see tagasi lükatud.

Et "Office Franco-Esthonien'i" operatsioonide summad riigi kaubaagentuuri raamatutes ei

ole vastavalt läbi kantud, seetis riigikontroll kõik revideerimiseks esitatud materjalid kaubandus-tööstusministeeriumile tagasi kirjaga 3/7. dets.1926.a.Nr.3509, teda ühtlasi valudes seda materjali kontaktis välisministeeriumiga läbi töötada, raamatutest läbi kanda ja vastav aruanne riigikontrollile võimalikult kiires korras esitada.

II. "Societe maritime Franco-Esthonienne."

1. Asutamine.

Välisdelegatsiooni protokollist Nr.104 on näha, et kavatsus oli seltsi asutada, mille eesmärgiks oleks ühenduse loomine Prantsusmaa ning Eesti vahel. Asutatava seltsi liikmeteks oleksid Poska, Piip, Pusta, Köstner ja Puchk. Poska seletas koosolekul: "Kuna meie isiklikult sellest sugugi huvitatud ei oleks, siis peaks vist nii tegema, et meie oleksime üksuses fiktiivsed, nominaalsed liikmed, kuna tegelikult riik võiks olla. Seltsi on tarvis luua sellepärast, et krediiti saada, sest pank annaks seltsile hea meelega krediiti meie riigi-nanga garantii vastu."

"Petites Affiches" väljakuulutatud "Societe maritime Franco-Esthonienne" põhikirjas leiduvad järgmised tähtsamad punktid:

- 1) Selts on asutatud 50 aasta peale, kapitaliga 70.000 franki, mis jaotatud 140 aktsia peale à 500 franki igaüks.
- 2) Seltsi eesmärk on: ehitada, osta, müüa, rentida, vahetada, varustada ja eksploateerida laevu, suuri ja väikseid, barkasi ja praame. Asutada ja eksploateerida laeva liinisi ja transporti kõigis maailmajaos. Ehitada ja rentida tehaseid. Eri-

liselt asutada ja eksplosteerida laeva-
liini Tallinna ja Prantsuse sadamate va-
hel, meie transporti korraldada Eesti,
Ida-Euroopa ja teiste maadega. Üldiselt
ette võtta kõikisuguseid operatsioone lii-
kuva ja liikumata varaga, kommertsilisi
ja finansilisi. Selts võib kõiki operat-
sioone omal arvel kui ka kolmandate isi-
kute arvel teha, võib osa võtta ehk ka
ühiselt teiste seltsidega opereerida.

- 3) Seltsi juhatus valitakse peakoosoleku poolt aktsionäride hulgast, vähemalt 3 ehk rohkemalt 6 ja enam, kellel mitte vähem kui 5 aktsiat on. Juhatus liikmed valitakse 6 aasta peale.
- 4) Aktsionäride peakoosolekud on korralised ja erakorralised. Igal ajal ja igal juhusel võib peakoosolek otsustada seltsi likvideerimist.
- 5) Juhusel kui selts on kaotanud $\frac{2}{3}$ omast aktsiakapitalist, paneb juhatus seltsi koosolekule likvideerimise küsimuse otsustamiseks ette.
Aktsionäride asutaval peakoosolekul 11. aug. 1919. a. nimetati seltsi esimesteks juhatus liikmeteks:
 - 1) hr. Koestner, Nicolai, E. Val. kaubandus-
minister.
 - 2) " Moeller, Emil-Frederic-Aleksander,
väliskaubanduse
nõunik Prantsus-
maal.
 - 3) " Piip, Ants, E. Valitsuse minister Lon-
donis.
 - 4) " Poska, Jaan, E. Valits. välisminister.
 - 5) " Puchk, Joachim, ärimees (commercant)
 - 6) " Pusta, Karl-Robert, E. Val. minister.

Nõukogu koosolekul, mis samal päeval 11. VIII. 1919. a. ära peeti ja kus koos olid N. Köstner, E. Moeller ja A. Piip, nimetati: Joachim Puchk seltsi presidendiks, E. Moeller vice presidendiks ja direktoriks-asjaajajaks Allan Brattström, kellele ka samal ajal laisulatusega volikirj välja anti. Tähen-
datud protokoll on alla kirjutatud ainult E. Moeller.

Seltsi asutamise kohta on olemas vabariigi va-
litsuse otsus 15. VII. 1919. a.:

"Lubada Köstnerile, Piipile, Puchkile, Poska-
le ja kahele prantslasemale seltsi asutada,
"iga ühe osa kümme tuhat franki, sellega, et

"viis esimest osa Eesti kroonu omad oleks
"ja raha Välissaatkonna summadest välja
"maksta võib."

"Societe maritime Franco-Esthonienne" on
asutatud kui eraaktsiaselts, kus Eesti Vabariigi
aktsiate enamuse pidi olema. C.R.Pusta kohta
eelpooltoodud vabariigi valitsuse otsus midagi
ei ütle.

Nimetatud seltsi pearaamatu järel on ka-
pitalli arvel 31.V.1920.a.üle kantud järgmised
sissemaksud:

Agence maritime des Pays du Nord	Fr.	2.500.-
Hra Poska	"	2.500.-
" Pusta	"	2.500.-
" Piip	"	2.500.-
" Puhk	"	2.500.-
" Moeller	"	2.500.-
" Köstner	"	2.500.-
Eesti valitsusalt	"	87.500.-
		<hr/>
		Fr.105.000.-

Seltsi tegevuse kohta peab konstateerima,
et ta midagi nimetamiseväärilist ei ole ette
võtnud, peale ühe veooperatsiooni kavatsuse. Ka
see jäi teostamata ja selle tõttu tuli kahjute-
su maksta Fr.31.858.30.

Esitatud raamatutest, journalist ja pearaa-
matust on näha, et sissekanded on alganud 31.VII.
1919.a. ja lõpevad 16.nov.1920.a. Mingisugust aru-
annet ei ole esitatud. Pearaamat on lõpetatud
16.novembril 1920.a. ja näitab järgmisi ülejääkisi:

Debet.	Kredit.
Banque de Suède et de Paris jooksva- val arvel ... Fr. 63.464	Aktsiakapital Fr.105.000.-
"Societe Mariti- me Franco-Estho- nienne"	Kassude ja kah- jude arve
Kauba arve .. " 31.85830	3.588.70
Üldiste kulude arve	
133.20	
<hr/>	<hr/>
Fr.108.58870	Fr.108.588.70

Silmas pidades, et debetsummad:

1)	Fr.31.353.30	on kahjutasu, mis makseti A.Bcs-sard'ile charter-party mittetöitmise eest,
2)	" 13.133.20	on kulud, mis kahjuks maha kirjutada tuleb: Fr.2000.- asutamis kulud, " 9687.40 puude kinnitus Soomes, " 1445.80 telegrammi ja väikesed kulud,
3)	" <u>133.20</u>	panga kulud,
kokku	Fr.45.124.70	oleks saadud kahju, millest
	" <u>3.588.70</u>	pangast saadud maha arvata,
jääb	Fr.41.536.-	üldkahju, nii et seltsi kapitalist
ainult	" 63.464.-	järele jäi.

Kapitali arvel olevad Fr.105.000.- on järgmiselt saadud:

1919.a.30.sept.	E.V.välisdeleg.k'nest	Fr. 10.000.-
" 13.nov.	" Pariisi saatk."	" 90.000.-
		<u>Fr.100.000.-</u>
	E.Moelleri sissenaks	Fr. 2500.-
	A.Brattströmi	" 2500.-
		<u>5.000.-</u>
		<u>Fr.105.000.-</u>

Arvesso võttes, et Eesti riigi rahast Fr.100.000.- "Banque de Suede et de Paris" jocksvale arvale jäi, on Eesti riigi kahju "Societe Maritime Franco-Esthonienne" ellukutsumise läbi Fr.36.536.- olnud.

Tähendatud seltsi protokollide raamatutest on näha, et "Societe Maritime Franco-Esthonienne" likvideerimine on otsustatud 7.mail 1921.a. ja likvidatoriks määratud hra C.H.Pusta.

Samal põhjusel, nagu eelnimetatud "Office Franco-Esthonien'i" juures ära tähendatud, palus riigikontroll kaub.-töös.ministeeriumi ka "Societe Maritime Franco-Esthonienne'i" arvestusmaterjalid kontaktis välisministeeriumiga läbi töötada, raamatutest läbi kanda ja vastav aruanne esitada.
(Akt.kiri 3/7.dets.1926.a.Nr.3509).